

Қазақстан Республикасы Төтенше жағдайлар министрлігі
Мәлік Ғабдуллин атындағы Азаматтық қорғау академиясы

ӘСКЕРИ ПЕДАГОГИКА ЖӘНЕ ПСИХОЛОГИЯ

Оқу-әдістемелік құрал

Көкшетау 2026

Құрастырушылар:

- Жалелов К.Н.** ҚР ТЖМ М. Ғабдуллин атындағы Азаматтық қорғау академиясы Азаматтық қорғаныс және әскери дайындық кафедрасының аға оқытушысы;
- Абдрахманов А.А.** ҚР ТЖМ М. Ғабдуллин атындағы Азаматтық қорғау академиясы Азаматтық қорғаныс және әскери дайындық кафедрасының бастығы, әскери ғылымдарының кандидаты;
- Дауренов Д.А.** ҚР ТЖМ М. Ғабдуллин атындағы Азаматтық қорғау академиясы Азаматтық қорғаныс және әскери дайындық кафедрасының оқытушысы.

Әскери педагогика және психология – Көкшетау. Қазақстан Республикасы Төтенше жағдайлар министрлігі Мәлік Ғабдуллин атындағы Азаматтық қорғау академиясы, 2026 – 176 б.

Рецензенттер:

- Қуанышбаев М.С.** Қазақстан Республикасы Ұлттық қорғаныс университеті Азаматтық қорғау кафедрасының бастығы, философия докторы (PhD), қауымдастырылған профессор,
- Қасымова С.К.** Қазақстан Республикасы ТЖМ М. Ғабдуллин атындағы Азаматтық қорғау академиясының әлеуметтік-гуманитарлық пәндер, тілдік және психологиялық даярлық кафедрасының бастығы, филология ғылымдарының кандидаты.

Оқу-әдістемелік құрал Қазақстан Республикасының жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарының талаптарына сәйкес дайындалды.

Басылым Қазақстан Республикасы ТЖМ Мәлік Ғабдуллин атындағы Азаматтық қорғау академиясының күндізгі оқу факультетінің курсанттарымен «Азаматтық қорғаныс күштерінің командалық тактикалық» мамандығы бойынша сабақ өткізуге арналған.

Оқу-әдістемелік құрал Қазақстан Республикасы Төтенше жағдайлар министрлігі М. Ғабдуллин атындағы Азаматтық қорғау академиясының оқу-әдістемелік кеңесінің отырысында талқыланды және мақұлданды 2026 жылы «07» наурыздағы № 7 хаттама).

ҚР ТЖМ М.Ғабдуллин Азаматтық қорғау академиясы, 2026

Оқытылатын пәннің сипаттамасы

«Әскери педагогика және психология» пәні күндізгі оқу факультетінің курсанттарын кәсіби даярлау үшін қажетті пән болып табылады.

Өз мазмұны бойынша қызметі айқын педагогикалық сипатта болатын және әскери педагогика мен психологияны терең білуді, теорияны оқу-тәрбие процесінде шығармашылық қолдануды, мұғалім мен тәрбиешінің қасиеттерін дамытуды, педагогикалық шеберлікті игеруді талап ететін әскери психолог-педагогтарға қатысты.

Бұл пән курсанттарға әскери ұжымдарда болып жатқан әлеуметтік-психологиялық процестердің нақты табиғаты мен заңдылықтары, сондай-ақ әскери басшының жеке басының психологиялық ерекшеліктері туралы қажетті білім жеткізуге арналған.

Пәннің мақсаты – әскери қызметшілердің психологиялық-педагогикалық құбылыстары мен білімдерін тиімді зерделеу және түсіну, сондай-ақ курсанттарды (тыңдаушыларды) олардың мінез-құлқы мен қызметін тиімді басқару үшін қажетті басқару дағдыларымен қаруландыру.

Пәнді оқытудың мақсаты болып табылады:

1. Пәннің теориялық негіздерін зерттеу.
2. Тәуелсіз және сыни ойлауға ықпал ету, ойлаудың кеңдігі, икемділігі және ашықтығы сияқты қасиеттерді қалыптастыру.
3. Әскери қызметшілерді оқыту және тәрбиелеу процесінде әскери басшының басқару қызметінің ерекше табиғаты мен заңдылықтары туралы қажетті білім тәжірибе мен дағдыларды қалыптастыру.

Пәнді игеру қорытындысы бойынша білім алушы **келесі нәтижелеріне** ие болады:

- педагогиканы ғылым, өнер және тәжірибе ретінде, оның басқа ғылымдармен байланысы туралы, педагогикалық қызмет объектісі (диагностика) туралы, педагогикалық әсер етудің ықтимал нәтижелері (болжау) туралы түсінік болу;
- әскери педагогиканың қалыптасу және даму кезеңдерін, әскери-педагогикалық процестің негізгі құрылымдық элементтерін, әскери-педагогикалық процесті ұйымдастыруы және басқару технологиясын, басшы мен білім алушы қызметінің психологиялық-педагогикалық аспектілерін білу;
- әскери-педагогикалық процесті құру үшін ғылыми білімнің негізгі ережелерін қолдану;
- жеке құрамды оқытуда педагогикалық технологияларды пайдалану, командирдің көшбасшы ретіндегі педагогикалық қабілеттерін дамыту;
- педагогикалық материалды шығармашылық жүйелеуде және жеке құрамды оқыту мен тәрбиелеудің практикалық міндеттерін шешу үшін алынған педагогикалық білімді пайдалануда, дидактикалық принциптер мен әдістерді

ескере отырып, жауынгерлік даярлық пәндері бойынша сабақтарды дайындауда және өткізуде, жеке құрамда жоғары моральдық-жауынгерлік қасиеттерді тәрбиелеуде құзыретті болу.

Пререквизиттер: «Отбасылық өмірдің этикасы мен психологиясы» (мектеп бағдарламасының курсынан), «Әлеуметтану», «Саясаттану», «Философия», «Мәдениеттану», «Жалпы педагогика».

Постреквизиттер: болашақ әскери қызмет үшін қажетті педагогикалық білімдердің, іскерліктер мен дағдылардың тізбесі.

«Тәрбие және әлеуметтік-құқықтық жұмыс», «Әскери тәрбие теориясы», «Әскери психология», «Әскери педагогика және психология», «Әскери басқару теориясы».

Курстың еңбек сыйымдылығы

Оқыту формасы: күндізгі

Курс	Семестр	Кредиттер саны	Дәрістер, сағаттармен	Тәжірибе, семинар. сабақтар, сағаттармен	КООЖ сағаттармен	КӨЖ сағаттармен	Барлығы сағаттармен	Бақылау нысаны
1	2	3	4	5	7	8	9	10
3	6	3	18	18	18	36	90	тест

Тақырыптық жоспар

р/с №	Бөлімдердің және тақырыптардың атауы	БАРЛЫҒЫ	Сабақ түрлері бойынша сағат саны			
			дәріс	практика	КООЖ	КӨЖ
1	2	3	4	5	6	7
1	Әскери педагогиканың пәні мен міндеттері	10	2	2	2	4
2	Бөлімшедегі әскери-педагогикалық процесс	10	2	2	2	4
3	Дидактика әскери қызметшілерді оқыту теориясы ретінде	10	2	2	2	4
4	Әскери қызметшілерді оқытудың заңдылықтары мен принциптері	10	2	2	2	4
5	Әскери қызметшілерді оқытудың нысандары мен әдістері	10	2	2	2	4
6	Әскери психология ғылым ретінде. Тәрбиеші офицердің қызметіндегі психологиялық білімнің орны.	10	2	2	2	4
7	Әскери-педагогикалық процесті ұйымдастыру мен басқарудың педагогикалық технологиясы	10	2	2	2	4
8	Офицердің педагогикалық қарым-қатынасы	10	2	2	2	4
9	Офицердің педагогикалық шеберлігі	10	2	2	2	4
Барлығы:		90	18	18	18	36

№ 1 ТАҚЫРЫП.

Әскери педагогиканың пәні мен міндеттері

Сабақтың мақсаты: психологиялық-педагогикалық құбылыстарды тиімді зерделеу және түсіну және әскери қызметшілерге білім беру, сондай-ақ курсанттарды (тыңдаушыларды) олардың мінез-құлқы мен қызметін тиімді басқару үшін қажетті басқару дағдыларымен қаруландыру.

ДӘРІС ЖОСПАРЫ

1. Педагогика ғылым, өнер және практикалық қызмет ретінде.
2. Педагогикалық ғылым жүйесіндегі жалпы және әскери педагогика.
3. «Жалпы және әскери педагогика» пәнінің құрылымы, мазмұны және оқу ерекшеліктері.

Дәріс мәтіні:

1. Педагогика ғылым, өнер және практикалық қызмет ретінде.

Педагогика өз атауын гректің «*paides*» – «бала» және «*gogos*» – «жетекші».

Сөзбе-сөз аударғанда «*paidagogike*» «бала жетелеуші» дегенді білдіреді. Ежелгі Грецияда педагого өз қожайынының баласын қолынан ұстап, мектепке ертіп баратын құл болды. Бұл мектептегі мұғалімді көбіне басқа құл, тек ғалым оқытқан.

Кейінірек «педагогика» сөзі «баланы өмір бойына жетелеу» өнерін білдіретін жалпы мағынада қолданыла бастады - оны тәрбиелеу және оқыту, рухани және дене дамуын бағыттау.

Яғни, педагогика бала тәрбиесі мен оқыту ғылымына айналды. Педагогиканы осылай қабылдау XX ғасырдың ортасына дейін сақталды. Тек соңғы онжылдықтарда ғана балаларға ғана емес, ересектерге де білікті педагогикалық басшылық қажет деген түсінік қалыптасты.

Педагогика – адам тәрбиесі туралы ғылым. Мұнда «тәрбиелеу» ұғымы кең мағынада қолданылады, соның ішінде білім, оқыту, дамыту. Сондықтан әлемдік педагогикалық лексиконда жаңа терминдер – «андроология» (грек тілінен «андрос» – ер және «аго» – жетелеу) және «антропология» (грек тілінен «антропос» – адам және «аго» – жетелеу).

Педагогика – адамды, ең алдымен, балалар мен жасөспірімдерді тәрбиелеу және оқыту туралы ғылым. Педагогика пәні – тұлғаны тәрбиелеу, оқыту және білім беру жағдайында оның бағытталған дамуы мен қалыптасуының біртұтас педагогикалық процесі.

Армия нақты әлеуметтік құбылыс ретінде пайда болғаннан бері әскери қызметтің ең маңызды құрамдас бөлігі жеке құрамды оқыту, тәрбиелеу болды және болып қала береді. Негізінде бұл практикалық әскери педагогика – жауынгерлерді сәтті ұрыс қимылдарына жан-жақты даярлаудың қажетті, міндетті құралы. Бастапқыда әскери педагогика командирлер мен бағыныстылардың практикалық қызметі ретінде пайда болды. Ұрпақтан

ұрпаққа аңыз-әңгімелер, өсиеттер, мақал-мәтелдер, нақыл сөздер түрінде беріліп отырған жауынгерлерді оқыту мен тәрбиелеу туралы білімдер уақыт өте жинақталады.

Әскери істер күрделене түскен сайын, әсіресе мемлекеттердің құрылуы және салыстырмалы түрде көп тұрақты әскерлердің құрылуы дәуірінде әскери педагогикалық ой одан әрі дамыды. Тиісті тәжірибе нұсқаулықтарда, қағидаларда, жарғыларда, бұйрықтарда және басқа да жазбаша дереккөздерде көрсетіледі. Бұған І Петр, А.В. Суворов, М.И. Кутузов, Д.Ф. Ушаков, С.О. Макаров, М.И. Драгомиров елеулі үлес қосты.

ХІХ ғасырдың соңы мен ХХ ғасырдың басында әскери педагогика дербес ғылыми сала ретінде қалыптаса бастады. М.В. Фрунзенің, М.Н. Тухачевскийдің, И. Якирдің еңбектері, Азаматтық және Ұлы Отан соғыстары жылдарындағы жауынгерлерді оқыту мен тәрбиелеу тәжірибесі қазіргі әскери педагогиканың қалыптасуына негіз болды. Оның дамуына А.Г. Базанов, Г.Д. Луков, А.В. Барабанщиков, Н.Ф. Феденко, В.П. Давыдов, В.Н. Герасимов, В.И. Вдовюк, В.Я. Слепов, В.И. Халзов және басқалар үлесін қосты.

2. Педагогикалық ғылым жүйесіндегі жалпы және әскери педагогика.

Әскери педагогиканың объектісі – әскери қызметшілер мен әскери топтар. Пән ретінде жалпы әскери-педагогикалық процесс және әскери қызметшілер мен әскери ұжымдарды оқытудың, тәрбиелеудің, білім берудің, қызметтік және жауынгерлік міндеттерді ойдағыдай шешуге даярлаудың тікелей педагогикалық заңдылықтары болып табылады.

Әскери педагогика – әскери педагогикалық процестің заңдылықтарын, әскери қызметшілер мен әскери жасақтарды оқыту мен тәрбиелеуді, оларды ұрыс қимылдары мен әскери кәсіптік іс-әрекеттерді табысты жүргізуге дайындауды зерттейтін педагогика ғылымының саласы. Бұл Қарулы Күштердің жеке құрамын тәрбиелеу, оқыту, бөлімшелерді (бөлімдерді) әскери жағдайда сәтті іс-қимылдарға дайындау туралы ғылым.

Әскери педагогиканың ерекшелігі әскери қызметшілер жоғары оқу орнында қызмет ету немесе оқудың алғашқы күндерінен бастап әскери маман ретінде оқып, дайындалып қана қоймай, нақты оқу, қызметтік, жауынгерлік міндеттерді шешуге кірісетіндігінде. Тиісінше, әскери-педагогикалық ықпалдар мен өзара әрекеттесулер ең тікелей практикалық, қызметтік бағдарға ие. Яғни, іс жүзінде әрбір әскери қызметші бірден әскери ұжымның қызметіне қосылады, кәсіби әскери қызметке кіріседі және оқу сапасына, мінез-құлқына, тәртібіне және алға қойылған міндеттерді шешуге толық жеке (моральдық ғана емес, сонымен қатар құқықтық) жауап береді. Бұл ретте педагогикалық әсер ету және өзара әрекеттесу субъектілері негізінен 18 жастан асқан, өзіндік, белгілі бір дәрежеде қалыптасқан көзқарастары, дүниетанымы, жеке қасиеттері бар әбден ересек адамдар болып табылады.

Әскери педагогика көптеген басқа педагогикалық салалардан тәрбие, оқыту, білім беру объектілерін (субъектілерін) жоғары моральдық-психологиялық қасиеттерді, күрделі ортада әрекет етуге дайындықты, қабілеттілікті және дағдыларды талап ететін жауапты міндеттерді шешуге

байланысты нақты кәсіби қызметке тікелей қосумен, оның ішінде өмірге қауіп төндірумен және денсаулықпен ерекшеленеді.

Құрылымы тұрғысынан әскери педагогика ғылым ретінде әскери педагогиканың әдіснамасы, әскери педагогиканың тарихы, оқыту теориясы (әскери дидактика), әскери қызметшілерді тәрбиелеу теориясы, жоғары әскери мектептің педагогикасы, жауынгерлік даярлықтың жеке әдістері және басқа да бірқатар бөлімдер кіреді.

Әскери педагогиканың мазмұны:

- әскери-педагогикалық және әскери-ғылыми зерттеулер мен өмірлік бақылау нәтижесінде алынған фактілер;
- әскери педагогиканың категорияларында, заңдылықтарында, принциптерінде, концепцияларында көрсетілген ғылыми жалпылаулар;
- практикалық тексеруді қажет ететін гипотезалар;
- әскери педагогикалық шындықты зерттеу әдістері;
- әскери қызметтің адамгершілік құндылықтар жүйесі.

Гуманитарлық және әлеуметтік ғылымдардың деректері әсер ету мен өзара әрекеттесу объектісі мен субъектісі ретінде адам мен ұжым туралы тұтас түсінік алуға мүмкіндік береді. Адамның биологиялық мәні туралы мәліметтер жаратылыстану ғылымдары арқылы беріледі. Ғылыми-техникалық және әскери-ғылыми білімдерді практикалық қолдану әскери педагогикалық процесті және оның элементтерін модельдеуге мүмкіндік береді.

Әскери педагогика белгілі бір категориялармен әрекет етеді; оның негізгілері мыналар:

- әскери-педагогикалық процесс – командирлердің, штабтардың, тәрбие құрылымдары мамандарының, жауынгерлер мен әскери ұжымдарды мақсаты бойынша іс-қимылдарға даярлау жөніндегі қоғамдық ұйымдардың оқу-тәрбие қызметінің мақсатты, ұйымдастырылған жүйесі;
- әскери қызметшілерді тәрбиелеу – әскери қызметшінің жеке басын, оның қасиеттерін, қарым-қатынастарын, көзқарастарын, сенімдерін және мінез-құлық тәсілдерін дамытуға мақсатты әсер ету процесі мен нәтижесі;
- әскери қызметшілерді оқыту – білім алушылардың білімін, іскерлігін және дағдысын дамыту үшін командирлер (бастықтар) мен бағыныстылар арасындағы өзара іс-қимылдың мақсатты процесі;
- әскери қызметшілерді дамыту – әскери қызметшінің сан-сапалық өзгерістерін жинақтау, психикалық, зияткерлік, дене шынықтыру, кәсіби қызметін және оның тиісті қасиеттерін функционалдық жетілдіру процесі;
- әскери қызметшілердің психологиялық дайындығы - әскери қызметшілердің психикалық тұрақтылығын және әскери кәсіптік қызметті орындауға дайындығын қалыптастыру;
- әскери қызметшілердің білімі – әскери қызметшілердің ғылыми білімдер жүйесін және әскери кәсіптік дағдылар мен әскери – дағдыларды меңгеруінің, қызметтік міндеттерін және қоғамдағы өмірін табысты орындау үшін қажетті тұлғалық қасиеттерді қалыптастыру процесі мен нәтижесі.

Әскери педагогикада аталғандардан басқа офицердің кәсіптік-педагогикалық мәдениеті, әскери қызметшілердің өзін-өзі тәрбиелеуі, өзін-өзі

оқытуы және т.б. категориялар қолданылады.

Әскери педагогика ғылым ретінде келесі міндеттерді шешеді:

- әскери педагогикалық процестің мәнін, құрылымын, функцияларын зерттейді;

- әскери оқу орындарында оқу-тәрбие процесін ұйымдастыру және жетілдіру мәселелерін зерттейді;

- әскери педагогикалық процесті ұйымдастырудың тиімді нысандарын және әскери қызметшілер мен әскери топтарға әсер ету әдістерін әзірлейді;

- әскери педагогикалық процесті және әскери қызметті ізгілендіруге жәрдемдеседі;

- әскери қызметшілерді оқыту, тәрбиелеу, дамыту және психологиялық дайындаудың мазмұны мен технологиясын негіздейді;

- әскери қызметшілерді оқыту және тәрбиелеу процестерінің заңдылықтарын анықтайды және қағидаттарын тұжырымдайды;

- әскер түрлері мен салаларының ерекшеліктерін ескере отырып, сарбаздарды оқыту және психологиялық дайындау әдістемесін негіздейді;

- әскери қызметшілердің өзін-өзі оқыту және өзін-өзі тәрбиелеу мазмұны мен әдістемесін әзірлейді;

- әскери педагог қызметінің ерекшеліктері мен мазмұнын және оның педагогикалық мәдениеті мен шеберлігін қалыптастыру мен дамыту жолдарын зерттейді;

- әскери-педагогикалық зерттеулердің, біліктілікті арттыру және тәрбиелеу тәжірибесін жалпылау, тарату және енгізу әдістемесін әзірлейді;

- әскери педагогиканың тарихи мұраларын шығармашылықпен пайдалану бойынша ғылыми ұсыныстар береді.

Әскери педагогика мәселелерін шешу, ең алдымен, Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің жауынгерлік қуатын нығайту мүддесінде адами факторды белсендіру жолдарын іздеумен, командирлер (бастықтар) арасында заманауи педагогикалық ойлауды дамытумен, әскери ұжымдарда шығармашылық, ұйымшылдық, өзара қатаңдық және функционалдық міндеттерді сапалы орындау үшін жеке жауапкершілік атмосферасын құрумен, заңдылықты, құқықтық тәртіпті және әскери тәртіпті бұзуға қарсы тұрумен байланысты.

Офицердің қызметтік міндеттерін орындауы бірқатар педагогикалық функцияларды жүзеге асырумен байланысты. Ең алдымен, офицер бағыныстыларды оқытумен, даярлаумен, олардың әскери шеберлігін, жауынгерлік дағдыларын жетілдірумен айналысады. Қарамағындағылар үшін тікелей бастық бола отырып, ол әскери қызметшілерде Отан қорғаушының қасиеттерін тәрбиелеуге, қалыптастыруға, олардың заңдардың, жарғылардың талаптарын сақтауына, олардың зияткерлік және физикалық қасиеттерін дамытуға жауап береді. Сонымен қатар, офицер сержанттарды (кіші командирлерді) бағыныштыларды оқыту және тәрбиелеу практикасына үйретеді, олардың педагогикалық қызметін ұйымдастырады және бағыттайды. Бұл ережелер ҚР ҚК ішкі қызметі Жарғысының тиісті баптарымен бекітілген және күнделікті қызметте орындау үшін міндетті болып табылады. Әскери-

кәсіби қызметтің тиімділігі көбінесе әскери ұжымның офицері – басшысының әскери педагогика саласындағы білімі, дағдылары мен дағдыларының болуымен анықталады.

Педагогикалық білім офицерге мыналарға қол жеткізеді:

- бағыныстыларының жауынгерлік қызметін шебер ұйымдастыру, бөлімшенің жауынгерлік және жұмылдыру дайындығын қажетті деңгейде ұстап тұру;

- жауынгерлік дайындықты сәтті басқару, жеке құрамды әдістемелік сауатты оқыту;

- бөлімшеде тәрбие жұмысын нәтижелі жүргізу, әскери қызметшілерде Отанды қорғауға моральдық және психологиялық дайындықты, ҚР ҚК-не қатыстылығы үшін мақтаныш пен жауапкершілікті тәрбиелеу;

- мықты әскери тәртіпті сақтау, бөлімшенің әскери ұжымын біріктіру жөніндегі қызметті нәтижелі жүзеге асыру;

- бағынысты бөлімшеде ішкі тәртіптің мүлтіксіз сақталуын қамтамасыз ету, тәуліктік нарядта қызмет атқаруға жан-жақты дайындықты ұйымдастыру және жүргізу;

- бағынысты кадрлармен жұмыс құрып, оларға кәсіби білім мен әдістемелік шеберлікті жетілдіруге қажетті көмек көрсеткен жөн;

- жеке кәсіптік даярлықты және бөлімшені басқару әдістерін тиімді жетілдіру;

- әскери қызметшілермен қарым-қатынаста адамгершілік тәсілді қолдану.

Командирдің (бастықтың) педагогикалық білімі, оның жеке құрамды оқыту және тәрбиелеу дағдылары үнемі жетілдіріліп отыруы тиіс. Бұл педагогикалық әсер ету объектісі (әскери қызметшілер мен әскери ұжым) үнемі өзгеріп, дамып, барған сайын (қазіргі заманғы тәсілдерге сәйкес) педагогикалық өзара әрекеттесу субъектілерінің бірі ретінде қарастырылатындығына байланысты. Сонымен қатар, әскери-педагогикалық процесс жүзеге асырылатын жағдайлар да өзгереді. ҚР Қарулы Күштерінде офицерлерді әскери психология және педагогика бойынша біліммен қаруландыру жүйесі жұмыс істейді.

Оның негізгі элементтері мыналар:

- әскери оқу орындарында психология мен педагогиканы зерттеу;

- командирлік даярлық жүйесіндегі сабақтар, ең алдымен қоғамдық-мемлекеттік даярлық бойынша;

- офицерлермен арнайы өткізілетін әдістемелік кеңестер мен сабақтар;

- әскери-педагогикалық процесті ұйымдастыру бойынша офицерлердің практикалық жұмысын, сабақтарды тексеру және бақылау барысында бағыныстылармен қарым-қатынас тәжірибесін талдау;

- қарамағындағыларды оқыту және тәрбиелеу жөніндегі офицерлердің жұмыс тәжірибесімен алмасу, озық тәжірибені насихаттау;

- психологиялық-педагогикалық әдебиеттерді зерделеу, оқыту мен тәрбиелеу дағдылары мен дағдыларын жетілдіру бойынша офицерлердің өзіндік жұмысы;

- оқу орталықтарында, курстарда кәсіби қайта даярлау, біліктілікті

арттыру барысында офицерлердің психологиялық-педагогикалық білімдерін жетілдіру.

3. «Жалпы және әскери педагогика» пәнінің құрылымы, мазмұны және оқу ерекшеліктері.

Педагогикалық, кез-келген басқа рухани құндылықтар сияқты, педагогика мен білім беру практикасының дамуына көп әсер ететін қоғамдағы әлеуметтік, саяси, экономикалық қатынастарға байланысты. Сонымен қатар, бұл тәуелділік механикалық емес, өйткені қоғам деңгейінде қажет және қажет нәрсе көбінесе қайшылыққа түседі, бұл белгілі бір адам, педагог өзінің дүниетанымына, идеалдарына байланысты мәдениеттің көбеюі мен даму тәсілдерін таңдай отырып шешеді. Белгілі бір құндылықтардың тасымалдаушысы-оқушының өзі. Педагогикалық құндылықтарды игеру педагогикалық қызмет процесінде жүзеге асырылады, оның барысында субъективтілік жүреді. Бұл педагогикалық құндылықтардың субъективтілік деңгейі мұғалімнің жеке және кәсіби дамуының көрсеткіші болып табылады.

Орыс педагогикасындағы құндылықтар тұжырымдамасынан айырмашылығы, идеал ұғымы көбірек қабылданды. Идеал (грек тілінен – идея, түпбейне), жалпы қолданылатын мағынада мынадай:

а) қандай да бір құбылыстың құнды немесе ең жақсы, аяқталған күйінің ең жоғары дәрежесі;

б) әдетте жеке қасиеттерге немесе қабілеттерге қатысты бір нәрсенің жеке қабылданған стандарты (танылатын үлгі).

Философиялық мағынада идеал - абсолютті құнды түсінік (жақсылық пен әділеттілік туралы). Идеал ұғымы құндылық ұғымына қарағанда кеңірек және тереңірек, ұмтылыстың мақсатына жеке көзқарасты сипаттайды, өйткені – «идеал ұғымына қиялмен құрылған, белгілі ойды, идеяны, жалпы идеалды мазмұнды бейнелейтін, физикалық және психикалық болмыстың жеке ойлау деректерін бір жіңішке тұтастыққа салыстыру арқылы шығармашылық өкілдік кіреді» (М.И. Демков).

«Ақыл-ой деректерін» шығармашылық түрлендіру нәтижесінде құндылықтар беріледі, идеалдар қалыптасады. Мәндер жүйесін бір немесе басқа кадрмен шектей алмайсың. Елдің ғана емес, тіпті белгілі бір адамдар қауымының ұлттық және әлеуметтік-азаматтық ерекшеліктері тек берілген шарттарға ғана тән, өзекті ерекше құндылықтарды алға шығарып, жасай алады. Құндылық ұғымының мағынасы идеал ұғымына жақын болуы керек: бір нәрсенің белгілі бір «бағасы» туралы жинақталған идея ретінде ғана емес, бірақ өмірдің мәні туралы шығармашылық қайта қаралған идея ретінде. Әмбебап және абсолютті идеалдың болуы құндылықтарды таңдау және бағалау критерийі ретінде танылады ма, жоқ па, соған байланысты ойшылдар абсолютистер мен релятивистерге бөлінеді.

Тұлғалық-педагогикалық құндылықтар мұғалімнің жеке басының мақсаттары, мотивтері, мұраттары және басқа дүниетанымдық сипаттамалары бейнеленетін әлеуметтік-психологиялық білім ретінде әрекет етеді, олардың жиынтығында оның құндылық бағдарларының жүйесін құрайды.

Бұл жүйе мыналарды қамтиды:

– педагог еңбегінің қоғамдық маңыздылығының құндылықтары (педагогикалық қызметтің беделі, кәсіпті жақын маңдағы жеке орта деп тану және т.б.);

– қарым-қатынас қажеттілігін қанағаттандыратын және оның шеңберін кеңейтетін құндылықтар (балалармен, әріптестермен, анықтамалық адамдармен қарым-қатынас, идеялармен, біліммен және жеке тәжірибемен бөлісу және т.б.);

– шығармашылық даралықтың өзін-өзі дамытуға бағытталған құндылықтар (кәсіби және шығармашылық қабілеттерін дамыту мүмкіндіктері, әлемдік мәдениетке баулу, сүйікті пәнімен айналысу, үнемі өзін-өзі жетілдіру және т.б.);

– шығармашылық өзін-өзі жүзеге асырудың құндылықтары (педагог еңбегінің шығармашылық сипаты, педагогикалық мамандықтың романтикасы мен тартымдылығы, әлеуметтік жағдайы төмен балаларға көмек көрсету мүмкіндігі және т.б.);

– прагматикалық сипаттағы құндылықтар әлеуметтік кепілдіктер, мансап, ақылы демалыс және т.б.).

Аталған педагогикалық құндылықтардың ішінде өзін-өзі қамтамасыз ететін және аспаптық типтегі құндылықтарды бөліп көрсетуге болады. Өзін-өзі қамтамасыз ету-бұл құндылықтар-педагог еңбегінің шығармашылық сипатын, беделін, әлеуметтік маңыздылығын, мемлекет алдындағы жауапкершілігін, өзін-өзі растау мүмкіндігін, балаларға деген сүйіспеншілік пен сүйіспеншілікті қамтитын мақсаттар. Бұл түрдегі құндылықтар тұлға мен мұғалім мен оқушының дамуына негіз болады. Құндылықтар-мақсаттар басқа педагогикалық құндылықтар жүйесінде басым аксиологиялық функция ретінде әрекет етеді, өйткені мақсаттар үшін мұғалім қызметінің негізгі мәні көрсетілген. Педагогикалық қызметтің мақсаттарын іске асыру жолдарын іздей отырып, мұғалім өзінің және басқалардың дамуын құрайтын өзінің кәсіби стратегиясын таңдайды. Демек, құндылықтар-мақсаттар мемлекеттік білім беру саясатын және педагогикалық ғылымның даму деңгейін көрсетеді, олар субъективті бола отырып, педагогикалық қызметтің маңызды факторларына айналады және құндылықтар-құралдар деп аталатын аспаптық құндылықтарға әсер етеді. Олар теорияны, әдіснаманы және педагогикалық технологияларды игеру нәтижесінде қалыптасады, мұғалімнің кәсіби білімінің негізін құрайды.

Сонымен, әскери педагогиканың теориялық негіздерін терең білу және оларды практикалық қызметте шебер пайдалану офицерге әскери-педагогикалық процесті тиімді және сапалы ұйымдастыруға, бағынысты қызметкерлерді оқыту мен тәрбиелеуге мүмкіндік береді.

Өзін-өзі бақылауға арналған сұрақтар

1. Педагогиканың ғылым, өнер және практикалық қызмет ретіндегі мәні неде?
2. «Педагогика терминінің шығу тегі қандай және оның мазмұны тарихи дамуда қалай өзгерді?
3. Ғылым ретінде педагогиканың объектісі мен пәні қандай?

4. Неліктен балаларды ғана емес, ересектерді де педагогикалық сүйемелдеу қажеттілігі туындады?

5. Педагогика ғылымының дербес саласы ретінде әскери педагогиканың қалыптасуы мен дамуының ерекшеліктері қандай?

6. Жалпы педагогикамен салыстырғанда әскери педагогиканың ерекшелігі неде?

7. Әскери педагогикада қандай негізгі категориялар қолданылады және олардың мазмұны қандай?

8. Әскери педагогика Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің қазіргі даму жағдайындағы ғылым ретінде қандай міндеттерді шешеді?

9. Басшы-офицердің кәсіби қызметіндегі педагогикалық білімнің рөлі қандай?

10. «Жалпы және әскери педагогика» оқу пәнінің құрылымы, мазмұны және құндылық негізі қандай?

ПРАКТИКАЛЫҚ САБАҚ ЖОСПАРЫ

Әскери педагогиканың пәні мен міндеттері

1. Педагогика ғылым, өнер және практикалық қызмет ретінде.
2. Педагогикалық ғылым жүйесіндегі жалпы және әскери педагогика.
3. «Жалпы және әскери педагогика» оқу пәнін оқытудың құрылымы, мазмұны және ерекшеліктері.

Практикалық сабақтың міндеттері ретінде келесілерді қабылдау қажет:

- педагогиканы ғылым, өнер және практикалық қызмет ретінде түсінуді тереңдету;
- әскери педагогиканың объектісі мен пәнін ашу;
- әскери педагогиканың міндеттері мен функциялары туралы түсінік қалыптастыру;
- педагогикалық білімнің офицердің практикалық қызметімен байланысын көрсету;
- педагогикалық категориялар мен жағдайларды талдау дағдыларын дамыту;
- офицердің педагогикалық қызметіне құндылық қатынасын қалыптастыру.

Практикалық сабақтың құрылымы мен мазмұны

1. Ұйымдастыру бөлімі:
 - курсанттардың болуын және дайындығын тексеру;
 - сабақтың тақырыбын, мақсаттары мен міндеттерін жариялау;
 - офицердің болашақ қызметі үшін тақырыптың практикалық маңыздылығын түсіндіру.
2. Теориялық білімді өзектендіру.

Курсанттардың сұрақтары бойынша фронтальды сауалнама: педагогиканың ғылым ретіндегі мәні; педагогика пәні; әскери педагогиканың пайда болу және даму себептері; әскери қызметтегі оқыту мен тәрбиелеудің рөлі.

Жұмыс түрі: ауызша сауалнама, әңгіме.

3. Әскери педагогика ұғымдары мен категорияларын талдау.

Тапсырманы қою: курсанттарға:

- педагогика, әскери педагогика, объект, пән, әскери-педагогикалық процесс ұғымдарын ашу;
- жалпы педагогика мен әскери педагогиканың айырмашылығын анықтау;
- әскери педагогика пәні мен офицердің кәсіби қызметі арасында байланыс орнату.

Жұмыс түрі: шағын топтарда жұмыс, содан кейін талқылау.

4. Әскери педагогиканың міндеттерін зерттеу.

Тапсырма: дәріс мәтіні негізінде курсанттар:

- әскери педагогиканың негізгі міндеттері;
- оларды бағыттар бойынша топтастырады (оқыту, тәрбиелеу, дамыту, психологиялық дайындық);
- бөлімше командирінің күнделікті қызметінде қандай міндеттер іске асырылатынын анықтайды.

Жұмыс түрі: топтық аналитикалық жұмыс, баяндамалар.

5. Офицердің педагогикалық функцияларын талдау.

Тапсырма: офицердің әскери ұжымның жетекшісі ретіндегі қызметін қарастыру және анықтау:

- ол қандай педагогикалық функцияларды орындайды;
- бұл үшін қандай педагогикалық білім мен дағдылар қажет;
- педагогика бөлімшенің тәртібіне, бірлігі мен жауынгерлік дайындығына қалай әсер етеді.

Жұмыс формасы: қызметтік мысалдарды талдау элементтерімен талқылау.

6. Зерттелген материалды бекіту.

- өзін-өзі бақылауға арналған сұрақтарға жауаптар;
- негізгі ұғымдарды нақтылау (әскери педагогиканың объектісі, пәні, міндеттері);
- тақырып бойынша тұжырымдарды тұжырымдау.

Жұмыс түрі: ұжымдық талқылау.

Сабақты қорытындылау:

- тәжірибелік сабақтың нәтижелерін жалпылау;
- курсанттардың белсенділігі мен жұмысын бағалау;
- офицер үшін әскери педагогиканың практикалық маңыздылығына баса назар аудару;
- білім алушылардың сұрақтарына жауап беру.

Практикалық сабақта қолданылатын бақылау және бағалау нысандары:

- ауызша сауалнама;

- топтық және пікірталас жұмыстарына қатысу;
- педагогикалық ұғымдар мен міндеттерді талдаудың дұрыстығы мен толықтығы.

7. Оқытушыға әдістемелік ұсынымдар:

- әскери қызметтің практикалық тәжірибесіне сүйену;
- нақты қызметтік жағдайларды талқылауды жандандыру;
- курсанттарда офицердің педагогикалық жауапкершілігі туралы хабардарлықты қалыптастыру;
- басқарушылық және педагогикалық ойлауды дамыту.

Осы тақырыпты зерттеу кезінде пайдаланылатын негізгі ұғымдар.

Педагогика	тұлғаны тәрбиелеу, оқыту, тәрбиелеу және дамыту туралы ғылым.
Әскери педагогика	әскери қызметшілер мен әскери ұжымдарды оқыту, тәрбиелеу және даярлау заңдылықтарын зерттейтін педагогика ғылымының саласы.
Жалпы педагогика	қызмет саласына қарамастан педагогикалық процестің жалпы заңдылықтарын ашатын педагогика ғылымының бөлімі.
Әскери-педагогикалық процесс	әскери қызмет жағдайында әскери қызметшілерді оқыту мен тәрбиелеудің мақсатты және ұйымдастырылған жүйесі.
Әскери педагогика объектісі	әскери қызметшілер мен әскери ұжымдар
Әскери педагогика пәні	әскери қызметшілерді оқытудың, тәрбиелеудің, білім берудің және даярлаудың педагогикалық заңдылықтары.
Әскери қызметшілерді тәрбиелеу	әскери қызметшілердің жеке басын, көзқарастарын, сенімдері мен мінез-құлқын қалыптастырудың мақсатты процесі.
Әскери қызметшілерді оқыту	білім, білік және дағдыларды қалыптастыруға бағытталған командирлер мен бағыныштылардың өзара іс-қимыл процесі.
Әскери қызметшілерге білім беру	ғылыми және әскери-кәсіби білім, дағдылар жүйесін меңгерудің нәтижесі.
Әскери қызметшілерді дамыту	қызмет және оқыту барысында әскери қызметшінің жеке басының сандық және сапалық өзгеру процесі.
Психологиялық дайындық	әскери қызметшілердің психикалық тұрақтылығын және қызметтік және жауынгерлік міндеттерді орындауға дайындығын қалыптастыру.
Педагогикалық заңдылықтар	әскери-педагогикалық процесте көрінетін тұрақты, объективті байланыстар мен тәуелділіктер.
Педагогикалық	офицердің бағыныштыларды оқытуға, тәрбиелеуге және

әсер	дамытуға бағытталған әсері.
Педагогикалық өзара іс-қимыл	оқу және тәрбие процесінде командир мен әскери қызметшілердің бірлескен қызметі.
Офицердің кәсіби-педагогикалық мәдениеті	офицердің педагогикалық білімі, дағдылары, құндылықтары мен жеке қасиеттерінің жиынтығы.
Әскери қызметшілердің өзін-өзі тәрбиелеуі	жеке және кәсіби қасиеттерді дамыту бойынша саналы қызмет.
Әскери қызметшілердің өзіндік білім алу	білімді өз бетінше игеру және кәсіби даярлықты жетілдіру.
Әскери ұжым	қызметтің жалпы мақсаты мен міндеттерімен біріктірілген әскери қызметшілердің әлеуметтік-кәсіби тобы.

КОӨЖ ЖОСПАРЫ:

«Офицер-басшының қызметіндегі әскери педагогиканың пәні мен міндеттері» тақырыбына жазбаша хабарлама (эссе, аналитикалық реферат немесе шағын зерттеу) дайындау.

Тапсырмалар:

- педагогика мен әскери педагогиканың мәнін түсінуді тереңдету;
- әскери педагогиканың объектісін, пәнін және негізгі міндеттерін игеру;
- педагогикалық категорияларды талдау дағдыларын дамыту;
- теориялық ережелерді әскери қызмет тәжірибесімен байланыстыру қабілетін қалыптастыру;
- оқу іс-әрекетінде Тәуелсіздік пен жауапкершілікті дамыту.

Тапсырманың мазмұны (үлгі жоспар):

1 дайындық кезеңі.

Курсанттың қызметі:

- № 1 тақырып бойынша дәріс конспектісін зерттеу;
- негізгі ұғымдарды талдау: педагогика, әскери педагогика, әскери педагогиканың объектісі мен пәні, әскери-педагогикалық процесс;
- нормативтік құжаттармен жұмыс (жарғылар, нұсқаулар).

Оқытушының рөлі: тақырыптың мазмұны бойынша кеңес беру; күрделі ұғымдар мен терминдерді нақтылау.

2 Негізгі кезең.

1-тапсырма. Теориялық талдау.

Курсант орындау керек:

- әскери педагогиканың пәні мен міндеттерін ашу;
- педагогикалық ғылымдар жүйесіндегі әскери педагогиканың орнын

анықтау;

– офицердің қызметінде әскери педагогиканың міндеттерін іске асыру мысалдарын келтіріңіз.

Бақылау формасы: ауызша сауалнама, әңгіме.

2-тапсырма. Педагогикалық жағдайды талдау.

Курсант орындау керек:

– оқытушы ұсынған оқу-қызметтік жағдайды талдау;
– офицердің педагогикалық міндеттерін анықтау;
– педагогикалық міндеттерін шешу үшін педагогикалық білімнің қажеттілігін негіздеу.

Бақылау нысаны: талқылау, дәлелді жауап.

3. Соңғы кезең.

Курсанттың іс-әрекеті:

– тақырып бойынша тұжырымдарды тұжырымдау;
– мұғалімнің сұрақтарына жауаптар;
– мұғалімнің ескертулері бойынша білімді түзету.

Оқытушының рөлі: өзіндік жұмыстың қорытындысын шығару; материалды игеру деңгейін бағалау; пәнді одан әрі зерделеу бойынша ұсыныстар.

4. Бақылау нысандары мен критерийлері.

Бақылау нысандары: ауызша сауалнама; орындалған тапсырмаларды талдау; талқылауға қатысу.

Бағалаудың негізгі критерийлері:

– ұғымдарды ашудың толықтығы мен дұрыстығы;
– материалды логикалық түрде жеткізе білу;
– қорытындылардың дұрыстығы;
– белсенділік пен тәуелсіздік.

5. Өзіндік жұмыс нәтижелері.

Өздік жұмысты орындау нәтижесінде курсант:

– әскери педагогиканың пәні мен міндеттерін білу;
– офицердің қызметіндегі педагогиканың рөлін түсіну;
– қызметтік жағдайларды талдау кезінде педагогикалық білімді қолдана білу;
– командирдің педагогикалық жауапкершілігін түсіну.

6. Әдістемелік ұсынымдар:

– теорияның әскери қызмет тәжірибесімен байланысына назар аудару;
– дәрістер мен нормативтік құжаттарды қолдану;
– өзін-өзі бақылау және білімді өзін-өзі бағалау дағдыларын қалыптастыру.

КӨЖ ЖОСПАРЫ:

Оқулықтардың, оқу құралдарының, монографиялар мен мерзімді баспасөз мақалаларының тиісті бөлімдерін оқу, зерделеу және конспекттеу:

1. «Әскери педагогика және психология». Оқу құралы, Темирғали А., Абдрахманов А.А., Даулетов К.С., Жолдакаева Г.Д.. – Көкшетау, ҚР ТЖМ М.Ғабдуллин ат. АҚА, 2024 – 235 б.

2. «Педагогика тарихы тұлғалар»: оқу құралы/ В.А. Капранова – Мәскеу, ИНФРА-М, 2024ж. – 176 б. -(жоғары білім).

3. «Педагогикалық қызметке кіріспе». Практикум: Оқу-әдістемелік құрал/ А.А. Орлов, А.С. Агафонова; А.А. Орлованың ред. – 2-ші басылым. – Мәскеу: ИНФРА-М, 2024. – 258 б. - (жоғары білім).

1-2 беттен тұратын жазбаша жұмыс дайындаңыз, онда келесі мәселелерді ашыңыз:

- Педагогика және әскери педагогика ұғымы.
- Әскери педагогиканың объектісі мен пәні.
- Әскери педагогиканың негізгі міндеттері.
- Офицердің кәсіби қызметіндегі әскери педагогиканың рөлі.

Өзін-өзі бақылау сынақтары:

1. «Педагогика» сөзі грек тілінен сөзбе-сөз аударғанда нені білдіреді? А: «Бала тәрбиесі, бала тәрбиесі» В: бала С: жетекші (сүйемелдеу) D: құл Е: ғалым – құл	2. Педагогикалық құбылысты мақсатты қабылдауды қамтамасыз ететін педагогикалық зерттеу әдісі: А: Эксперимент В: Құжаттаманы зерттеу С: Сұхбат D: Сауалнама Е: Бақылау
3. Жалпы мағынада «педагогика» сөзі өнерді белгілеу үшін қолданылған? А: баланы өмірге бағыттау В: тәрбиелеу С: мектепке ертіп апару D: рухани даму Е: Барлық жауаптар дұрыс	4. Ақпараттық-дамыту әдістеріне мыналар жатады? А: оқушының материалды ауызша баяндауы, әңгіме, кітаппен жұмыс В: әңгіме С: жазбаша жұмыс D: зертханалық жұмыстар Е: шығармашылық жұмыс
5. Педагогика – ғылым... А: адамды оқыту және тәрбиелеу В: оқу процесін зерттеу С: дербес білім беру D: білім беруді дамыту Е: ежелгі Римді зерттейді	6. Оқу бағдарламасының тақырыптарын қамтитын, осы оқу тоқсанына кіретін үлгерімді бақылау? А: мерзімді В: жоспарлы С: ағымдағы D: тақырыптық Е: қорытынды
7. Бірқатар арнайы тапсырмалармен және ұсынылғандардан дұрыс жауапты	8. Нақты ескерілген жағдайларда білім беру немесе оқытудың ғылыми тәжірибесі-бұл:

таңдаумен сипатталатын педагогикалық зерттеу әдісі: A: Тестілеу B: Сауалнама C: Бақылау D: Әңгіме E: Сұхбат	A: Эксперимент B: Бақылау C: Тәжірибені зерттеу D: Педагогикалық процесс E: Сараптама
9. Ғылыми-педагогикалық зерттеу әдістеріне мыналар жатады: A: Мұғалімнің тыңдаушымен оның білімге қатынасын анықтау мақсатында әңгімелесуі B: Тәрбиешінің ата-аналармен күн тәртібін сақтау туралы әңгімесі C: Табиғаттағы өзгерістердің сипаты туралы сабақта тыңдаушылармен әңгімелесу D: Мұражайға барар алдында мұғалімнің тыңдаушылармен әңгімесі E: Қаралған кинофильм туралы тыңдаушылармен әңгімелесу	10. Танымдық іс-әрекеттің сипаты бойынша әдістерді көрсетіңіз A: түсіндірме-иллюстрациялық, репродуктивті, проблемалық, ішінара іздеу, эвристикалық, зерттеу B: дағдылар мен біліктерді бекіту, пысықтау C: бақылау және өзін-өзі бақылау әдістері D: индуктивті және дедуктивті E: ауызша, көрнекі, практикалық
11. Арнайы әзірленген жазбаша сауалнамалар арқылы материалды жаппай жинау: A: Сауалнамалар B: Тестілеу C: Сұхбат D: Тіркеу E: Шкала бойынша өткізу	12. Оқу бағдарламасы дегеніміз не? A: белгілі бір сыныпта оқылатын пәндерді, сағат санын және олардың мазмұнын тізімдейтін құжат B: оқу пәндерін оқу тәртібі, ондағы сағат саны, әр тоқсанның басы мен соңы C: білім, білік, дағды жүйесі D: білім берудің жалпы ережелері E: әр тыңдаушы өзінің дамуы үшін таңдайтын білім шеңбері
13. Жаттығу оқыту әдістеріне не жатады? A: практика B: жеке тұлғаның өзін-өзі анықтау C: эвристика D: көрнекілік E: ауызша	14. Оқу процесін жүзеге асыру техникасы A: оқыту технологиясы B: оқыту C: оқыту жүйесі D: ұжымдық-шығармашылық қызмет технологиясы E: дидактика
15. Халықтық педагогика дегеніміз не? A: дәстүрлер мен әдет-ғұрыптарға негізделген ұрпақтан-ұрпаққа берілетін, халық жинақтаған тәрбие,	16. Тәрбие сөзінің мазмұнын көрсетіңіз A: эстетикалық тәрбие, адамгершілік, экологиялық, экономикалық, халықаралық, еңбек, құқықтық

оқытудың практикалық тәжірибесі В: белгілі бір халықты тәрбиелеу және оқыту теориясы С: белгілі бір халықты тәрбиелеудің ерекшеліктері туралы ғылым D: ауызша халық шығармашылығы Е: әр түрлі халықтардың отбасылық тәрбиесінде қолданылатын тәрбие әдістері, тәсілдері	В: тұлғаны дамыту, қалыптастыру, оқыту, тәрбиелеу С: оқытушалар мен тыңдаушалардың, оқытушалар мен ата-аналардың, оқу орны мен қоғамның өзара әрекеттесуі D: тәрбие әдістері, құралдары, формалары, принциптері Е: кештер, кездесулер, конкурстар
17. Әскери педагогика - педагогика ғылымының саласы нені зерделейді? А: әскери-педагогикалық процестің, әскери қызметшілер мен әскери ұжымдарды оқыту мен тәрбиелеудің заңдылықтарын; жауынгерлік іс-қимылдарды табысты жүргізуге даярлауды; әскери-кәсіби қызметті В: мәдени-демалыс жұмыстарын табысты жүргізуге дайындықты; ағартушылық қызметті С: әскери қызметшілер мен әскери ұжымдарды оқыту және тәрбиелеу процесін; жауынгерлік іс-қимылдарды ойдағыдай жүргізуге даярлауды; әскери-кәсіптік және арнайы қызметті D: жауынгерлік іс-қимылдарды табысты жүргізуге дайындықты; әскери-кәсіби қызметті Е: кәсіби және жауынгерлік қасиеттері бар батыл және білікті Отан қорғаушыларды даярлауды	

№ 2 ТАҚЫРЫП.

Бөлімшедегі әскери-педагогикалық процесс

Сабақтың мақсаты: психологиялық-педагогикалық құбылыстарды тиімді зерделеу және түсіну және әскери қызметшілерге білім беру, сондай-ақ курсанттарды (тыңдаушыларды) олардың мінез-құлқы мен қызметін тиімді басқару үшін қажетті басқару дағдыларымен қаруландыру.

ДӘРІС ЖОСПАРЫ

1. Әскери-педагогикалық процесс түсінігі – күрделі әлеуметтік құбылыс ретінде.
2. Әскери-педагогикалық процестің заңдылықтары мен құрылымы.

Дәріс мәтіні:

1. Әскери-педагогикалық процесс түсінігі – күрделі әлеуметтік құбылыс ретінде

Әскери-педагогикалық процестің ерекшеліктері нақты жүйе ретінде өзіндік ерекшеліктері бар.

Біріншісінің мәні – әскери еңбек, әскери шеберлікті игеру-әрбір әскери қызметшінің міндеті. Ол қолданыстағы заңнамада заңды түрде бекітілген, оған сәйкес әскери қызметші өзінің әскери жұмысының сапасына заңды түрде жауап береді. Әскери мамандықты игеруге, өз міндеттеріне жосықсыз қарау Отанды қорғау жөніндегі борышты орындаудан жалтару ретінде саралануы мүмкін.

Екінші ерекшелігі-әскери-педагогикалық процесс әскери қызметшілердің қызметтік іс-әрекетімен үздіксіз бірлікте жүзеге асырылады және айқын практикалық сипатқа ие. Әскери қызметшінің алған білімі, дағдылары мен дағдылары жүйесі оның қызметтік қызметінің негізі болып табылады. Олар қызметтік және оқу-жауынгерлік міндеттерді орындау кезінде бірден қолданылады. Бұл, бір жағынан, білімнің, дағдылардың және дағдылардың жоғары беріктігін талап етеді, ал екінші жағынан, оларды тез бекітуге және пайдалануға үнемі дайын болуға ықпал етеді.

Келесі ерекшелігі-әскери-педагогикалық процесс тұрақты жауынгерлік дайындық жағдайында ұйымдастырылады және оны қамтамасыз етуге бағытталған. Тәрбие, оқыту, психологиялық даярлық бөлімшелер мен бөлімдердің жауынгерлік дайындығы төмендемеуі үшін жүзеге асырылады. Сонымен қатар, қазіргі армия жағдайында тәрбие мен оқыту көбінесе оқу-жауынгерлік тапсырмаларды тікелей орындау процесінде ұйымдастырылады, олардың сәтті шешілуі көбінесе жауынгерлік дайындық жағдайына байланысты. Басқаша айтқанда, объективті түрде әскери-педагогикалық процестің сапасы мен тиімділігінің және жауынгерлік дайындық жағдайының тығыз байланысы бар.

Төртінші ерекшелік әскери-педагогикалық процестің әскери техникамен және қару-жарақпен жоғары қанықтылығымен сипатталады. Бүгінгі таңда

Қарулы Күштердің бірде-бір түрі, әскерлердің бірде-бір түрі қару-жарақ пен әскери техниканың заманауи үлгілерін пайдаланбай, оның алдында тұрған міндеттерді сапалы шеше алмайды. Жеке құрамның жауынгерлік техниканы білуі, оны қолдану дағдылары мен дағдыларын дамытудың жоғары деңгейі қазіргі ұрыста жеңіске жетудің кепілі болып табылады.

Әскери-педагогикалық процестің бесінші ерекшелігі ретінде оның ерекше шиеленісін атап өту қажет. Бұл, бір жағынан, қызмет ету мерзімінің қысқаруымен, екінші жағынан, әскери қызметшілерге қызметтік міндеттерін сәтті орындау үшін қажетті білім, дағдылар мен икемділіктің ұлғаюымен анықталады. Әскери істің даму тенденциялары кәсіби қызметі ерекше қиын жағдайларда жұмыс істеуге байланысты әскери қызметшілер санының артып келе жатқанын көрсетеді. Демек, физикалық және психикалық жүктемелер едәуір артады, әскери-педагогикалық процестің шиеленісі артады.

Алтыншы ерекшелік оқыту мен тәрбиелеу процесінің ұжымдық сипатына байланысты. Онда әр маманды жеке даярлау міндеттері шешіліп қана қоймай, бөлімшелер мен бөлімдер біртұтас жауынгерлік организмдер ретінде қалыптасады. Қазіргі заманғы ұрыста жеңіске жету, күнделікті іс-әрекеттің міндеттерін сапалы шешу әскери қызметшілердің нақты өзара іс-қимылы, олардың үйлесімділігі, жұмыс істеуі болған жағдайда ғана мүмкін болады.

Әскери-педагогикалық процестің жетінші ерекшелігі – оның көп қырлы, көп сатылы, көп қырлы болуы. Тәрбие мен оқыту субъектілері әр түрлі мамандықтағы әскери қызметшілермен ғана емес, сонымен қатар олардың тәрбиесі мен кәсіби дайындығының әртүрлі деңгейлерімен де айналысуы керек. Сонымен қатар, әскери-педагогикалық процесс барысында толыққанды, ұйымшыл әскери ұжым құру, әскери қызметшілердің өзара түсіністігі мен өзара алмасуын қамтамасыз ету міндеттері шешіледі. Әскери-педагогикалық процестің үздіксіздігін қамтамасыз ете отырып, запасқа шығарылатындарды мерзімінен бұрын ауыстыруға ерекше мән беріледі. Сонымен қатар, әскери қызметшілердің қызметі әртүрлі жағдайларда, әртүрлі жағдайлар туындаған кезде, жиі өзгереді жағдайларда жүреді. Бұл әртүрлі жағдайлар мен жағдайларда іс-әрекетке психологиялық дайындықты қалыптастыруды талап етеді.

Тәжірибе көрсеткендей, келісімшарт бойынша әскери қызметшілермен жұмыс көбінесе кадрлық өзгерістерді жүзеге асыруға және көптеген шаблондар мен шығындар бар ресми білім беру іс-шараларын өткізуге байланысты. Олар асығыс, тиісті ойланбастан, белгілі бір адамның мүдделерін, оның кәсіби қызметінің себептерін, кәсіби қанағаттану дәрежесін ескермей дайындалады. Келісімшарт бойынша қызмет ететін сарбаздар мен сержанттарды тәрбиелеуге күмәнмен қарайтын офицерлер мұны түсінуі керек жетілген жас Бұл тәрбиеден бас тартудың себебі емес және бұл әскери қызметшіні тәрбиелеудің қажеті жоқ дегенді білдірмейді және оны кәсіби және әлеуметтік орта тәрбиелемейді.

Тұлғаның кәсіби дамуы жеке тұлғаны дамытудың екі процесінің интеграциясы ретінде қарастырылуы керек, атап айтқанда, бүкіл өмір жолында және жеке тұлғаны кәсібилендіру, яғни кәсіби өзін-өзі анықтау басталған кезеңнен бастап белсенді еңбек қызметі аяқталғанға дейін.

Тәрбие субъектілері (тәрбиешілер) үшін кәсіби қалыптасу мақсаттары кәсіпқойлық идеясынан, келісімшарт бойынша әскери қызметші мәртебесінен, кәсіптік білім беру бағдарламасынан туындайды және оларды әзірлеу мынадай екі кезеңнен тұрады:

- келісім-шарт бойынша әскери қызметшілердің қалыптасу қажет кәсіби қасиеттерін анықтау (профессиограмма, келісімшарт бойынша әскери қызметшінің үлгісі);

- тәрбиенің нақты мақсаттарын, кәсіптік тәрбиелеу шараларын және жекелеген тәрбие актілерін айқындау.

Тәрбие объектісі үшін мақсат қою әскери қызметшінің офицердің, келісімшарттың, сарбаздың моделінің болуын көздейді, оны жүзеге асыруға ол ұмтылуы керек және жалпы және жеке мақсаттардың болуы. Әскери қызметшінің кәсіби қызметін реттеу тұрғысынан кәсіптік тәрбиенің маңызды факторы-бұл білім беру объектісі негіз ретінде қабылдайтын және өзін кәсіпқойлықтың әр кезеңіндегі эталонмен салыстыратын кәсіби маманның идеалды (анықтамалық) моделі («кәсіби маманның бейнесі») деп болжауға болады. «Мен» бейнесін және кәсіпқой бейнесін салыстыру, олардың сәйкес келмеу дәрежесін бағалау, эталондық модельге жақындау стратегияларын әзірлеу және түзету кәсіби қасиеттерді жетілдіруге көзқарастар мен ынталандырушы күштердің қалыптасуына ықпал етеді. Мақсат қоюдың келесі кезеңі, кәсіби әскери қызметшінің моделін анықтағаннан кейін, мақсаттарды анықтау кезеңі болып табылады. Әскери бөлім үшін-бұл кәсіптік тәрбиенің жиынтық процесінде шешілетін жалпы мақсаттар және әскери қызметтің белгілі бір саласында, белгілі бір кәсіпте, практикалық жағдайларда шешілетін жеке мақсаттар. Бұл мақсаттар өздері үшін тәрбиешілер ұжымын да, әр мұғалімді де жеке-жеке анықтауы керек.

Тәжірибе көрсеткендей, келісімшарт жасаушылармен жұмыс көбінесе кадрлық өзгерістерді жүзеге асыруға және көптеген шаблондар мен шығындар бар ресми білім беру іс-шараларын өткізуге байланысты. Олар асығыс, тиісті ойланбастан, белгілі бір адамның мүдделерін, оның кәсіби қызметінің себептерін, кәсіби қанағаттану дәрежесін ескермей дайындалады. Келісімшарт бойынша қызмет ететін сарбаздар мен сержанттарды тәрбиелеуге күмәнмен қарайтын офицерлер мұны түсінуі керек жетілген жас Бұл тәрбиеден бас тартудың себебі емес және бұл әскери қызметшіні тәрбиелеудің қажеті жоқ дегенді білдірмейді және оны кәсіби және әлеуметтік орта тәрбиелемейді.

2. Әскери-педагогикалық процестің заңдылықтары мен құрылымы

Әскери қызметтің жетістігі мен өнімділігі, әскери қызметшілердің оған қанағаттануы, сондай-ақ оның жеке тұлға ретінде дамуының ауқымы, сапасы мен келешегі оның әскери қызметте қандай рөл атқаратынына байланысты екенін ескеру қажет. Өмірі, оның кәсіби қызметін өмірінің көп өлшемді кеңістігіне, өзінің өмірлік әлемінің контурына қалай сәйкестендіретіні, оның өз өміріндегі өз ісінің мәні мен орнын қалай түсінетіні және қалай сезінетіні, өзін-өзі анықтауы.

Материалдық қажеттіліктерді қанағаттандыру арқылы тәрбиеге мұқият

қарау керек, материалдық ынталандыруға сүйену керек, кәсіби білім беру мақсаттарына жету міндетімен келісімшарт жасасқан әскери қызметшілердің қажеттіліктерін қанағаттандырудың басқа түрлерін іздеу керек. Келісімшарт жасасқан әскери қызметшілердің кәсіби қызметінің қоғамдық маңызды мотивтерін қалыптастыруда халықтың ер бөлігінің әскери мамандыққа табиғи бейімділігіне назар аудару қажет. Өкінішке орай, қазір кәсіби қызметке адамдар келеді, олардың тек 27% - ы әскери қызметке бейім. Бұл, тиісінше, кәсіби қызметке деген ынтаны төмендетеді, кәсіби білім беру процесін қиындатады. Сонымен қатар, мұндай бейімділік адамның ішкі мотивациясына, белгілі бір кәсіпке тартылуына айтарлықтай үлес қосады. Әскери мамандыққа деген сүйіспеншілік-бұл жоғары деңгейлі маманды ерекшелендіретін өз ісіне деген жеке берілгендіктің құрамдас бөліктерінің бірі ғана. Қызметке деген шығармашылық құштарлық, әскери қызметшінің бойында оң имиджді қалыптастыру, өз қабілеттеріне деген сенімділік бірқатар жағдайларға ықпал етеді: кәсіптің әлеуметтік маңыздылығы мен беделінің жоғары деңгейі; лайықты материалдық жағдай; әріптестер мен командирлерді құрметтеу; жолдастар мен бастықтардың көмегі мен қолдауы; өзін-өзі бағалаудың дамыған қабілеті.

Жеке тұлғаның өзін-өзі бағалауын төмендететін барлық әсерлерден бас тарту принципін басшылыққа алу қажет. Бұл қағида айыптауды, жазалауды және мінез-құлықты түзетудің басқа шараларын қолдануды жоққа шығармайды. Алайда, бұл шаралар, біріншіден, жеке тұлғаның жалпыланған іс-әрекетіне емес, нақты теріс қылықтарға қатысты болуы керек, екіншіден, сәтсіздіктің себебі әскери қызметшінің күш-жігерінің жеткіліксіздігі болған жағдайда ғана қолданылуы керек, оның еркіне тәуелсіз жағдайларда емес. Әскери қызметшіге жеке тұлғаның құндылық өзін-өзі бағалауын төмендететін және оның материалдық жағдайына әсер ететін санкциялар үнемі қолданылған жағдайда, ол психологиялық қорғау шараларына жүгінеді (санкциялардың маңыздылығын жоққа шығару) немесе қызмет орнынан кетеді (келісімшартты тоқтатады). Әрбір әскери қызметші азды-көпті интуитивті түрде өзінің жеке формасын сезінетінін ескеру қажет. Әскери қызметші үшін әскери қызмет-бұл ең алдымен жұмыс, ал жұмыс сізге ұнауы керек. Және бұл моральдық-құндылық жағынан ол өзіне қатысты қандай позицияны иеленсе де, өзін басқа әскери қызметшілермен теңестіреді.

Әскери қызметшінің кәсіби бағытын қалыптастырудың негізгі бағыттарының бірі-оның кәсіби өмірбаяны оның күш-жігері мен жетістіктерінің тарихына айналуы үшін кәсіпті толық игеру үшін жағдай жасау. Әскери практика оң нәтиже бермейтін кәсіби іс-әрекеттің әскери қызметшіге немқұрайлылық, тәуелділік сезімін тудыратыны, оған қанағаттану сезімін тудырмайтыны, оның кәсіби бағытына теріс әсер ететіндігі туралы көптеген мысалдар келтіреді. Әскери қызметші өзінің кәсіби қызметі арқылы әскери бөліммен белгілі бір қарым-қатынасқа түседі, онда ол өзін армияға тән бақылау жүйесі жағдайында, мінез-құлық нормаларының, кәсіби стереотиптердің жиынтығымен, әскери қызметшілер арасындағы қарым-қатынастың белгілі бір формаларымен жүзеге асырады. Әскери қызметшінің мотивациялық әлеуеті,

оның қызметінің өнімділігі және мамандыққа қанағаттануы барлық осы қатынастардың сипатына байланысты. Көптеген кәсіби күш-жігер мен жетістіктерден әскери қызметшінің кәсіби өмірбаяны қалыптасады, ол оны мақтан тұтуы керек және болашақта оның кәсіби өмірі туралы жағымды естеліктер болуы керек.

Кәсіби өмір желісі – бұл оқиғалар тізбегі, өмірбаяндық эпизодтар, қиын жағдайлардан шығу тәжірибесін жинақтау және кәсіби дүниетанымды қалыптастыру. Кәсіби өмір сызығын ескере отырып, жеке тұлғаның бағытын қалыптастыруға көмектеседі.

Келісімшарт жасасқан әскери қызметшілердің кәсіби бағытын қалыптастыруда басшылықтың белгілі бір функцияларына қатысу принципі үлкен маңызға ие. Бұл қағида ең жақсы әскери қызметшілерге әскери қызметшілердің кәсіби қызметіне немесе олардың арасындағы қатынастарға басшылық ету мен бақылаудың әртүрлі функцияларын беруді міндеттейді. Ол жауапкершілік сезімін арттырады, әскери қызметшінің рөлдік маңыздылығын арттырады, оның мамандыққа деген көзқарасын өзгертеді. Офицерлерге әскери қызметшілерге көбірек сенім артуға, оларға өз міндеттерінің бір бөлігін тапсыруға, атап айтқанда сабақтарды өткізуге басшылық жасауға, тұлғааралық жанжалды жағдайларды шешуге кеңес беріледі.

Әскери-педагогикалық процестің ерекшеліктері: басшының қызметінде ол өмірдің барлық аспектілерінде (кәсіби, отбасылық, жеке) жеке мысалды түсінуге және көрсетуге негізделуі керек және оны түсініп қана қоймай, сонымен бірге осы қағиданы сөзсіз орындауға, өзін-өзі реттеуге және басшының мінез-құлқын өзін-өзі бақылауға негізделуі керек. Әскери қызметшілер командирлердің шақырулары мен мінез-құлқының сәйкессіздігіне қатты жауап береді. Мұндай сәйкессіздік әскери қызметші-келісімшарт жасаушы, сарбаздың кіші офицерлер құрамын құрудың бүкіл процесіне орны толмас зиян келтіреді. Әрқашан тәрбиені өзіңнен бастау керек екенін есте ұстауың керек.

Өзін-өзі бақылауға арналған сұрақтар

1. Әскери-педагогикалық процесс дегеніміз не?
2. Неліктен әскери-педагогикалық үдеріс күрделі әлеуметтік құбылыс болып саналады?
3. Әскери-педагогикалық процесс әскери қызметшілердің қызметтік іс-әрекетімен қалай байланысты?
4. Неліктен армиядағы оқыту мен тәрбиелеу бөлімшенің жауынгерлік әзірлігін төмендетпеуі тиіс?
5. Әскери-педагогикалық процесс қару-жарақ пен әскери техниканың маңызы қандай?
6. Неліктен әскери-педагогикалық процесс жоғары физикалық және психологиялық жүктемені талап етеді?
7. Әскери-педагогикалық процесстің ұжымдық сипаты неден көрінеді?

8. Оқыту және тәрбиелеу процессінде әскери қызметшілердің жеке ерекшеліктерін ескеру неліктен маңызды?

9. Келісімшарт бойынша қызмет атқаратын әскери қызметшілерді тәрбиелеуде қандай ерекшеліктерді ескеру қажет?

10. Әскери-педагогикалық процесстің тиімділігін арттыруда командирдің жеке үлгісі неліктен маңызды?

ПРАКТИКАЛЫҚ САБАҚ ЖОСПАРЫ

Бөлімшедегі әскери-педагогикалық процесс

1. Әскери-педагогикалық процесс түсінігі – күрделі әлеуметтік құбылыс ретінде.

2. Әскери-педагогикалық процесстің заңдылықтары мен құрылымы.

Сабақтың міндеттері:

- әскери-педагогикалық процесс ұғымын бекіту;
- әскери-педагогикалық процессінің әлеуметтік құбылыс ретіндегі негізгі ерекшеліктерін ашу;
- әскери-педагогикалық процессінің құрылымы мен заңдылықтарын қарастыру;
- оқыту, тәрбиелеу және бөлімшенің жауынгерлік әзірлігі арасындағы байланысты көрсету;
- қарапайым педагогикалық жағдаяттарды талдау дағдыларын дамыту.

Практикалық сабақтың өту барысы

1. Ұйымдастыру бөлімі:

- қатысушылардың бар-жоғын және сабаққа дайындығын тексеру;
- сабақтың тақырыбын, мақсатын және міндеттерін жариялау;
- тақырыптың болашақ офицерлік қызмет үшін маңызын қысқаша түсіндіру.

2. Білімді өзектендіру.

Курсанттарға мына сұрақтар бойынша фронтальды сұрау жүргізіледі: әскери-педагогикалық үдеріс деген не; оның құрамына қандай қызмет түрлері кіреді; армиядағы оқыту мен тәрбиенің рөлі қандай.

Жұмыс нысаны: ауызша сұрау, әңгімелесу.

3. Негізгі бөлім.

1) Әскери-педагогикалық үдерістің негізгі ерекшеліктерін талдау.

Тапсырма: курсанттарға ұсынылады:

- әскери-педагогикалық үдерістің негізгі ерекшеліктерін атау;
- олардың маңызын қарапайым мысалдармен түсіндіру;
- педагогикалық үдеріс пен жауынгерлік әзірлік арасындағы байланысты анықтау.

Жұмыс нысаны: шағын топтарда жұмыс, талқылау.

2) Әскери-педагогикалық үдерістің құрылымын талдау

Тапсырма: дәріс материалы негізінде:

- әскери-педагогикалық үдерістің элементтерін анықтау (оқыту, тәрбиелеу, психологиялық даярлық);
- командир мен жеке құрамның рөлін ашу;
- бөлімшедегі әскери-педагогикалық үдерістің қарапайым сызбасын құрастыру.

Жұмыс нысаны: топтық жұмыс, тақтада жұмыс.

3) Оқу-қызметтік жағдайды талдау

Жағдай: Бөлімшеде сабақ өткізіледі. Жеке құрамның бір бөлігі оқуға формалды түрде қарайды, тәртіп бұзушылықтарға жол беріледі.

Тапсырма:

- педагогикалық проблеманы анықтау;
- әскери-педагогикалық үдерістің қай элементтері бұзылғанын көрсету;
- командирдің іс-әрекеттерін ұсыну.

Жұмыс нысаны: талқылау, ұжымдық талдау.

4. Материалды бекіту:

- өзін-өзі бақылауға арналған сұрақтарға жауап беру;
- тақырыптың негізгі ұғымдарын қайталау;
- жіберілген қателер мен дәлсіздіктерді нақтылау.

Сабақты қорытындылау:

- негізгі қорытындыларды жинақтау;
- курсанттардың белсенділігін бағалау;
- білім алушылардың сұрақтарына жауап беру.

Практикалық сабақта қолданылатын бақылау және бағалау түрлері:

- ауызша сұрау;
- топтық жұмысқа қатысу;
- педагогикалық жағдаятты талдаудың дұрыстығы.

5. Оқытушыға арналған әдістемелік ұсынымдар:

- күнделікті қызметтен алынған қарапайым мысалдарды пайдалану;
- командирдің жеке үлгісіне ерекше көңіл бөлу;
- сабақта белсенділік пен тәртіпті сақтау;
- курсанттардың оқыту мен тәрбиелеуге саналы көзқарасын қалыптастыру.

Осы тақырыпты зерттеу кезінде пайдаланылатын негізгі ұғымдар.

Әскери-педагогикалық процесс	Әскери қызмет жағдайында әскери қызметшілерді оқытудың, тәрбиелеудің және психологиялық даярлаудың мақсатты, ұйымдастырылған және үздіксіз жүйесі.
Әскери еңбек	Әскери қызметшінің қызметтік және жауынгерлік міндеттерді орындау жөніндегі кәсіби қызметі, заңды түрде міндетті және регламенттелген.

Әскери шеберлік	Әскери қызметшілердің өз міндеттерін сәтті орындауын қамтамасыз ететін білім, білік және дағдылар жиынтығы.
Жауынгерлік дайындық	Оның мақсаты бойынша тапсырмаларды уақтылы және тиімді орындау қабілетін қамтамасыз ететін бөлімшенің жағдайы.
Қызметтік іс-әрекет	Әскери қызметшілерді оқытуды, тәрбиелеуді және қызметтік міндеттерді орындауды қамтитын күнделікті кәсіптік қызмет.
Оқу-жауынгерлік міндеттер	Дайындық процесінде орындалатын, жауынгерлік қызметтің нақты жағдайларына жақын міндеттер.
Психологиялық дайындық	Әскери қызметшілердің психикалық тұрақтылығын және қиын жағдайларда әрекет етуге дайындығын қалыптастыру процесі.
Әскери ұжым	Ортақ мақсаттармен, міндеттермен және жауапкершілікпен біріктірілген әскери қызметшілердің ұйымдасқан тобы.
Оқытудың ұжымдық сипаты	бұл жеке құрамның өзара әрекеттесуіне, үйлесімділігіне және өзара алмастырылуына негізделген әскери-педагогикалық процестің ерекшелігі.
Әскери-педагогикалық процестің үздіксіздігі	Қызметтік іс-әрекеттің барлық кезеңдерінде оқыту мен тәрбиелеуді жүзеге асыру.
Әскери-педагогикалық процестің шиеленісі	Қызмет пен оқу процесінде физикалық, психикалық және интеллектуалдық жүктемелердің жоғары қарқындылығы болып табылады.
Кәсіптік тәрбие	Әскери қызметшілерде кәсіптік қасиеттерді, құндылықтарды және әскери қызметке деген көзқарасты мақсатты түрде қалыптастыру.
Жеке тұлғаның кәсіби дамуы	Кәсіби қызмет барысында әскери қызметшінің жеке басын қалыптастыру және жетілдіру процесі.
Кәсіби бағыт	Әскери қызметшінің әскери кәсіпке және қызметтік міндеттерін орындауға тұрақты бағдарлануы.
Тәрбиелеудің мақсатын бекіту	Әскери қызметшілерді оқыту мен тәрбиелеудің жалпы және жеке мақсаттарын айқындау.
Кәсіби маманның моделі (бейнесі)	Кәсіби дамудың бағдары ретінде қызмет ететін әскери қызметшінің идеалды (эталондық) бейнесі.
Кәсіби қызметті ынталандыру	Қызметтік міндеттерді сапалы орындауға ішкі және сыртқы ынталандырудың жиынтығы.
Материалдық ынталандыру	Әскери қызметшілердің уәждемесін арттыру үшін қызметтің материалдық жағдайларын пайдалану.
Командирдің жеке мысалының	Үлгілі мінез-құлық және командирдің қызметке және бағыныштыларға қатынасы арқылы педагогикалық әсер

принципі	ету.
Өзін-өзі реттеу және өзін-өзі бақылау	қызметтегі мінез-құлқын, эмоцияларын және әрекеттерін басқару қабілеті.

КОӨЖ ЖОСПАРЫ:

«Бөлімшеде әскери-педагогикалық процесті ұйымдастырудағы командирдің рөлі» тақырыбына қысқаша жазбаша жауап (1 бет) дайындау.

Тапсырмалар:

- әскери-педагогикалық процесс ұғымын күрделі әлеуметтік құбылыс ретінде бекіту;
- әскери-педагогикалық процестің негізгі ерекшеліктері мен заңдылықтарын игеру;
- оның құрылымы мен негізгі элементтерін зерттеу;
- оқу-қызметтік жағдайларды талдау дағдыларын қалыптастыру;
- өз тұжырымдарын дәлелді түрде жеткізе білу қабілетін дамыту.

Тапсырманың мазмұны (үлгі жоспар):

1. Дайындық кезеңі.

Курсанттың қызметі:

- № 2 тақырып бойынша дәріс конспектісін зерттеу;
- тақырып бойынша терминологиялық сөздікті қайталау;
- әскери-педагогикалық процестің негізгі ерекшеліктерін анықтау.

Оқытушының рөлі: тақырыптың негізгі мәселелері бойынша кеңес беру; дәрістің күрделі ұғымдары мен ережелерін түсіндіру.

2. Негізгі кезең.

1-тапсырма. Теориялық талдау (міндетті).

Курсант орындау керек:

- әскери-педагогикалық процесс ұғымын ашу;
- оның негізгі ерекшеліктерін сипаттау;
- әскери-педагогикалық процестің бөлімшенің жауынгерлік дайындығымен байланысын түсіндіру.

Бақылау формасы: ауызша сауалнама, әңгіме.

2-тапсырма. Әскери-педагогикалық процестің құрылымын талдау (міндетті).

Курсант орындау керек:

- әскери-педагогикалық процестің элементтерін анықтау (оқыту, тәрбиелеу, психологиялық дайындық);
- бұл процесте командир мен жеке құрамның рөлін ашу;
- бөлімдегі әскери-педагогикалық процестің сызбасын ұсыну.

Бақылау нысаны: схеманы тексеру, талқылау.

3-тапсырма. Оқу-қызметтік жағдайды талдау (міндетті).

Курсант ұсынылған жағдайды талдайды: Бөлімшеде сабақ өткізіледі. Жеке құрамның бір бөлігі ресми түрде оқытуға жатады, тәртіпті бұзуға жол беріледі.

Мыналар қажет:

- педагогикалық мәселені анықтау;
- әскери-педагогикалық процестің бұзылған элементтерін көрсету;
- командирдің педагогикалық негізделген әрекеттерін ұсыну.

Бақылау нысаны: талқылау, дәлелді жауап.

3. Соңғы кезең.

Курсанттың қызметі:

- тақырып бойынша тұжырымдарды тұжырымдау;
- мұғалімнің сұрақтарына жауаптар;
- ескертулерді ескере отырып, білімді түзету.

Оқытушының рөлі: өзіндік жұмыстың қорытындысын шығару; материалды игеру деңгейін бағалау; тақырыпты одан әрі зерттеу бойынша ұсыныстар.

4. Бақылау нысандары мен критерийлері.

Бақылау нысандары: ауызша сауалнама; орындалған тапсырмаларды талдау; талқылауға қатысу.

Бағалау критерийлері:

- теориялық ережелерді ашудың толықтығы;
- терминологияны қолданудың дұрыстығы;
- тұжырымдардың қисындылығы мен дұрыстығы;
- курсанттың белсенділігі мен тәуелсіздігі.

5. Күтілетін нәтижелер.

КОӨЖ орындау нәтижесінде курсант:

- әскери-педагогикалық процестің мәні мен ерекшеліктерін білу;
- оның құрылымы мен заңдылықтарын түсіну;
- қарапайым оқу-қызметтік жағдайларды талдай білу;
- әскери-педагогикалық процесті ұйымдастырудағы командирдің рөлін түсіну.

КӨЖ ЖОСПАРЫ

Оқулықтардың, оқу құралдарының, монографиялар мен мерзімді баспасөз мақалаларының тиісті бөлімдерін оқу, зерделеу және конспекттеу:

1. «Педагогикалық шеберліктің негіздері»: оқулық/ И.П. Андриади. - 2-ші басылым. жөнд. және қосымша – Мәскеу: ИНФРА-М, 2024. – 209б. - (Жоғары білім).

2. «Әскери педагогика»: жоғары оқу орындарына арналған оқулық/ И.А. Алехин [және т.б.]; И.А. Алехиннің жалпы редакциясымен. - Мәскеу: Юрайт Баспасы, 2023. – 414б. - (Жоғары білім). – Мәтін: тікелей.

3. «Әскери педагогика»: оқулық/ Балабек Кеніштайұлы Сақтағанов/ - Алматы: «Өлке» баспасы, 2018. - 336 б.

1-2 беттен тұратын жазбаша жұмыс дайындаңыз, онда келесі мәселелерді ашыңыз:

- Бөлімдегі әскери-педагогикалық процестің түсінігі мен мәні (Әскери-

педагогикалық процестің мазмұнын, оның күрделі әлеуметтік құбылыс ретіндегі ерекшеліктерін және жеке құрамды дайындау үшін маңыздылығын ашу).

– Әскери-педагогикалық процестің құрылымы мен негізгі элементтері (Әскери қызметшілерді оқытуды, тәрбиелеуді және психологиялық даярлауды, сондай-ақ оларды іске асырудағы командир мен әскери ұжымның рөлін сипаттау).

– Әскери-педагогикалық процестің бөлімшенің жауынгерлік дайындығымен байланысы (Оқыту мен тәрбиелеу сапасы тәртіпке, бірлікке, кәсіпқойлыққа және бөлімшенің қызметтік және жауынгерлік міндеттерді орындауға дайындығына қалай әсер ететінін көрсету).

Өзін-өзі бақылау сынақтары:

1. Танымдық іс-әрекеттің сипаты бойынша әдістерді көрсетіңіз. А: түсіндірме-иллюстрациялық, репродуктивті, проблемалық, ішінара іздеу, эвристикалық, зерттеу В: дағдылар мен біліктерді бекіту, пысықтау С: бақылау және өзін-өзі бақылау әдістері D: индуктивті және дедуктивті E: ауызша, көрнекі, практикалық	2. Білім алушылардың санына, оқу уақыты мен орнына байланысты оқу процесін ұйымдастырудың сыртқы жағын білдіретін дидактикалық категория. А: оқыту нысаны В: оқыту құралы С: оқыту принципі D: оқыту әдісі E: оқыту қабылдау
3. Қауымдастықты XVIII-XIX ғасырлардағы психологияда үстемдік еткен барлық психикалық құбылыстардың негізгі түсіндірме принципі ретінде қолданған психологиялық ілім? А: ассоцианизм В: материализм С: идеализм D: анимизм E: панпсихизм	4. Зерттелетін объектінің кез-келген маңызды белгілері мен қасиеттерін бөліп көрсететін субъект басқа маңызды емес белгілер мен қасиеттерден алшақтаған кезде, бұл туралы мынаны айтады? А: абстракциялау В: жалпылау С: нақтылау D: салыстыру E: жіктелуі
5. Экскурсия – бұл? А: оқыту нысаны В: тәрбие әдісі С: оқыту принципі D: қызмет түрі E: тәрбие құралы	6. Тұлға психологиясы бөлім болып табылады? А: жалпы психология В: медициналық психология С: педагогикалық психология D: жас психологиясы E: дифференциалды психология
7. Адам мен жануарлардың мінез құлқын психологияның пәні ретінде қандай ғылыми бағыт қолданды? А: бихевиоризм В: психоанализ	8. Өз қозғалтқыш аппаратынан сигналдардың шағылысуы, дененің кеңістіктегі жағдайына сезімталдық. А: проприоцептивті сезімдер

C: гештальтпсихология D: логотерапия E: гуманистік психология	B: байланыс сезімдері C: интероцептивті сезімдер D: экстероцептивті сезімдер E: қашықтық сезімдер
9. Сіз ережені қандай принципке жатқызасыз: «Оқыту әдістерінде ғылыми шақыру әдістерін көрсетіңіз, тыңдаушылардың ойлауын дамытыңыз, оларды іздеу, шығармашылық, танымдық еңбекке жетелеңіз»? A: ғылыми B: көріну C: теорияның практикамен байланысы D: қол жетімділік E: беріктігі	10. Дидактика-бұл қандай ғылым? A: оқыту және білім беру, олардың мақсаттары, мазмұны, әдістері, құралдары, қол жеткізілетін нәтижелерді ұйымдастыру туралы B: таным процестері туралы C: алынған білім, білік, дағды жүйесі туралы D: даму заңдары туралы E: педагог пен тыңдаушылардың өзара іс-қимылы туралы
11. Өмірлік жағдайларға жауап берудің типтік тәсілдерін анықтайтын жеке қасиеттер жиынтығы. A: мінезі B: көңіл-күй C: ерік D: мотивация E: темперамент	12. Тұлға теориясын жасаушы шетел психологиясы өкілдерінің қайсысы адамның негізгі қажеттілігі өзін-өзі жүзеге асыру деп есептегенін көрсетіңіз? A: А.Маслоу B: Э.Фромм C: В. Франкл D: А.Адлер E: Г. Олпорт
13. Оқыту принциптері арқылы не түсінесіз? A: оқыту принциптері деп тәрбие мен оқыту мақсатына сәйкес оқу жұмысының мазмұнын, ұйымдастырушылық формалары мен әдістерін анықтайтын бастапқы ережелерді түсіну керек B: оқыту принциптері-бұл тыңдаушылардың танымдық іс-әрекетін ұйымдастыру жолдарын көрсететін бастапқы ережелер мен заңдылықтар C: оқыту принциптері әлеуметтік — экономикалық формацияның қажеттіліктеріне сәйкес оқытушының оқытушылық жұмысының жалпы заңдылықтары мен әдістерін білдіреді D: оқыту принциптері	14. Сіздің көзқарасыңыз бойынша ұжым анықтамасына ең дұрыс нұсқаны таңдаңыз? A: бұл ортақ мақсаты бар, ортақ қызметте біріктірілген, өзара тәуелділікте, өзін-өзі басқару органдары бар адамдар тобы B: бұл топтың әр мүшесіне қойылатын талаптардың болуымен, бір-біріне көмектесуге дайын болуымен сипатталатын, басқару органы бар адамдар тобы C: ұйымдық нысаны белгілі бір қызмет негізінде адамдарды біріктіру D: адамдарды өзара жанашырлықпен біріктіру E: бұл билік, жауапкершілік, өзара тәуелділік бөліктерінің арақатынасы бар өзінің басқару органдары бар тірі

тыңдаушылардың танымдық іс әрекетінің жалпы негіздері мен заңдылықтарын білдіреді Е: оқыту принциптері-бұл біртұтас педагогикалық процесс барысында тыңдаушылар мен оқытушылардың өзара әрекеттесуін ұйымдастыру ережелері	әлеуметтік организм
15. Жүйке жүйесі әлсіз, тіпті әлсіз тігіркендіргіштерге де сезімталдығы жоғары адам, ал күшті ынталандыру қазірдің өзінде «бұзылуды», «тоқтауды», шатасуды, «қоянның күйзелісін» тудыруы мүмкін, сондықтан стресстік жағдайларда (емтихан, жарыстар, қауіп және т.б.) оның нәтижелері тыныш таныс жағдаймен салыстырғанда нашарлауы мүмкін. А: флегматикалық В: меланхолик С: параноид Д: холерик Е: сангвиник	16. Оқыту – бұл? А: білім, білік және дағдылар жүйесін саналы және берік меңгеруге бағытталған оқытушы мен тыңдаушылар қызметінің екіжақты процесі В: оқытушының тыңдаушылармен қарым-қатынасы С: білімді оқытушыдан тыңдаушыларға беру Д: оқытушы мен тыңдаушылардың өзара әрекеті Е: оқытушының білім, білік және дағдыларды беруге бағытталған іс-әрекет процесі
17. Оқытудың ғылыми принципі? А: зерттелетін білімнің ғылыми сенімділігі В: оқу бағдарламасының белгілі бір ғылыми пәннің соңғы жетістігіне сәйкестігі С: дұрыс жауап жоқ Д: оқу бағдарламасының ғылыми дәлелденген сәйкестігі Е: жоғарыдағы барлық нұсқалар	

№ 3 ТАҚЫРЫП.

Дидактика әскери қызметшілерді оқыту теориясы ретінде

Сабақтың мақсаты: психологиялық-педагогикалық құбылыстарды тиімді зерделеу және түсіну және әскери қызметшілерге білім беру, сондай-ақ курсанттарды (тыңдаушыларды) олардың мінез-құлқы мен қызметін тиімді басқару үшін қажетті басқару дағдыларымен қаруландыру.

ДӘРІС ЖОСПАРЫ

1. Дидактика ұғымы. Дидактикалық принциптер.
2. Дидактикалық шығармашылық. Қазіргі дидактикалық тұжырымдама.

Дәріс мәтіні:

1. Дидактика ұғымы. Дидактикалық принциптер

Әскери дидактика және оның әскерлердің жауынгерлік және мемлекеттік-құқықтық даярлығын ұйымдастырудағы рөлі. Сарбаздарды дайындау принциптері туралы түсінік.

Әскери дидактиканың негізгі категориялары: сабақ беру, үйрету, оқыту, білім беру, білім, білік, дағды, мақсат, мазмұн, ұйымдастыру, оқыту түрлері, нысандары, әдістері, нәтижелері (өнімдері) болып табылады.

Демек, әскери дидактика – бұл барлық санаттағы әскери қызметшілер қол жеткізген оқу және білім, олардың мақсаттары, мазмұны, әдістері, құралдары ұйымдастырылуы туралы ғылым.

Сабақ беру – оқытудың мақсатын (білім беру міндеттерін) іске асыру, білімді акпараттандыруды, тәрбиелеуді, іске асыруды және практикалық қолдануды қамтамасыз ету бойынша педагогтің реттелген қызметі.

Үйрету – бұл таным, жаттығу және алынған тәжірибе негізінде мінез-құлық пен іс-әрекеттің жаңа формалары пайда болатын, бұрын алынған әрекеттер өзгеретін процесс (дәлірек айтқанда, бірлескен процесс). Үйрету – қойылған мақсатқа жетуге бағытталған педагогтің оқушылармен реттелген өзара іс-қимылы.

Білім беру – оқу процесінде алынған білім, дағды, білік және ойлау тәсілдерінің жүйесі.

Білім – адам санасының игілігіне айналған ұғымдар, диаграммалар, фактілер, заңдылықтар, заңдылықтар, дүниенің жалпылама бейнесі. Білім тәжірибе арқылы алынған эмпирикалық және объектілер мен құбылыстар арасындағы заңдылықтарды, байланыстарды, қатынастарды қарастыру нәтижесінде алынған теориялық болуы мүмкін. Білім ынталандырушы және реттеуші рөл атқарады. Олардың құрылымы когнитивтік, эмоционалдық, мотивациялық және ерікті компоненттердің бірлігінен тұрады.

Білік – алған білімдерін практикада қолдану жолдарын (әдістерін, әрекеттерін) меңгеру.

Дағдылар – бұл автоматизмге және жоғары дәрежеде жетілдірілген дағдылар. Дағдылар сенсорлық, ақыл-ой, қозғалтқыш немесе күрделі болуы

мүмкін.

Мақсат (оқу, білім беру) - бұл оқытудың ұмтылатыны, оның күш-жігері бағытталған болашақ.

Мазмұн (оқыту, білім беру) – бұл студенттердің оқу процесінде меңгеруі қажет ғылыми практикалық дағдылардың, іс-әрекет пен ойлаудың әдістерінің жүйесі.

Ұйымдастыру – дидактикалық процесті белгілі бір критерийлер бойынша ретке келтіру, мақсатты жақсы жүзеге асыру үшін оған қажетті форма беру.

Нысан – оқу процесінің өмір сүру тәсілі, оның ішкі мәні, логикасы мен мазмұнының қабығы. Пішін, ең алдымен, білім алушылардың санына, оқу уақыты мен орнына, оны жүзеге асыру тәртібіне және т.б. байланысты.

Әдіс – оқытудың мақсаты мен міндеттеріне жету (іске асыру) жолы.

Құрал оқу процесіне елеулі қолдау көрсету болып табылады. Құралдар мұғалімнің дауысы (сөйлеуі), кең мағынадағы шеберлігі, оқу құралдары, сынып жабдықтары және т.б. болып табылады.

Нәтижелер (оқыту өнімдері) - бұл оқытудың қандай нәтижеге әкелетіні, оқу процесінің соңғы нәтижелері, қойылған мақсаттың жүзеге асырылу дәрежесі.

Әскери дидактика бір жағынан әскери қызметшілерді оқытуды нақты педагогикалық процесс ретінде қарастырады, оның басты міндеті – бөлімдердің жоғары тұрақты жауынгерлік дайындығын, олардың халық алдындағы конституциялық борышын орындау қабілетін қамтамасыз ету-отанды кез-келген агрессордың қол сұғушылығынан қорғау. Екінші жағынан, әскери қызметшілерді оқыту күрделі әлеуметтік және педагогикалық процесс ретінде түсініледі. Оның негізгі функциялары мыналар:

1) білімдік (әскери қызметшіні біліммен, білікпен, дағдымен қаруландыру; қоршаған әлем, оқытылатын пәндер мен бағыттар туралы дұрыс ұғымдар мен түсініктерді қалыптастыру; белгілі дүниетанымын дамыту; логикалық ойлауды дамыту, оқу-тәрбие мәселелерін шешуде дербестік және т.б.);

2) тәрбиелік (әскери қызметшінің кәсіби маңызды тұлғалық қасиеттерін, әскери ұжымның салауатты моральдық-психологиялық жағдайын қалыптастыру);

3) дамытушылық (әскери қызметшілерде туындайтын мәселелерді шешу кезінде шығармашылық ойлау қабілетін қалыптастыру; әскери қызметшілердің интеллектуалдық және дене күшін, олардың қабілеттерін арттыру);

4) психологиялық (әскери қызметшілерде психологиялық тұрақтылықты және қазіргі ұрыс жағдайында сәтті іс-қимылдарға, жауынгерлік, оқу-жаттығу және қызметтік міндеттерді шешуге дайындығын қалыптастыру).

Қазақстан Республикасы Қарулы Күштері дамуының қазіргі кезеңінде оқу процесінде әмбебап сипаттағы ғылыми-зерттеу қызметі ерекше маңызға ие болып, жаңа мазмұнға ие болуда. Оның негізгі мақсаты – әскери қызметшілер мен әскери жасақтарды тәрбиелеу, оқыту, оқыту процестеріне ғылыми талдау жасау, осы процестердің тиімділігін, нәтижелілігін, мазмұны мен жаңашылдығын қамтамасыз ету.

Әскери дидактика әскери қызметшілерді оқыту процесінің заңдылықтары мен принциптерін ашады, жеке құрамды оқытуда әртүрлі әдістерді, әдіс-тәсілдерді, формалар мен құралдарды табысты қолданудың шарттарын негіздейді. Мұның бәрі тағы бір маңызды функцияны жүзеге асыру үшін қажет – болжамдық: оқу процесінің ұйымдастырылуын, мазмұны мен әдістемесін болжау және оны жетілдіру бойынша ұсыныстар әзірлеу.

Бұл функциялардың барлығы өзара байланысты және өзара жанамалау, бірақ бұл жүйедегі басым (құрылым құраушы) функция білім функциясы болып табылады.

Бұл функцияларды олардың органикалық бірлігінде жүзеге асыру әскери қызметшілерді даярлауда сарбаздар мен әскери ұжымдарды оқытуға кешенді тәсілді енгізудің ең маңызды алғышарты болып табылады.

Әскери қызметшілерді оқыту процесі мемлекеттің әскери саясатының талаптарына сәйкес, сондай-ақ Қазақстан Республикасы Қорғаныс министрлігінің бұйрықтары мен өкімдеріне сәйкес ұйымдастырылады және өткізіледі.

Оның ұйымдастырушылық-мазмұндық негізін мыналар құрайды: мемлекеттің әскери доктринасы, әскери ғылым, әскери жарғылар, оқу құралдары, жауынгерлік және қоғамдық -мемлекеттік оқу бағдарламалары, мемлекеттік білім беру стандарттары және әскери мамандарды даярлауға қойылатын біліктілік талаптары.

Әскери кадрларды даярлаудың ерекшеліктері мыналар:

1. Жауынгерлердің бойында қалыптасатын білім, білік, дағды мен қасиеттердің ерекшелігі олардың басқыншылық әрекеттердің алдын алуға, қажет болған жағдайда жауды басып, жоюға бағытталғандығынан.

2. Әскери қызметшілер үшін әскери істерді оқу (әскери мамандықты меңгеру) міндетті болып табылады.

3. Әскери қызметшілерді даярлау қызметтік міндеттерін орындаумен, ұдайы жауынгерлік әзірлік жағдайында жүзеге асырылады.

4. Бұл ретте оқытудың жеке (жалғыз жауынгерді дайындау) және ұжымдық (бөлімше дайындау) түрлері қолданылады.

5. Әскери қызметшілерді оқыту айқын практикалық бағытқа ие, ол оқу аудиторияларында, сыныптарда және зертханаларда емес, далада, теңізде, әуеде, ұшыру және атыс позицияларында, аэродромдар мен танк станцияларында жүргізіледі.

Соңғы уақытта негізгі дидактикалық категориялардың мәртебесін дидактикалық жүйе (білім беру процесінің тиімділігіне қол жеткізуге бағытталған әдістер, құралдар мен процестер жиынтығы) және оқыту технологиясы (әдістер, әдістер жүйесі) ұғымдарына тағайындау ұсынылады.

Біртұтас дидактикалық процестің құрылымдық компоненттері ретінде негізгі дидактикалық категориялар арасында тығыз байланыс бар, бірақ әрбір категория дидактикалық жүйенің дербес элементі болып қала береді.

Қоғамдық-мемлекеттік дайындық – Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің әскери қызметшілері мен азаматтық қызметкерлерін оқытудың міндетті нысаны және ұйымдасқан нысаны болып табылады. Басшылық

құжаттарға сәйкес, қоғамдық және мемлекеттік оқыту жеке құрам арасында Отанды қорғауға әзірлікті, әскери борышқа адалдықты, тәртіпті, мақтаныш пен Қазақстан Республикасының Қарулы Күштерінің қатарына кіру жауапкершілігін дамыту, сондай-ақ әскери қызметшілердің психологиялық-педагогикалық және құқықтық білімін арттыру мақсатында ұйымдастырылады және өткізіледі.

Қазақстан Республикасының Қарулы Күштерінде қоғамдық-мемлекеттік даярлықты ұйымдастыру кезінде әскери қызметшілердің отандық тарихты, армия дәстүрлерін, мемлекеттік және әскери құрылыс проблемаларын, әскери педагогика мен психологияны, қолданыстағы заңнаманы, Қазақстан Республикасы халықтарының көпұлтты мәдениетінің жетістіктерін, жеке құрамды оқыту мен тәрбиелеу практикасын зерделеуіне басты назар аудару қажет.

Қоғамдық-мемлекеттік даярлықтың міндеттері мыналар:

- әскери қызметшілер арасында Қазақстан Республикасының әскери қауіпсіздігін және қорғаныс қабілетін қамтамасыз ету, Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің жоғары жауынгерлік әзірлігі мен тиімділігін сақтау қажеттілігі туралы терең түсінік қалыптастыру;

- жеке құрам арасында Конституцияға, заңдарға, жалпы әскери жарғыларға, командирлер мен бастықтардың бұйрықтарына құрметпен қарауды тәрбиелеу;

- жеке құрам арасында рухани-адамгершілік-этикалық құндылықтар жүйесін, мінез-құлық ережелерін, нормалары мен принциптерін, моральдық мотивтерді, мотивацияларды және жауынгерлік мамандықты игеруге, жауынгерлік дайындық тапсырмаларын сапалы орындауға, ұрыс жағдайында шебер іс-әрекеттерге дайындықты қалыптастыру;

- өз мемлекетіне, әскеріне, әскерлерінің, құрамдарының, бөлімшелерінің тармағына тиесілігін мақтаныш сезімін ояту;

- әскери ұжымдарда салауатты моральдық-адамгершілік ахуалды, құқықтық тәртіптің, ұйымшылдық пен тәртіптің жоғары деңгейін қалыптастыру;

- деструктивті ақпараттық әсерлерге қатысты жеке құрамның тұрақтылығын қамтамасыз ету.

Қоғамдық-мемлекеттік даярлық, барлық санаттағы жеке тұлғалармен тәрбие жұмысының маңызды нысаны болып табылады, оның негізгі мазмұны мемлекеттік саясаттың әскерлерінде (күштерінде) өткізу, әскери қызметшілерде азамат-патриоттың, әскери кәсіпқойдың, Отанның сенімді қорғаушысының қасиеттерін қалыптастыру болып табылады. Сонымен бірге, барлық Қарулы Күштерге енетін жіңішке, тармақталған құрылымы бар қоғамдық-мемлекеттік дайындық әскерлердің (күштердің) алдында тұрған міндеттерді шешуде ақпараттық қамтамасыз етудің ең тиімді компоненттерінің бірі болып табылады. Осыған байланысты дайындық Қарулы Күштерде болып жатқан процестер мен қайта құруларды насихаттауға, мемлекеттің сыртқы және ішкі саясатының мәселелерін ашуға, Халықаралық өмір мен қазақстандық шындықтың аса маңызды оқиғалары мен құбылыстарына баға беруге, ҚР

халықтарының жетістіктері мен дәстүрлерін насихаттауға, әскерге қатысты деструктивті ақпараттық ықпалға қарсы іс-қимылды қамтамасыз етуге арналған.

Қоғамдық-мемлекеттік дайындықтың негізгі мақсаты жеке құрамға қолда бар ақпараттың мазмұнын жан-жақты және жан-жақты түсінуге, оны түсінуге және түсінуге, өзіне, кәсіби қызметіне дұрыс қорытынды жасауға, оның нәтижелерін қойылған талаптармен салыстыруға көмектесу. Басқаша айтқанда, қоғамдық-мемлекеттік дайындық әскери қызметшінің дүниетанымдық деңгейде, тұрақты моральдық және психологиялық көзқарастар мен бағдарлар деңгейінде болып жатқан жағдайға қатынасын дамыту процесін аяқтауы керек. Осылайша, оның негізгі функциясы – тәрбиелік.

Қоғамдық-мемлекеттік дайындық – ағымдағы, өзекті мәселелерге жауап беретін және жедел әрекет ететін, перспективаға, түпкілікті нәтижеге бағдарланған тәрбие нысаны. Осылайша, қоғамдық-мемлекеттік дайындық ҚР Қарулы Күштеріндегі ақпараттық-тәрбие жұмысында негізгі орынды алады.

Жеткізілген міндеттерді ескере отырып және Қарулы Күштер түрлерінің, әскерлер (күштер), округтер (флоттар), бірлестіктер, әскери бөлімдері (1 дәрежелі кемелер) құрамаларының тәрбие жұмысы органдары әзірлейтін үлгілік оқу жоспарлары негізінде тақырыптық жоспарлар әзірленеді. Олар шешілетін міндеттердің ерекшеліктері мен сипатын, әскерлердің (күштердің) орналасу аймағындағы жағдайды, жеке құрамға психологиялық және физикалық жүктеме дәрежесін және басқа факторларды ескереді. Әскери қызметшілердің барлық санаттары үшін қоғамдық-мемлекеттік даярлықты жоспарлау оқу жылына жүзеге асырылады. Үлгілік оқу жоспарларын нақтылау және толықтыру сабақтардың тақырыптары арасында сағаттарды қайта бөлу, оларды өткізу нысандары мен әдістемелерін өзгерту есебінен жүргізіледі. Оқу уақытының резерві ағымдағы заңнаманы, Қарулы Күштерді реформалаудың өзекті мәселелері жөніндегі құжаттарды, әскерлердің (Күштердің), әскери бөлімдердің тарихы мен дәстүрлерін зерделеу, әскери тәртіпті нығайтудың өткір проблемаларын талқылау, құқықтық тәртіпті сақтау, әскери қызметшілерді оқыту мен тәрбиелеу үшін пайдаланылады.

Сабақтарды ұйымдастыру. Қоғамдық-мемлекеттік даярлық бойынша сабақтарды бағдарлама мен оқу жоспарларына сәйкес тәрбие жұмысы органдарының командирлері (бастықтары), лауазымды тұлғалары ұйымдастырады. Құрамалар мен әскери бөлімдердің офицерлерін қоғамдық-мемлекеттік даярлау бойынша сабақтар әзірленген тақырыптық оқу жоспарларына сәйкес айына 2-3 рет 4-6 сағат көлемінде, әдетте командирлік даярлық күндерінде жоспарланады және өткізіледі.

Сарбаздармен (матростармен) сабақтар, әдетте, аптасына 2 рет, кем дегенде 3 сағат, таңертең өткізіледі. Келісімшарт бойынша әскери қызмет өткеретін сарбаздардың жауынгерлік даярлығы жекелеген топтарда ұйымдастырылған бөлімдерде, бөлімшелерде олармен сабақтар қажет болған жағдайда бөлім командирінің шешімімен түзетілген жекелеген оқу жоспары бойынша білім алушылардың алдыңғы даярлығы ескеріле отырып өткізіледі. Сержанттармен (старшиналармен) сабақтар тиісті оқу жоспарлары бойынша

жекелеген топтарда ұйымдастырылады.

Ауыспалы құрамды қоғамдық-мемлекеттік даярлау, сондай-ақ оқу құрамалары мен бөлімдерінде, келісімшарт бойынша әскери қызметке қабылданған сарбаздарды, сержанттарды даярлауды (қосымша даярлауды, қайта даярлауды) жүзеге асыратын мамандар мен кіші командирлерді даярлау (қосымша даярлау, қайта даярлау) оқу жоспарлары бойынша оқудың барлық кезеңі ішінде жауынгерлік даярлықтың тиісті бағдарламаларында айқындалған оқу уақыты аптасына кемінде 3 сағат көлемінде өткізіледі.

Әйел әскери қызметшілерді қоғамдық-мемлекеттік даярлау олардың әскери лауазымдарына сәйкес келетін топтардың құрамында ұйымдастырылады. ҚР Қарулы күштерінің азаматтық қызметкерлермен сабақтар, әдетте, әскери бөлімдер командирлерінің, ҚР Қорғаныс министрлігінің кәсіпорындары, мекемелері мен ұйымдары бастықтарының жоспарлары бойынша айына кемінде 2 сағат өткізіледі. Сабақ барысында әлеуметтік-саяси, экономикалық және құқықтық мәселелерді зерттеуге баса назар аударылады. Бітімгершілік күштер құрамында әрекет ететін, сондай-ақ тұрақты орналасу орындарынан бөлек басқа да міндеттерді орындайтын құрамалар мен бөлімдердің жеке құрамымен қоғамдық-мемлекеттік даярлық шешілетін міндеттердің жағдайы мен сипатына қарай, бірақ аптасына кемінде бір сағат ұйымдастырылады және өткізіледі.

2. Дидактикалық шығармашылық. Қазіргі дидактикалық тұжырымдама

Қазіргі ғылымда принциптер теорияның бастауы, жетекші идеялары болып табылады. Оқыту принциптері немесе дидактика берілген процестің заңдылықтарының талаптарын, оның қайшылықтары мен логикасын білдіреді.

Дидактикалық принциптер – оның жалпы мақсаттары мен заңдылықтарына сәйкес оқытудың мазмұнын, ұйымдастыру формалары мен әдістерін анықтайтын негізгі ережелер.

Оқыту принциптері оның нормативтік негіздерін білдіреді, дидактика категориялары ретінде әрекет ете отырып, олар қойылған мақсаттарға сәйкес заңдар мен заңдылықтарды қолдану жолдарын сипаттайды.

Сонымен дидактикалық принциптер – оқу процесінің мазмұнына, ұйымдастырылуына және әдістемесіне қойылатын талаптарды білдіретін ең жалпы нұсқаулар, нормативтік ережелер болып табылады. Әрбір принцип оқытудың жеке, нақты аспектілерін ашатын ережелерді (талаптарды) қамтиды, бірақ олардың ешқайсысын белгілі бір ережелердің қосындысына келтіруге болмайды.

Оқыту принциптері – әскери қызметшілерде оларға қажетті білім, білік және дағдыларды қалыптастыру процесінің заңдылықтарын көрсететін іргелі теориялық қағидалар болып табылады.

Жаттығу ережелері деп белгілі бір оқыту принципін қолданудың жеке аспектілерін ашатын нұсқаулықтар түсініледі. Бұл әдеттегі оқыту жағдайында не істеу керектігі туралы нақты нұсқаулар.

Ережелер оқыту принциптерінен шығады және оларды нақтылайды. Егер

соңғысы жалпы заңдылық сипатына ие болса, онда біріншісі ситуациялық әрекеттерді көрсетеді. Ереже педагогге дидактикалық принципті практикалық жұмыста қалай жүзеге асыру керектігін көрсетеді. Әрбір ереже оқытушының жұмысындағы принципті жүзеге асыруға әкелетін жеке қадамдарды анықтайды. Оның әмбебаптық және міндеттілік күші жоқ және қалыптасып келе жатқан нақты педагогикалық жағдайға байланысты қолданылады.

Әр түрлі авторлардың дидактикалық принциптерінің тізімі бірдей емес. Алайда, кейбіреулер жалпыға бірдей танылады: бұл ғылыми, жүйелілік, көрнекілік, қол жетімділік, теорияның практикамен байланысы, оқу мен өмір, нәтижелердің беріктігі мен тиімділігі, педагогтың көшбасшылық рөліндегі оқушылардың шығармашылық белсенділігі мен тәуелсіздігі, оқу жұмысының ұжымдық және жеке формаларының үйлесімі.

Қазіргі әскери педагогикада өткен мұраны, педагогика, психология, әскери ғылымның ережелерін ғылыми тұрғыдан түсіну негізінде әскери қызметшілерді оқытудың келесі принциптері маңызды болып саналады:

- әскери дайындықты әлеуметтік бейімдеу;
- әскери қызметшілердің ғылыми дайындығы;
- әскери дайындықтың практикалық бағыттылығы, оқу мен өмірдің Қарулы Күштерді құру және дамыту тәжірибесімен байланысы;
- оқудағы көрнекілік;
- қолжетімділік және оқу қиындықтарының жоғары деңгейі;
- оқытушының жетекші рөлі бар әскери қызметшілердің (оқушылардың) сана-сезімі, белсенділігі және дербестігі;
- оқытуда жүйелілік, дәйектілік және кешенділік;
- оқытудағы игеру беріктігі, оқу нәтижелерінің беріктігі және әскери қызметшілердің танымдық күштерін дамыту;
- ұжымшылдық және әскери кадрларды даярлауға жеке көзқарас, оқытудың ұжымдық (топтық) және жеке нысандары мен әдістерін ұтымды үйлестіру;
- әскери қызметшілерді оқытудың адамгершілік, тәрбиелік және дамытушылық сипаты.

Әскери қызметшілерді оқытудың көрсетілген қағидаттарының мазмұнын және олардың талаптарын, ережелерін қарастырайық. Оқытудың әлеуметтік шарттылық қағидаты-әскери қызметшілер мен әскери ұжымдарды бейбіт және соғыс уақытында Отанды қарулы қорғау бойынша өздеріне жүктелген міндеттерді ойдағыдай шешуге дайындаудағы жетекші қағидат, өйткені ол жеке құрамды оқытуда ҚР Қарулы Күштеріне, әскери қызметшілерге қойылатын мемлекеттің, қоғамның талаптарын сақтау қажеттілігін айқындайды.

Дәл осы қағида оқу мазмұнын әскери және білім беру саясатына сәйкестендіру кезінде маңызды болып табылады. Бұл, ең алдымен, әскери қызметшілерді даярлауға қойылатын біліктілік талаптарын, оқу жоспарларын, бағдарламалар мен оқулықтарды әзірлеу кезінде көрінеді. Тиісінше келесі дидактикалық талаптар қойылады:

- оқу процесі мен оқытылатын материалды ел өмірімен, Қарулы Күштердің міндеттерімен, жеке құрам қызметімен органикалық түрде

байланыстыру;

– Президенттің, Үкіметтің, Қорғаныс министрінің басшылық құжаттарда, бұйрықтар мен директиваларда жазылған талаптарын жүзеге асыру;

– әскери қызметшілердің бойында өз елінің азаматы, Отан қорғаушы қасиеттерін тәрбиелеу;

– әскери қызметтің беделін сақтауға және арттыруға үлес қосу.

Бұл дидактикалық талаптардың барлығы бір-бірімен байланысты және ажырамас. Зерттелетін тақырыптың, мәселенің ерекшеліктерін ескере отырып, оларды мақсатты түрде жүзеге асыру оқытуға тәрбиелік сипат береді.

Оқытудың ғылыми принципі әскери қызметшілерді оқытудың мазмұны мен технологиясын ғылым мен техниканың даму деңгейіне, әлемдік өркениет жинақтаған тәжірибеге сәйкес келтіру қажеттілігін анықтайды. Ол оқу жоспарларын, оқу бағдарламаларын және оқулықтарды әзірлеу кезінде көрінеді. Бұл қағида әскери қызметшілерге ғылыммен берік бекітілген шынайы білімді (объективті ғылыми фактілер, тұжырымдамалар, теориялар, ілімдер, заңдар, заңдылықтар, әскери істің әртүрлі салаларындағы және басқа ғылымдардағы соңғы жаңалықтар) зерделеу және игеру үшін ұсынылатынын айтады. Ғылыми талап оқу материалының мазмұнын іріктеуге және оқу процесін, жауынгерлік және қоғамдық-мемлекеттік дайындықты ұйымдастыруға ғана емес, сонымен қатар осы процестің әдістері мен формаларына да қатысты.

Әскери іс, қазіргі ғылым үздіксіз дамып келеді. Әскерлерде жаңа техника пайда болады, жауынгерлік іс-қимылдарды жүргізудің нысандары мен әдістері күрделене түседі, педагогикалық технологиялар мен оқыту құралдары жетілдіріледі, сондықтан әскери қызметшілерді оқыту практикасына жаңа, озық барлық нәрсені жалпылау және енгізу, бөлімдер мен бөлімшелердің жауынгерлік әзірлігін арттырудың неғұрлым тиімді жолдары мен тәсілдерін іздеу оқытудың ғылыми қағидатының нақты көрінісі болып табылады. Оған сәйкес келесі дидактикалық талаптар қойылады:

– оқу материалын ғылым мен техниканың соңғы жетістіктері және оларды іске асыру және әскери практикада есепке алу тұрғысынан баяндау;

– әрбір құбылыс, қару-жарақ пен жауынгерлік техниканың барлық түрлері жан-жақты зерттелуі үшін әскери істің барлық құбылыстарын өзара байланыс пен тәуелділікте зерттеу.

Бұл талаптар бір-бірінен бөлінбейді. Оларды зерттелетін тақырыптың ерекшеліктерін ескере отырып жүзеге асыру оқытуға ғылыми сипат береді.

Өзін-өзі бақылауға арналған сұрақтар

1. Әскери дидактика дегеніміз не және оның жауынгерлік әрі қоғамдық-мемлекеттік дайындықты ұйымдастырудағы рөлі қандай?

2. Әскери дидактиканың қандай негізгі категорияларын білесіз (кемінде 8-ін атаңыз)?

3. «Оқыту», «үйрету (үйрену)» және «оқыту үдерісі» ұғымдарының айырмашылығы неде?

4. Білім беру қалай анықталады және ол білім, білік және дағдылармен

қалай байланысты?

5. Білім дегеніміз не, білімнің қандай түрлері болады (эмпирикалық және теориялық) және олардың әскери қызметшінің қызметіндегі рөлі қандай?

6. Білік пен дағдының айырмашылығы неде? Дағдылардың түрлерін атаңыз.

7. Әскери дидактика әскери қызметшілерді оқытудың қандай функцияларын бөліп көрсетеді (атаңыз және қысқаша түсіндіріңіз)?

8. Әскери қызметшілерді оқытудың ерекшелігі неден көрінеді (негізгі белгілерін атаңыз)?

9. Дидактикалық принциптер дегеніміз не және принциптің оқыту ережесінен айырмашылығы неде?

10. Қазіргі әскери педагогикада әскери қызметшілерді оқытудың қандай принциптері ең маңызды деп есептеледі (кемінде 6 принципті атаңыз)?

ПРАКТИКАЛЫҚ САБАҚ ЖОСПАРЫ

Әскери қызметшілерді оқыту теориясы ретіндегі дидактика

1. Дидактика ұғымы. Дидактикалық принциптер.

2. Дидактикалық шығармашылық. Қазіргі заманғы дидактикалық тұжырымдама.

Сабақтың міндеттері:

- әскери дидактика ұғымын және оның категорияларын бекіту;
- «оқыту – үйрету – оқу – білім беру» ұғымдарын ажыратуды пысықтау;
- әскери қызметшілерді оқытудың функцияларын қарастыру;
- дидактикалық принциптер мен оларды іске асыру ережелерін зерделеу;
- оқыту әдістері мен формаларын тандауда принциптерді қолдану білігін қалыптастыру.

Практикалық сабақты өткізу тәртібі

1. Ұйымдастыру бөлімі:

- қатысушылардың бар-жоғын және сабаққа дайындығын тексеру;
- тақырыпты, мақсат пен міндеттерді хабарлау;
- жұмыс тәртібі мен бағалау критерийлерін жеткізу.

2. Білімді өзектендіру.

Курсанттарды фронтальды сұрау: дидактика деген не; дидактика категорияларына не жатады; білік пен дағдының айырмашылығы неде.

Жұмыс түрі: ауызша сұрау, әңгіме.

3. Негізгі бөлім.

Блок 1. Әскери дидактика категориялары.

Тапсырма: шағын топтарда «дидактика категориялары» сызбасын құрастыру және 6-8 ұғымға қысқаша анықтама беру (оқыту, үйрету, оқу, білім беру, білім, білік, дағды, мақсат/мазмұн).

Жұмыс түрі: топтық жұмыс → тақтада таныстыру.

Блок 2. Оқытудың функциялары және әскери қызметшілерді оқытудың ерекшелігі.

Тапсырма: кестені толтыру: «Оқытудың функциясы – қысқаша мазмұны – бөлімшені даярлаудан мысал» (білімдік, тәрбиелік, дамытушылық, психологиялық, ғылыми-зерттеушілік, болжамдық).

Жұмыс түрі: жұппен/топпен жұмыс, талқылау.

Блок 3. Дидактикалық принциптер мен ережелер.

Тапсырма (кейс): оқытушы жағдайды ұсынады: «Сабақта тыңдаушылардың бір бөлігі белсенді емес, материал күрделі, уақыт шектеулі, практикалық нәтиже қажет».

Курсанттар қажет:

- іске асыру маңызды 3–4 оқыту принципін таңдау;
- нақты ережелерді/оқытушының әрекеттерін атау (принципті практикада қалай іске асыру);
- таңдалған принциптерге сәйкес әдістер мен оқыту формаларын ұсыну.

Жұмыс түрі: ұжымдық талдау, шешімдерді қорғау.

4. Материалды бекіту.

- өзін-өзі бақылау сұрақтарына жауаптар (таңдап 4–5);
- терминдерді және типтік қателерді нақтылау;
- шағын тест (оқытушының қалауы бойынша).

Қорытындылау:

- тақырып бойынша қысқаша тұжырымдар;
- белсенділікті бағалау;
- курсанттардың сұрақтарына жауаптар.

5. Бақылау және бағалау формалары

- ауызша сұрау;
- топтық жұмысқа қатысу;
- сызба/кестені орындау сапасы;
- кейс шешімінің негізділігі (принциптер → ережелер → әдістер/формалар).

6. Оқытушыға әдістемелік ұсынымдар:

- күнделікті қызметтен қарапайым мысалдарды қолдану;
- командирдің жеке үлгісіне назар аудару;
- сабақтағы белсенділік пен тәртіпті қолдау;
- курсанттардың оқыту мен тәрбиелеуге саналы қатынасын қалыптастыру.

Осы тақырыпты зерделеу барысында қолданылатын негізгі ұғымдар.

Әскери дидактика	Әскери педагогиканың бөлімі, ол әскери қызметшілерді оқытудың мақсаттарын, мазмұнын, әдістерін, формалары мен құралдарын, сондай-ақ оқу үдерісінің нәтижелерін зерттейді.
Дидактика	Оқыту мен білім беру туралы, олардың заңдылықтары, принциптері, мазмұны мен әдістерін қарастыратын ғылым.

Оқыту	білім, білік және дағдыларды меңгертуге бағытталған педагог пен білім алушылардың мақсатты өзара әрекеттесуі.
Оқытушылық	Білімді жеткізуге және оқу үдерісін ұйымдастыруға бағытталған педагогтің жүйелі қызметі.
Оқу (учение)	Білім алушының білімді меңгеру, білік пен дағдыларды қалыптастыруға бағытталған белсенді іс-әрекеті.
Білім беру	Оқыту үдерісінде меңгерілген білім, білік, дағды және ойлау тәсілдерінің жиынтығы.
Білім	Білім алушы меңгерген ғылыми түсініктердің, ұғымдардың, фактілер мен заңдылықтардың жүйесі.
Білік	Оқу және қызметтік міндеттерді шешу барысында меңгерілген білімді практикада қолдану қабілеті.
Дағды	Көп мәрте қайталау мен жаттығу нәтижесінде автоматтандырылған біліктер.
Дидактикалық принциптер	Оқытудың мазмұнын, формалары мен әдістерін айқындайтын негізгі жетекші қағидалар.
Оқыту әдісі	Оқыту мақсаттарына жетуге бағытталған оқытушы мен білім алушылардың бірлескен іс-әрекет тәсілі.
Оқыту формасы	Білім алушылардың санына, сабақтың уақыты мен өткізу орнына байланысты оқу үдерісін ұйымдастыру тәсілі.

КОӨЖ ЖОСПАРЫ

Қысқаша жазбаша жұмыс дайындау (1–2 бет): «Жауынгерлік дайындық сабағында 3 дидактикалық принципті қалай қолдануға болады (таңдалған тақырып мысалында)».

Өзіндік жұмыстың міндеттері:

- әскери дидактика ұғымы мен мазмұнын зерделеу;
- дидактиканың негізгі категориялары мен принциптерін меңгеру;
- әскери қызметшілерді оқытудың функциялары мен ерекшеліктерін ашу;
- оқу-педагогикалық жағдайларды талдау дағдыларын дамыту;
- командирдің практикалық қызметінде дидактикалық принциптерді қолдану білігін қалыптастыру.

Өзіндік жұмыстың мазмұны

1. Курсанттың өзіндік даярлығы

Курсант мыналарды орындауы тиіс:

- № 3 тақырып бойынша дәріс конспектісін оқып-үйрену;
- ұсынылған оқу және нормативтік әдебиеттермен жұмыс істеу;
- негізгі дидактикалық терминдер мен категорияларды жазып алып, жаттау;
- әскери қызметшілерді оқытудың дидактикалық принциптері бойынша қысқаша конспект құрастыру.

Жұмыс формасы: жеке.

2. Курсанттың оқытушымен жұмысы

Оқытушының жетекшілігімен:

- әскери дидактиканың мәні мен оның жауынгерлік және қоғамдық-мемлекеттік дайындық жүйесіндегі рөлін талқылау;
- «оқытушылық», «оқу», «оқыту» ұғымдарының айырмашылықтарын түсіндіру;
- әскери қызметшілерді оқытудың негізгі дидактикалық принциптерін талдау;
- курсант сұрақтарына жауап беру, күрделі ұғымдарды нақтылау.

Жұмыс формасы: әңгіме, кеңес беру.

3. Жазбаша тапсырманы орындау

Курсант төмендегі тақырыптардың біреуі бойынша жазбаша жұмыс (1–2 бет) дайындайды:

- әскери қызметшілерді оқытудағы дидактикалық принциптердің рөлі;
- тұрақты жауынгерлік дайындық жағдайында әскери қызметшілерді оқытудың ерекшелігі;
- офицердің кәсіби қызметіндегі әскери дидактиканың маңызы.

Жұмыс формасы: жеке жазбаша жұмыс.

4. Практикаға бағытталған тапсырма

Курсант мыналарды орындауы тиіс:

- оқу сабағының бір мысалын таңдау (жауынгерлік немесе қоғамдық-мемлекеттік дайындықтан);
- онда қандай дидактикалық принциптер іске асырылатынын анықтау;
- оқыту әдістері мен формаларын таңдауды негіздеу.

Жұмыс формасы: педагогикалық жағдайды талдау.

5. Бақылау және бағалау формалары:

- тақырыптың негізгі сұрақтары бойынша ауызша сұрау;
- конспект пен терминологиялық сөздікті тексеру;
- жазбаша жұмысты бағалау;
- дидактикалық принциптерді қолданудың дұрыстығын талдау.

6. № 3 тақырып «Әскери қызметшілерді оқыту теориясы ретіндегі дидактика» бойынша оқу нәтижесінде курсант мыналарды меңгеруі тиіс:

Білуі:

- әскери дидактиканың мәні мен мазмұнын, оның әскери педагогика жүйесіндегі орны мен рөлін;
- әскери дидактиканың негізгі категорияларын (оқытушылық, оқу, оқыту, білім беру, білім, білік, дағды, мақсат, мазмұн, әдістер, формалар, оқыту құралдары);
- әскери қызметшілерді оқытудың функцияларын (білімдік, тәрбиелік, дамытушылық, психологиялық);
- әскери қызметшілерді оқытудың дидактикалық принциптерін және оларды іске асыру талаптарын;
- әскери қызмет жағдайында және тұрақты жауынгерлік дайындықта оқытудың ерекшелігін.

Істей алуы:

- «оқытушылық», «оқу» және «оқыту» ұғымдарының айырмашылықтарын түсіндіру;

- оқу және оқу-қызметтік жағдайларды талдауда дидактикалық принциптерді қолдану;

- қызмет жағдайына қарай оқытудың мақсаттарын, мазмұнын, формалары мен әдістерін анықтау;

- әскери дидактика тұрғысынан оқу сабағының тиімділігін талдау;

- әскери қызметшілерді оқыту әдістері мен құралдарын таңдауды негіздеу.

Меңгеруі:

- оқу-әдістемелік және нормативтік әдебиеттермен өздігінен жұмыс істеу дағдыларын;

- бөлімшедегі оқу үдерісін педагогикалық талдау дағдыларын;

- дидактикалық талаптарды ескере отырып оқу сабағын қарапайым жобалау дағдыларын;

- өз қорытындыларын ауызша және жазбаша түрде дәлелді баяндау дағдыларын.

Қалыптастыруы:

- жеке құрамды оқыту мен тәрбиелеу үдерісіне жауапты әрі саналы қатынасты;

- әскери қызметшілерді оқытудағы офицердің жеке үлгісінің рөлін түсінуді;

- педагогикалық және басқарушылық дағдыларды үнемі жетілдіруге ұмтылысты.

7. Оқытушыға арналған әдістемелік ұсынымдар

- нақты қызметтік практикадан мысалдарды пайдалану;

- дидактиканың офицердің болашақ қызметімен байланысына назар аудару;

- курсанттардың белсенділігі мен дербестігін ынталандыру;

- дидактикалық категорияларды түсінудегі қателер мен дәлсіздіктерді түзету.

КӨЖ ЖОСПАРЫ

Оқулықтар, оқу құралдары, монографиялар және мерзімді баспасөз мақалаларының тиісті бөлімдерін оқу, зерделеу және конспектілеу:

1. «Инновациялық педагогикалық технологиялар»: орта кәсіптік білім беру ұйымдарының студенттеріне арналған оқулық / М.Н. Гуслова. – 10-басылым, стереотипті. – Мәскеу: «Академия» білім беру-баспа орталығы, 2023. – 320 б.

2. Хелен Битем, Рона Шарп. «Цифрлық дәуірге арналған педагогиканы қайта ойлау. XXI ғасырдағы оқыту дизайны». – Алматы: «Ұлттық аударма бюросы» қоғамдық қоры, 2019. – 352 б.

3. «Педагогикалық қызметке кіріспе». Практикум: оқу-әдістемелік құрал/ А.А. Орлов, А.С. Агафонова; А.А. Орловтың редакциясымен. – 2-басылым, стереотипті. – Мәскеу: ИНФРА-М, 2024. – 258 б. – (Жоғары білім).

Келесі сұрақтарды қамтитын көлемі 1–2 бет жазбаша жұмыс дайындау:

– Әскери дидактиканың мәні және оның әскери қызметшілерді даярлау жүйесіндегі рөлі (*Әскери дидактика ұғымын ашу, оның әскери педагогикадағы орнын және жауынгерлік әрі қоғамдық-мемлекеттік дайындықты ұйымдастырудағы маңызын көрсету*).

– Әскери дидактиканың негізгі категориялары мен функциялары (*Негізгі дидактикалық категорияларды сипаттау: оқытушылық, оқу, оқыту, білім беру, білім, білік, дағды және т.б., сондай-ақ әскери қызметшілерді оқытудың функцияларын ашу*).

– Әскери қызметшілерді оқытудың дидактикалық принциптері және олардың практикалық маңызы (*Оқытудың негізгі принциптерін қарастыру, олардың оқыту сапасын, тәртіпті және бөлімшенің жауынгерлік дайындығын арттырудағы рөлін көрсету*).

Өзін-өзі бақылау сынақтары:

1. Зерттелетін құбылыстың нақты сандық және сапалық сипаттамасын алуға мүмкіндік беретін психологиялық диагностикалық зерттеудің мамандандырылған әдісі? A: тест B: сауалнама C: бақылау D: әңгімелесу E: анкета	2. Әлсіз көрсетілген оң немесе теріс эмоциялармен байланысты және ұзақ уақыт бойы болған адамның эмоционалдық күйі? A: көңіл-күй B: депрессия C: стресс D: апатия E: агрессия
3. Орындау қажеттілікке айналған әрекет немесе мінез-құлық элементі? A: әдет B: тропизм C: инстинкт D: оқыту E: дағды	4. Адамдар арасындағы қарым-қатынас пен олардың қарым-қатынас психологиясына қатысты мәселелерді зерттейді A: әлеуметтік психология B: когнитивтік психология C: жасқа байланысты психология D: құқықтық психология E: жалпы психология
5. Жылы климаты бар елдерде тұратын адамдар аязға төзбейді. Біз қандай сезім қасиеті туралы айтып отырмыз? A: бейімделу B: апперцепция C: апраксия D: синестезия E: сенсбилизация	6. Белгілі бір білім жүйесін игеру процесі мен нәтижесі және осы негізде тұлғаның тиісті даму деңгейін қамтамасыз ету A: білім B: модельдеу C: оқыту D: педагогикалық процесс E: тәрбие

7. Тәрбиешінің кәсіби сипаттамасындағы ең маңызды қасиет қандай A: әдептілік B: эрудиция C: әзіл D: адалдық E: ойлау	8. Жағымды әрекеттер мен әрекеттерді эмоционалды түрде күшейтуге бағытталған әдіс A: мақтау B: айыптау C: әңгіме D: жаза E: пәнге деген бағаның төмендеуі
9. Білім алушылардың ғылыми білімі мен іс-әрекет тәсілдерін игеруін ұйымдастыру арқылы тұлғаны дамытуға бағытталған білім берудің нақты тәсілі ... A: оқыту B: ойлау C: тәрбие D: білім E: педагогикалық процесс	10. Қауымдастықты XVIII-XIX ғасырлардағы психологияда үстемдік еткен барлық психикалық құбылыстардың негізгі түсіндірме принципі ретінде қолданған психологиялық ілім A: панпсихизм B: анимизм C: идеализм D: ассоцианизм E: материализм
11. Педагогика ғылымының негізін қалаушы A: Я. Коменский B: Сократ C: М. Квинтилиан D: И. Песталоцци E: Януш Корчак	12. Дидактика – бұл... A: оқыту теориясы B: Педагогика пәні C: оқу процесі D: педагогика әдістемесі E: педагогика объектісі
13. Жеке тұлғаны дамытудың бірыңғай білім беру мақсатымен біріктірілген және біртұтас педагогикалық процесте жұмыс істейтін көптеген өзара байланысты құрылымдық компоненттер - A: педагогикалық жүйе B: дидактика C: педагогикалық процесс D: оқыту E: білім	14. Жеке тұлғаны дамытудың бірыңғай білім беру мақсатымен біріктірілген және біртұтас педагогикалық процесте жұмыс істейтін көптеген өзара байланысты құрылымдық компоненттер - A: педагогикалық жүйе B: дидактика C: педагогикалық процесс D: оқыту E: білім
15. Дидактика деп не аталады? A: дидактика-оқыту мен білім беру теориясын дамытатын педагогиканың бір саласы B: дидактика тәрбиелік оқыту процесін зерттейді C: дидактика жас ұрпақтың білімі мен тәрбиесі туралы педагогика бөлімі деп	16. Ең толық жауапты таңдау арқылы сабақтың негізгі белгілерін анықтаңыз A: сабақ оқытуды ұйымдастыру формасы деп аталады, онда оқытушы тыңдаушылардың тұрақты құрамымен, белгіленген кесте мен уақыт ережелеріне сәйкес сабақ жүргізеді

аталады D: дидактика-бұл баланың жеке басының қалыптасу заңдылықтары туралы ғылым E: дидактика-бұл жеке тұлғаның даму заңдылықтары туралы жеке ғылым	және негізгі дидактикалық міндеттер жүзеге асырылады B: сабақ тұрақты жұмыс уақытымен сипатталады-45 минут C: сабақ оқыту, тәрбиелеу, дамытудың үштұғырлы мақсатының болуымен анықталады D: сабақ келесі белгілермен сипатталады: оқушылардың тұрақты құрамы, сынып, Оқу құралдары мен жабдықтардың болуы, оқытуды тәрбиемен байланыстыру E: сабақ келесі белгілермен анықталады: оқытушының көшбасшылық рөлі, кестенің болуы, оқытудың практикамен байланысы, тыңдаушыларға жеке көзқарас, білімді тексеру
---	--

№ 4 ТАҚЫРЫП.

Әскери қызметшілерді оқытудың заңдылықтары мен принциптері

Сабақтың мақсаты: психологиялық-педагогикалық құбылыстарды тиімді зерделеу және түсіну және әскери қызметшілерге білім беру, сондай-ақ курсанттарды (тыңдаушыларды) олардың мінез-құлқы мен қызметін тиімді басқару үшін қажетті басқару дағдыларымен қаруландыру.

ДӘРІС ЖОСПАРЫ

1. Жеке құрамды оқыту заңдылықтарының жүйесі.
2. Жеке құрамды оқыту принциптері.
3. Әскери қызметшілерді оқытудың негізгі принциптері.

Дәріс мәтіні:

1. Жеке құрамды оқыту заңдылықтарының жүйесі

Әскери басқару органдарының алдында тұрған маңызды міндеттердің бірі-әскери қызметшілерді оқыту және тәрбиелеу, яғни олардың Отанды қорғау бойынша әскери борышын орындауға кәсіби дайындығы.

Бұл міндетті іске асыру үшін әскери бөлімнің (бөлімшенің) командирі теориялық негіздер мен практикалық тәжірибеге сүйене отырып, әскери-педагогикалық процесті сапалы ұйымдастыруы қажет.

Әскери-педагогикалық үдеріс – бұл командирлердің, штабтардың, жеке құраммен жұмыс жөніндегі органдардың әскери қызметшілерді, бөлімшелерді және тұтастай әскери бөлімді оқыту, тәрбиелеу, оларды мақсаты бойынша шебер және батыл іс-қимылдарға даярлау жөніндегі мақсатты, ұйымдастырылған қызметі. Бейбіт уақыт жағдайында бұл әскери бөлімнің, бөлімшелердің жауынгерлік әзірлігін қамтамасыз ету, жауынгерлік жағдайда - жауынгерлік іс-қимылдарды дайындау және жүргізу, қойылған міндеттерді орындау.

Әскери-педагогикалық процестің мәні командирлердің (бастықтардың) білімді, әлеуметтік, қызметтік және жауынгерлік тәжірибені беруінен және олардың бағыныштыларының өзара іс-қимыл арқылы игеруінен тұрады. Бұл ретте берілетін тәжірибе әскери қызметшінің ішкі ерекшеліктеріне, мұраттары мен жеке қасиеттеріне, оның әскери-кәсіптік оқуына, мәдениеті мен адамгершілік бейнесіне, қабілеттеріне, іскерліктеріне, дағдыларына, әдеттеріне түрленеді. Әскери-педагогикалық процестің мақсаттары мен міндеттерінің сипаты көбінесе оның құрылымын анықтайды, оның негізгі құрамдас бөліктері оқыту мен тәрбиелеу болып табылады.

Әскери қызметшілерді оқыту процесі жауынгерлік дайындықтарысында іске асырылады.

Жауынгерлік дайындық – бұл жауынгерлік міндеттерді орындау үшін қажетті жеке құрамның білім деңгейіне, дағдыларына, дағдыларына және басқа да қасиеттеріне, әскерлердің жауынгерлік үйлесімділігіне қол жеткізуге және қолдауға бағытталған ұйымдастырушылық-әдістемелік, оқу-тәрбие және

арнайы іс-шаралар жүйесі.

Адам психикасының жұмыс істеу заңдылықтарын және негізгі психикалық формацияларды қалыптастыру механизмін есепке алу іс жүзінде оқытудың әртүрлі принциптерін, формаларын, әдістері мен құралдарын тиімді қолдануға мүмкіндік береді.

2. Жеке құрамды оқыту принциптері

Әскери дайындықтың маңызды принциптері мыналар:

- оқу процесінің ғылыми және кәсіптік бағыттылық принципі;
- «Әскерлерге соғыста не қажет екенін үйрету» принципі;
- білім, білік және дағдыны меңгерудегі күш принципі;
- көрнекілік принципі;
- жоғары қиындық деңгейінде оқыту принципі;
- оқытудағы жүйелілік, дәйектілік және кешенділік принципі.

Оқу процесінің ғылыми және кәсіптік бағыттылық принципі әскери басқару органдарына әскери ғылымның ережелерін қатаң ескере отырып, оқу мақсаттарының нақты әскери мамандықтардағы әскери қызметшілерді даярлау мазмұнына сәйкестігін қамтамасыз етуге бағытталған.

Атап айтқанда, бұл келесі талаптарды орындауды қамтиды:

- дамытуда және өзара байланыста әскери кәсіптік қызметтің барлық мәселелерін қарастыру, жеке құрамның жауынгерлік даярлығын арттыру жолдарын болжау;
- әскери ғылым мен техниканың соңғы жетістіктері тұрғысынан оқу материалын ұсыну;
- сыныптардың барлық түрлерінің оқу тапсырмаларын орындау;
- оқу-тәрбие процесін жетілдірудің жаңа жолдарын іздестіру.

«Әскерлерге соғыста не қажет екенін үйрету» принципі әскери қызметшілерді оқыту мазмұнының нақты ұрыс жағдайларының қажеттіліктеріне сәйкестігін білдіреді.

Бұл принцип командалық құрамнан мыналарды талап етеді:

- әскери жарғылардың, нұсқаулықтардың және бұйрықтардың ережелеріне қатаң сәйкес оқуды жүзеге асыруды;
 - әскери техника мен қару-жарақты, оларды жауынгерлік кезекшілік пен ұрыс қимылдарын орындау кезінде пайдалану әдістерін зерделеуге басым көңіл бөлуді;
 - өткен соғыстардың тәжірибесін зерделеуді, оны қазіргі жағдайдың ерекшеліктері мен әскери істердің дамуымен байланыстыра сыни тұрғыдан қайта өңдеуді;
 - бағыныстыларға уақыт қысымымен әрекет етуге үйретуді (тез, жылдам, екпіндеп, бірінші соққыдан нысанаға тигізу, бірінші шабуылда жеңіске жету);
 - жаттығу жағдайынан ұрыс жағдайына барынша жақындатуды.
- Білімді, білік пен дағдыны меңгерудегі берік принципі мынаны болжайды:
- аяқталған дидактикалық блоктар бойынша оқу материалын таңдау;
 - білім алушыларда оқу сабақтарының мазмұнын есте сақтауға, оқу материалын түсіну және бекіту процесіне басшылық жасауға көзқарасты

қалыптастыру;

- конспектілердің жазылуын бақылау.

Оқытудағы көрнекілік принципі әскери қызметшілердің қару-жарақ пен жауынгерлік техниканың үлгілерін немесе олардың бейнелерін сезімдік қабылдау заңдылықтарын есепке алуға негізделген. Осыған сүйене отырып жауынгерлік дайындық процесінде көбінесе көрнекіліктің келесі түрлері қолданылады:

- табиғи көрнекілік (нақты қару-жарақ, техника, аспаптар, оқу алаңдары, полигондар, танкодромдар және т. б.);

- бейнелеу көрнекілік (нысаналар, макеттер, стендтер, схемалар, кино және бейнефильмдер, суреттер, сызбалар, кестелер);

- ауызша-бейнелі көрнекілік (жауынгерлік қимылдарды, эпизодтарды, ерліктерді ауызша суреттеу, салыстыру, эпитеттерді қолдану).

Күрделіліктің жоғары деңгейінде оқыту принципі әскери қызметшілерде білім, білік және дағдының жауынгерлік дайындық соңғысынан елеулі физикалық және интеллектуалдық күш-жігерді қажет еткенде ғана ойдағыдай қалыптасатынын түсінуден туындайды. Бұл принцип, атап айтқанда, командалық құрамды келесі нұсқауларды орындауға бағыттайды:

- әр сабақта оқу материалын таңдау, тарату және мөлшерлеу;

- материалды көрсету көлемі, мазмұны және әдістері бойынша оқытудың қолжетімділігін қамтамасыз ету;

- сабақтағы оқу-тәрбиелік жағдаяттардың үнемі күрделенуі, білім алушылардың әскери кәсіби әрекеттерді орындау уақытын қысқарту, олардың анықтығын арттыру.

Соңында, жүйелі, дәйекті және кешенді дайындық принципі жауынгерлік дайындықты ұйымдастырушыларға келесі талаптарды қояды:

- жауынгерлік дайындықтың мазмұнын оқу кезеңдері бойынша ретімен бөлу;

- жаңа оқу материалын бұрын оқығанмен тығыз байланыстыра отырып ұсыну;

- барлық жоспарлау құжаттарын (оқу жоспарлары, бағдарламалар және сабақ кестесі) қатаң сақтау;

- жауынгерлік дайындықтың әртүрлі түрлерін өзара байланыстыра отырып, дидактикалық блоктарда материалды көрсету;

- әскери қызметшілерде әскери кәсіби қызмет мәселелерін шешу бойынша жүйелі білімдерін дамытатын кешенді сабақтарды жүйелі түрде өткізу.

3. Әскери қызметшілерді оқытудың негізгі принциптері

Бөлімшедегі жауынгерлік дайындықты ұйымдастыруда принциптерден басқа дайындық формалары маңызды рөл атқарады.

Оқыту нысаны – белгіленген тәртіпте және белгілі бір режимде жүзеге асырылатын оқытушылар мен білім алушылардың келісілген іс-әрекетінің сыртқы көрінісі болып табылатын оқу-тәрбие процесінің ұйымдастырушылық жағы. Ол мақсатына, тыңдаушылар құрамына байланысты және сабақтың құрылымын, оқыту мәселелерінің орны мен ұзақтығын, жетекшінің, оның

көмекшісінің және тыңдаушылар қызметінің рөлі мен ерекшеліктерін, оқыту элементтерін пайдалануды анықтайды. материалдық-техникалық базасы, оқу-жауынгерлік техникасы. Оқытудың оқу-тәрбие үрдісіндегі алатын орны бойынша оқыту формалары оқу жоспарлы, қызметтік жоспарлы және қызметтен тыс болып бөлінеді.

Оқытудың оқу-жоспарлы нысандары жүйесіне теориялық және практикалық сабақтар, жаттығулар, жауынгерлік атыстар мен зымырандарды ұшыру, оқу-жаттығулар мен әскери ойындар кіреді.

Теориялық сабақтар, ең алдымен, білім алушылардың практикалық дағдыларды қалыптастыруға негіз болатын теориялық білімді меңгеруін қамтамасыз етеді.

Тәжірибелік сабақтар, әдетте, жауынгерлік жағдайға жақын жағдайда өткізіледі: атыс алаңдары мен полигондарда, мамандандырылған сыныптарда, тренажерларда және т.б. мұнда әскери қызметшілер жауынгерлік техника мен қаруды игереді, әртүрлі условиях түрлерінде, әртүрлі жағдайларда және жағдайларда тактикалық іс-қимыл әдістерін пысықтайды.

Жаттығу сабақтары. Оларға барлық кешенді және арнайы жаттығулар жатады: физикалық, саптық, штабтық және т.б. олар далада, жауынгерлік бекеттерде, полигонда, атыс қалашығында, атыс және бастапқы позицияларда арнайы кестеге сәйкес өткізіледі және ең алдымен жауынгерлік жұмыс нормативтерін пысықтауға бағытталған.

Жауынгерлік атыс және зымырандарды ұшыру. Бұл бірқатар әскер тектері мен Қарулы Күштердің түрлеріне тән оқыту формалары. Олар, әдетте, оқу процесінің белгілі бір кезеңдерін аяқтайды, олар әскери қызметшілердің алдыңғы дайындығын қорытындылайды. Сонымен қатар, оқытудың бұл түрлері әскери қызметшілердің кәсіби маңызды қасиеттерін, бөлімшелер мен бөлімдердің жауынгерлік дайындығын одан әрі жетілдіруге мүмкіндік береді.

Оқу-жаттығулар. Оқытудың бұл түрі жоғары форма болып табылады, ол жеке құрамның далалық, әуе және теңіз дағдыларын жан-жақты арттыруға бағытталған. Оқу-жаттығулар нақты жерде, жылдың және тәуліктің кез келген уақытында, штаттық қару-жарақпен және жауынгерлік техникамен өткізіледі. Олар, әдетте, қарсыластың белсенді қарсылығына еліктейді, бұл оқу міндеттерін жауынгерлік жағдайға мүмкіндігінше жақын жағдайда шешуге мүмкіндік береді.

Әскери ойындар (командалық және командалық-штабтық) бірінші кезекте әскерлерді басқару органдарын даярлауға және үйлестіруге, офицерлер мен генералдардың білімін, іскерлігі мен дағдыларын жетілдіруге арналған. Әскери ойындары барысында организации қимылдарын ұйымдастыруға және жүргізуге қатысты жаңа теориялық ережелер де сынақтан өтуі мүмкін.

Оқытудың қызметтік-жоспарлы нысандарына парктік шаруашылық күндері мен регламенттік жұмыс күндері жатады. Әдетте, олар техника мен қару-жарақты жауынгерлік дайындықта ұстау мақсатында өткізіледі. Сонымен бірге, осы іс-шаралар дұрыс ұйымдастырылған жағдайда, олар жеке құрамды техникалық оқыту үшін пайдаланылуы мүмкін.

Оқытудың жоспардан тыс түрлері – бұл шеберлік мектептері, техникалық

үйірмелер, түрлі байқаулар, конференциялар, конкурстар, викториналар. Олар негізінен мәдени-демалыс уақытында ұйымдастырылып, бірінші кезекте әскери қызметшілердің өз мамандығына деген қызығушылығын оятып, әскери шеберліктің биік шыңдарын игеруге деген құштарлығын арттыруға бағытталған.

Оқытудың бұл формаларын жүзеге асыруда негізгі рөлді оқыту әдістері атқарады.

Оқыту әдістері – бұл қызметке және ұрысқа қажетті білім, білік, дағды, моральдық-жауынгерлік және психологиялық қасиеттерді дамыту мақсатында оқытушы мен тыңдаушының өзара байланысты іс-әрекетінің тәсілдері.

Әскери педагогикада оқытудың мынадай жүйесі қолданылады:

- оқу материалын ауызша баяндау;
- оқытылатын материалды талқылау;
- көрсету (демонстрация);
- жаттығу;
- практикалық жұмыс (саябақтарда, гараждарда, бастапқы позицияларда, аэродромдарда);
- өзіндік жұмыс.

Оқыту әдістері. Оқу материалын ауызша баяндау әдісі сабақта әңгіме, түсіндіру, нұсқау және лекция түрінде қолданылады. Әңгіме – кәсіби білімнің суреттеу немесе баяндау түрінде бейнелі, эмоционалды және дәйекті түрде берілуі. Түсіндіру әңгімеге қарағанда құбылыстардың, процестердің мәнін, олардың себеп-салдарлық байланыстары мен байланыстарын ашуға арналған. Нұсқау – белгілі бір әрекетті орындауға арналған қысқаша және түсінікті нұсқаулар (ұсынымдар). Дәріс – теориялық және практикалық мәселелердің дәйекті және ғылыми негізделген баяндауы.

Оқытылатын материалды талқылау әдісі, әдетте, әңгімелесу және семинар түрінде қолданылады.

Әңгімелесу – алдын ала дайындалған сұрақтарға қысқаша жауап беру арқылы кәсіби білімді меңгеру тәсілі. Семинар әскери қызметшілерді теориялық және практикалық мәселелерді талдауға үйретуді көздейді, бұл осындай мәселелерді шешу жолдарын ұжымдық іздеу болып табылады. Семинарлар әдетте лекциялардан кейін өтеді.

Көрсету (көрсетілім) әдісі әр түрлі іс-шаралар шеңберінде қолданылады. Бұл әдісті қолданудың негізгі әдістері: сабақ жетекшісінің міндеттерді орындау бойынша практикалық іс-қимылдарды жеке көрсетуі; әскери техника мен қару-жарақ үлгілерін көрсету; кино, бейнефильмдерді көрсету; дыбыстық жазбалар болып табылады.

Әскери қызметшілердің кәсіби дағдылары мен біліктерін қалыптастыру барысында көбінесе практикалық сабақтарда жаттығу әдісі қолданылады – белгілі бір әдістер мен әрекеттерді дәйекті түрде күрделендіріп, саналы және қайталап қайталау.

Жаттығулар кіріспе, негізгі немесе дайындық болуы мүмкін.

Кіріспе жаттығулар әскери қызметшілерге игеріп жатқан әрекеттерді баяу, бірақ дәл орындауға арналған.

Негізгі жаттығулардың мақсаты-білім алушылардың дағдылары мен біліктерін жоғары кәсіби деңгейге дейін қалыптастыру және дамыту.

Дайындық жаттығулары бұрыннан үйренген әрекетті (техниканы) бекіту мақсатында қосымша қайталау болып табылады.

Практикалық жұмыс әдісі, әдетте, персоналдың күнделікті еңбек әрекеті процесінде жүзеге асырылады. Практикалық жұмыс түрлері – қару-жарақ пен әскери техниканы, жердегі инженерлік техниканы пайдалану, техникалық қызмет көрсету және жөндеу, тактикалық оқу-жаттығулар, тірі атыс және т.б.

Әскери қызметшілердің әртүрлі жоспарлы оқу сабақтарында алған білімдері мен дағдыларын бекіту үшін өзіндік жұмыс әдісі өте тиімді. Әрбір маманның жеке сипатына қарамастан, өз бетінше жұмыс істеуі нақты ұйымдастыруды және нәтижелерді бақылауды талап етеді. Өзіндік жұмыстың негізгі түрлері әдебиетті оқу және оқыту болып табылады.

Оқыту процесін оңтайландырудың бірнеше әдістері бар: ақпараттық, проблемалық, белсенді.

Белсенді оқыту әдістеріне мыналар жатады:

- іскерлік ойындар (сабақтарда білім алушының кәсіби қызметі жағдайын жасанды түрде жаңғырту). Олар әдеттегі жұмыс міндеттерін орындау кезінде өз рөлдерін жоғалтуға мүмкіндік береді;

- ситуациялық тапсырмаларды шешу (болашақ әскери-кәсіби қызметті орындау үшін мән-жайларды модельдеу жөніндегі шараларды көздейді);

- тақырыптық пікірталастар (әскери қызметтің ең өзекті мәселелері бойынша өткізіледі, Білім алушыларды теориялық білімді тәжірибеде шығармашылықпен қолдануға дайындайды);

- практикалық жаттығулар (оқушыларды белгілі бір жағдайда қызметке дайындау мақсатында операциялар мен әрекеттерді орындау).

Өзін-өзі бақылауға арналған сұрақтар

1. Әскери-педагогикалық процесс дегеніміз не және оның негізгі мақсаты қандай?

2. Жауынгерлік даярлық жүйесінде әскери қызметшілерді оқытудың мәні неде?

3. Жауынгерлік даярлық дегеніміз не және ол қандай міндеттерді шешеді?

4. Жеке құрамды оқыту кезінде адамның психикасының қызмет ету заңдылықтарын неге ескеру қажет?

5. Жеке құрамды оқытудың негізгі заңдылықтары қандай?

6. Оқыту принциптері дегеніміз не және олар әскери қызметшілерді даярлауда қандай рөл атқарады?

7. «Әскерді соғыста қажет болатын нәрсеге үйрету» принципінің мәні неде?

8. Білім, білік және дағдыларды берік меңгеру принципі қалай жүзеге асырылады?

9. Әскери қызметшілерді оқытуда көрнекіліктің қандай түрлері қолданылады?

10. Жүйелілік, бірізділік және кешенділік принциптері бөлімшенің жауынгерлік дайындығын қамтамасыз етуде неліктен маңызды?

ПРАКТИКАЛЫҚ САБАҚ ЖОСПАРЫ

Әскери қызметшілерді оқытудың заңдылықтары мен принциптері

1. Жеке құрамды оқыту заңдылықтарының жүйесі.
2. Жеке құрамды оқыту принциптері.
3. Әскери қызметшілерді оқытудың негізгі принциптері.

Сабақтың міндеттері:

- жеке құрамды оқытудың заңдылықтары туралы түсінікті бекіту;
- әскери қызметшілерді оқытудың принциптерінің мәні мен мазмұнын ашу;
- оқыту принциптерінің жауынгерлік даярлықпен байланысын көрсету;
- оқу-қызметтік жағдайларды талдау барысында оқыту принциптерін қолдана білу дағдысын қалыптастыру;
- болашақ офицердің педагогикалық ойлау қабілетін дамыту.

Практикалық сабақты өткізу тәртібі

1. Ұйымдастыру бөлімі:

- курсанттардың сабаққа қатысуы мен дайындық деңгейін тексеру;
- сабақтың тақырыбы, мақсаты мен міндеттерін хабарлау;
- жұмыс тәртібі мен бағалау критерийлерін түсіндіру.

2. Білімді өзектендіру.

Курсанттарға фронтальды сұрақ қою: әскери-педагогикалық үдеріс дегеніміз не; жауынгерлік даярлық ұғымы нені білдіреді; жауынгерлік даярлықта оқытудың рөлі қандай?

Жұмыс түрі: ауызша сұрау, әңгімелесу.

3. Негізгі бөлім.

1-блок. Жеке құрамды оқытудың заңдылықтары.

Тапсырма: курсанттарға ұсынылады:

- әскери қызметшілерді оқытудың негізгі заңдылықтарын атау;
- олардың мәнін жауынгерлік даярлықтан қарапайым мысалдар арқылы түсіндіру;
- оқыту заңдылықтарының әскери қызмет ерекшеліктерімен байланысын көрсету.

Жұмыс түрі: шағын топтарда жұмыс, талқылау.

2-блок. Жеке құрамды оқытудың принциптері.

Тапсырма: дәріс материалы негізінде:

- жеке құрамды оқытудың негізгі принциптерін анықтау;
- әрбір принциптің мазмұнын ашу;
- жауынгерлік даярлық барысында іске асырылу мысалдарын келтіру.

Жұмыс түрі: топтық жұмыс, курсанттардың баяндамалары.

3-блок. Әскери қызметшілерді оқытудың негізгі принциптері (жағдайды талдау).

Оқу жағдайы: Бөлімшеде жауынгерлік даярлық сабағы өткізіледі. Жеке құрам оқу материалын меңгеруде қиындықтарға тап болып, белсенділік пен зейін төмендеген.

Тапсырма:

- қай оқыту принциптерінің бұзылғанын анықтау;
- оларды іске асыру бойынша командирдің әрекеттерін ұсыну;
- тандалған принциптерге сәйкес оқыту формалары мен әдістерін белгілеу.

Жұмыс түрі: ұжымдық талдау, пікірталас.

4. Материалды бекіту:

- өзін-өзі бақылау сұрақтарына жауап беру (таңдап);
- негізгі ұғымдар мен типтік қателіктерді нақтылау;
- оқытудың негізгі принциптерін қысқаша қайталау.

Сабақты қорытындылау:

- тақырып бойынша негізгі қорытындыларды жинақтау;
- курсанттардың белсенділігін бағалау;
- курсанттардың сұрақтарына жауап беру.

5. Бақылау және бағалау түрлері:

- ауызша сұрау;
- топтық жұмысқа қатысу;
- оқу жағдайын талдаудың дұрыстығы;
- ұсынылған шешімдердің негізділігі.

6. Оқытушыға арналған әдістемелік ұсынымдар:

- қызметтік және жауынгерлік тәжірибеден алынған нақты мысалдарды қолдану;
- «соғыста қажет болатын нәрсеге үйрету» принципіне ерекше назар аудару;
- курсанттардың белсенділігі мен дербестігін ынталандыру;
- жеке құрамды оқыту мен тәрбиелеуге саналы көзқарас қалыптастыру.

Осы тақырыпты зерделеу барысында қолданылатын негізгі ұғымдар.

Әскери-педагогикалық процесс	Әскери қызметшілерді оқыту, тәрбиелеу және оларды қызметтік әрі жауынгерлік міндеттерді орындауға даярлау мақсатында командирлер мен басқару органдары жүзеге асыратын мақсатты және ұйымдастырылған қызмет.
Оқыту заңдылықтары	Әскери қызметшілерді оқыту үдерісінің тиімділігін айқындайтын объективті, тұрақты байланыстар мен тәуелділіктер.
Оқыту принциптері	Оқыту заңдылықтарын бейнелейтін және оқытудың мазмұнын, формалары мен әдістерін айқындайтын негізгі жетекші қағидалар.

Жауынгерлік даярлық	Жеке құрамда қажетті білім, білік, дағды және бөлімшелердің жауынгерлік үйлесімділігін қалыптастыру мен қолдауға бағытталған іс-шаралар жүйесі.
Ғылымилық принципі	Оқыту мазмұнының қазіргі заманғы әскери ғылым мен техниканың даму деңгейіне сәйкес болуын талап ететін принцип.
Кәсіби бағыттылық принципі	Оқытуды нақты әскери мамандыққа қажетті білім, білік және дағдыларды қалыптастыруға бағыттау.
«Соғыста қажет болатын нәрсеге үйрету» принципі	Оқыту мазмұны мен жағдайларын нақты жауынгерлік жағдайларға барынша жақындату талабы.
Білім, білік және дағдыларды берік меңгеру принципі	Әскери қызметшілердің алған білімдері мен дағдыларының ұзақ уақыт сақталуын және тұрақты қолданылуын қамтамасыз ету.
Көрнекілік принципі	Оқу материалын тиімді меңгеру үшін көрнекі құралдар мен бейнелерді пайдалану.
Жоғары қиындық деңгейінде оқыту принципі	Оқытуды біртіндеп күрделенетін, айтарлықтай ақыл-ой және дене күшін талап ететін тапсырмалар арқылы ұйымдастыру.
Жүйелілік принципі	Оқу материалын оқу жоспарлары мен бағдарламаларға сәйкес жүйелі түрде ұйымдастыру.
Бірізділік принципі	Жаңа оқу материалының бұрын меңгерілген біліммен тығыз байланыста берілуі.
Кешенділік принципі	Әр түрлі дайындық түрлерін және оқу пәндерін өзара байланыста оқыту.
Оқыту формасы	Оқу сабағын ұйымдастыру тәсілі, оның құрылымын, өткізу уақыты мен орнын айқындайды.
Оқыту әдістері	Білім, білік және дағдыларды қалыптастыру мақсатында оқытушы мен білім алушылардың бірлескен іс-әрекет тәсілдері.

КОӨЖ ЖОСПАРЫ:

Өзіндік жұмыстың міндеттері:

- жеке құрамды оқытудың заңдылықтар жүйесін зерделеу;
- әскери қызметшілерді оқыту принциптерінің мазмұны мен маңызын меңгеру;
- оқыту принциптерінің жауынгерлік даярлық және жауынгерлік әзірлікпен байланысын ашу;
- бөлімшедегі педагогикалық жағдайларды талдау қабілетін дамыту;

– командирдің практикалық қызметінде оқыту принциптерін қолдану дағдыларын қалыптастыру.

Өзіндік жұмыстың мазмұны

1. Курсантың өзіндік дайындығы

Курсант міндетті:

- № 4 тақырып бойынша дәріс конспектісін оқып-үйренуге;
- ұсынылған оқу және нормативтік әдебиеттермен жұмыс істеуге;
- тақырып бойынша негізгі ұғымдар мен терминдерді (заңдылықтар, принциптер, оқыту формалары мен әдістері) жазып алып, меңгеруге;
- төмендегі мәселелер бойынша қысқаша конспект жасауға: оқытудың заңдылықтар жүйесі; әскери қызметшілерді оқытудың негізгі принциптері; жауынгерлік даярлықтағы оқыту принциптерінің маңызы.

Жұмыс түрі: жеке.

2. Курсантың оқытушымен жұмысы

Оқытушының жетекшілігімен өткізіледі:

- оқытудың заңдылықтарының мәні мен олардың жеке құрамды даярлаудағы рөлі талқыланады;
- әскери қызметшілерді оқытудың негізгі принциптерінің мазмұны түсіндіріледі;
- бөлімшеде оқыту принциптерін іске асыру кезіндегі типтік қателіктер талданады;
- курсантың сұрақтарына жауап беріліп, күрделі және даулы мәселелер нақтыланады.

Жұмыс түрі: әңгіме, кеңес беру.

3. Жазбаша тапсырманы орындау

Курсант 1–2 бет көлемінде төмендегі тақырыптардың біреуі бойынша жазбаша жұмыс дайындайды:

- жауынгерлік даярлықты ұйымдастырудағы оқыту заңдылықтарының маңызы;
- бөлімшенің тәртібі мен жауынгерлік әзірлігін арттырудағы оқыту принциптерінің рөлі;
- қазіргі жағдайларда «әскерді соғыста қажет болатын нәрсеге үйрету» принципін қолдану.

Жұмыс түрі: жеке жазбаша жұмыс.

4. Практикаға бағытталған тапсырма**

Курсант міндетті:

- жауынгерлік даярлық бойынша бір оқу сабағының үлгісін таңдап алуға;
 - онда қандай оқыту заңдылықтары мен принциптері іске асырылатынын анықтауға;
 - қолданылған әдістер мен формалардың тиімділігін бағалауға;
 - оқыту принциптері тұрғысынан сабақты жетілдіру жолдарын ұсынуға.
- Жұмыс түрі: педагогикалық жағдайды талдау.

5. Бақылау және бағалау түрлері:

- тақырыптың негізгі сұрақтары бойынша ауызша сұрау;
- конспект пен терминологиялық сөздікті тексеру;
- жазбаша жұмысты бағалау;
- оқыту заңдылықтары мен принциптерін дұрыс қолдануын талдау.

6. Тақырыпты меңгерудің күтілетін нәтижелері

КОӨЖ нәтижесінде курсант:

Білуі тиіс:

- әскери қызметшілерді оқытудың заңдылықтарының мәнін;
- жеке құрамды оқытудың принциптері мен олардың жіктелуін;
- жауынгерлік даярлықта принциптерді іске асыру талаптарын.

Істей алуы тиіс:

- оқыту заңдылықтары мен принциптерінің маңызын түсіндіру;
- оқу жағдайларын талдау кезінде оқыту принциптерін қолдану;
- қызмет жағдайына байланысты оқыту әдістері мен формаларын

негіздеу.

Меңгеруі тиіс:

- оқу үдерісін педагогикалық тұрғыдан талдау дағдыларын;
- оқу және нормативтік әдебиеттермен өздігінен жұмыс істеу дағдыларын;
- оқу сабағын жобалаудың бастапқы дағдыларын.

7. Оқытушыға арналған әдістемелік ұсынымдар**

- нақты қызметтік және жауынгерлік даярлық тәжірибелеріне сүйену;
- оқыту принциптерінің практикалық бағыттылығына назар аудару;
- курсанттардың дербестігі мен аналитикалық ойлауын ынталандыру;
- оқыту заңдылықтары мен принциптерін түсінудегі қателіктерді

түзету.

КӨЖ ЖОСПАРЫ:

Оқулықтар, оқу құралдары, монографиялар және мерзімді баспасөз мақалаларының тиісті бөлімдерін оқу, зерделеу және конспектилеу:

Келесі мәтінді қазақ тіліне аудару:

1. «Инновациялық педагогикалық технологиялар»: орта кәсіптік білім беру ұйымдарының студенттеріне арналған оқулық/ М.Н. Гуслова. – 10-басылым, толықтырылған. – Мәскеу: «Академия» білім беру-баспа орталығы, 2023. – 320 б.

2. «Әскери педагогика. Педагогикалық практикум»: оқу құралы. Ельжанов Д.Ш., Имиров С.К., Мухамедина Э.Ж.: – Петропавл, 2017. – 304 б.

3. «Әскери педагогика: КӨБ (СПО) курсанттарын әскери-патриоттық тәрбиелеу»: жоғары оқу орындарына арналған оқу құралы/ С.П. Поляков, Р.В. Старков. – Мәскеу: Юрайт баспасы, 2023. – 210 б. – (Жоғары білім). – Мәтін: тікелей.

«Әскери қызметшілерді оқытудың заңдылықтары мен принциптері» № 4 тақырып бойынша көлемі 1–2 бет жазбаша жұмыс дайындау, онда төмендегі мәселелерді ашу қажет:

– Әскери қызметшілерді оқытудың заңдылықтарының мәні мен маңызы (Оқыту заңдылықтары ұғымын ашу, олардың жауынгерлік даярлықты ұйымдастырудағы және жеке құрамның кәсіби қасиеттерін қалыптастырудағы рөлін көрсету);

– Жеке құрамды оқыту принциптері және олардың мазмұны (Әскери қызметшілерді оқытудың негізгі принциптерін сипаттау: ғылыми негізділік, көрнекілік, білімді берік меңгеру, оқытудың жоғары қиындық деңгейі, жүйелілік пен бірізділік; олардың педагогикалық маңызын түсіндіру);

– Бөлімшенің жауынгерлік даярлығында оқыту принциптерін практикалық қолдану (Оқыту принциптерінің практикада қалай жүзеге асырылатынын көрсету (теориялық немесе практикалық сабақ мысалында) және олардың тәртіпке, оқу белсенділігіне және әскери қызметшілердің жауынгерлік дайындығына ықпалын ашу).

Өзін-өзі бақылау сынақтары:

1. Бақылау, әңгімелесу, сұхбат, сауалнама, оқушылардың жазбаша, графикалық және шығармашылық жұмыстарын, педагогикалық құжаттаманы зерттеу бұл әдістер А: педагогикалық тәжірибені зерделеу В: теориялық зерттеу С: математикалық және статистикалық D: үздік тәжірибені үйрену E: эксперимент	2. Педагогикалық теорияның принциптерін білу, өзінің ғылыми іс-әрекетін талдай білу оның құрамына кіреді А: оқытушының әдістемелік мәдениеті В: негізгі тұлғалық мәдениет С: педагогикалық мәдениет D: тұлғалық мәдениет E: білімнің пәндік салалары
3. Адамды оқыту мен тәрбиелеу заңдылықтарын зерттейтін негізгі ғылыми пән _____ педагогика А: жалпы В: салыстырмалы С: жалпы ғылыми D: жас ерекшелігі E: әлеуметтік	4. Тұқымның, этносоциумның, ұлттарды, ұлттың педагогикалық мәдениетін зерттейтін ғылым А: этнопедагогика В: диагностикалық педагогика С: салыстырмалы педагогика D: отбасы тәрбиесі E: әлеуметтік педагогика
5. Оқытушының тыңдаушыға оның тұлғалық, интеллектуалдық және белсенділігін дамытуға бағытталған тәрбиелік және тәрбиелік әсері А: педагогикалық қызмет В: тәрбие С: үйрену D: білім беру E: оқыту	6. Егер оқытушы өзінің қарым-қатынасын _____ аудитория ерекшеліктеріне қарай бейімдесе, онда оның іс-әрекетін _____ деңгейге жатқызуға болады А: бейімделгіш В: жергілікті имитациялау С: өнімді D: шығармашылық E: техникалық
7. Тыңдаушыларға мамандық	8. «Педагогикалық білім» дайындық

таңдауда көмек көрсетуді көздейтін кәсіптік бағдарлау формасы деп аталады A: кеңес беру B: сұхбат C: ағарту D: диагностика E: кәсіби іріктеу	бағыты бойынша бакалавр келесі қызмет түрлеріне дайындалады A: педагогикалық B: әдістемелік C: коммуникативті-рефлексивті D: мәдени-ағартушылық E: ғылыми
9. Тәрбиеленушілермен тең қарым-қатынас жасауға ұмтылатын және олардың өз пікіріне құқығын мойындайтын оқытушының педагогикалық қызмет стилі A: демократиялық B: конструктивті C: қозғалтқыш D: авторитарлық E: либералды	10. Басқарудың демократиялық стилі A: алқалылық пен командалық бірліктің үйлесімі B: басқарудың жетекші рөлі C: бағыныштыларға толық еркіндік беру D: әкімшілік әдістерді қолдану E: индивидуалистік стиль
14. Педагогика – ғылым... A: адамды оқыту және тәрбиелеу B: оқу процесін зерттеу C: дербес білім беру D: білім беруді дамыту E: ежелгі Римді зерттейді	12. «Педагогика» сөзі грек тілінен сөзбе-сөз аударғанда нені білдіреді? A: Бала тәрбиесі, бала тәрбиесі B: бала C: жетекші (сүйемелдеу) D: құл E: ғалым – құл
13. Жалпы мағынада «педагогика» сөзі өнерді белгілеу үшін қолданылған? A: баланы өмірге бағыттау B: рухани даму C: барлық жауаптар дұрыс D: мектепке ертіп апару E: тәрбиелеу	11. Оқытушы оқу процесіне де, нәтижесіне де бағыттталатын стиль, бұл? A: эмоционалды-әдістемелік B: эмоционалды-импровизациялық C: ақылға қонымды-импровизациялық D: пайымдау-әдістемелік E: нәтижеге бағыттталған
15. Бірқатар арнайы тапсырмалармен және ұсынылғандардан дұрыс жауапты таңдаумен сипатталатын педагогикалық зерттеу әдісі A: Тестілеу B: Сауалнама C: Бақылау D: Әңгіме E: Сұхбат	16. Ғылыми-педагогикалық зерттеу әдістеріне мыналар жатады A: Мұғалімнің тыңдаушымен оның ілімге қатынасын анықтау мақсатында әңгімелесуі B: Қаралған кинофильм туралы тыңдаушылармен әңгімелесу C: Мұражайға барар алдында мұғалімнің тыңдаушылармен әңгімесі D: Табиғаттағы өзгерістердің сипаты туралы сабақта тыңдаушылармен

	әңгімелесу Е: Тәрбиешінің ата-аналармен күн тәртібін сақтау туралы әңгімесі
--	---

№ 5 ТАҚЫРЫП.

Бөлімшедегі әскери-педагогикалық процесс

Сабақтың мақсаты: психологиялық-педагогикалық құбылыстарды тиімді зерделеу және түсіну және әскери қызметшілерге білім беру, сондай-ақ курсанттарды (тыңдаушыларды) олардың мінез-құлқы мен қызметін тиімді басқару үшін қажетті басқару дағдыларымен қаруландыру.

ДӘРІС ЖОСПАРЫ

1. Бағыныштыларды оқыту жөніндегі офицер қызметінің нысандары мен әдістері.
2. Оқыту нысандары мен әдістерін ұтымды пайдалану және қолдану.
3. Оқыту формалары мен әдістерінің жіктелуі.

Дәріс мәтіні:

1. Бағыныштыларды оқыту жөніндегі офицер қызметінің нысандары мен әдістері

Командалық құрам мен әскери басқару органдарының барлық қызметіне негіз болған тәрбиенің негізгі теориялық ережелерін, мақсаттарын, міндеттерін, принциптерін, тәсілдерін, әдістері мен нысандарын әскери ғалымдар әзірледі. Тәрбие мәселелерін шешуде жүйелік, кешенді, сараланған, жеке, оңтайландыру, ақпараттық-басқару және басқа да тәсілдер сияқты тәсілдер маңызды болып табылады.

Тұлғаның өзін-өзі дамытуының маңызды шарттары – адамның өмірлік ұстанымының бағыты, өзін-өзі тәрбиелеу әдістерін меңгеруі және ерікті қасиеттердің көрінісі. Өзін-өзі тәрбиелеу – адамның жеке басын өзгерту мақсатындағы іс-әрекетінің ерекше түрі. Бұл дұрыс ұйымдастырылған тәрбиенің нәтижесі және оның тиімділігін арттыруға көмектеседі.

Өзін-өзі тәрбиелеу адамның психикалық және физикалық ерекшеліктерін, әлеуметтік көріністерін, қызметке, басқаларға, өзіне деген көзқарасын зерттеуді қамтиды. Ол өзін-өзі талдау, өзін-өзі бақылау, өзін-өзі бағалау, өзін-өзі сендіру және өзін-өзі мәжбүрлеу арқылы жүзеге асыруға болады. Өзін-өзі талдау өзінің тілектерін, ұмтылыстарын, күмәндарын тереңірек түсінуге мүмкіндік береді және «Мен кімін?» деген сұраққа объективті жауап беруге ықпал етеді.

Өзін – өзі бақылау – өз іс-әрекеттерін, қылықтары мен қарым-қатынастарын басқа адамның көзімен бағалау мүмкіндігі. Мысалы, қарауыл бастығының көзімен қарауылда күзет қызметін қалай атқарған.

Өзін – өзі бағалау – өзін-өзі білудің және өзіне деген көзқарастың бірлігі. Ол мінез-құлықтың өзіндік қасиеттерін, мотивтері мен мақсаттарын анықтауды, олардың хабардарлығы мен оларға деген бағалау қатынасын, олардың күштері мен мүмкіндіктерін бағалай білуді, оларды сыртқы жағдайлармен, қоршаған орта талаптарымен байланыстыра білуді, өз алдына бір немесе басқа мақсат қоюды қамтиды.

Өзін-өзі тәрбиелеу жүйесінде өзін-өзі сендіру ерекше орын алады. Бейнелі түрде айтсақ, өзін - өзі сендіру -бұл өзін-өзі басқаруды бірнеше есе арттыратын қуатты тұтқа.

Өзін-өзі мәжбүрлеу әдістері табиғаты бойынша өзін-өзі сендіруге жақын, дегенмен олар сәл өзгеше түрде көрінеді: әдетте, олар өзін-өзі айыптауды және өзін-өзі тыйым салуды ажыратады.

Өзін – өзі айыптау – бұл олардың әрекеттері мен мінез-құлқына шынайы наразылық. Бұл ішкі саналы өзін-өзі қанағаттанбаудың көріну формалары әртүрлі болуы мүмкін. Өзін-өзі бағалау ішкі диалог түрінде көрінуі мүмкін, онда әскери қызметші өзінің мінез-құлқын кезең-кезеңімен талдай отырып, өзін-өзі сынайды немесе ашуланған монологта, мысалы, қызметтегі немқұрайлылық немесе немқұрайлылық үшін көрінеді.

Өзін – өзі тыйым салу – бұл өз ниеттері мен әрекеттерінен ерікті түрде бас тарту, мысалы, күзет бекетінде ұйықтауға тырысу.

Білім беру мен өзін-өзі тәрбиелеуді ұштастыра пайдалану әскери қызметшінің жағымды қасиеттерін дамытудағы табыстың кепілі болып табылады. Офицерлердің оқу-жаттығу және әскери кезекшілік, ішкі және қарауылдық кезекшілік кезеңіндегі қызметінің ұйымдастырушылық жағы әскери қызметшілердің құрамы мен топтастырылуын, іс-шаралар құрылымын, оларды өткізу орны мен ұзақтығын болжайды. Бұл элементтердің өзара әрекеттесу орны мен уақытының бірлігі жұмыс формасы деп аталатын нәрсені құрайды.

2. Оқыту нысандары мен әдістерін ұтымды пайдалану және қолдану

Әскери қызметшілердің жауынгерлік кезекшілікті, ішкі және қарауыл қызметін даярлау және атқару кезеңіндегі офицерлер жұмысының нысандары – бұл жеке құрамның Конституцияны және әскери қоғамды сақтауын қамтамасыз етуге бағытталған командирлер, штабтар, тәрбие жұмысы, әскери әділет органдары, басқа да лауазымды адамдар мен армия жұртшылығы жүзеге асыратын ұйымдастырушылық, техникалық және тәрбиелік іс-шаралардың орны, уақыты мен міндеттері бойынша келісілген жиынтығы. ҚР заңдары, сондай-ақ әскери жарғылардың талаптары, командирлер мен бастықтардың бұйрықтары.

Басқаша айтқанда, жұмыс формалары – бұл белгілі бір жұмысты немесе процесті ұйымдастырудың әртүрлі нұсқалары, кез келген оқиғаның композициялық құрылымы, командир мен бағыныштының әрекеттерінің реттілігі мен тәртібі, олардың өзара қарым-қатынасы, орындалу уақыты мен орны, басқа да ұйымның элементтері.

Жауынгерлік, ішкі және қарауыл кезекшілігін дайындау және орындау кезеңінде әскери қызметшілермен тәрбие жұмысының негізгі бұқаралық, топтық және жеке нысандары:

- жеке және топтық әңгімелер;
- жеке құрам туралы ақпараттың әртүрлі түрлері;
- дәрістер;
- баяндамалар;

- сұрақ-жауап кештері;
- техника (қару) туралы кештер (күндер);
- әскери қызметшілердің әртүрлі санаттарымен кездесулері мен конференциялары;
- озық тәжірибелерді насихаттау;
- ауызша журналдар;
- тақырыптық кештер;
- даулар;
- викториналар;
- «дөңгелек үстелдер»;
- қару-жарақ пен техниканы көрсету;
- ғылыми және практикалық;
- теориялық және оқу конференциялары;
- фильмдерді қарау және талқылау;
- психологиялық жеңілдеудің сеанстары және т.б.

Жұмыстың бір немесе басқа нысанын таңдау, сондай-ақ оны жүзеге асыру тәртібі осы жұмыстың мақсаттары мен міндеттерімен анықталады.

Тәжірибе көрсеткендей, жұмыстың әдістері мен формаларын таңдауға шығармашылық және жан-жақты қарау керек.

Офицерлердің жауынгерлік қызметті, ішкі және қарауылдық міндеттерін даярлау және орындау кезеңінде әскери қызметшілермен жұмыс істеуде қиындықтар болмауы үшін сабақтарды әскери бөлім командирінің, оның орынбасарларының және басқа да тәжірибелі тұлғалардың жеке бақылауымен өткізу қажет. Педагогтар оларға бағыныстылармен жұмыс істеу тәсілдерін үйрету, бұл ретте олардың моральдық, психологиялық және жауынгерлік қасиеттерін тиімді қалыптастыруға мүмкіндік беретін, жауынгерлік әзірлік пен ұрыс тиімділігін арттыруға мүмкіндік беретін ең қолайлы жұмыс әдістері, тәсілдері мен формалары айқындалады.

Офицерлердің оқу-жаттығу және әскери кезекшілік, ішкі және қарауылдық кезекшілік кезеңіндегі жұмыс формалары мен әдістерін дұрыс қолдану, оларды шешуге жүйелі және кешенді түрде қарау оң нәтиже беретінін тәжірибе көрсетіп отыр.

3. Оқыту формалары мен әдістерінің жіктелуі

Елдегі экономикалық, саяси, әлеуметтік және рухани өзгерістерге байланысты туындаған қоғамның, армия мен тұлғаның өзара іс-қимылының заманауи аспектілері Қарулы Күштердің өмірінде әскери қызметшілердің патриоттық сана деңгейіне тікелей байланысты болатын мәселелердің кең ауқымын анықтады.

Қазіргі жағдайда әскери білім берудің ерекшеліктерін зерттеу келесі жағдайлармен анықталады:

1. Әсіресе қарулы Күштердегі кәсіби әскери қызметшілер санының өсуімен байланысты кәсіби армия құрудың бүгінгі тәжірибесінің қажеттіліктері.

Осы санаттағы әскери қызметшілердің патриоттық санасын тәрбиелеу рухани қалыптастыруда барған сайын маңызды рөл атқарады климат, ал әскери

ұжымдарда және осы климат арқылы – жауынгерлік дайындық дәрежесіне, жауынгерлік шеберлік деңгейіне, жауынгерлік техника мен қаруды қолданудың тиімділігіне және сайып келгенде, жауынгерлік іс-қимылдардың сәттілігіне.

2. Қоғамда және Қарулы Күштерде қалыптасқан түбегейлі жаңа жағдайды әлеуметтік-философиялық тұрғыдан түсіну қажеттіліктері. Қызметке келген жастардың сапасының өзгеруімен келісімшарт жасасқан әскери қызметшілердің патриоттық санасының нақты жай-күйін, оның жұмыс істеу ерекшеліктерін терең білу, сондай-ақ осы процесті басқару бойынша теориялық және практикалық ұсыныстар әзірлеу қажет. Әскери қызмет, егер оның мақсаттары мен міндеттері оның санасында жеке мүдделерден басым болса немесе оларға сәйкес келсе, адам үшін кәсіп болады. Бұл қызметке деген көзқарастың маңызды ерекшелігі-адамның мемлекет, ұлт, халық, армия мүдделері үшін жанқиярлыққа қабілеттілігі мен дайындығы.

3. Кәсіби армия әскери қызметшілерінің әскери қызметі сипатының күрделенуі, әскери-техникалық және әлеуметтік-психологиялық сипаттағы проблемалардың ауқымын кеңейту, бұл жоғары құзыреттілікті, оның патриоттық санасын арттыруды талап етеді.

Кәсіби армияның әскери қызметшісіне білім, біліктер, дағдылар, арнайы қасиеттер қажет, олардың көмегімен ол алға қойылған міндеттерді сәтті орындап қана қоймай, сонымен қатар мотивациялық және патриоттық әлеуетті, өзінің жеке ұстанымын жүзеге асыра алады.

4. Армия мен флоттағы әскери-патриоттық тәрбие жүйесін жетілдірудің, оның кәсіби сарбаздардың патриоттық сана-сезімін дамытуға және сайып келгенде, олардың кәсіби қызметінің тиімділігіне әсерін күшейтудің маңыздылығы.

Патриоттық тәрбиенің мақсаты – Қарулы Күштерде әскери қызметшілердің жоғары әлеуметтік белсенділігін, азаматтық жауапкершілігін, руханилығын дамыту, Отанды қорғау, оның өмірлік маңызды мүдделерін қамтамасыз ету және тұрақты даму мүддесінде әскери қызмет процесінде оларды көрсете алатын оң құндылықтар мен қасиеттерге ие жауынгерлердің қалыптасуы.

Біздің қоғам мен Қарулы Күштер дамуының қазіргі кезеңінде бұл мақсатқа жету келесі міндеттерді шешу арқылы жүзеге асырылады:

- Қарулы Күштерде, әскери қызметшілердің санасы мен сезімдерінде патриоттық құндылықтарды, көзқарастарды, нанымдарды, Қазақстанның мәдени және әскери-тарихи өткеніне, дәстүрлерге құрмет көрсетуді бекіту, мемлекеттік, әсіресе әскери қызметтің беделін арттыру;

- келісімшарт бойынша әскери қызметшілерді әлеуметтік-тұрмыстық, қызметтік, оқу-жауынгерлік және жауынгерлік міндеттерді шешуге неғұрлым белсенді тарту үшін мүмкіндіктер жасау және іске асыруды қамтамасыз ету;

- ҚР Конституциясына, заңдылыққа, жалпы әскери жарғыларға, командирлер мен бастықтардың бұйрықтарына құрмет рухында келісімшарт жасасушы жауынгерлерді тәрбиелеу, адамның конституциялық құқықтары мен оның міндеттерін, кәсіби және әскери борышын іске асыруды қамтамасыз ету үшін жағдайлар жасау;

– әскери қызметшілерге мақтаныш сезімін, мемлекет рәміздерін - ҚР Елтаңбасын, Туын, Әнұранын, Қарулы Күштердің, бөлімдер мен құрамалардың, Отанның Тарихи храмдарының нышандарын терең құрметтеу және құрметтеу сезімін ояту;

– әскери қызметшілердің Отанға қызмет ету, оны жоғары рухани борыш ретінде қорғау қажеттілігін қалыптастыру үшін Қазақстан үшін дәстүрлі діни конфессияларды тарту;

– қоғамдық өмір оқиғалары мен құбылыстарын, әскери оқиғаларды жариялау кезінде әскери БАҚ-тың патриоттық бағытына жағдай жасау, патриотизмге қарсы белсенді түрде әрекет ету, зорлық-зомбылыққа, Отан тарихын бұрмалауға және бұрмалауға негізделген Бұқаралық мәдениет үлгілерін насихаттау;

– нәсілдік, ұлттық, діни төзімділікті қалыптастыру, әртүрлі ұлт өкілдері-әскери қызметшілер арасындағы достық қатынастарды дамыту.

Осылайша, әскери қызметшілерді тәрбиелеу, олардың кәсіби жауынгердің жеке басын қалыптастыру және жетілдіру процесіндегі рөлі қазіргі уақытта ерекше маңызға ие, өйткені бұл мәселе Қарулы Күштерді құру процесіне тікелей байланысты және оларды модернизациялаудың маңызды аспектілерінің бірі болып табылады.

Өзін-өзі бақылауға арналған сұрақтар

1. Офицердің бағыныштыларды оқыту жөніндегі қызметінің формалары мен әдістерінің мәні неде және олар әскери тәрбиелеу жүйесінде қандай орын алады?

2. Әскери қызметшілерді оқыту мен тәрбиелеудің негізінде қандай ғылыми-әдіснамалық тәсілдер (жүйелік, кешенді, сараланған және т.б.) жатыр? Олардың маңызын ашып көрсетіңіз.

3. Әскери қызметшінің кәсіби және тұлғалық дамуына өзін-өзі тәрбиелеудің рөлі қандай және дәрісте өзін-өзі тәрбиелеудің қандай негізгі тәсілдері көрсетілген?

4. Өзін-өзі тәрбиелеудің өзін-өзі талдау, өзін-өзі бақылау және өзін-өзі бағалау сияқты элементтеріне сипаттама беріп, олардың әскери қызметтегі практикалық маңызын түсіндіріңіз.

5. Өзін-өзі сендіру мен өзін-өзі мәжбүрлеудің мәні неде және олар әскери қызметшілердің қызметінде қалай қолданылады?

6. Офицердің жеке құраммен жұмыс формасы дегеніміз не және ол ұйымдастырудың қандай элементтерін қамтиды (орны, уақыты, міндеттері, қатысушылар)?

7. Қызметке дайындық және оны атқару кезеңінде әскери қызметшілермен жүргізілетін тәрбиелік және оқыту жұмыстарының негізгі жаппай, топтық және жеке формаларын атаңыз.

8. Әскери қызметшілерді оқыту формалары мен әдістерін таңдау қандай факторларға байланысты және оларды қолдануда неге шығармашылық тұрғыдан қарау қажет?

9. Офицерлерді бағыныштылармен жұмыс істеу әдістемесіне үйретуде

әскери бөлім командирі мен тәжірибелі педагогтердің рөлі қандай?

10. Неліктен оқыту формалары мен әдістерін жүйелі және кешенді түрде қолдану бөлімшенің жауынгерлік дайындығы мен жауынгерлік қабілетін арттыруға ықпал етеді?

ПРАКТИКАЛЫҚ САБАҚ ЖОСПАРЫ

Әскери қызметшілерді оқытудың формалары мен әдістері

1. Бағыныштыларды оқыту жөніндегі офицер қызметінің нысандары мен әдістері.

2. Оқыту нысандары мен әдістерін ұтымды пайдалану және қолдану.

3. Оқыту формалары мен әдістерінің жіктелуі.

Сабақтың мақсаты: курсанттарда (тыңдаушыларда) әскери қызметшілерді оқытудың формалары мен әдістерін тәжірибеде қолдану дағдыларын қалыптастыру, офицердің бағыныштыларды оқытудағы ұйымдастырушылық және педагогикалық қабілеттерін дамыту.

Оқу міндеттері: практикалық сабақ нәтижесінде курсанттар:

- оқыту формалары мен әдістерінің мәнін түсінеді;
- оларды жіктей алады;
- нақты қызметтік жағдайларға сәйкес тиімді формалар мен әдістерді таңдай алады;
- офицердің оқыту және тәрбиелеу қызметіндегі рөлін тәжірибелік тұрғыда бағалайды.

Сабақтың барысы

1. Ұйымдастыру кезеңі:

- жеке құрамды сапқа тұрғызу (немесе тіркеу);
- сабақтың тақырыбы мен мақсатын хабарлау;
- сабаққа дайындығын тексеру.

2. Білімді өзектендіру.

Курсанттарға фронтальды сұрақ қою: оқыту формасы дегеніміз не; оқыту әдісі ұғымын қалай түсінесіз; офицердің оқыту қызметіндегі негізгі міндеттері қандай?

3. Негізгі практикалық бөлім.

1-тапсырма. Талдау жұмысы.

Курсанттарға жағдай ұсынылады:

Мысал: «Бөлімше әскери кезекшілікке дайындалып жатыр. Жеке құрамда тәртіптің төмендеуі және қызметке немқұрайлы қарау байқалады.»

Тапсырма:

- жағдайға талдау жасау;
- офицер қолдануы тиіс оқыту және тәрбиелеу формалары мен әдістерін анықтау;

– тандауын негіздеу.

2-тапсырма. Топтық жұмыс.

Курсанттар 3–4 топқа бөлінеді.

Әр топқа жеке бағыт беріледі: жаппай формалар; топтық формалар; жеке формалар; өзін-өзі тәрбиелеу әдістері.

Тапсырма:

- өз бағыты бойынша формалар мен әдістерді жүйелеу;
- қолдану шарттарын көрсету;
- қысқаша қорғау.

3-тапсырма. Рөлдік ойын.

Рөлдер: командир, взвод сержанты, әскери қызметші.

Мақсаты:

- офицердің бағыныштылармен жұмыс істеу әдістемесін көрсету;
- тәрбиелік әңгіме немесе нұсқаулық өткізу.

4. Қорытынды бөлім:

- практикалық тапсырмаларды талдау;
- қателіктер мен дұрыс шешімдерді атап өту;
- сабақты қорытындылау.

5. Білімді бағалау өлшемдері:

- теориялық түсініктерді меңгеруі;
- тапсырмаларды орындау сапасы;
- талдау және дәлелдеу қабілеті;
- белсенділік.

6. Оқытушыға арналған әдістемелік ұсынымдар:

- қызметтік және жауынгерлік тәжірибеден алынған нақты мысалдарды қолдану;
- «соғыста қажет болатын нәрсеге үйрету» принципіне ерекше назар аудару;
- курсанттардың белсенділігі мен дербестігін ынталандыру;
- жеке құрамды оқыту мен тәрбиелеуге саналы көзқарас қалыптастыру.

Бұл тақырыпты зерделеу кезінде терминологиялық сөздіктің келесі ұғымдарымен жұмыс істеуге болады:

Әскери қызметшілерді оқыту	әскери қызмет міндеттерін орындау үшін қажетті білімдерді, біліктерді, дағдыларды және кәсіби қасиеттерді қалыптастыруға бағытталған мақсатты әрі ұйымдасқан педагогикалық процесс.
Әскери қызметшілерді тәрбиелеу	Жауынгер тұлғасында моральдық-психологиялық, патриоттық және ерік-жігерлік қасиеттерді қалыптастыруға бағытталған педагогикалық ықпалдар жүйесі.
Оқыту формалары	Оқу-тәрбие процесін ұйымдастыру тәсілдері, олар офицер мен бағыныштылардың өзара іс-қимылының орнын, уақытын, тәртібін және мазмұнын айқындайды.
Оқыту әдістері	Әскери қызметшілерді оқыту мен тәрбиелеу барысында қолданылатын педагогикалық ықпал ету тәсілдері мен амалдарының жиынтығы.

Жаппай жұмыс формалары	Жеке құрамның көп бөлігін қамтитын оқыту және тәрбиелеу формалары (дәрістер, жиналыстар, конференциялар, ақпараттандыру).
Топтық жұмыс формалары	Белгілі бір бөлімшелермен немесе әскери қызметшілер топтарымен жүргізілетін оқыту формалары (сабақтар, пікірталастар, «дөңгелек үстелдер»).
Жеке жұмыс формалары	Әскери қызметшінің жеке ерекшеліктері мен кәсіби деңгейін ескере отырып жүргізілетін оқыту және тәрбиелеу формалары.
Өзін-өзі тәрбиелеу	Әскери қызметшінің өз тұлғасын, мінез-құлқын және қызметке деген қатынасын жетілдіруге бағытталған саналы қызметі.
Өзін-өзі талдау	Әскери қызметшінің өз әрекеттерін, ниеттерін және қызмет нәтижелерін саналы түрде зерделеуі және бағалауы.
Өзін-өзі бақылау	Өз мінез-құлқын, іс-әрекетін сырт көзбен бағалай білуге негізделген өзіндік бақылау тәсілі.
Өзін-өзі бағалау	Әскери қызметшінің өз мүмкіндіктерін, қасиеттерін және даярлық деңгейін саналы түрде анықтауы және оларды қызмет талаптарымен салыстыруы.
Өзін-өзі сендіру	Өзін-өзі тәрбиелеудің психологиялық әдісі, ол сенімділікті, тәртіптілікті және ерік-жігерді нығайтуға бағытталған.
Өзін-өзі мәжбүрлеу	Өз мінез-құлқын реттеудің түрі, қызметтік міндеттерді орындау үшін қажетсіз әрекеттерді саналы түрде тежеу және өзін міндеттеу.
Офицердің педагогикалық қызметі	Командирдің бағыныштыларды оқытуға, тәрбиелеуге және дамытуға бағытталған кәсіби қызметі.
Оқытудағы жүйелік тәсіл	Оқыту мен тәрбиелеу процесін өзара байланысты элементтерден тұратын тұтас жүйе ретінде қарастыратын ғылыми-әдіснамалық тәсіл.

КОӨЖ ЖОСПАРЫ:

1. «Әскери қызметшілерді оқытудағы офицердің рөлі» тақырыбында жазбаша жұмыс (эссе, аналитикалық реферат немесе шағын зерттеу) дайындау.
2. Бір қызметтік жағдайға арналған оқыту формалары мен әдістерін тандап, негіздеу.

КОӨЖ-тың мақсаты: курсанттардың әскери қызметшілерді оқытудың заңдылықтары мен қағидаттары туралы білімдерін тереңдету және жүйелеу, офицердің бағыныштыларды оқыту мен тәрбиелеу қызметінде оларды практикалық тұрғыда қолдану дағдыларын қалыптастыру.

Өткізу формасы:

- оқытушының жетекшілігімен жеке жұмыс;
- оқытушымен кеңес беру;
- орындалған тапсырмаларды талқылау;
- өзіндік жұмыс нәтижелерін қорғау.

Тапсырманың мазмұны (үлгі жоспар)

1. Теориялық материалды зерделеу

Курсант дербес түрде келесі мәселелерді зерттейді:

- әскери қызметшілерді оқытудың заңдылықтары ұғымы мен мәні;
- оқытудың заңдылықтарын жіктеу;
- оқытудың негізгі қағидаттары (ғылымилық, жүйелілік пен бірізділік, қолжетімділік, көрнекілік, саналылық пен белсенділік, білімнің беріктігі, оқытуды әскери қызмет тәжірибесімен байланыстыру);
- офицер қызметіндегі оқыту қағидаттарының рөлі.

2. Аналитикалық тапсырма

Тапсырма: ұсынылған педагогикалық жағдаяттардың бірін талдау.

Жағдайдың мысалы: «Бөлімше командирі арнайы дайындық бойынша сабақ өткізуде. Жеке құрамның бір бөлігі оқуға енжарлық танытып, формальды қатынас көрсетуде».

Тапсырма:

- берілген жағдаятта көрініс тапқан оқыту заңдылықтарын анықтау;
- бұзылған немесе жеткіліксіз іске асырылған оқыту қағидаттарын көрсету;
- сабақты ұйымдастыруды жетілдіру жолдарын ұсыну.

3. Практикалық тапсырма

Тапсырма: бөлімше үшін қысқаша оқу сабағының немесе нұсқаулықтың жоспарын әзірлеу, онда мыналарды міндетті түрде көрсетумен:

- сабақтың мақсаты;
- қолданылатын оқыту қағидаттары;
- оқыту формалары мен әдістері;
- күтілетін нәтижелер көрсетілуі тиіс.

4. Оқытушымен кеңес беру және талқылау:

- курсант сұрақтарына жауап беру;
- теориялық мәселелерді нақтылау;
- типтік қателіктерді талдау;
- оқыту қағидаттарын қызметтік тәжірибеде қолдану бойынша ұсыныстар беру.

5. Қорытындылау және бақылау

- тақырып бойынша ауызша сұрау;
- орындалған тапсырмаларды бағалау;
- КОӨЖ тақырыбы бойынша қорытындылар жасау.

КОӨЖ-ты бағалау өлшемдері:

- теориялық материалды ашу толықтығы;
- терминологияны дұрыс қолдану;
- ұсыныстар мен қорытындылардың негізділігі;
- практикалық бағыттылығы;
- курсанттың дербестігі мен белсенділігі.

6. Тақырыпты меңгерудің күтілетін нәтижелері

Өзіндік жұмыс барысында курсант:

- әскери қызметшілерді оқытудың заңдылықтарының мәнін ашады;
- оқытудың негізгі қағидаттарын және олардың мазмұнын меңгереді;
- оқытудың заңдылықтары мен қағидаттарының өзара байланысын анықтайды;
- қызметтік-практикалық жағдайларда оқыту қағидаттарын қолдануды үйренеді;
- педагогикалық жағдаяттарды талдау қабілетін дамытады.

ОБКӨЖ бойынша есептілік:

- педагогикалық жағдаятты жазбаша талдау (1–2 бет);
- оқу сабағының қысқаша жоспары;
- орындалған жұмысты ауызша қорғау.

КОӨЖ курсанттың кәсіби қалыптасуында маңызды орын алады және оның офицерлік қызметке дайындық деңгейін арттыруға бағытталған. Жұмыс белгіленген мерзімде тапсырылып, оқытушы тарапынан бағаланады.

КӨЖ ЖОСПАРЫ:

Оқулықтар, оқу құралдары, монографиялар және мерзімді баспасөз мақалаларының тиісті бөлімдерін оқу, зерделеу және конспектілеу:

1. «Инновациялық педагогикалық технологиялар»: орта кәсіптік білім беру ұйымдарының студенттеріне арналған оқулық/ М.Н. Гуслова. – 10-басылым, толықтырылған. – Мәскеу: «Академия» білім беру-баспа орталығы, 2023. – 320б.

2. «Әскери педагогика. Педагогикалық практикум»: оқу құралы. Ельжанов Д.Ш., Имиров С.К., Мухамедина Э.Ж.: – Петропавл, 2017. – 304 б.

3. «Әскери педагогика бойынша схемалар альбомы»: оқу-әдістемелік құрал. Батыров М.Е., Ержанов Д. Ш., Корнилов А. А. - Петропавл, 2018 - 280 б. - 2-ші басылым. қайта өңделген және қосылған.

Тапсырма:

1. Теориялық-талдамалық (*Мақсаты: теориялық білімді тереңдету және оқу материалын жүйелеу дағдыларын қалыптастыру*).

Тақырып бойынша оқу және нормативтік әдебиеттерді зерделеу. «*Оқыту формасы*» және «*оқыту әдісі*» ұғымдарының мәнін ашу; әскери қызметшілерді оқытудың формалары мен әдістерінің жіктемесін

жасау; оқыту формалары мен әдістерін таңдауда офицердің рөлін көрсету, жазбаша конспект (3–4 бет).

2. Практикалық-бағдарланған (Мақсаты: оқыту формалары мен әдістерін қызметтік қызметте қолдану дағдыларын дамыту).

Қызметтік-педагогикалық жағдаяттың бір мысалын әзірлеу. Бөлімшені сабаққа дайындау, қызметке кірер алдындағы нұсқаулық, тәрбиелік әңгіме және т.б.; оқытудың мақсатын анықтау; қолданылатын оқыту формалары мен әдістерін таңдау және негіздеу; күтілетін нәтижелерді көрсету. Жағдайды және оны шешу жолдарын жазбаша баяндау (2–3 бет).

3. Шығармашылық-рефлексиялық (Мақсаты: болашақ офицердің кәсіби ойлауын және өзін-өзі бағалау қабілетін қалыптастыру).

«Офицер қызметіндегі оқыту формалары мен әдістерінің тиімділігі» тақырыпта қысқаша эссе жазу, онда оқыту формалары мен әдістерінің әртүрлілігінің маңызын ашу; әскери қызметшілерді оқытудағы өзін-өзі тәрбиелеудің рөлін көрсету; педагогикалық қызметке жеке дайындығы жөнінде қорытынды жасау. Эссе (1,5–2 бет).

Өзін-өзі бақылау сынақтары:

1. Нақты ескерілген жағдайларда білім беру немесе оқытудың ғылыми тәжірибесі-бұл A: Эксперимент B: Сараптама C: Педагогикалық процесс D: Тәжірибені зерттеу E: Бақылау	2. Жаттығу оқыту әдістеріне не жатады A: практика B: ауызша C: көрнекілік D: эвристика E: жеке тұлғаның өзін-өзі анықтау
3. Арнайы әзірленген жазбаша сауалнамалар арқылы материалды жаппай жинау A: Сауалнамалар B: Тестілеу C: Сұхбат D: Тіркеу E: Шкала бойынша өткізу	4. Педагогикалық құбылысты мақсатты қабылдауды қамтамасыз ететін педагогикалық зерттеу әдісі A: Эксперимент B: Құжаттаманы зерттеу C: Сұхбат D: Сауалнама E: Бақылау
5. Ақпараттық-дамыту әдістеріне мыналар жатады A: оқушының материалды ауызша баяндауы, әңгіме, кітаппен жұмыс B: шығармашылық жұмыс C: жазбаша жұмыс D: әңгіме E: зертханалық жұмыстар	6. Оқу бағдарламасының тақырыптарын қамтитын, осы оқу тоқсанына кіретін үлгерімді бақылау A: мерзімді B: ағымдағы C: жоспарлы D: тақырыптық E: қорытынды
7. Халықтық педагогика дегеніміз не? A: дәстүрлер мен әдет-ғұрыптарға негізделген ұрпақтан-ұрпаққа	8. Танымдық іс-әрекеттің сипаты бойынша әдістерді көрсетіңіз A: түсіндірме-иллюстрациялық, репродуктивті, проблемалық, ішінара

берілетін, халық жинақтаған тәрбие, оқытудың практикалық тәжірибесі В: белгілі бір халықты тәрбиелеу және оқыту теориясы С: белгілі бір халықты тәрбиелеудің ерекшеліктері туралы ғылым Д: ауызша халық шығармашылығы Е: әр түрлі халықтардың отбасылық тәрбиесінде қолданылатын тәрбие әдістері, тәсілдері	іздеу, эвристикалық, зерттеу В: дағдылар мен біліктерді бекіту, пысықтау С: бақылау және өзін-өзі бақылау әдістері Д: индуктивті және дедуктивті Е: ауызша, көрнекі, практикалық
9. Ғылыми-педагогикалық зерттеу әдістеріне мыналар жатады: А: Мұғалімнің тыңдаушымен оның ілімге қатынасын анықтау мақсатында әңгімелесуі В: Тәрбиешінің ата-аналармен күн тәртібін сақтау туралы әңгімесі С: Табиғаттағы өзгерістердің сипаты туралы сабақта тыңдаушылармен әңгімелесу Д: Мұражайға барар алдында мұғалімнің тыңдаушылармен әңгімесі Е: Қаралған кинофильм туралы тыңдаушылармен әңгімелесу	10. Тәрбие сөзінің мазмұнын көрсетіңіз А: эстетикалық тәрбие, адамгершілік, экологиялық, экономикалық, халықаралық, еңбек, құқықтық В: тұлғаны дамыту, қалыптастыру, оқыту, тәрбиелеу С: оқытушалар мен тыңдаушалардың, оқытушалар мен ата-аналардың, оқу орны мен қоғамның өзара әрекеттесуі Д: тәрбие әдістері, құралдары, формалары, принциптері Е: кештер, кездесулер, конкурстар
11. Оқу процесін жүзеге асыру техникасы А: оқыту технологиясы В: оқыту С: оқыту жүйесі Д: ұжымдық-шығармашылық қызмет технологиясы Е: дидактика	12. Оқу бағдарламасы дегеніміз не? А: белгілі бір сыныпта оқылатын пәндерді, сағат санын және олардың мазмұнын тізімдейтін құжат В: оқу пәндерін оқу тәртібі, ондағы сағат саны, әр тоқсанның басы мен соңы С: білім, білік, дағды жүйесі Д: білім берудің жалпы ережелері Е: тыңдаушы өзінің дамуы үшін таңдайтын білім шеңбері
13. Әскери педагогика – педагогика ғылымының саласы нені зерделейді? А: әскери-педагогикалық процестің, әскери қызметшілер мен әскери ұжымдарды оқыту мен тәрбиелеудің заңдылықтарын; жауынгерлік іс-қимылдарды табысты жүргізуге даярлауды; әскери-кәсіби қызметті В: жауынгерлік іс-қимылдарды	14. Сіздің көзқарасыңыз бойынша ұжым анықтамасына ең дұрыс нұсқаны таңдаңыз? А: бұл ортақ мақсаты бар, ортақ қызметте біріктірілген, өзара тәуелділікте, өзін-өзі басқару органдары бар адамдар тобы В: бұл топтың әр мүшесіне қойылатын талаптардың болуымен, бір-біріне көмектесуге дайын болуымен

табысты жүргізуге дайындықты; әскери-кәсіби қызметті С: кәсіби және жауынгерлік қасиеттері бар батыл және білікті Отан қорғаушыларды даярлауды D: әскери қызметшілер мен әскери ұжымдарды оқыту және тәрбиелеу процесін; жауынгерлік іс-қимылдарды ойдағыдай жүргізуге даярлауды; әскери-кәсіптік және арнайы қызметті Е: мәдени-демалыс жұмыстарын табысты жүргізуге дайындықты; ағартушылық қызметті	сипатталатын, басқару органы бар адамдар тобы С: ұйымдық нысаны белгілі бір қызмет негізінде адамдарды біріктіру D: адамдарды өзара жанашырлықпен біріктіру Е: бұл билік, жауапкершілік, өзара тәуелділік бөліктерінің арақатынасы бар өзінің басқару органдары бар тірі әлеуметтік организм
15. Қауымдастықты XVIII-XIX ғасырлардағы психологияда үстемдік еткен барлық психикалық құбылыстардың негізгі түсіндірме принципі ретінде қолданған психологиялық ілім A: ассоцианизм B: материализм C: идеализм D: анимизм E: панпсихизм	16. Зерттелетін объектінің кез-келген маңызды белгілері мен қасиеттерін бөліп көрсететін субъект басқа маңызды емес белгілер мен қасиеттерден алшақтаған кезде, бұл туралы мынаны айтады A: абстракциялау B: жалпылау C: жіктелуі D: салыстыру E: нақтылау

№ 6 ТАҚЫРЫП.

Әскери психология ғылым ретінде. Тәрбиеші офицердің қызметіндегі психологиялық білімнің орны

Сабақтың мақсаты: психологиялық-педагогикалық құбылыстарды тиімді зерделеу және түсіну және әскери қызметшілерге білім беру, сондай-ақ курсанттарды (тыңдаушыларды) олардың мінез-құлқы мен қызметін тиімді басқару үшін қажетті басқару дағдыларымен қаруландыру.

ДӘРІС ЖОСПАРЫ

1. Жалпы психологияның мәні, пәні, міндеттері мен принциптері.
2. Әлеуметтік-психологиялық жұмыстың негізгі міндеттері.

Дәріс мәтіні:

1. Жалпы психологияның мәні, пәні, міндеттері мен принциптері

Психологиялық ғылымның пәнін құрайтын білім жүйесі, онда зерттелетін құбылыстардың жиынтығы қазір нені білдіреді. Бұл адам мен жануарлардың психикасы, сезім, түйсігі мен қабылдауы, зейін мен есте сақтау, қиял мен сөйлеу, жеке тұлғаның қабілеттері және тағы басқалар.

Кез-келген адам өзінің тәжірибесіне сүйене отырып, қандай-да бір жолмен қоршаған әлемді, әртүрлі заттар мен құбылыстарды қабылдауға, білуге қабілетті екендігі туралы есеп береді. Біз құстардың әнін, музыкалық аспаптардың дыбыстарын, адамның сөйлеуін естиміз. Ұшып бара жатқан ұшақтың шуын естиміз. Біз әртүрлі заттарды, ағаштарды, басқа адамдар мен жануарларды көреміз. Машиналар мен құрылымдарды көреміз, заттардың түсі мен пішінін ажырата аламыз. Біз гүлдердің хош иісі мен бензиннің иісін сеземіз, және қант пен тұздың дәмін шатастырмаймыз. Әр адам оқыған кітабы туралы не ойлайтынын біледі. Ертеңгі күнгі іс-әрекеттеріңізді ойлау, мәселелерді шешкенде ойлану. Біз таныс адамның бейнесін еске түсіре аламыз. Оқу материалын еске түсіре аламыз. Біз өмірде ешқашан қабылдамаған нәрсені елестете аламыз. Мысалы, тропикалық орман немесе бұрыннан жойылып кеткен мамонтты. Тіпті мүлдем жоқ нәрсені елестету - ертегі кейіпкерін немесе ертегі көлігін.

Адам қоршаған әлемді біліп қана қоймай, оның осы әлемнің объектілері мен құбылыстарына өзіндік көзқарасы бар. Мысалы, жақсы кітап бізге ләззат береді, адамның лайықсыз мінез-құлқы бізді ашуландырады және ызаландырады, ал риясыз әрекет бізді таңдандырады.

Адам өзін қоршаған әлемді қабылдап қана қоймайды және оған басқаша қарайды. Ол өзінің белсенділігін көрсете отырып, осы әлемде әрекет етеді. Шешімдер қабылдайды, мақсатқа ұмтылады, қиындықтарды, кедергілерді жеңуде бастамашылық пен табандылық танытады, басқаша айтқанда, ерікті қызметті жүзеге асырады.

Психология – адамның және адамдар тобының психикасы мен психикалық қызметі туралы ғылым, адам мен жануарлардың мінез-құлқын, сондай-ақ жеке

адамдардың, топтар мен ұжымдардың мінез-құлқының ерекшеліктерін түсіндіру мақсатында сыртқы бақылауға қол жетімді емес құрылымдар мен процестерді зерттейтін ғылым. Грек тілінен аударғанда «психология» сөзі «жан туралы ілім» дегенді білдіреді.»Жан» термині күнделікті өмірде «психика» ұғымы ретінде қолданылады. Әр адам ойлайды және бастан кешіреді, мақсат қояды, шешім қабылдайды және әрекет етеді, сүйеді немесе жек көреді, бірлескен топтық тәжірибелерге, әрекеттерге қатысады. Осы және басқа да осындай нақты құбылыстардың барлығы адам психикасы мен топтардың психологиясы болып табылады.

Психология объектісі - бұл психикалық құбылыстардың әртүрлі тасымалдаушыларының жиынтығы, олардың негізгілері-үлкен және кіші әлеуметтік топтардағы адамдардың мінез-құлқы, қарым-қатынасы.

Психология зерттеу нысаны. Кез-келген ғылым сияқты, психологияның да өз заты бар. Бұл психика, адамның санасы, жеке тұлға, сонымен қатар ұжымның, топтың, қоғамның психологиясы.

Адам психикасында және топ психологиясында нақты фактілер бар. Мысалы, әр адамда белгілі бір жылдамдық реакциясы, зейіннің таралуы, есте сақтау қабілеті бар. Топтың әсерінен кейде адам өзіне қарағанда басқаша әрекет етеді.

Мұндай фактілер психологиялық ғылымда өте көп жинақталды. Алайда, адам психикасы мен ұжымдық психологиядағы бұл құбылыстар шашыраңқы емес, олар жағдайлар мен себептер жүйесінде. Психология психикалық құбылыстар, олардың өзара тәуелділігі мен заңдылықтары арасындағы байланысты да зерттейді.

Жеке адамның психикасындағы кез-келген факт адамның жоғары жүйке белсенділігімен, мида, бүкіл жүйке жүйесінде жүретін физиологиялық процестермен тікелей байланысты. Физиологиялық механизмдердің, психикалық құбылыстардың және психикалық фактілердің бұл корреляциясы (байланыстары) психологияны зерттеу тақырыбына кіреді. Жоғарыда айтылғандардың барлығы психология адамның және адамдар тобының психикалық әрекетінің фактілерін, заңдылықтарын және механизмдерін зерттейді деген қорытынды жасауға мүмкіндік береді.

Әскери қызметшілерді оқыту мен тәрбиелеу үшін психологиялық білімнің маңыздылығы психология принциптеріне негізделген.

Детерминизм принципі. Психика және оның жоғары формасы – сана сыртқы ортаның, ең алдымен әлеуметтік ортаның әсерінен дамиды, адамның санасы тек адамзат қоғамында пайда болады және адамдар өмір сүргенге дейін болады.

Психиканың, сананың және іс-әрекеттің бірлігі принципі. Еңбек қызметі адам санасының пайда болуына және дамуына ықпал етті. Сана іс-әрекетті анықтайды, сананың арқасында адам іс-әрекет жоспарын жасайды, жүзеге асыру құралдарын таңдайды, болжамды нәтиже туралы ойлайды, сана іс-әрекеттің мақсатын анықтайды. Сана белсенділікпен мақсатты түрде анықталады.

Іс-әрекеттегі психиканың, сананың даму принципі. Адам табиғи

бейімділікпен дүниеге келеді. Егер бала тиісті әрекеттерге қосылмаса, олар дамымаған күйде қалуы мүмкін.

Адам психикасын зерттеудегі жеке көзқарас. Адамдар өздерінің табиғи бейімділіктерімен, темпераментімен, жүйке жүйесінің күшімен, жеке табиғатымен, қажеттіліктерімен, қызығушылықтарымен, көзқарастарымен ерекшеленеді. Мұның бәрін белгілі бір адамды зерттеу кезінде ескеру қажет.

Адам психикасын зерттеуге тарихи көзқарас принципі. Филогенездегі адамның дамуы (адамзат тарихы).

Психологиядағы филогенез - эволюцияның әсерінен тірі организмнің психикалық күйінің өзгеруі мен даму процесі.

Психология әдістері мыналар болып табылады:

- ақпарат жинау әдісі (бақылау, қызмет нәтижелерін зерттеу, құжаттарды зерттеу, сауалнама әдісі, тест әдісі, эксперимент, өмірбаяндық әдіс) ;

- деректерді өңдеу әдісі (статистикалық талдау, басқа математикалық әдістер) ;

- психологиялық әсер ету әдістері(дискуссия, тренинг, қалыптастырушы эксперимент, сендіру, ұсыныс, релаксация және басқалар).

Әскери психология – әскери техника деңгейіне, әскери құраманың жағдайына, жауынгерлік орта мен дайындыққа байланысты әскери іс-әрекет жағдайында адам психикасының әртүрлі ерекшеліктерін зерттейтін психология ғылымының қолданбалы саласы.

Негізгі міндет – жауынгерлік қолбасшылықтың негізінен жетілдірілген әдістерін әзірлеу, әртүрлі экстремалды жағдайларда жауынгерлердің психологиялық тұрақтылығын нығайту, моральдық тұрғыдан тұрақты сарбаздарды даярлау. Сондай-ақ жау әскерлеріне сарбаз - тыңшыларды енгізу, партизан отрядтарының соғыс кезінде қолданған әдістерін зерделеу және жетілдіру мақсатында адам миының парapsихологиялық ерекшеліктері саласында практикалық және теориялық зерттеулермен айналысады.

Әскери психология психологиялық білімнің басқа салаларының, негізінен практикалық және эксперименттік психология, еңбек психологиясы, психофизиология және психодиагностиканың жетістіктеріне сүйене отырып, әскери ғылым мен қазіргі ғылыми жаңалықтарға сәйкес дамиды.

Әскери психология – әскери ғылым мен заманауи ғылыми жаңалықтар бағытында дамиды, сонымен бірге психологиялық білімнің басқа салаларының жетістіктеріне, негізінен практикалық және эксперименттік психологияға, еңбек психологиясына, психофизиологияға және психодиагностикаға сүйенеді.

Әскери психология – жауынгер психикасының жұмыс істеуі мен даму заңдылықтарын және әскери-жауынгерлік қызмет жағдайында әскери ұжымның психологиясын зерттейтін психология саласы.

Әскери психологияның заты-жауынгердің психикасы және әскери ұжымның психологиясы, ал зерттеу объектісі-жеке тұлға және әскери ұжым.

Әскери психология төрт негізгі бағыт бойынша дамиды:

- жауынгер тұлғасының психологиясы;

- әскердегі топтардың және тұлғааралық қатынастардың психологиясы;

- бейбіт уақыттағы әскери қызмет психологиясы;

– соғыс және ұрыс психологиясы.

XX ғасырдың 90-жылдарына қарай әскери психологияның пәні ретінде негізгі зерттеу бағыттары мен бағдарламалары – жекпе-жекте басқару психологиясы, әскери ұжымдағы қатынастар психологиясы, жауынгерлік кезекшілік психологиясы, әскери психотерапия, әртүрлі міндеттерді орындауға психологиялық дайындық ерекше көзге түсті, қарсыласжауға психологиялық әсер ету.

Психология – бұл адам туралы білім жүйесі және оның қазіргі қоғамдағы өмірін құрайтын фактілер және осы негізде адамдарға әр түрлі салаларда – оңтайлы еңбек жағдайларын ұйымдастыруда, ауыр жеке тәжірибені жеңілдетуде практикалық көмек құралдарын жасау.

2. Әлеуметтік-психологиялық жұмыстың негізгі міндеттері

Психология ғылым ретінде оны басқа пәндерден ерекшелендіретін ерекше қасиеттерге ие. Дәлелденген білім жүйесі ретінде психологияны көп адамбіле бермейді, негізінен онымен арнайы айналысатындар, ғылыми және практикалық мәселелерді шешетіндер ғана толығымен түсінеді. Сонымен қатар, өмірлік құбылыстар жүйесі ретінде психология әр адамға таныс. Ол оған өзінің сезімдері, бейнелері, идеялары, есте сақтау құбылыстары, ойлау, сөйлеу, ерік, қиял, қызығушылық, қажеттіліктер, эмоциялар, сезімдер және т.б. түрінде ұсынылған. Негізгі психикалық құбылыстарды біз өзімізден тікелей анықтай аламыз және басқа адамдардан жанама түрде байқаймыз.

Ғылыми қолданыста «психология» термині алғаш рет XVI ғасырда пайда болды. Бастапқыда ол рухани немесе психикалық құбылыстарды, яғни өзін-өзі бақылау нәтижесінде әр адам өз санасында оңай анықтайтын құбылыстарды зерттеумен айналысатын белгілі бір ғылымға сілтеме жасады. Кейінірек, XVII—XIX ғасырларда психологтардың зерттеу саласы санасыз психикалық процестерді (бейсаналық) және адам іс-әрекетін қамту үшін айтарлықтай кеңейді.

XX ғасырда психологиялық зерттеулер ғасырлар бойы шоғырланған құбылыстардан асып түсті. Осыған байланысты «психология» атауы сананың субъективті, тікелей қабылданған және бастан кешкен құбылыстарына қатысты болған кезде өзінің бастапқы, біршама тар мағынасын ішінара жоғалтты. Алайда, осы уақытқа дейін ғасырлар бойы қалыптасқан дәстүр бойынша бұл ғылым өзінің бұрынғы атауын сақтап келеді.

XIX ғасырдан бастап психология ғылыми білімнің тәуелсіз және эксперименттік саласына айналды.

Психологияны зерттейтін затне болып табылады?

Ең алдымен, көптеген субъективті құбылыстарды қамтитын адам мен жануарлардың психикасы. Мысалы, сезімдер мен қабылдау, зейін мен есте сақтау, қиял, ойлау және сөйлеу сияқты кейбіреулердің көмегімен адам әлемді таниды. Сондықтан оларды көбінесе танымдық үрдіс деп атайды. Басқа құбылыстар оның адамдармен қарым қатынасын реттейді, әрекеттер мен мінез-құлықты тікелей бақылайды. Олар жеке тұлғаның психикалық қасиеттері мен күйлері деп аталады, оларға қажеттіліктер, мотивтер, мақсаттар,

қызығушылықтар, ерік-жігер, сезімдер мен эмоциялар, бейімділік пен қабілеттер, білім мен сана кіреді. Сонымен қатар, психология адамның қарым-қатынасы мен мінез-құлқын, олардың психикалық құбылыстарға тәуелділігін және өз кезегінде психикалық құбылыстардың қалыптасуы мен дамуына тәуелділігін зерттейді.

Адам өзінің танымдық процестері арқылы әлемге еніп қана қоймайды. Ол осы әлемде өмір сүреді және әрекет етеді, өзінің материалдық, рухани, басқа қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін оны өзі үшін жасайды және белгілі бір әрекеттерді жасайды. Адамның іс-әрекетін түсіну және түсіндіру үшін біз тұлға сияқты ұғымға жүгінеміз.

Адамдардың психологиясы мен мінез-құлқын зерттей отырып, ғалымдар олардың түсіндірмесін бір жағынан адамның биологиялық табиғатында, екінші жағынан оның жеке тәжірибесінде, үшіншіден-қоғам құрылатын және пайдаланатын заңдарда іздейді. Соңғы жағдайда адамның психикасы мен мінез-құлқының қоғамдағы орнына, қолданыстағы әлеуметтік жүйеге, құрылымға, оқыту мен тәрбиелеу әдістеріне, белгілі бір адамның айналасындағы адамдармен қалыптасатын нақты қатынастарына, қоғамдағы әлеуметтік рөліне, тікелей қатысатын қызмет түрлеріне тәуелділігі зерттеледі.

Мінез-құлықтың жеке психологиясынан басқа, психология зерттейтін құбылыстар шеңберіне әртүрлі адам бірлестіктеріндегі адамдар арасындағы қатынастар-үлкен және кіші топтар, ұжымдар кіреді.

Психологияда зерттелген көптеген құбылыстарды тек бір топқа жатқызуға болмайды. Олар жеке немесе топтық болуы мүмкін, процестер мен күйлер түрінде әрекет етеді.

Жалпы психология – адам психикасының пайда болу, қалыптасу, даму және көріну заңдылықтарын ашатын психологиялық ғылым саласы.

Жалпы психология адамды тарихи және мәдени дамудың нәтижесі ретінде оның рухани және психикалық әлемінің барлық көріністерінің жиынтығында зерттейді.

Психика – бұл адам мен жануарларға нақты әлемдегі заттар мен құбылыстардың әсерін көрсету қабілетін қамтамасыз ететін мидың қасиеті.

Психика өзінің формалары мен көріністерінде әр түрлі болады.

Адамның психикасы – бұл оның сезімдері, ойлары, тәжірибелері, ниеттері, яғни оның субъективті ішкі әлемін құрайтын барлық нәрсе, ол іс-әрекеттер мен әрекеттерде, басқа адамдармен қарым-қатынаста көрінеді.

Адамның санасы – психиканың дамуының ең жоғары кезеңі және әлеуметтік-тарихи дамудың өнімі, еңбек нәтижесі.

Сонымен қатар, психология бейсаналық, жеке тұлға, іс-әрекет және мінез-құлық сияқты құбылыстарды зерттейді.

Бейсаналық – шындықты бейнелеудің бір түрі, оның барысында адам оның қайнар көздерін білмейді, бейнеленген шындық тәжірибемен біріктіріледі.

Тұлға – бұл (аудармасы тамызық, жарық, тұлға) өзіне тән жеке және әлеуметтік-психологиялық ерекшеліктері бар адам.

Жеке тұлға – өзіне тән ерекшеліктері бар (аудармасы бір) биологиялық тіршілік иесі.

Жеке даралық – бұл тұлғаның психофизиологиялық ерекшеліктері.

Іс-әрекет – бұл адамның қажеттіліктері мен мүдделерін қанағаттандыруға бағытталған іс-әрекеттерінің жиынтығы.

Мінез-құлық – адамның психикалық белсенділігінің, қылықтары мен әрекеттерінің сыртқы көріністері.

Психологияның ғылым ретіндегі негізгі міндеті-объективті шындықтың әсерін көрсету нәтижесінде психикалық құбылыстар мен процестердің жұмыс істеуі мен көрінуінің объективті заңдылықтарын зерттеу.

Бұл ретте психология өзіне бірқатар басқа міндеттер қояды.

1. Психикалық құбылыстардың сапалық (құрылымдық) ерекшеліктерін зерттеу тек теориялық қана емес, сонымен қатар үлкен практикалық маңызы бар процестер.

2. Психиканың детерминизміне байланысты психикалық құбылыстар мен процестердің қалыптасуы мен дамуын адамдардың өмірі мен іс-әрекетінің объективті жағдайларымен талдау.

3. Психикалық құбылыстардың негізінде жатқан физиологиялық механизмдерді зерттеу, өйткені олардың білімінсіз қалыптасуы мен дамуының практикалық құралдарын дұрыс игеру мүмкін емес.

4. Ғылыми психологиялық білімді практикаға жоспарлы енгізуге жәрдемдесу (оқыту мен тәрбиелеудің ғылыми және практикалық әдістемелерін әзірлеу, қызметтің әртүрлі салаларындағы еңбек процесін ұтымды ету).

Психикалық құбылыстар әлемі – бұл іс-әрекеттегі адам психикасының негізгі мазмұнын көрсететін және психология білімнің белгілі бір саласы ретінде зерттейтін барлық құбылыстар мен процестердің жиынтығы.

Психикалық процестер – бұл адамның қоршаған шындықтың әсерін бастапқы көрсетуді және түсінуді қамтамасыз ететін психикалық құбылыстар. Әдетте, олардың нақты басталуы, белгілі бір бағыты және айқын соңы бар.

Психикалық процестер: танымдық (сезім, қабылдау, зейін, бейнелеу, есте сақтау, қиял, ойлау, сөйлеу), эмоционалды және ерікті болып бөлінеді.

Психикалық қасиеттер – бұл белгілі бір адамға тән мінез-құлық пен іс-әрекеттің белгілі бір сапалық-сандық деңгейін қамтамасыз ететін тұлғаның ең тұрақты және үнемі көрінетін ерекшеліктері.

Психикалық қасиеттерге бағыттылық, темперамент, мінез және қабілеттер жатады.

Психикалық күйлер – бұл әр сәтте өзіне тән адам психикасының жұмыс қабілеттілігі мен сапасының белгілі бір деңгейі.

Психикалық күйлерге белсенділік, пассивтілік, сергектік, шаршау, апатия және т.б. жатады.

Психикалық білім – бұл адамның өмірлік және кәсіби тәжірибе алу процесінде қалыптасатын психикалық құбылыстар, олардың мазмұны білім, икемділікпен дағдылардың ерекше үйлесімін қамтиды.

Әлеуметтік-психологиялық құбылыстар мен процестер – адамдардың бір-біріне өзара әрекеттесуі, қарым-қатынасы мен өзара ықпалынан және олардың белгілі бір әлеуметтік қауымдастықтарға жатуынан туындайтын психологиялық құбылыстар.

Қазіргі уақытта психология – бұл өте кең ғылым жүйесі. Онда ғылыми зерттеулердің салыстырмалы түрде дербес дамып келе жатқан бағыттары болып табылатын көптеген салалар ерекшеленеді. Осы фактіні, сондай-ақ қазіргі уақытта психологиялық ғылымдар жүйесінің белсенді дамуын жалғастыратын жағдайды ескере отырып (әр 4-5 жыл сайын жаңа бағыт пайда болады), психологияның бір ғылымы туралы емес, дамып келе жатқан психологиялық ғылымдар кешені туралы айту дұрысырақ болар еді.

Оларды өз кезегінде іргелі және қолданбалы, жалпы және арнайы деп бөлуге болады. Психологиялық ғылымдардың терең немесе негізгі салалары адамдардың психологиясы мен мінез-құлқын түсіну және түсіндіру үшін олардың кім екеніне және қандай нақты қызметпен айналысатынына қарамастан ортақ маңызға ие. Бұл салалар адамдардың психологиясы мен мінез-құлқына қызығушылық танытқандардың барлығына бірдей қажетті білім беруге арналған. Осындай әмбебаптыққа байланысты бұл білім кейде «жалпы психология» терминімен біріктіріледі.

Жетістіктері тәжірибеде қолданылатын ғылым салалары қолданбалы деп аталады. Жалпы салалар барлық ғылыми бағыттарды дамыту үшін бірдей маңызды мәселелерді шешеді және шешеді, ал арнайы салалар құбылыстардың кез — келген бір немесе бірнеше тобын білуге ерекше қызығушылық тудыратын мәселелерді анықтайды.

Біліммен байланысты психологияның кейбір іргелі және қолданбалы, жалпы және арнайы салаларын қарастырсақ.

Жалпы психология жеке тұлғаны зерттейді, ондағы танымдық процестер мен тұлғаны ажыратады. Танымдық процестер сезімдерді, қабылдауды, зейінді, есте сақтауды, қиялды, ойлауды және сөйлеуді қамтиды. Осы процестердің көмегімен адам әлем туралы ақпаратты алады және өңдейді, олар білімді қалыптастыруға және түрлендіруге қатысады. Тұлға адамның істері мен әрекеттерін анықтайтын қасиеттерді қамтиды. Олар эмоциялар, қабілеттер, диспозициялар, көзқарастар, мотивация, темперамент, мінез және ерік.

Балаларды оқыту, тәрбиелеу теориясы және практикасымен тығыз байланысты психологияның арнайы салаларына генетикалық психология, психофизиология, дифференциалды психология, жас психологиясы, әлеуметтік психология, педагогикалық психология, медициналық психология, патопсихология, заң психологиясы, психодиагностика және психотерапия жатады.

Генетикалық психология психика мен мінез-құлықтың тұқым қуалайтын механизмдерін, олардың генотипке тәуелділігін зерттейді. Дифференциалды психология адамдардың жеке айырмашылықтарын, олардың алғышарттары мен қалыптасу процесін анықтайды және сипаттайды. Жас ерекшелік психологиясында бұл айырмашылықтар жас ерекшеліктері бойынша ұсынылған, психология саласы бір жастан екіншісіне ауысқан кезде болатын өзгерістерді де зерттейді. Генетикалық, дифференциалды және жас ерекшелік психологиясы баланың психикалық даму заңдылықтарын түсінудің ғылыми негізі болып табылады.

Әлеуметтік психология адамдардың қарым-қатынасын, әртүрлі топтарда,

атап айтқанда отбасында, мектепте, оқушылар мен педагогикалық ұжымдарда адамдардың бір-бірімен қарым-қатынасы мен өзара әрекеттесу процесінде пайда болатын құбылыстарды зерттейді. Мұндай білім тәрбиені психологиялық тұрғыдан дұрыс ұйымдастыру үшін қажет.

Педагогикалық психология оқыту мен тәрбиеге қатысты барлық ақпаратты біріктіреді. Мұнда әртүрлі жастағы адамдарды оқыту мен тәрбиелеу әдістерін негіздеуге және дамытуға ерекше назар аударылады.

Психологияның келесі үш саласы-медициналық және патопсихология, сондай – ақ психотерапия-адамның психикасы мен мінез-құлқындағы ауытқулармен айналысады. Психологиялық ғылымның осы салаларының міндеті - ықтимал психикалық бұзылулардың себептерін түсіндіру және олардың алдын-алу мен емдеу әдістерін негіздеу. Мұндай білім оқытушының өзіне қиын болып келетін, соның ішінде педагогикалық тұрғыдан қараусыз қалған балалармен немесе психологиялық көмекке мұқтаж адамдармен айналысатын жерде қажет. Құқықтық психология адамның құқықтық нормалар мен мінез-құлық ережелерін игеруін қарастырады және білім беру үшін де қажет. Психодиагностика балалардың даму деңгейін психологиялық бағалау және оларды саралау мәселелерін шешеді.

Психологиялық ғылымдарды зерттеу жалпы психологиядан басталады, өйткені жалпы психология курсына енгізілген негізгі ұғымдар туралы жеткілікті терең білімсіз курстың арнайы бөлімдеріндегі материалды түсіну мүмкін болмайды. Алайда, дәріс материалында ұсынылған нәрсе қазіргі әскери психологияның міндеттерін ашады, олар объективті шындықтың әсерін көрсету нәтижесінде психикалық құбылыстар мен процестердің жұмыс істеуі мен көрінуінің объективті заңдылықтарын зерттейді.

Психология – психика және психикалық қызмет, адамдар тобы туралы ғылым, қазіргі әскери психологияның құрылымдары мен процестерін, міндеттерін, әскери психологиядағы зерттеу әдістерін зерттейтін ғылым.

Әскери қызметшілерді оқыту мен тәрбиелеу үшін офицер-психологтың психологиялық білімі болуы өте маңызды, ол қарамағындағылардың мінез-құлқын диагностикалауды және түзетеді, психикалық құбылыстардың негізінде жатқан физиологиялық механизмдерді зерттейді, өйткені олардың білімінсіз олардың қалыптасуы мен дамуының практикалық құралдарын дұрыс меңгеру мүмкін емес.

Өзін-өзі бақылауға арналған сұрақтар

1. Психология ғылымы нені зерттейді және оның әскери қызмет үшін маңызы қандай?
2. Психологияның объектісі мен пәні нені қамтиды?
3. Психикаға анықтама беріңіз және оның негізгі көріністерін сипаттаңыз.
4. Адам психикасы, санасы және мінез-құлқы арасындағы айырмашылық неде?
5. Психикалық процестер, қасиеттер мен күйлерге нелер жатады?
6. Психологиядағы детерминизм қағидасының мәні неде?

7. Психика, сана және іс-әрекет бірлігінің қағидасы қалай көрініс табады?
8. Психологиялық зерттеулерде қолданылатын негізгі әдістерді атаңыз.
9. Әскери психология дегеніміз не және оның объектісі мен пәні қандай?
10. Әскери психологияның негізгі даму бағыттарын атаңыз.
11. Қызметтік-жауынгерлік іс-әрекет жағдайында әскери қызметшінің психикасының ерекшелігі неде?
12. Әскери ұжымдағы әлеуметтік-психологиялық жұмыстың негізгі міндеттері қандай?
13. Ұжым жеке әскери қызметшінің мінез-құлқы мен психикалық күйіне қалай әсер етеді?
14. Әскери қызметшілерді оқыту мен тәрбиелеудегі психологиялық білімдердің маңызы қандай?
15. Жеке құрамның мінез-құлқы мен моральдық-психологиялық жағдайын басқаруда тәрбиеші-офицердің рөлі қандай?

ПРАКТИКАЛЫҚ САБАҚ ЖОСПАРЫ

Әскери психология ғылым ретінде. Тәрбиеші офицердің қызметіндегі психологиялық білімнің орны.

1. Жалпы психологияның мәні, пәні, міндеттері мен принциптері.
2. Әлеуметтік-психологиялық жұмыстың негізгі міндеттері.

Практикалық сабақтың мақсаты: Жалпы және әскери психология бойынша теориялық білімдерді бекіту, курсанттарда психологиялық-педагогикалық құбылыстарды талдау дағдыларын қалыптастыру, сондай-ақ офицер-тәрбиешінің тәрбиелік және қызметтік-жауынгерлік қызметінде психологиялық білімдерді қолдану іскерлігін дамыту.

Сабақтың міндеттері: практикалық сабақ барысында курсанттар:

- психология мен әскери психологияның мәнін, объектісі мен пәнін меңгереді;
- психикалық процестерді, күйлерді, қасиеттерді және әлеуметтік-психологиялық құбылыстарды ажырата біледі;
- әскери қызметшілердің мінез-құлқы мен әскери ұжым психологиясын талдау дағдыларын қалыптастырады;
- офицер-тәрбиешінің қызметіндегі психологиялық білімдердің маңызын түсінеді;
- топтық талқылау және дәлелдеу қабілеттерін дамытады.

Оқыту формалары мен әдістері: фронтальды әңгіме; проблемалық талқылау; шағын топтарда жұмыс; жағдаяттық тапсырмаларды (кейс) талдау; психологиялық тренинг элементтері; рефлексия.

Практикалық сабақтың барысы

1. Кіріспе бөлім:

- қатысушыларды тексеру;

- сабақтың мақсаты мен міндеттерін хабарлау;
- тақырыптың болашақ офицер қызметіндегі маңызын негіздеу;
- дәрістің негізгі қағидаларын еске түсіру: психология нені зерттейді; әскери психологияның ерекшеліктері; психологияның әскери қызметшілерді тәрбиелеудегі рөлі.

Әдісі: кіріспе әңгіме, сұрақ-жауап.

2. Теориялық білімді өзектендіру.

Курсанттарға фронтальды сұрақ қою, жұмыс формасы: ауызша сұрау, шағын пікірталас.

Үлгі сұрақтар:

Психологияның объектісі мен пәні неде?

Негізгі психикалық процестерді атаңыз.

Психикалық процестер, күйлер және қасиеттердің айырмашылығы неде?

Әскери психологияның объектісі мен пәні қандай?

Неліктен әскери психология қолданбалы ғылымға жатады?

3. Негізгі практикалық бөлім.

Практикалық жұмыс № 1 «Психикалық құбылыстарды жіктеу». Форма: шағын топтарда жұмыс (3–5 адам).

Тапсырма: әр топқа жағдайлар тізімі беріледі (төмендегі мысалдар).

Мыналарды анықтау қажет: қандай психикалық процестер, күйлер немесе қасиеттер көрініс тапқанын; қандай элеуметтік-психологиялық құбылыстар бар екенін анықтау.

Үлгі жағдайлар:

- әскери қызметші қатты шаршау салдарынан тапсырманы орындауда қателіктер жібереді;

- командирдің сынынан кейін сарбаз өзіне деген сенімділігін жоғалтады;

- бөлімше күрделі жағдайда жоғары ұйымшылдық танытады;

- әскери қызметші бұйрықты орындау кезінде бастамашылдық пен табандылық көрсетеді.

Нәтиже: әр топтың қысқаша қорытындысын ауызша айту.

Практикалық жұмыс № 2 «Офицер-тәрбиешінің қызметіндегі психологиялық білімдердің рөлі». Форма: жағдаяттық тапсырмаларды талдау.

Тапсырма: ұсынылған педагогикалық-психологиялық жағдайды талдап, келесі сұрақтарға жауап беру:

Қандай психологиялық заңдылықтар байқалады?

Әскери қызметшілер қандай психикалық күйде?

Офицер-тәрбиеші қандай шаралар қабылдауы тиіс?

Үлгі жағдай: ұзақ уақытқа созылған қарқынды сабақтардан кейін бөлімшеде тәртіптің төмендеуі және қақтығыстардың көбеюі байқалады.

Практикалық жұмыс № 3 «Тәрбиелік жұмыста психология принциптерін қолдану». Форма: топтық талқылау.

Тапсырма: психология принциптерін офицердің практикалық қызметімен байланыстыру:

- детерминизм принципі;
- психика, сана және іс-әрекет бірлігі принципі;
- психиканың іс-әрекетте дамуы принципі;
- тұлғалық тұрғыдан қарау принципі.

Үлгі: әртүрлі темпераменттегі әскери қызметшілермен жұмыс барысында тұлғалық тұрғыдан қарау қалай жүзеге асырылады?

4. Қорытынды рефлексия.

Мақсаты: алынған білімді саналы түрде ұғыну.

Талқылауға арналған сұрақтар:

Қандай білімдер сіздер үшін ең пайдалы болды?

Психологиялық білім офицерге ұжымды басқаруда қалай көмектеседі?

Әскери қызметтің қандай жағдайларында психология ерекше маңызды?

5. Қорытынды бөлім:

- сабақ қорытындысын шығару;
- курсанттардың белсенділігін бағалау;
- негізгі тұжырымдарды қалыптастыру;
- өзіндік жұмысқа тапсырма беру (оқытушының шешімі бойынша).

Сабақтың күтілетін нәтижелері

Практикалық сабақ аяқталғаннан кейін курсанттар:

- әскери психологияның әскери ғылымдар жүйесіндегі орнын біледі;
- психикалық құбылыстар мен әскери қызметшілердің мінез-құлқын талдай алады;
- офицер-тәрбиешінің қызметіндегі психологиялық білімдердің маңызын түсінеді;
- тәрбиелік жұмыста психологиялық принциптерді қолдануға дайын болады.

Бұл тақырыпты зерделеу кезінде терминологиялық сөздіктің келесі ұғымдарымен жұмыс істеуге болады:

Әскери психология	Әскери қызмет және жауынгерлік іс-әрекет жағдайында әскери қызметшінің психикасының және әскери ұжым психологиясының қызмет етуі мен дамуының заңдылықтарын зерттейтін психология саласы.
Психика	Мидың объективті шындықты бейнелеу және адам мінез-құлқы мен іс-әрекетін реттеу қасиеті.
Сана	Шындықты саналы түрде бейнелеуді, мақсат қоюды және мінез-құлықты басқаруды қамтамасыз ететін психиканың жоғары формасы.
Бейсаналық	Адам өз әрекеттері мен уайымдарының себептері мен механизмдерін саналы түрде түсінбейтін психикалық бейнелеу формасы.
Әскери қызметшінің тұлғасы	Жауынгердің іс-әрекеті мен мінез-құлқында көрінетін жеке-психологиялық және әлеуметтік маңызды қасиеттерінің жиынтығы.

Даралық	Адамның психофизиологиялық және тұлғалық ерекшеліктерінің бірегей үйлесімі.
Әскери ұжым	Ортақ мақсатпен, әскери тәртіппен және өзара қатынастар жүйесімен біріктірілген әскери қызметшілер тобы.
Психологиялық тұрақтылық	Стресс және экстремалды жағдайларда әскери қызметшінің іс-әрекет тиімділігін сақтай алу қабілеті.
Психологиялық дайындық	Әскери қызметшілерде моральдық-ерік қасиеттерін және жауынгерлік жағдайда әрекет етуге дайындықты қалыптастыруға бағытталған мақсатты процесс.
Психикалық процестер	Шындықты бейнелеуді қамтамасыз ететін динамикалық психикалық құбылыстар (түйсік, қабылдау, зейін, ес, ойлау, қиял, сөйлеу).
Психикалық күйлер	Психиканың белгілі бір уақыттағы қызмет ету ерекшеліктері (сергектік, шаршау, алаңдаушылық, енжарлық және т.б.).
Психикалық қасиеттер	Тұлғаның тұрақты жеке-психологиялық ерекшеліктері (темперамент, мінез, қабілет, бағыттылық).
Мотивация	Әскери қызметшінің мінез-құлқы мен іс-әрекетінің бағыттылығын айқындайтын ішкі түрткілер жүйесі.
Әлеуметтік-психологиялық жұмыс	Әскери ұжымдағы психологиялық ахуалды зерттеу, қалыптастыру және түзетуге бағытталған іс-шаралар жүйесі.
Психодиагностика	Тұлғаның және ұжымның жеке психологиялық ерекшеліктерін зерттеу, бағалау және түзету мақсатында қолданылатын әдістер жүйесі.

КОӨЖ ЖОСПАРЫ:

Өзіндік жұмыстың міндеттері:

- әскери психологияның пәнін, объектісін және негізгі категорияларын зерделеу;
- әскери қызметшінің негізгі психикалық процестерін, күйлері мен тұлғалық қасиеттерін меңгеру;
- бөлімшедегі әлеуметтік-психологиялық жұмыстың міндеттерін ашу;
- жеке құрамды басқаруда психологиялық білімнің маңызын анықтау;
- әскери ұжымдағы психологиялық-педагогикалық жағдайларды талдау дағдыларын қалыптастыру.

Өзіндік жұмыстың мазмұны

1. Курсантың өзіндік дайындығы

Курсант міндетті:

- № 6 тақырып бойынша дәріс конспектісін зерделеу;
- ұсынылған оқу әдебиеттерін меңгеру;
- келесі сұрақтар бойынша қысқаша конспект құрастыру: әскери

психологияның пәні мен міндеттері; психикалық процестер, күйлер және тұлғалық қасиеттер; жауынгерлік қызметтегі психологиялық дайындықтың рөлі;

- кемінде 15 негізгі терминді (психика, сана, тұлға, мотивация, психологиялық тұрақтылық және т.б.) жазып алып, жаттау;

- командир қызметінде психологиялық білімнің маңызын дәлелдейтін қызметтік тәжірибеден мысалдар дайындау.

Жұмыс түрі: жеке.

2. Курсантың оқытушымен жұмысы

Оқытушының жетекшілігімен:

- әскери психологияның мәні мен қолданбалы маңызын талқылау;
- психология принциптерін (детерминизм, сана мен іс-әрекеттің бірлігі, тұлғалық тәсіл және т.б.) талдау;

- психологиялық ахуалдың тәртіпке және жауынгерлік дайындыққа әсері мысалдарын қарастыру;

- тақырып бойынша күрделі сұрақтарға кеңес беру;

- конспект пен терминологиялық сөздікті түзету.

Жұмыс түрі: кеңес, әңгіме, шағын пікірталас.

3. Жазбаша тапсырманы орындау

Курсант 1–2 бет көлемінде келесі тақырыптардың біріне жазбаша жұмыс дайындайды:

- Бөлімшенің моральдық-психологиялық жағдайын нығайтудағы әскери психологияның рөлі;

- Экстремалды жағдайларда әскери қызметшінің психологиялық тұрақтылығының маңызы;

- Жеке құрамды басқару құралы ретіндегі психологиялық білім;

- Әскери ұжымдағы әлеуметтік-психологиялық жұмыс.

Жұмыс түрі: жеке жазбаша жұмыс.

4. Практикаға бағытталған тапсырма

Курсант міндетті:

- оқу-қызметтік жағдайды талдау (мысалы, бөлімшеде тәртіптің немесе мотивацияның төмендеуі);

- мәселенің психологиялық себептерін анықтау;

- психологиялық ықпал ету шараларын ұсыну (сендіру, жеке үлгі көрсету, жеке әңгіме, тренинг және т.б.);

- офицер-тәрбиешінің әрекеттерін негіздеу.

Жұмыс түрі: жағдайды талдау және талқылау.

5. Бақылау және бағалау формалары:

- тақырыптың негізгі сұрақтары бойынша ауызша сұрау;

- конспект пен терминологиялық сөздікті тексеру;

- жазбаша жұмысты бағалау;

- практикалық жағдайды шешудің дұрыстығын талдау;

- талқылаудағы белсенділік.

6. Күтілетін нәтижелер

Тақырыпты меңгеру нәтижесінде курсант:

Білуі тиіс:

- әскери психологияның мәні мен пәнін;
- негізгі психикалық процестерді, күйлер мен тұлғалық қасиеттерді;
- психология принциптері мен олардың тәрбиелік жұмыстағы маңызын;
- бөлімшедегі әлеуметтік-психологиялық жұмыстың міндеттерін.

Істей алуы тиіс:

- әскери қызметшілердің мінез-құлқын психологиялық тұрғыдан талдау;
- жанжалдар мен тәртіптің төмендеу себептерін анықтау;
- офицер-тәрбиеші қызметінде психологиялық ықпал ету әдістерін қолдану;
- бөлімшені басқаруда тұлғаның жеке ерекшеліктерін ескеру.

Меңгеруі тиіс:

- қызметтік жағдайларды психологиялық талдау дағдыларын;
- ұжымның моральдық-психологиялық жағдайын бастапқы диагностикалау дағдыларын;
- қорытындыларды ауызша және жазбаша түрде дәлелді жеткізу дағдыларын.

7. Оқытушыға әдістемелік ұсыныстар:

- нақты әскери қызмет тәжірибесінен мысалдар қолдану;
- командир тұлғасының рөліне ерекше назар аудару;
- психология, тәртіп және жауынгерлік дайындықтың өзара байланысын түсіндіру;
- курсанттардың дербес талдау дағдыларын дамыту.

КӨЖ ЖОСПАРЫ:

Оқулықтардың, оқу құралдарының, монографиялар мен мерзімді басылымдардағы мақалалардың тиісті бөлімдерін оқу, зерделеу және конспектілеу:

1. «Әскери психология»: жоғары оқу орындарына арналған оқулық және практикум / А.Г. Караяни. – 2-бас., өңделген және толықтырылған. – Мәскеу: «Юрайт» баспасы, 2023. – 593 б. – (Жоғары білім).

2. «Дағдарыс жағдайлары психологиясы» / В.Б. Шапарь – 2-бас., стереотиптік. – Ростов н/Д.: Феникс, 2010. – 452 б. – (Психология факультеті).

3. «Педагогикалық психология»: жоғары оқу орындарына арналған оқулық / Е.И. Исаев. – Мәскеу: «Юрайт» баспасы, 2023. – 347 б. – (Жоғары білім).

Тапсырма:

1. Теориялық-талдамалық (*Мақсаты: әскери психология саласындағы теориялық білімді тереңдету және психологиялық ұғымдарды жүйелеу дағдыларын қалыптастыру*).

Тақырып бойынша оқу және нормативтік әдебиеттерді зерделеу. *Келесі мәселелерді ашу: әскери психологияның мәні, объектісі мен зерттеу пәні;*

әскери қызметшінің негізгі психикалық процестері, күйлері мен тұлғалық қасиеттері; психология принциптері (детерминизм, сана мен іс-әрекеттің бірлігі, тұлғалық тәсіл және т.б.) және олардың тәрбиелік жұмыстағы маңызы; бөлімшені басқаруда психологиялық білімнің рөлі. 3–4 бет көлемінде жазбаша конспект дайындау, оған: негізгі ұғымдардың қысқаша анықтамалары; «Офицер-тәрбиеші қызметіндегі психология» құрылымдық сызбасы; психологиялық білімнің практикалық маңызы туралы қорытынды енгізілуі тиіс.

2. Практикаға бағытталған (Мақсаты: офицердің қызметтік іс-әрекетінде психологиялық білімді қолдану дағдыларын дамыту).

Қызметтік-психологиялық жағдайдың мысалын әзірлеу. Мысалы: бөлімшеде тәртіптің төмендеуі; әскери қызметшілер арасындағы жанжал; жауапты тапсырманы орындау алдындағы алаңдаушылық; оқуға деген мотивацияның төмендігі. Қажет: психологиялық мәселені анықтау; ықтимал себептерді айқындау (мотивациялық, эмоциялық, тұлғалық, топтық); психологиялық ықпал ету шараларын ұсыну (жеке әңгіме, сендіру, жеке үлгі, топтық пікірталас, тренинг және т.б.); офицер-тәрбиешінің әрекеттерін әскери психология тұрғысынан негіздеу; күтілетін нәтижелерді көрсету (моральдық-психологиялық ахуалдың жақсаруы, тәртіптің нығайуы, мотивацияның артуы және т.б.). 2–3 бет көлемінде жазбаша сипаттама дайындау.

3. Шығармашылық-рефлексивтік (Мақсаты: болашақ офицердің кәсіби ойлауын және психологиялық құзыреттіліктің маңызын түсінуін қалыптастыру).

«Офицер-тәрбиеші қызметінің тиімділігінің негізі ретіндегі психологиялық құзыреттілік» тақырыбында қысқаша эссе дайындау. Эсседе: жеке құрамды басқаруда психологиялық білімнің маңызын ашу; бөлімшенің моральдық-психологиялық жағдайын қалыптастырудағы офицер тұлғасының рөлін көрсету; командирдің кәсіби қалыптасуындағы өзін-өзі тәрбиелеу мен өзін-өзі бақылаудың маңызын белгілеу; болашақ қызметте психологиялық білімді қолдануға жеке дайындық туралы қорытынды жасау. Эссе көлемі – 1,5–2 бет.

Өзін-өзі бақылау сынақтары:

1. Оқытудың ғылыми принципі A: зерттелетін білімнің ғылыми сенімділігі B: оқу бағдарламасының белгілі бір ғылыми пәннің соңғы жетістігіне сәйкестігі C: дұрыс жауап жоқ D: оқу бағдарламасының ғылыми дәлелденген сәйкестігі E: жоғарыдағы барлық нұсқалар	2. Тұлға теориясын жасаушы шетел психологиясы өкілдерінің қайсысы адамның негізгі қажеттілігі өзін-өзі жүзеге асыру деп есептегенін көрсетіңіз? A: А.Маслоу B: Э.Фромм C: В. Франкл D: А.Адлер E: Г. Олпорт
3. Өз қозғалтқыш аппаратынан	4. Адам мен жануарлардың мінез

сигналдардың шағылысуы, дененің кеңістіктегі жағдайына сезімталдық A: проприоцептивті сезімдер B: байланыс сезімдері C: интероцептивті сезімдер D: экстероцептивті сезімдер E: қашықтық сезімдер	құлқын психологияның пәні ретінде қандай ғылыми бағыт қолданды A: бихевиоризм B: гештальтпсихология C: психоанализ D: логотерапия E: гуманистік психология
5. Білім алушылардың санына, оқу уақыты мен орнына байланысты оқу процесін ұйымдастырудың сыртқы жағын білдіретін дидактикалық категория A: оқыту нысаны B: оқыту құралы C: оқыту принципі D: оқыту әдісі E: оқыту қабылдау	6. Зерттелетін құбылыстың нақты сандық және сапалық сипаттамасын алуға мүмкіндік беретін психологиялық диагностикалық зерттеудің мамандандырылған әдісі A: тест B: бақылау C: сауалнама D: әңгімелесу E: сауалнама
7. Өмірлік жағдайларға жауап берудің типтік тәсілдерін анықтайтын жеке қасиеттер жиынтығы A: мінезі B: көңіл-күй C: ерік D: мотивация E: темперамент	8. Жылы климаты бар елдерде тұратын адамдар аязға төзбейді. Біз қандай сезім қасиеті туралы айтып отырмыз A: бейімделу B: сенсбилизация C: синестезия D: апраксия E: апперцепция
9. Сіз ережені қандай принципке жатқызасыз: «Оқыту әдістерінде ғылыми шақыру әдістерін көрсетіңіз, тыңдаушылардың ойлауын дамытыңыз, оларды іздеу, шығармашылық, танымдық еңбекке жетелеңіз»? A: ғылыми B: көріну C: теорияның практикамен байланысы D: қол жетімділік E: беріктігі	10. Дидактика – бұл қандай ғылым A: оқыту және білім беру, олардың мақсаттары, мазмұны, әдістері, құралдары, қол жеткізілетін нәтижелерді ұйымдастыру туралы B: таным процестері туралы C: алынған білім, білік, дағды жүйесі туралы D: даму заңдары туралы E: педагог пен тыңдаушылардың өзара іс-қимылы туралы
11. Тұлға психологиясы бөлім болып табылады A: жалпы психология B: жас психологиясы C: педагогикалық психология D: медициналық психология E: дифференциалды психология	12. Экскурсия – бұл A: оқыту нысаны B: тәрбие әдісі C: оқыту принципі D: қызмет түрі E: тәрбие құралы

13. Жүйке жүйесі әлсіз, тіпті әлсіз тітіркендіргіштерге де сезімталдығы жоғары адам, ал күшті ынталандыру қазірдің өзінде «бұзылуды», «тоқтауды», шатасуды, «қоянның күйзелісін» тудыруы мүмкін, сондықтан стресстік жағдайларда (емтихан, жарыстар, қауіп және т.б.) оның нәтижелері тыныш таныс жағдаймен салыстырғанда нашарлауы мүмкін A: флегматикалық B: параноид C: холерик D: сангвиник E: меланхолик	14. Оқыту – бұл A: білім, білік және дағдылар жүйесін саналы және берік меңгеруге бағытталған оқытушы мен тыңдаушылар қызметінің екіжақты процесі B: оқытушы мен тыңдаушылардың өзара әрекеті C: оқытушының білім, білік және дағдыларды беруге бағытталған іс-әрекет процесі D: білімді оқытушыдан тыңдаушыларға беру E: оқытушының тыңдаушылармен қарым-қатынасы
15. Әлсіз көрсетілген оң немесе теріс эмоциялармен байланысты және ұзақ уақыт бойы болған адамның эмоционалдық күйі A: көңіл-күй B: апатия C: агрессия D: депрессия E: стресс	16. Орындау қажеттілікке айналған әрекет немесе мінез-құлық элементі A: әдет B: дағды C: инстинкт D: тропизм E: оқыту
17. Оқыту принциптері арқылы не түсінесіз? A: оқыту принциптері деп тәрбие мен оқыту мақсатына сәйкес оқу жұмысының мазмұнын, ұйымдастырушылық формалары мен әдістерін анықтайтын бастапқы ережелерді түсіну керек B: оқыту принциптері-бұл тыңдаушылардың танымдық іс-әрекетін ұйымдастыру жолдарын көрсететін бастапқы ережелер мен заңдылықтар C: оқыту принциптері әлеуметтік — экономикалық формацияның қажеттіліктеріне сәйкес оқытушының оқытушылық жұмысының жалпы заңдылықтары мен әдістерін білдіреді D: оқыту принциптері тыңдаушылардың танымдық іс әрекетінің жалпы негіздері мен заңдылықтарын білдіреді E: оқыту принциптері-бұл біртұтас педагогикалық процесс барысында тыңдаушылар мен оқытушылардың өзара әрекеттесуін ұйымдастыру ережелері	

№ 7 ТАҚЫРЫП.

Әскери-педагогикалық процесті ұйымдастыру мен басқарудың педагогикалық технологиясы

Сабақтың мақсаты: психологиялық-педагогикалық құбылыстарды тиімді зерделеу және түсіну және әскери қызметшілерге білім беру, сондай-ақ курсанттарды (тыңдаушыларды) олардың мінез-құлқы мен қызметін тиімді басқару үшін қажетті басқару дағдыларымен қаруландыру.

ДӘРІС ЖОСПАРЫ

1. Педагогикалық технология – офицер-тәрбиешінің қызметін жобалау және шешу.
2. Педагогикалық міндеттердің мәні мен ерекшелігі.
3. Әскери-педагогикалық процесті басқару технологиясы.

Дәріс мәтіні:

1. Педагогикалық технология – офицер-тәрбиешінің қызметін жобалау және шешу

Офицер-тәрбиешінің педагогикалық мәдениеті.

Әскери қызметшілер педагогикалық мәдениеттің негізі офицердің жалпы мәдениеті деп санайды. Бұл әрқашан солай болды. Мысалы, белгілі орыс қолбасшысы М.И. Кутузов жас кезінде сарбаздармен сөйлесіп, бастығы А.В. Суворовты сендіре білген. Дипломат бола тұра Кутузов өте қызықты және талантты әңгімелесуші болды, Түркияның ірі саяси қайраткерлерін шешендігімен баурап алды, түрік тілін үйренді. Ағылшын парламентшілерінің бірі бұл туралы білгеннен кейін: «Кутузов түріктерді француз тілінде сөйлеп ақымақ етті және түрік тілінде сөйлегенде оларды қалай ақымақ ететінін елестетуге болады», - деді. Көріп отырғанымыздай, ең ақылды орыс қолбасшысы бірдей сәтті әрекет ете алды және сөйлей алды. Сарбаздар Кутузовты тек әскери тәжірибесі мен беделінің арқасында ғана емес, сонымен бірге дамыған сөз сыйы, жалпы мәдениеті үшін де жақсы көрді.

Педагогикалық мәдениет.

Естеріңізге сала кетейік, «мәдениет» сөзі латын тілінен шыққан. Ол бастапқыда «өңдеу» (жерді), сондай-ақ «жетілдіру» және «оқу» дегенді білдіреді. Оның кейінгі қолданысында бұл реңктер сақталды, сонымен қатар Цицерон қолданған *cultura animi* метафорасы, «жан мәдениеті (жетілдіру)», «рухани мәдениет» пайда болды.

Қазіргі уақытта қоғамның мәдениеті мен жеке тұлғаның мәдениеті ерекшеленеді, олардың арасында диалектикалық байланыс бар. Бұл бір-бірін дамытатын, жасайтын, байытатын объектілер. Қоғамның мәдениеті халықтың еңбегімен құрылады және сонымен бірге оның өмір сүруінің қажетті шарты болып табылады. Сонымен қатар адам тұтынушы ретінде де, материалдық және рухани құндылықтарды жасаушы ретінде де қарастырылады. Ол бұрыннан барларды игереді және жаңаларын жасайды, бір мезгілде өзін жетілдіреді.

Өз кезегінде, тұлға мәдениеті адамның кәсіби және әлеуметтік жетілуін, сана мен белсенділікті, әріптестерімен қарым-қатынас орнатуды, ұжымда іскерлік және достық климатты сақтауды, жақсы отбасы адамы болуды және т.б. болжайды.

Әскери қызметшілерді оқытуда, тәрбиелеуде және Отанды қорғауға дайындауда сәттілік көптеген факторларға байланысты, олардың арасында офицердің педагогикалық мәдениеті де бар.

Офицердің жеке мәдениетінің бір түрі – жалпы мәдениетке, жеке тұлғаның іргетасына негізделген педагогикалық мәдениет. Осының арқасында адам әлемде белгілі бір бағытқа ие, өз уақытының талаптарына сәйкес келеді; адам пайымдау тереңдігін дамыта алады, аналитикалық қабілеттерге және тұжырымдамалық ойлауға ие болады. Жеке тұлға үшін жалпы мәдениеттің маңызы өте зор, оның ішінде оның кәсіби қызметі үшін де.

Кейіннен Франция президенті болған генерал Шарль Де Голль өзінің «Кәсіби армия үшін» кітабында атап өтті: Ақыл-ойдың күші белгілі бір кәсіптің ерекше дағдыларында табылмайтын әртүрлілікті қажет етеді. Басшылықтың нағыз мектебі – бұл жалпы мәдениет... Өз өнерін адам ақыл-ойының қазынасынан шығармайтын бірде-бір атақты қолбасшы болған жоқ. Александр Македонскийдің жеңістерінің негізінде біз әрқашан Аристотельді табамыз.

Ежелгі заманнан бері орыс армиясының дәстүрі Отанына және әскери борышына шексіз берілген адамдарды ғана емес, сонымен бірге білімді, ойлайтын, шығармашылық, жоғары мәдениетті адамдарды тәрбиелеу болды.

Отандық мәдени дәстүрлерді терең меңгерген жалпыадамзаттық құндылықтарды білумен және түсінумен байытылған офицер ғана шынайы тәрбиеші, бағыныстыларының беделді, қамқор тәлімгері бола алады және өзінің кәсіби қызметінде үлкен нәтижелерге қол жеткізе алады. Өз кезегінде, болашақ, нағыз кәсіби жоғары офицерді мәдениетті тұлға етіп тәрбиелемесе, тәрбиелеу, дайындау мүмкін емес.

Офицердің педагогикалық мәдениеті – әскери-педагогикалық процесс жағдайында жалпы мәдениеттің ерекше көрінісі. Бірақ жалпы мәдениеті жоғары офицер міндетті түрде педагогикалық мәдениетке ие деп ойлауға болмайды. Бұл педагогикалық іс-әрекеттің әсерінен, оны жүзеге асырудың қажетті шарты бола отырып пайда болады. Бұл офицер қол жеткізген әскери-педагогикалық тәжірибені меңгеру деңгейі, оның өз қызметінде жетілу дәрежесі, жеке тұлғаны дамыту шарасы және әрбір әскери қызметші үшін бұл деңгей, дәреже және шара әртүрлі. Демек, белгілі бір офицердің педагогикалық мәдениетін дамытудың жоғары, орта немесе төмен деңгейлері туралы айтуға болады.

Жеке тұлғаның психологиялық қасиеттеріне байланысты педагогикалық мәдениеттің жекелеген компоненттері (бағыт, темперамент, мінез, қабілет) әскери педагогтың жеке келбетін көрсете отырып, ерекше түске, айқын көрініске ие бола алады. Бұл дегеніміз, жалпы белгілермен қатар, әр офицердің педагогикалық мәдениеті өзіндік, дара бірегей ерекшеліктерге ие.

Офицердің педагогикалық мәдениеті күрделі құрылымға ие.

Ол мыналарды қамтиды:

- жалпы және кәсіби эрудицияны;
- психологиялық-педагогикалық білімнің жоғары деңгейін;
- педагогикалық бағытты;
- танымдық іс-әрекет мәдениетін;
- педагогикалық ойлау мәдениетін;
- сөйлеу мәдениетін;
- педагогикалық сезімдер мәдениетін, педагогикалық бағытталған қарым-қатынас пен мінез-құлық мәдениетін;
- кәсіби-этикалық мәдениетті;
- сыртқы келбет мәдениетін;
- жұмыс орнының мәдениетін;
- педагогикалық шеберлікті қамтиды.

Бұл компоненттердің барлығы бір-бірімен тығыз байланысты, үнемі өзара әрекеттеседі және сонымен бірге салыстырмалы тәуелсіздікке ие. Осы компоненттердің әрқайсысының мазмұны көп қырлы.

Офицердің кәсіби эрудициясы әскери істі терең білуге негізделген. Қазіргі дәуірде әскери қызметшінің қызметіндегі әскери білімнің рөлі едәуір артты. Бұл, ең алдымен, қару-жарақ пен жауынгерлік техниканың жаңа түрлерінің, жаңа формалар мен тәсілдерінің пайда болуынан, сондай-ақ заманауи қару-жарақ пен техниканың дамуы мен жаңаруының жоғары қарқындылығынан туындайды.

Әскери істің жалпы негіздерін, Қарулы Күштер мен әскерлер түрінің жауынгерлік іс-қимылдарының ерекшеліктерін, сондай-ақ бөлімде бар қару-жарақ пен жауынгерлік техниканың қасиеттері мен мүмкіндіктерін, оларды тиімді пайдалану тәсілдерін терең білудің арқасында офицер сабақтар мен жаттығуларда қазіргі заманғы ұрыстың нақты бейнесін жасай алады. Алайда, бағыныстыларды оқыту мен тәрбиелеу міндеттерін педагогикалық тұрғыдан сауатты шешу үшін ол тиісті ғылыми ережелерді, заңдарды, ұғымдар мен анықтамаларды біліп қана қоймай, оларды әскери-педагогикалық процестің мүддесі үшін өз санасында қайта өңдеуі керек. Ол белгілі бір ережелерді әскери қызметшілер қалай қабылдайтынын, түсінетінін және сезетінін жақсы білуі керек.

Әскери қызмет – бұл рухани және физикалық күштердің үнемі шиеленісуімен, экстремалды жағдайлармен, ауыртпалықтармен, қиындықтармен, тәуекелдермен байланысты, ал жауынгерлік жағдайда тапсырмаларды орындау кезінде-әскери қызметшілердің өміріне қауіп төндіретін адам қызметінің ерекше түрі. Сондықтан жауынгерлерді тиімді, әрі сапалы оқыту және тәрбиелеу үшін офицер психологиялық - педагогикалық білімді жақсы меңгеруі керек. Олар педагогикалық дағдылар және біліктермен бірге әскери педагогтың кәсіби келбетін анықтайды және тәрбиелік әсердің маңызды құралы болып табылады.

Бұл туралы XX ғасырдың басында Бас штабтың полковнигі, орыс-жапон соғысының қатысушысы П.И. Измествьев жазды:

Біздің дәуірімізде, бұқараның да, жеке адамның да қатты жүйке дәуірі, адам табиғатының әлсіздігімен санасуға тура келеді. Қазіргі тактика бастықтан

ғана емес, қарапайым жауынгерден де білімді, бастаманы және басқаларға әсер ету қабілетін талап етеді – бір сөзбен айтқанда, тактика да психологиялық сипатқа ие болды. Осы тұрғыдан алғанда, біз сарбазды тәрбиелеуіміз керек.

Педагогикалық мәдениетте әскери-педагогикалық бағыт ерекше рөл атқарады. Бұл офицер - педагогтың негізгі кәсіби және маңызды қасиеттері тізбектелген жақтау. Әскери-педагогикалық бағыт әскери мамандыққа деген қызығушылықты, өмірлік қажеттілікке, өмір салтына айналатын таңдалған салада жұмыс істеуге деген ұмтылыс пен шақыруды қамтиды.

Әскери қызметтегі педагогикалық бағыттың нақты көрінісі-офицердің практикалық істері, оған басшылық ету сеніп тапсырылған адамдарға деген көзқарасы, олардың алдындағы жауапкершілік сезімі. Бұл жерде офицердің педагогикалық сенімдері өзекке айналады. Олар күнделікті істерінде және бағыныстылармен қарым-қатынаста дәйекті, логикалық және мақсатты болуға шақырады. Өмір көрсеткендей, педагогикалық бағыты бар офицерлер әскери қызметте жоғары нәтижелерге қол жеткізеді.

Педагогикалық мәдениеттің құрылымында жеке тұлғаның танымдық процестерінің жоғары дамуымен, өзін-өзі тәрбиелеуге, өзін-өзі жетілдіруге тұрақты, жүйелі, мақсатты ұмтылысымен сипатталатын танымдық іс-әрекет мәдениеті ерекшеленеді. Тәжірибе көрсеткендей, ең беделді офицерлер әдетте үнемі шығармашылық ізденістермен, олардың жалпы мәдени және кәсіби дамуына қанағаттанбауымен ерекшеленеді. Офицердің танымдық іс-әрекетінің мәдениеті педагогикалық ойлау мәдениетімен тығыз байланысты.

Педагогикалық ойлау мәдениеті – бұл даму:

- педагогикалық талдау, синтездеу қабілеттері;
- сыни, тәуелсіз болу, ендік, икемділік, белсенділік, жылдамдық сияқты ойлау қасиеттері;
- байқау, педагогикалық есте сақтау, шығармашылық қиял.

Ойлау мәдениеті офицердің дүниетанымымен тығыз байланысты. Бұл өз жұмысының нәтижелері үшін ойлар мен сезімдерді, адамгершілік қасиеттерді және азаматтық жауапкершілікті анықтайды. Дүниетанымдық мәдениетте педагогикалық сенімдерді қалыптастыру процесі мен нәтижесі, офицердің кәсіби қызметтегі өз мүдделерін, артықшылықтарын, құндылық бағдарларын анықтау процесі айқын болады. Офицер армия мен әскерітеңіз күштеріндегі мемлекет саясатының жетекшісі болып табылады және оны жүзеге асырудың сәттілігі көбінесе оның педагогикалық ойлау мәдениетінің деңгейіне байланысты. Жеке мысалмен, көзқарастарымен және сенімдерімен ол бағыныстылардың дүниетанымын қалыптастыруға ықпал етеді, оларда патриотизм, азаматтық және мемлекеттілік сезімдерін тәрбиелейді.

Ойлау мәдениеті сөйлеу мәдениетімен де байланысты. Егер офицер сөзді жақсы білмесе, онда ол өз ойын дәл, нақты және қысқаша айта алмайды. Сонымен қатар, офицердің сөзі көбінесе бағыныстыларға үлгі болады, олардың сөйлеу мәдениетін қалыптастырады.

Армия мен әскерітеңіз күштерінде әдеби тіл норма ретінде қабылданады. Ол қазіргі уақытта қолданылып жүрген сөздерді, грамматикалық формаларды, айтылымды және екпінді қолдану ережелерін міндетті түрде сақтауды талап

етеді. Грамматикалық тұрғыдан дұрыс сөйлеу, оның лексикалық байлығы, мәнерлілік, көркемдік, сөйлеу техникасын меңгеруі командирдің әртүрлі кәсіби және педагогикалық міндеттерін сапалы шешуге мүмкіндік береді. Әйгілі педагог В.А. Сухомлинский адамның сөйлеу мәдениетін оның рухани мәдениетінің айнасы деп атады.

Сөйлеу мәдениетімен тығыз байланысты педагогикалық сезімдер мен педагогикалық қарым-қатынас мәдениеті. Офицердің педагогикалық сезімдерінің мәдениеті бағыныстыларға мейірімді қарым-қатынаста, көңіл-күйді сезіну қабілетінде, әскери қызметшілердің психологиясын түсінуде көрінеді. Бұл педагогикалық әдептілік, педагогикалық бақылау және т.б. сияқты педагогке тән қасиеттерінде айқын көрінеді.

Педагогикалық әдептілік – бұл бір мезгілде шамасын сезу, әрекеттің саналы мөлшері, оны бақылау қабілеті және қажет болған жағдайда бір құралды екіншісіне теңестіру. Педагогикалық әдептілік көбінесе офицердің жеке қасиеттеріне, оның көкжиегіне, жалпы мәдениетіне, ерік-жігеріне, азаматтық ұстанымына және кәсіби шеберлігіне байланысты; әскери педагогке педагогикалық ықпал ету құралдарын қолдану кезінде эмоциялардың көріну өлшемін ұсынады. Оған шыдамдылық, сабырлылық, ұстамдылық сияқты жеке қасиеттер де байланысты.

Сезім мәдениетін дамыту – өзін біліммен байытудан және ақыл-ойды дамытудан гөрі күрделі міндет.

Офицердің педагогикалық мәдениетінің құрылымында педагогикалық бағытталған қарым-қатынас пен мінез-құлық мәдениеті өте маңызды орын алады. Ол сұхбаттасушыны тыңдау және есту, сұрақтар қою, байланыс орнату, басқасын түсіну, қарым-қатынастың қазіргі жағдайында бағдарлау, бағыныстылардың реакциясын көру және дұрыс түсіндіру, бір нәрсеге деген көзқарасын білдіру және жеткізу қабілетінде көрінеді, қарым-қатынас жасауға дайын және қалайды. Көрнекті әскери қолбасшы маршал К.К. Рокоссовский әскери басшының «сарбазды тыңдау» қабілеті маңызды екенін атап өтті.

Педагогикалық бағытталған қарым-қатынас пен мінез - құлық мәдениетінің негізін жеке қасиеттер құрайды: ізгі ниет, байқағыштық, әділ талапшылдық, жауаптылық, парасаттылық.

Офицердің әскери-педагогикалық қызметі бағыныстылармен күнделікті қарым-қатынаста жүзеге асырылады және оқу-тәрбие процесінің тиімділігі көбінесе қарым-қатынастың педагогикалық бағытына және басшының мінез-құлқына байланысты.

2. Педагогикалық міндеттердің мәні мен ерекшелігі

Әскери қызметтің ерекшелігі офицердің бағыныстылармен қарым-қатынасына белгілі бір күрделілік әкеледі. Бір жағынан, олардың арасындағы байланыстар жеңілдейді, өйткені офицер, әсіресе кіші офицер, қызмет уақытының көп бөлігін жеке құраммен өткізеді. Екінші жағынан, олардың қарым-қатынасы әскери жарғылардың талаптарымен, бастықтар мен бағыныстылар арасындағы бағынуды сақтау қажеттілігімен қатаң реттеледі. Егер бұл қарым-қатынаста ағайыншылық элементтері пайда болса, бұл әскери

тәртіпке теріс әсер етеді. Бірақ шамадан тыс баса айтылған ресми қашықтық түсінуді қиындатады, сонымен қатар тәртіпке теріс әсер етеді. Әскери тәжірибе көрсеткендей, тек жарғылық нормаларды сақтау және педагогикалық әдептілік талаптарын игеру осы қатынастарда қажетті шараны белгілей алады.

Сонымен бірге, офицердің педагогикалық бағытталған қарым-қатынасы мен мінез-құлқы психологиялық мәдениеттің көптеген басқа компоненттерінің көріну формаларына айналады.

Офицердің педагогикалық бағытталған қарым-қатынасы мен мінез-құлқы мәдениеті оның кәсіби және этикалық мәдениетімен тығыз байланысты. Ол теориялық этикалық білім деңгейінде қалыптасқан моральдық сананы, сондай-ақ моральдық сезімдер деңгейін білдіреді. Бұл мәртебелік байланыстар мен лауазымдық міндеттерді орындауға деген көзқарасты көрсетеді. Кәсіби-этикалық мәдениеттің негізінде адамгершілік принциптері мен нормалары, әскери ант пен жарғылардың талаптары жатыр.

Жоғары кәсіби-этикалық мәдениеттің офицері белсенді өмірлік ұстанымымен, сөз бен істің бірлігімен, тәртіптілігімен, ұйымшылдығымен, адалдығымен, қарапайымдылығымен, лайықты мінез-құлқымен және басқа да адамгершілік қасиеттерімен сипатталады.

Қарым-қатынас және мінез-құлқы мәдениеті, офицердің сыртқы келбеті мен жұмыс орнының мәдениеті белгілі бір дәрежеде терең компоненттердің сыртқы көрсеткіші болып табылады.

Офицердің сыртқы келбеті мәдениеті оның ұқыптылығымен, жинақылығымен, ұстамдылығымен, эстетикалық айқындығымен, қозғалу және сенімді ұстау қабілетімен, өзінің бет-әлпеті мен пантомимикасын басқарумен көрінеді. Офицер өзінің сыртқы келбетімен, сөйлесу тәсілімен, өзін ұстауымен, айналасындағыларға жүгінуімен жарғылық адамгершілік қатынастарды бекітеді. Адамның әскери формадағы мінез-құлқы, шын мәнінде, айналасындағылар армияның сенімділігі, ішкі күші мен адамгершілік қасиеттерін бағалайтын сыртқы жағы бар.

Офицердің жұмыс орнының мәдениеті қызметтік және жеке уақытты ұйымдастыру, құжаттармен, әдеби кітаптармен жұмыс істеу, қажетті ақпаратты жазу және өңдеу, оны таңдау және сақтау, картотекалар жүргізу қабілеттерін қамтиды.

Педагогикалық мәдениеттің маңызды құрамдас бөлігі – педагогикалық шеберлік. Педагогикалық шеберліктің интегративті сипаттамасын және оның педагогикалық мәдениеттегі орнын керемет әскери педагог А.В. Барабанщиков береді. Оның пікірінше, педагогикалық шеберлік – бұл дамыған психологиялық-педагогикалық ойлаудың, педагогикалық білім жүйесінің, дағдылардың, біліктердің және эмоционалды – ерікті айқындылық құралдарының жүйесі, олар педагогтың жеке басының жоғары дамыған қасиеттерімен үйлесіп, оған оқу-тәрбие міндеттерін сәтті шешуге мүмкіндік береді.

Офицердің педагогикалық шеберлігінің құрылымы күрделі, көп қырлы және әскери-педагогикалық қызметтің мазмұнымен, әскери қызметтегі кәсіби және шығармашылық міндеттердің сипатымен анықталады.

Педагогикалық шеберліктің орталық компоненті – педагогикалық қызметтегі шығармашылықты анықтайтын дамыған психологиялық-педагогикалық ойлау. Әскери педагог-шебердің ойлауы дербестігімен, икемділікпен және жылдамдықпен сипатталады. Ол дамыған педагогикалық бақылау мен шығармашылық қиялға алдын-ала білудің негізі ретінде сүйенеді, онсыз педагогикалық шығармашылық мүмкін емес. Командирде ол әр уақытта әскери-педагогикалық процесте тәрбие мен оқытудың әртүрлі әдістері мен формаларын, кәсіби білім мен жеке қасиеттерді жаңа және негізделген түрде қолдана отырып, максималды тиімділікпен көрінеді. Сонымен бірге, бұл педагогикалық идеялардың санасында, оқу-тәрбие іс-әрекетінің әдістерінде және типтік емес мәселелерді шеше білуде көрінеді.

Әскери тәжірибе мыналарды куәландырады: әскери-педагогикалық қызметте табысты болу үшін офицерге педагогикалық оптимизм сияқты жоғары дамыған сапа қажет. Бұл әскери тәрбиеші ретіндегі күштері мен қабілеттеріне деген сенім, сондай-ақ бағыныстылардың жоғары жеке және кәсіби нәтижелерге қол жеткізу қабілеттері мен мүмкіндіктеріне деген сенім.

Педагогикалық шеберлікке педагогикалық білім, педагогикалық интуиция, педагогикалық техника саласындағы дағдылар мен біліктер кіреді, бұл әскери педагогке энергияны аз жұмсап, үлкен нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік береді. Мұндай шеберлікте салыстырмалы түрде тәуелсіз төрт элементті ажыратуға болады:

- әскери қызметшілердің ұжымдық және жеке қызметін ұйымдастырушының шеберлігі;
- сендіру шеберлігі;
- білім беру және қызмет тәжірибесін қалыптастыру шеберлігі;
- педагогикалық техниканы меңгеру шеберлігі.

Іс жүзінде бұл элементтер бір-бірімен тығыз өзара байланысты және бір-бірін күшейтеді.

Педагогикалық техника шеберлік құрылымында ерекше орын алады. Бұл офицердің әскери педагог ретіндегі дағдылары мен біліктерінің жиынтығы, ол жекелеген әскери қызметшілерге және жалпы ұжымға педагогикалық әсер ету әдістерінің жүйесін тиімді қолдану үшін мыналар қажет: бағыныстылармен қарым-қатынаста дұрыс стиль мен сөйлеу мәнерін таңдай білу, зейінді басқара білу, қарқын сезімі, бағыныстылардың іс-әрекеттеріне деген көзқарасын көрсету дағдылары және т.б.

Педагогикалық шеберлік офицердің беделіне тікелей байланысты. «Бұл өте түсінікті, – деп жазды А.С. Макаренко, – беделі жоқ тәрбиеші тәрбиеші бола алмайды».

Педагогикалық мәдениеттің компоненттері арасында күрделі байланыстар мен тәуелділіктер бар. Олар көбінесе офицердің жеке басының психикалық қасиеттеріне және оның қызметі өтетін адам және маман ретінде қалыптасқан жағдайларға байланысты. Сондықтан негізгі компоненттердің ортақтығымен офицердің педагогикалық мәдениеті әрқашан жеке-жеке қайталанбайды.

Педагогикалық мәдениет – бұл офицердің әскери-педагогикалық тәжірибені меңгеру дәрежесінде, оның әскери-педагогикалық қызметтегі жетілу

дәрежесінде, әскери педагог ретінде жеке басының даму деңгейінде көрінетін күрделі білім.

Қазіргі жағдайда әскери педагог ретінде офицердің жеке басына қойылатын талаптардың артуына байланысты офицердің кәсіби қызметінің маңызды көрсеткіші ретінде педагогикалық мәдениеттің рөлі едәуір өсті.

3. Әскери-педагогикалық процесті басқару технологиясы

Қазіргі жағдайда педагогтың адамгершілік-психологиялық бейнесі. Офицердің педагогикалық мәдениетін қалыптастыру жолдары.

Әскери педагогика әскери қызмет жағдайында әскери қызметшінің психикасының даму заңдылықтарын зерттейтін психологиямен тығыз байланысты. ҚР Қарулы Күштерінің офицері кәсіби қызмет үшін қажетті психологиялық білімнің белгілі бір тобына ие болуы тиіс. Бүгінгі таңда қарулы күштердегі қызмет психологиялық дайындықсыз мүмкін емес. Әскери қызметшінің психологиялық ерекшеліктері – бұл жеке тұлғаның жалпы психологиялық қасиеттерінің жиынтығы. Олар офицерге білім беру, инженерлік және басқа да функциялар мен міндеттерді сәтті орындауға мүмкіндік беретін жалпы қасиеттермен бірге қалыптасу қажеттілігін анықтайды.

Психологиялық қасиеттер әскери қызметшіге әскери еңбектегі білімін, іскерлігін, ұстанымын іске асыруға және белгіленген мақсаттар мен міндеттерге қол жеткізуге мүмкіндік береді.

Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің офицері өте жауапты мамандық. Өмір әскери қызметшіден үлкен, шығармашылық, жаңашыл ойлауды, тәжірибені жалпылауды, адамдармен жұмыс істеу дағдыларын үнемі жетілдіруді, өзін-өзі тәрбиелеуді, жедел әрекет етуді талап етеді. Жоғарыда айтылғандарды қорытындылай келе, В.Г. Белинскийдің идеясын еске түсіруге болады: «Ойды оқыған немесе естіген және, мүмкін, қалай түсіну керек, бірақ өз табиғаты арқылы жүргізілмеген, жеке басының ізін алмаған, өлі капитал бар».. [В.Г. Белинский. 1847 жылғы Орыс әдебиетіне көзқарас. Бірінші мақала. 281б.]. Қазіргі офицер үшін әскери-педагогикалық білімді жинақтау бойынша тұрақты жұмыс, оларды шығармашылық тұрғыдан түсіну ерекше маңызды. Кез-келген салада басшының жеткіліксіз дайындығы іске зиян тигізеді, ал офицер үшін әлсіз дайындыққа мүлдем жол берілмейді, өйткені басқа адамдардың өмірі оның қызметіне, әсіресе жауынгерлік жағдайда, оған ақылға қонымды түрде билік етуі керек және сонымен бірге кез-келген жағдайда қойылған жауынгерлік тапсырманы орындауы керек. Соғыс адамы үшін соғыс-бұл емтихан, ол қашан болатыны белгісіз, оған өмір бойы дайындалу керек. Ең маңызды міндет әскери қызметшілерді оқыту әдістемесін жетілдіру, жеке құрамды оқытуды жоспарлаудан бастап, бастапқы жағдайды құрудан бастап жауынгерлік қимылдарының оқу-жаттығуына дейінгі әскери ұжымды жауынгерлік үйлестіру болып қала береді. Осылайша, әскери оқыту мен тәрбиелеудің нысандары мен әдістері әскери істі дамытудың жалпы процесіне сәйкес үздіксіз жетілдірілуі керек.

Офицердің жоғары педагогикалық мәдениеті ұжымдағы салауатты

адамгершілік ахуалдың кепілі болып табылады..

Педагогикалық мәдениетте компоненттердің екі үлкен тобын ажыратуға болады. Олардың біріншісіне офицердің жеке қасиеттері кіреді: оның педагогикалық бағыты, жоғары эрудициясы, интеллектуалды және адамгершілік қасиеттерінің үйлесімділігі, оптимизм. Екіншісіне-офицердің практикалық қызметінің компоненттері: педагогикалық шеберлік, ғылыми деректер мен озық тәжірибеге сүйену, жана және шығармашылық ізденіс сезімі, өзін-өзі жетілдіруге ұмтылу. Бұл компоненттердің барлығы бір-бірімен тығыз байланысты және күрделі өзара әрекеттесу тізбегін құрайды. Әскери тәртіпті нығайтуға басқаларға қарағанда белсенді әсер ететіндерді бөліп көрсетейік.

Өз қарамағындағылардың тағдырына шынайы қызығушылық, адамның қадір-қасиетін құрметтеу, педагогикалық байқағыштық пен көрегендіктің көрінісі, шешімді таңдаудағы тепе – теңдік, ықпал ету өлшемін сезіну-осы және басқа да терминдер педагогикалық әдепте жинақталады. Әдепті офицер жауынгерлерге әсер етудің көптеген тәсілдеріне ие. Мұнда адамдарға құрметпен қарауға, әр адамның ойларын, сұрауларын, ұмтылыстарын терең білуге негізделген сенімді қарым-қатынас; жеке адамгершілік мысал; әңгімелесудегі ұстамдылық пен дәйектілік, оның дұрыстығы, дауыстың реңктері мен интонациясы және т.б. Бағыныстылармен қарым – қатынас жағдайына байланысты әр түрлі үндестілікте: сабақтар мен оқу-жаттығуларды – қаттылық, айқындық, ұстамдылық; жеке әңгімелесу барысында-зейін, сезімталдық, ізгі ниет болады.

Тәртіпке, моральға, басқа мәселелерге жүгінсек, мұндай офицер кездейсоқ жаңалықтармен шектелмейді, шынайы шындықтарды қайталамайды, бірақ әңгімелесушілерін сендіруге тырысады. Белгілі кеңес жазушысы И.Стаднюк өзінің «Маңызды» кітабында офицерлер мен сержанттарға осындай сөздермен жүгінеді:

Әр кеудеде жүрек соғады-дірілдеген, ыстық, сүюге және жек көруге, бақытты, қуаныш пен азапты сезінуге қабілетті. Әр адам, мейлі ол сарбаз болсын, генерал болсын, жұмысшы болсын, академик болсын, ең күрделі психикалық тәжірибені бастан кешіре алады. Оның ішектеріне сәл тиіп тұрған скрипка сияқты, адам өз сезімдерінің өмірге тиюіне жауап береді. Және басқаша жауап береді. Ішектерге дөрекі соққылардан скрипка тітіркендіргіш дыбыстар шығарады, керісінше, шебер қолында ол баурап алатын музыканы тудырады. Сол сияқты, адам: онымен қарым-қатынастағы этикалық нормалардың шамалы бұзылуы оның жан дүниесінде наразылық пен реніш тудырады; ол өзінің барлық жақсы қасиеттерімен шынайылық пен өзін-өзі құрметтеуге жауап береді. Жоғарыда айтылғандар аксиома болғанымен, оны есте сақтау, оны тек ақылмен ғана емес, жүреппен де түсіну әркімге, әсіресе сержанттар мен офицерлерге қажет...

Жазушы аксиоманы скрипка ішектеріне тигізумен салыстыра отырып, адамға ойластырылған және шын жүректен әсер ету деп атады. Бірақ адамдардың жүрегіне сенетіндердің бәрі бірдей бұл нәзік аспапқа ие емес, кейде олар бейнелі түрде тіпті нота белгілерін де білмейді. Өткірлігіне қарамастан, бұл жағдай үмітсіз емес: тәрбие жұмысы туралы көптеген ғылыми

және танымал әдебиеттер бар. Қазір барлық кәсіптер мен жастағы адамдар кез-келген қызметті ұйымдастыруда және басқаруда, айналасындағы адамдармен қарым-қатынаста ұжым мен тұлғаның психологиясын білудің ерекше рөлін сезінеді.

Қазіргі офицер – педагогикалық ойлаудың жаңа түрі бар тәрбиеші. Оның негізінде авторитарлық педагогика емес, демократиялық педагогика, ынтымақтастық педагогикасы. Оның құрамдас бөліктері: әркімнің өзі үшін және барлығы үшін жеке жауапкершілік идеялары, сыйластық идеялары. Жауынгерді құрметтеу арқылы біз оны өзін құрметтеуге үйретеміз, сонда ол басқаларды да құрметтейді. А.С. Макаренко айтқандай, жауынгерлермен қарым-қатынаста өзінің керемет тұлғасын аша алатын жоғары педагогикалық мәдениеттің офицері атағына құқығы бар. Бүгінгі таңда біздің қоғамды қайта бағдарлау барысында бұл қасиеттер мазмұны жағынан әр түрлі және әсер ету күші жағынан қарқынды болып, өмірдегі жаңа құбылыстарды, басшының жеке басына қойылатын ерекше талаптарды көрсетеді.

Адамдарды тәрбиелеу міндеті жүктелген кез-келген командир оған жан-жақты дайындалған жағдайда бұл мәселені сәтті шешеді. Әскери әлеуметтанушылар келесі қызықты қорытындыға келді: командирдің өзін-өзі жетілдірудегі жұмысы мен ол басқарған ұжымның даму динамикасы арасында тұрақты байланыс бар екен. Офицер өзінің тәрбиесі мен білімі бойынша жұмыс істеп жатқанда, ол басқаларды шынымен үйретуге және тәрбиелеуге қабілетті. Сол сияқты: егер офицер жоғары тәртіпті және ұйымшыл болса, ол оны басқалардан да талап етуге моральдық құқығы бар.

Офицердің педагогикалық дамуы ерекше алаңдаушылық тудырады: ол оқу тәжірибесінен алда болуы керек. Педагогикалық мәліметтерсіз офицерге жеке құрамды оқыту және тәрбиелеу қиынға соғады десек, оларсыз ұжымдық процестерді басқару, тәртіпті бекіту одан да қиын. Бұл жерде биязы, қырағырақ, одан да талантты болу керек. Педагогикалық мәдениеттің биіктігін игеру-бұл күрделі және ұзақ процесс, ол қысқа мерзімді емес, адамның интеллектуалды, адамгершілік және ерік күштерінің үнемі шиеленісін талап етеді. Дегенмен, ол әрбір мақсатты офицерге қол жетімді. Қол жетімді және қажет - бұл біздің заманымыздың әлеуметтік жазасы.

Озық педагогикалық тәжірибені зерделеу, қорыту және енгізу – офицердің педагогикалық мәдениетінің маңызды құрамдас бөлігі

Әскери педагогикада озық педагогикалық тәжірибе деп командирлердің жеке құрамды оқыту, тәрбиелеу, дамыту және психологиялық даярлау әдістері, нысандары мен құралдарының жиынтығын табысты пайдаланудың жалпыланған практикасы түсініледі. Бұл білім беру және оқыту шеберлерінің шығармашылық ізденісі, оқу-тәрбие жұмысының жалпы танылған әдістері мен нысандарын ашады немесе айтарлықтай жетілдіреді, тұрақты жоғары нәтижелерді қамтамасыз етеді, офицерлердің дамыған педагогикалық мәдениетін көрсетеді.

Үздік тәжірибенің негізгі критерийлері мыналар болып табылады:

- тәрбие мен оқытудың жоғары тиімділігі;
- ұсынылған әдістер мен құралдардың күнделікті оқу-тәрбие

практикасында қолданылатындармен салыстырғанда артықшылығы, оларды кеңінен тарату және қолдану мүмкіндігі.

Оқу-тәрбие жұмысының тәжірибесі педагогикалық мәселелерді теориялық тұрғыдан түсінуді, озық педагогикалық практиканы түсінуді, жекелеген фактілерді педагогикалық талдауды қамтуы мүмкін. Ол жеке және ұжымдық болуы мүмкін (жеке командирлердің тәжірибесі; бөлімшелердің, заставалардың, экипаждардың, жауынгерлік топтардың тәжірибесі).

Қазіргі және тарихи тәжірибе ерекшеленеді. Біріншісі жетекші орын алады, өйткені ол қазіргі кезде әскери-педагогикалық процестің даму тенденцияларын анықтайды, бұл әсіресе өзекті.

Әскери педагогикалық тәжірибе жеке болуы мүмкін, яғни офицердің жауынгерлерді оқыту және тәрбиелеу процесіне тікелей қатысуы нәтижесінде жинақталған және басқа командирлердің жұмысын зерттеу арқылы алынған жанама болуы мүмкін.

Әскерлердегі оқу-тәрбие жұмысының тәжірибесін зерделеудің басты мақсаты әскери-педагогикалық процестің тиімділігін, бөлімшелердің жауынгерлік дайындығын арттыру болып табылады.

Озық педагогикалық тәжірибені зерттеудің жетекші мәселелеріне мыналар жатады:

- жауынгерлік дайындық міндеттерін шешуде, әскери тәртіпті нығайтуда, бөлімшеде қатаң жарғылық тәртіпті сақтауда адам факторының рөлін арттыру;
- жеке құрамда жоғары адамгершілікті қалыптастыру; жауынгерлерді тәрбиелеу ісін қоюға кешенді көзқарас;
- тәрбие әдістері жүйесін табысты қолдану практикасы;
- жеке тәрбие жұмысын жүргізу;
- оқу сабақтарының, кезекшіліктердің, жауынгерлік атыстардың, қарауылдық және ішкі қызметтің тәрбиелік тиімділігін арттыру;
- жеке құрамды тәрбиелеуде қоғамдық пікірді, ұжымның дәстүрлерін пайдалану;
- оқу сабақтарының жағдайын жауынгерлік жағдайларға жақындатудың түрлі құралдары мен тәсілдерін қолдану;
- оқыту процесінде техникалық құралдарды, тренажерлерді, компьютерлерді, оқу орталықтары мен алаңдарды пайдалану;
- жауынгерлерде жауынгерлік қызметтің топтық дағдыларын қалыптастыру және оқытуды даралау;
- білім алушылардың танымдық және қызметтік қызметін жандандыру;
- жеке құрамның әртүрлі санаттарының өзіндік жұмысын ұйымдастыру;
- офицерлердің, прапорщиктердің (мичмандардың) және сержанттардың (старшиналардың) оқу-тәрбие қызметіне, бөлімшедегі әскери қызметшілердің барлық санаттарының өзін-өзі тәрбиелеуіне басшылық жасау.

Әскери-педагогикалық тәжірибені зерттеудің негізгі міндеті бұл жұмысты дұрыс орындау. Оқу-тәрбие жұмысының тәжірибесін зерттей отырып, командирлер тәжірибені зерттеу әдістемесін құрайтын әртүрлі әдістерді

қолданады. Басқаларына қарағанда бақылау, әңгімелесу, сараптамалық сауалнамалар, эксперименттер және т.б. әдістері белгілі бір дәйектілік пен үйлесімде жиі қолданылады. Материалды теориялық жалпылау үшін теориялық талдау, педагогикалық құбылыстарды логикалық түсіндіру, болжау және т.б. қолданылады. Әскери-педагогикалық процестің даму тенденцияларын анықтау үшін ғылыми дереккөздерді, әскери-тарихи құжаттарды зерттеу әдістері қолданылады. Сондай-ақ статикалық іріктеудің, масштабтаудың, жұптық салыстырудың, математикалық модельдеудің және т.б. сандық әдістері қолданылады.

Бөлімшеде оқу-тәрбие жұмысының озық тәжірибесін зерделеу және енгізу жүйесі мыналарды қамтиды:

- әскери-педагогикалық тәжірибені зерделеудің мақсаты мен міндеттерін айқындау;
- нақты материалды жинау, талдау, жүйелеу және жалпылау;
- оқу-тәрбие жұмысын жетілдіру жолдары туралы негізделген гипотезаны ұсыну;
- тәжірибелік-эксперименттік жұмыс;
- эксперименттік материалды талдау, жалпылау, қорытындылар мен ұсыныстарды әзірлеу;
- жұмыс нәтижелерін жауынгерлерді тәрбиелеу және оқыту практикасына енгізу.

Бастапқы кезең-педагогикалық практиканы зерттеудің мақсаты мен міндеттерін анықтау. Ең маңызды міндеттер, әдетте, мыналар болып табылады: оқыту мен тәрбиелеудің озық тәжірибесін жинақтау, жеке құрамның моральдық-психологиялық дайындығы; басшылық құжаттардан туындайтын сапалы жаңа педагогикалық міндеттерді іске асыру жолдарын әзірлеу; кемшіліктердің себептерін анықтау және оларды жою жолдарын анықтау.

Нақты материалды жинау және талдау құжаттарды сараптау, жауынгерлердің практикалық қызметінің нәтижелерін зерттеу, педагогикалық бақылау, оқу-тәрбие жұмысының процесі мен нәтижелерін тіркеу үшін техникалық құралдарды пайдалану, әңгімелер, педагогикалық эксперимент жүргізу арқылы жүзеге асырылады.

Бұл әдістердің кешені жауынгерлік оқудың, әскери тәртіптің, жауынгерлік, қарауылдық және ішкі қызметтің, әдістемелік жұмыстың және т.б. жағдайын талдауға, бүгінгі нәтижелерді бөлімшенің бұрынғы қызметінің нәтижелерімен салыстыруға және осы негізде даму ерекшеліктері мен тенденцияларын анықтауға мүмкіндік береді. Бұл бөлімде жинақталған жаттығуларды, сабақтарды, түрлі жұмыстарды жүргізу тәжірибесін, олардың әдістемесі мен ұйымдастырылуының тиімділігін, офицерлердің, прапорщиктердің (мичмандардың) және сержанттардың (старшиналардың) жұмысында жеке құрамды оқыту мен тәрбиелеу бойынша жүйенің болуын белгілі дәрежеде бағалауға мүмкіндік береді.

Тәжірибелік-эксперименттік жұмыстың негізгі мақсаты-ұсынылған гипотезаны тәжірибелік тексеру. Оның мәні әскери-педагогикалық процеске жаңа факторларды, жағдайларды әдейі енгізу және олардың оған әсерін

нақтылау болып табылады. Эксперименттің мысалы ретінде тәрбие процесін оңтайландыру жолдарын бір бөлімде зерттеуді келтіруге болады. Эксперименттік топта арнайы жоспарланған іс-шаралар кешені жүзеге асырылды, оған мыналар кірді: жеке құраммен теориялық және практикалық сабақтар тәрбиенің мақсаттары мен міндеттерін анықтаудың эксперименттік әдістемесін енгізу, әлеуметтік орта факторларының әсерін педагогизациялау; жеке құрамды зерттеу; активті таңдау және орналастыру; тәрбие жұмысын жоспарлауды оңтайландыру; оны жүргізудің тиімді әдістері мен нысандарын таңдау; кешенді әдістеменің талаптарын іске асыру, жеке құрамды тәрбиелеу, тәрбиешілерді даярлауды жетілдіру тәсілдері. Нәтижесінде тәрбиелік әсердің мақсатқа бағытталуы мен тиімділігі едәуір артты, жеке құрамның саяси-моральдық жағдайы мен әскери тәртібі нығайды.

Озық әскери-педагогикалық тәжірибені зерттеу жұмысында эксперименттік материалды теориялық жалпылау, тұжырымдар мен ұсыныстарды әзірлеу маңызды рөл атқарады. Тәжірибені жалпылау оны сипаттаумен шектелмейді, бірақ талдауды, ішкі байланыстарды, тенденцияларды, заңдылықтарды анықтауды қажет етеді. Бұл жалпылау өз материалдарын қатаң жіктеу және нақты жүйелеу арқылы қамтамасыз етіледі. Мысалы, әскери тәртіпті нығайту бойынша жұмыс тәжірибесін жалпылау теріс қылықтарды олардың себептері, түрлері, сипаты, ауырлығы бойынша жіктеуді қамтиды; әскери қызметшілердің санаттары, мақсаттары, міндеттері және т.б. бойынша жұмыстың негізгі бағыттарын жүйелеу.

Жалпылау, тұжырымдар негізінде, әдетте, ғылыми-практикалық сипатқа ие, оқу-тәрбие жұмысының тиімділігін арттырудың нақты шарттары мен жолдарын анықтайтын ұсыныстар жасалады.

Зерттеу жұмысының соңғы кезеңі қол жеткізілген нәтижелерді педагогикалық практикаға енгізу болып табылады. Іске асыру процесі келесі бірқатар мәселелерді шешуді қамтиды:

а) командирлерді баяндамалар, кеңестер мен семинарларда, әдістемелік кеңесте, жеке құрам жиналыстарында талқылау, көрнекі үгітті ресімдеу арқылы қорытындылармен және ұсынымдармен таныстыру;

б) тәрбиешілерді күнделікті педагогикалық қызметте жаңа әдістер мен тәсілдерді қолдана білуге практикалық оқыту. Ол көрсетілім және нұсқаушылық-әдістемелік сабақтар, ашық сабақтар, топтық жаттығулар, жаттығулар барысында өткізіледі. Бұл ретте жеке жұмыс маңызды рөл атқарады (нұсқау беру, жаңа әдістеме бойынша оқу сабақтары мен тәрбие іс-шараларын дайындау және өткізу кезінде барлық буын командирлеріне көмек көрсету және т.б.);

в) командирлердің оқыту мен тәрбиелеудің жаңа тәсілдері мен құралдарын қолдану жөніндегі қызметін бақылауды және ынталандыруды жүзеге асыру: оларға жергілікті жерде көмек көрсету, олардың жұмысын жүйелі талдау және қорытындылау, оларды партиялық және комсомол бюроларының отырыстарында тыңдау.

Бөлімшеде оқу-тәрбие жұмысының озық тәжірибесін зерделеу және енгізу тиімділігінің негізгі шарттары мыналар:

– командалық құрамның жоғары идеялық-теориялық және практикалық дайындығы, оның тәртіптің, жауынгерлердің қызметі мен жауынгерлік оқуының жай-күйін бағалаудағы принциптілігі мен партиялылығы;

– педагогикалық іс-тәжірибені зерделеуге шығармашылықпен қарау, жаңаның өскіндерін мұқият зерделеу;

– жауынгерлік әзірлікті арттыру, әскери тәртіпті нығайту, міндеттемелерді орындау, әскери-педагогикалық зерттеулердің әдістерін, тәсілдері мен құралдарын шебер пайдалану міндеттерін шешуді ескере отырып, жауынгерлік даярлықты, саяси-тәрбие жұмысын кешенді зерделеу бойынша ұйымдастырған командирлерінің үйлестірілген жұмысы.

Шығармашылық, офицердің педагогикалық мәдениетінің құрамдас бөлігі.

Педагогикалық іс-әрекет, басқалардан айырмашылығы, оған шығармашылық көзқарастан тыс дами алмайды. Шығармашылық – бұл ресми емес, шынайы педагогиканың оттегісі. Қиындығы сол, біздің әскери оқу орындарында бұл пән әлі күнге дейін қағидаға айналдыру түрінде оқытылады. Оқыту мен тәрбиелеудің принциптері, формалары, әдістері, тәсілдері зерттеледі. Кейде бұл шығармашылыққа шақырусыз болмайды. Бірақ бұл не, оны қалай игеру және жаңашыл мәнін жүзеге асыру – мұның бәрі, олар айтқандай, кадрдан тыс қалады, жауап таба алмайды.

Ғылыми-техникалық прогресті жеделдету жағдайында шығармашылық дарынды тұлғалардың артықшылығы емес. Ол әр командирге өзінің жеке қолжазбасын, іске жаңашыл көзқарасын анықтауға мүмкіндік беретін әлеуметтік бағдардың күшіне ие болады. Дегенмен, жылдар өте келе кейбір офицерлер қайғылы ирониясыз емес, өзін төмен ұстауға шақыратын тәжірибе қалыптасты. Барлығына оқу-тәрбие процесін жетілдіруге, тәжірибеге жаңашыл олжаларды енгізуге құқықтар мен мүмкіндіктер берілмейді. Міне, тежеу механизмі, жаңа педагогикалық ойлауға қарсы тұру.

Бірақ шығармашылық құқығы – бұл еңбек, қызмет құқығының ажырамас салдары. Әрине, офицер, әсіресе жас, басқа, әдеттегі жағдайға тап болуы мүмкін. Бірақ ол қарапайым орындаушы бола алмады, өзінің авангардтық рөлін ұмытып кетті. Өзінің жаңа тәсілдермен жұмыс істеу құқығынды батыл қорғауың керек, уақыт пен өмірді алға тартатын міндеттердің стандартты емес шешімдерін іздеуші болу керек. Бір нәрсе анық: монотондылық пен бастамашылдық бірден ұжымға беріледі, оның моральдық атмосферасына әсер етеді. Алайда, офицерлер әлі де бар, және, өкінішке орай, өздерін педагогикалық ойлармен мазаламауға, өз міндеттерін ресми түрде орындауға, өз міндеттерінен асып кетпеуге бейім адамдар көп. Олар ескірген тәсілдермен ашық диалогқа кіруге, әдеттегімен дауласуға, тәжірибе жасауға батылы бармайды. Бұл әсіресе адамдардың екі түрінің айырмашылығын көрсетеді.

Егер біріншісі қиындықтар туралы айтса: «Енді осылай жалғаса алмайды», екіншісі: «Бұл туралы ештеңе істей алмайсың...».

Шығармашылық саласы, әсіресе педагогикалық сала, белгілі бір мағынада дербес бөлім болып табылады және соңғы кездері жоғары оқу орындарында педагогикалық шығармашылықтың негізін енгізу туралы мәселе тұрақты түрде қойылғаны бекер емес. Мұнда жұмысқа деген өзіндік көзқарастар және

шығармашылық тұлғаға қойылатын басқа да талаптар бар.

Сонымен, шығармашылық неден басталады? Қарапайым айтсақ алдым, иә жасадым?.. Жоқ. Оқыту мен тәрбиелеудегі шығармашылық қадамдар тәрбиешілердің жаңашыл педагогикалық сенімдерінен басталады. Прогрессивті нанымдар психологиялық-педагогикалық білімді игеру процесінде қалыптасады, жауынгерлік дайындықтағы тәжірибемен бірге келеді, іс жүзінде белгілі бір теориялардың, көзқарастардың тиімділігі тексеріліп, оларға жеке көзқарас анықталады. Тағы бір орыс революционері-демократ Д.И. Писарев жақсы таныстардан дайын нанымдарды сұрауға да, кітап дүкенінен сатып алуға да болмайды, оларды өз ойларыңызбен жасау керек, бұл міндетті түрде өз басыңызда жасалуы керек деп дұрыс айтты.

Жас офицер алдымен заңдастырылған емес, атап айтқанда жаңашыл педагогикалық әдебиетке жүгінуі керек. Кейбір кітаптар мен мақалалар бір қарағанда қызықсыз болып көрінуі мүмкін - бұл ұят емес. Көп ұзамай, сөзсіз, тәрбиешінің өз ойлары мен ішкі әлеміне сәйкес келетін жұмыс бар. Сонда ол: міне, менің одақтасым – деп айтады.

Егер командир басқалардың жақсы жақтарын ғана көшіретін болса, ол әлі жасаушы емес, тек еліктеуші. Бұл, әрине, аз емес, бірақ бәрі емес. Зерттелген жаңашыл тәжірибеге сүйене отырып, алға жылжу, нақты жағдайды ескере отырып, озық ойлар мен идеяларды дамыту және көбейту қажет.

Педагогикалық нанымдар белсенді іс-әрекетте көрінбестен өмір сүре алмайды. Олар бекер айтпайды: адам сенімдер мен практикалық әрекеттердің үйлесімімен сенімді. Тек сенімдердің болуы туралы ғана емес, олардың мазмұны офицердің практикалық қызметі негізінде бағалануы мүмкін. Егер офицер кез-келген адаммен дауласуға, оның дұрыстығын дәлелдеуге дайын нақты сенім болмаса, онда батыл эксперименттер мен түпнұсқа ізденістерге жол жоқ.

Дегенмен, бір нәрсеге сену әрқашан идеяны іске асырудың кепілі бола бермейді. Мұнда көптеген себептер бар, соның ішінде моральдық себептер: ерік-жігердің әлсіздігі, өзін-өзі жеңе алмау және т.б. Мысалы, басқалардың оңайлату фактілерін, жауынгерлік оқудағы конвенцияларды, жарысты ұйымдастырудағы формализмді, жағдайды безендіруге, бағыныстылардың тәртіптік теріс қылықтарын жасыруға деген ұмтылысты көріп, офицер кейде бұрынғы сенімдерінен алшақтап, жалған жолға түседі.

Көптеген офицерлердің педагогикалық шығармашылығы әлі де айқын тапшылық екенін айта отырып, сонымен бірге кейбір түбегейлі қалыптасқан нормаларға әсер ететін байыпты эксперимент жасау құқығын оның барлық бұрынғы шығармашылық жұмыстарымен жеңу керек екенін атап өткен жөн.

Сондықтан үлкен шығармашылыққа апаратын жолды кішкентайдан бастаңыз. Егер талантты тәрбиешілердің тұрақты шығармашылық жарысы жолға қойылса, ол жан-жақты ынталандырылуы керек. Басшылық белгілі бір білім беру идеясының, олжаның авторын белгілемегенде, оны жасырады, осы жаңалықтарды бүкіл ұжымға жатқызады, содан кейін бұл, сайып келгенде, теріс салдарға әкеледі, шынайы авторды басталған істі жалғастыруға моральдық ынталандырудан айырады.

Педагогикалық өзін-өзі тәрбиелеу бойынша жұмыста бірінші орындардың біріне офицердің жеке тыныштығын қою керек, өзін-өзі қанағаттандырмау өзін-өзі қанағаттандырудан әлдеқайда өнімді екенін түсіну керек, бұл адамды тұйыққа тірейді. Сонымен бірге, ескі білім жүгімен өмір сүретін адамдарға қолайсыз жағдай туғызатын қоғамдық және қызметтік талаптардың тұтас жүйесі болуы керек. Педагогикалық өзін-өзі тәрбиелеуді ынталандыратын маңызды ынталандыру-бұл әлі де түсініксіз құбылыс: педагогикалық әдебиет ерекше жұқпалы, оны оқу жүйеге тез айналады, сонымен қатар тәрбиешінің жеке басына күшті тәртіптік әсер етеді.

Офицердің шешендік шеберлігі – адамдармен жұмыс жасаудағы сәттіліктің кепілі,

Жоғарыда айтылғандай, адамдармен жұмыс істеудегі сәттілік көбінесе офицердің жоғары дамыған педагогикалық қасиеттерінің болуына байланысты, олардың бірі офицердің сөйлеуінің ерекше қасиеттері болып табылады. Кәсібі үнемі сөйлеу, дәрістер мен баяндамалар оқумен байланысты адамның іс-әрекеті шешендік өнердің принциптері мен ережелерін мұқият білместен мүмкін емес. Мұндай адамдардың қатарына саясаткерлер, профессорлар, оқытушылар, прокурорлар, адвокаттар, соның ішінде әскери педагогтар жатады. Педагогоны естіп, дұрыс түсініп, айтылғандарды орындауы керек. Бұл мақсатқа жету көбінесе офицердің көпшілік алдында сөйлеуге дайындығына ықпал етеді. Педагог үшін көпшілік алдында сөйлеу-ең маңызды қару. Шешендік – мәдениеттің ең күшті тұтқасы. Алайда, адам танымының бір құралы болып табылатын шешендік өнердің теориялық мәселелері аз дамыған.

Адамның танымы әртүрлі формада көрінеді. Адамның таным қабілетінің екі түрі бар: ғылыми және көркемдік;

Адам ойлауының екі формасы: логикалық және бейнелі. Ғылым мен өнер танымның екі формасы ретінде бірін-бірі толықтырады.

Көпшілік алдында сөйлеуді сезім мен санаға бір уақытта әсер ететін өнер туындысы ретінде қарастыруға болады. Егер сөйлеу адам сферасының сезімталдығына әсер етпестен құбылыстарды логикалық қабылдау және бағалау қабілетіне ғана әсер етсе, ол күшті әсер қалдыра алмайды. Көпшілік алдында сөйлеу шеберлігі адам ойлауының екі түрін де шебер қолданудан тұрады: логикалық және кері. Өнер-бейнелеу арқылы ойлау – бұл заң шешендік өнерге де қатысты болуы мүмкін. Қара логикалық құрылымдар адамға эмоционалды әсер ете алмайды. Сөйлеу идеясы, оның мазмұны эмоционалды сала арқылы санаға жетеді. Шешеннің міндеті-тыңдаушылардың сезімдеріне әсер ету. Күшті сезім, адамның тәжірибесі әрдайым ақылға әсер етеді, ұзақ әсер қалдырады. Қабылдаудың ақыл-ой және эмоционалдық салалары органикалық түрде өзара байланысты. Нағыз көпшілік алдында сөйлеу тек ойларды ғана емес, сезімдерді де толқытып, қоздыруы керек. Шешендік өнердің маңызды шарты- бейнелер мен суреттерді қолдана білу. Онсыз сөйлеу әрқашан бозғылт және қызықсыз, ең бастысы - сезімдерге және олар арқылы ақыл-ойға әсер ете алмайды. Бір ғана пайымдаудан тұратын сөйлеу адамдардың басында тұра алмайды, ол тез есінен танып қалады. Бірақ егер оның бейнелері мен суреттері болса, бұл болмайды. Тек бояулар мен кескіндер тыңдаушыларды таң қалдыратын тірі сөйлеуді

жасай алады.

Шындықтың тірі бейнесі-шешендік өнердің жаны. Шешендік өнер мәселесін қорытындылай келе, спикердің аудиториямен қарым-қатынасында тек дауыс қана емес, оның бүкіл келбеті де маңызды рөл атқаратынын қорытындылауға болады. Шешеннің сыртқы келбеті, оның мінез-құлқы, жүріс-тұрысы мен қимылдары туралы жақсы жалпы әсер сөйлеудің сәтті болуы үшін өте қажет. Бірақ оның жағымсыз жағы да бар. Сыртқы деректер тыңдаушылардың назарын сөйлеу мазмұнынан алшақтатуы мүмкін. Бұл сөйлеушінің әдебі мен тәсілдері тыңдаушылармен бөлісетін ойын жақсырақ жеткізуге көмектеспесе, сондықтан олардың көздеген мақсатына қызмет етпесе мүмкін.

Педагогикалық мәдениетті меңгеру – күрделі және ұзақ процесс. Оның элементтері мектепте және отбасында қаланады. Бірақ жалпы мәдениеттің құрамдас бөлігі ретінде педагогикалық мәдениетті белсенді игеру әскери оқу орнында оқу кезінде басталады, онда курсанттардың өмірі, олардың өмірі мен қызметін ұйымдастыру, ұжымдағы қарым-қатынас және ең алдымен мақсатты педагогикалық процесс оның қалыптасуына ықпал етеді.

Әскери оқу орнындағы педагогикалық процестің негізгі компоненттері-басшылықтың, кафедралардың профессорлық-оқытушылық құрамының мақсатты оқу-тәрбие қызметі, курсанттардың оқу материалының мазмұнын игерудегі өзіндік жұмысы, курсанттардың қоғамдық жұмысы және т.б.

Офицердің педагогикалық мәдениетін одан әрі қалыптастыру және жетілдіру қызметтің барлық уақытында үш бағытта жалғасады.

1. Психологиялық-педагогикалық даярлық: командирлік даярлық (әскери педагогика және психология мәселелерін зерделеу); офицерлер құрамын қоғамдық-мемлекеттік даярлау; әскери білім беру және тәрбие мәселелері бойынша ғылыми-теориялық семинарлар мен конференциялар, лекториялар мен әскери-педагогикалық оқулар; оқу-тәрбие жұмысының озық әскери-педагогикалық тәжірибесін өз бөлімшесінде зерделеу және енгізу және басқа формалар. Бұл бағыт әскери-оқу орнының, әскери бөлімнің, бөлімшенің нақты ұжымының ауқымында офицерлік құраммен жұмыс істеу жүйесіне тікелей байланысты.

2. Қойылған педагогикалық міндеттерді шешу мақсатында офицердің бағынысты әскери қызметшілермен дербес әскери-педагогикалық қызметі. Оны жоғары тұрған бастықтар бақылайды, бірақ оны офицердің өзі жоспарлайды, түсінеді, жүзеге асырады және талдайды. Дәл осы бағытта офицердің әскери-педагогикалық қалыптасуына, оның жалпы және кәсіби мәдениетін жетілдіруге моральдық-психологиялық климат үлкен әсер етеді. Мұнда әскери ұжымдағы өмірді ұйымдастыру, офицерлердің еңбегі мен қызметін ұйымдастыру, басым ұжымдық пікір мен көңіл-күй, жарғылық қатынастар жүйесін сақтау, дәстүрлердің болуы және т.б. үлкен маңызға ие.

3. Өз бетімен үнемі жұмыс жасау, өзін - өзі оқыту және өзін-өзі тәрбиелеу: әр оқу сабағын дайындау және талдау; әскери, педагогикалық және психологиялық әдебиеттерді зерттеу; осы салалардағы соңғы зерттеулермен танысу; әскери оқу-тәрбие процесінде озық және жаңашыл педагогикалық

тәжірибені зерттеу. Сонымен қатар, әскери-тарихи және мемуарлық әдебиеттерді зерттеу педагогикалық және жалпы мәдениетті жетілдіруге ықпал етеді. Армия тақырыптары бойынша ең жақсы отандық және шетелдік кинофильмдерді көру және талқылау тек ұтымды түсінуге ғана емес, сонымен қатар әскери қызметшілердің өмірінде туындайтын және офицерлерден белгілі бір командирлік және педагогикалық шешімді талап ететін әртүрлі адамгершілік жағдайларды эмоционалды түрде жеңуге көмектеседі.

Педагогикалық мәдениетті қалыптастыру және жетілдіру – бұл күрделі және ұзақ процесс, ол қысқа мерзімді емес, өмір бойы адамның интеллектуалды, адамгершілік және ерік күштерінің, үнемі өзін-өзі тәрбиелеу мен өзін-өзі тәрбиелеудің шиеленісін талап етеді. Дегенмен, жоғары педагогикалық мәдениет әрбір мақсатты офицердің меншігіне айналуы мүмкін және болуы керек.

Қазіргі офицердің жоғары педагогикалық мәдениетті меңгеру қажеттілігі – біздің заманымыздың әлеуметтік жазасы.

Офицердің педагогикалық мәдениетін іс-әрекет, жеке және аксиологиялық (құндылық) сияқты критерийлер бойынша бағалауға болады.

1. Іс-әрекет критерийінің көрсеткіштері: офицердің педагогикалық міндеттерді қою және шешу дағдылары, оларды шешудегі белсенділік, педагогикалық техниканың даму деңгейі, әскери-педагогикалық қызметтің тиімділігі.

2. Жеке критерий көрсеткіштері: офицердің интеллектуалды және адамгершілік қасиеттерінің даму деңгейі, оның психологиялық-педагогикалық қасиеттерінің, педагогикалық қабілеттерінің даму дәрежесі, беделі.

3. Аксиологиялық критерийдің көрсеткіштері: педагогикалық құндылықтарды қабылдау және игеру – қазіргі уақытта қоғам мен жеке педагогикалық жүйе үшін үлкен маңызы бар білім, идеялар, тұжырымдамалар.

Қоғамның қарқынды дамуы жағдайында кез-келген қызметтің сапасы мен тиімділігін арттыру көбінесе жұмысшылардың мәдениетінің деңгейіне байланысты. Адамдардың өмірі мен қызметінің барлық салаларына енетін мәдениет әлеуметтік тәжірибе мен ұтымды «еңбек тәсілін» игерудің маңызды құралы болып табылады. Сондықтан өндірістің әлеуетті мүмкіндіктері, кез-келген әлеуметтік пайдалы қызмет білім беру және мәдени өрлеу жағдайында толығымен жүзеге асырылуы мүмкін.

Мәдениет – кез келген қоғамдық маңызы бар жұмыстың тыңайтқыш факторы, жұмыс неғұрлым күрделі және білікті болса, соғұрлым мәдениет қажет.

Сонымен қатар, сөздің кең мағынасында педагогикалық мәдениет офицерлер құрамын адамзаттың педагогикалық тәжірибесін игерудің белгілі бір дәрежесі ретінде түсініледі. Құрылымдық жағынан ол педагогикалық шеберлік пен кәсіби-педагогикалық қасиеттердің, педагогикалық нанымдар мен этиканың синтезі, офицердің оқу-тәрбие жұмысына қатынасы және оның педагогикалық қызметінің стилі ретінде қарастырылады.

Сөздің шағын мағынасында командирдің (бастықтың) педагогикалық мәдениеті оның педагогикалық шеберлігінің белгілі бір даму деңгейімен,

онымен байланысты жеке қасиеттерімен сипатталатын және офицердің оқу-тәрбие іс-әрекетіне, оның тиімділігіне, мінез-құлқына және бағыныстылармен, қызмет жолдастарымен қарым-қатынасында көрінетін әскери педагог ретінде оның жетілу дәрежесін білдіреді.

Өзін-өзі бақылауға арналған сұрақтар

1. Офицер-тәрбиешінің қызметіндегі педагогикалық технология дегеніміз не? Педагогикалық қызметті «құрастыру және шешу» қандай құрамдас бөліктерден тұрады?

2. Офицердің педагогикалық мәдениеті тұлғаның жалпы мәдениетінен несімен ерекшеленеді? Неліктен жалпы мәдениеттің жоғары деңгейі педагогикалық мәдениеттің де жоғары болуын әрқашан қамтамасыз етпейді?

3. Офицердің педагогикалық мәдениетінің негізгі компоненттерін (кемінде 8) атаңыз және әрқайсысының бөлімшенің оқу-тәрбие үдерісіндегі рөлін қысқаша түсіндіріңіз.

4. Офицердің әскери-педагогикалық бағыттылығы қалай көрінеді? Қызмет барысында оның бар екенін дәлелдейтін нақты белгілер қандай?

5. Танымдық қызмет мәдениеті мен педагогикалық ойлау мәдениетінің өзара байланысы қандай? Офицер-тәрбиеші үшін ойлаудың қай қасиеттері аса маңызды және неге?

6. Неліктен сөйлеу мәдениеті кәсіби тұрғыдан маңызды компонент болып саналады? Әскери ортада офицер сөзіне қойылатын ең маңызды талаптар қандай?

7. Педагогикалық такт ұғымына анықтама беріңіз. Ол қандай қателіктердің (мысалы, панибраттық немесе шектен тыс ресми қашықтық) алдын алады және бұл тәртіпке қалай әсер етеді?

8. Офицердің кәсіби-этикалық мәдениеті нені білдіреді? Оның негізіндегі басты нормалар/қағидаларды атап, командир беделі үшін маңызын түсіндіріңіз.

9. Педагогикалық шеберліктің мәнін ашыңыз: онда қандай 4 элемент бөлінеді және олар жеке құрамды оқыту мен тәрбиелеуде қалай байқалады?

10. Озық әскери-педагогикалық тәжірибені зерделеу және енгізу технологиясын сипаттаңыз: негізгі кезеңдерді (мақсат қоюдан бастап енгізуге дейін) атаңыз және қолданылатын әдістерге мысал келтіріңіз (бақылау, әңгімелесу, құжаттарды талдау, эксперимент және т.б.).

ПРАКТИКАЛЫҚ САБАҚ ЖОСПАРЫ

Әскери-педагогикалық процесті ұйымдастыру мен басқарудың педагогикалық технологиясы

1. Педагогикалық технология – офицер-тәрбиешінің қызметін жобалау және шешу.

2. Педагогикалық міндеттердің мәні мен ерекшелігі.

3. Әскери-педагогикалық процесті басқару технологиясы.

Практикалық сабақтың мақсаты: әскери-педагогикалық үдеріске басшылық ету дағдыларын қалыптастыру: педагогикалық міндет қою, әсер ету әдістерін тандау, педагогикалық такт пен педагогикалық техниканың элементтерін қолдану, нәтижені талдау және әрекетті түзету.

Сабақтың міндеттері: сабақ соңында курсант орындай алады:

- қызметтік жағдайдан педагогикалық міндетті айқындайды (мақсат–жағдай–шектеулер–өлшемдер);
- әсер ету әдістерін/нысандарын тандап, негіздейді (сендіру, іс-әрекетті ұйымдастыру, бақылау, ынталандыру);
- «бастық–бағынушы» қатынасында педагогикалық такт пен дұрыс коммуникацияны көрсетеді;
- әскери-педагогикалық іс-шараға басшылық етудің қысқа алгоритмін құрастырады;
- рефлексия жасап, өзін-өзі бағалайды.

Әдістері мен жұмыс формалары: кейс-әдіс (жағдайлық тапсырмаларды талдау); рөлдік ойын / микрожағдайлар (басқарушылық мінез-құлық тренингі); шағын топта жұмыс; мини-дебрифинг (рефлексия); өзара бағалау (peer review).

Практикалық сабақтың барысы

1. Кіріспе бөлім.

Оқытушы әрекеті:

- тақырып, мақсат, бағалау өлшемдерін жариялайды;
 - негізгі ұғымдарды қысқаша еске салады: педагогикалық мәдениет, педагогикалық міндет, педагогикалық такт, педагогикалық техника.
- Бақылау: 3–4 ауызша «жедел сұрақ» (экспресс-сауалнама).

2. Білімді өзектендіру және мини-диагностика.

1-тапсырма: мини-бланк толтыру: «Командир (взвод/бөлімше) үшін педагогикалық мәдениеттің ең маңызды 5 компоненті қайсы және неге?».

2-тапсырма (жұппен): жауаптарды алмастыру + дәлелдерді нақтылау.

Қорытынды: оқытушы тақтаға топтың «топ-компоненттерін» жазады.

Бақылау түрі: 2–3 дәлелді жауапты тыңдау.

3. **Практикум 1** — «Педагогикалық міндет: талдау және шешім».

Формасы: 4–6 адамнан шағын топ.

Кейс А (үлгі): *«Бөлімшеде тәртіп төмендеді: кешігу, сабаққа формалды қатынас. Бір әскери қызметші сержант талаптарын демонстративті түрде елемейді. Офицер уставтық қарым-қатынасты сақтай отырып, панибраттыққа жол бермей және шамадан тыс «жазалау» тәсіліне ұрынбай тәртіпті қалпына келтіруі тиіс.»*

Жұмыс алгоритмі (топтарға беріледі):

- педагогикалық міндетті тұжырымдау (мақсат, субъект/объект, жағдай, субординация шектеулері);
- себептерін анықтау (уәждемелік/ұйымдастырушылық/

коммуникативтік болуы мүмкін);

- шешім ұсыну: әсер ету шаралары (сендіру, іс-әрекетті ұйымдастыру, жеке әңгіме, бақылау, ынталандыру);
- коммуникативтік сценарий жазу (тон, сөз тіркестері, такт);
- нәтиже өлшемдерін белгілеу (қандай өзгеріс «жақсарды» деп есептеледі).

Топтың шығуы: 1 бет «Кейсті шешу жоспары» + 1 өкілдің баяндамасы.

Бақылау: оқытушы әдістер таңдауының негіздемесіне сұрақ қояды.

4. Шешімдерді ұсыну және талқылау.

2–3 топ 2–3 минуттан өз шешімдерін қорғайды.

Қалғандары рубрика бойынша бағалайды: логика / уставқа сәйкестік / такт / орындылық.

Бақылау түрі: өзара бағалау + оқытушының қысқаша қорытындысы.

5. **Практикум 2** — рөлдік ойын «Офицер-тәрбиеші».

Мақсаты: педагогикалық такт пен педагогикалық техниканы машықтандыру.

Жағдайлар (топ 3-тің 1-ін таңдайды):

1. Жеке әңгіме: тәртіп бұзған әскери қызметшімен (қорламай, бірақ талапшылдықты сақтап).

2. Бөлімше/взводқа тапсырма қою: сабақ алдында анық, қысқа, уәжді түрде, түсінуді тексерумен.

3. Сабақ/жаттығудан кейін қателіктерді талдау: дұрыс тонда, нақты, оқыту мен жауапкершілікке бағыттап.

Рөлдер: офицер/сержант, әскери қызметші, бақылаушы-сарапшылар.

Регламент: 3–4 минут көрініс + 2 минут кері байланыс.

Бағалау критерийлері (бақылаушыларға):

- субординацияны және құрметті сақтау;
- сөйлеудің анықтығы (қысқалық, дәлдік);
- назарды және эмоциялық фонды басқару;
- әділ талапшылдық;
- қорытынды: нақты шешім/тапсырма/орындауды бақылау.

6. **Қорытынды және рефлексия.**

Дебрифинг (ауызша немесе жазбаша):

- Не жақсы шықты?
- Педагогикалық такт қай жерде көрінді / қай жерде қателік қаупі болды?

– Қандай басқарушылық технология қолданылды (сендіру, ұйымдастыру, бақылау, ынталандыру)?

– Келесі жолы нені жақсарту керек?

Бағалау:

- кейсті шешу сапасы және белсенділік (40%-ға дейін);

- рөлдік ойын (40%-ға дейін);
- рефлексия/өзін-өзі бағалау (20%-ға дейін).

Үй тапсырмасы (нұсқа):

1. «Бөлімше/взвод» деңгейінде оқу-тәрбие іс-шарасына басшылық ету алгоритмін (10–12 қадам) құрастыру.
2. мини-жоспар әзірлеу (1 бет): мақсат, міндеттер, әдістер, құралдар, бақылау, күтілетін нәтиже.
3. Педагогикалық мәдениет чек-листі бойынша өзін-өзі бағалау: 1 айға дамытуға арналған 3 тармақ таңдау.

Бұл тақырыпты зерделеу кезінде терминологиялық сөздіктің келесі ұғымдарымен жұмыс істеуге болады:

Әскери-педагогикалық үдеріс	әскери қызмет жағдайында әскери қызметшілерді оқыту, тәрбиелеу, дамыту және психологиялық даярлаудың мақсатты түрде ұйымдастырылған жүйесі.
Педагогикалық технология	жоспарланған нәтижеге жетуді қамтамасыз ететін мақсаттар, мазмұн, әдістер, формалар, құралдар және бақылаудан тұратын реттелген, қайта қолдануға болатын жүйе.
Офицер-тәрбиеші (әскери педагог)	бағыныштыларды устав талаптарына сай оқыту мен тәрбиелеуді ұйымдастырып, олардың мінез-құлқы мен қызметін басқаратын лауазымды тұлға.
Офицердің педагогикалық мәдениеті	офицердің әскери-педагогикалық тәжірибені меңгеру деңгейі және тәрбиеші әрі басшы ретіндегі кәсіби жетілу дәрежесі.
Педагогикалық бағыттылық	жеке құрамды оқыту мен тәрбиелеуге тұрақты кәсіби қызығушылық, құндылықтық бағдар және нәтижеге жауапкершілік.
Педагогикалық міндет	оқыту/тәрбиелеу мақсатына жету үшін педагогикалық тұрғыдан негізделген шешім қабылдауды талап ететін нақты қызметтік жағдай.
Педагогикалық шешім	педагогикалық міндетті орындауға бағытталған басшының таңдалған әрі дәлелденген әрекет тәсілі (шаралар, әдістер, бірізділік).
Педагогикалық шеберлік	оқу-тәрбие міндеттерін тиімді шешуге мүмкіндік беретін білім, білік, дағды және эмоциялық-ерік құралдарының біртұтас жиынтығы.
Педагогикалық техника	қарым-қатынасты және ықпал етуді басқару тәсілдері мен дағдыларының жиынтығы (тон, стиль, сөйлеу қарқыны, назарды басқару, ым-ишара, өзін-өзі реттеу).
Педагогикалық такт	бағыныштыларға ықпал етуде өлшем мен әдептілікті сақтау; талапшылдықты адамның қадір-қасиетін түсірмей және панибраттыққа жол бермей жүзеге асыру қабілеті.

Офицердің сөйлеу мәдениеті	басқару, оқыту және тәрбиелеу құралы ретінде әдеби-нормативті, нақты әрі әсерлі сөйлеуді меңгеру.
Педагогикалық қарым-қатынас мәдениеті	құрмет, субординация, жағдайды түсіну және кері байланыс негізінде өзара әрекет құру білігі.
Кәсіби-этикалық мәдениет	офицердің мінез-құлқы мен шешімдерінде мораль нормаларын, әскери ант пен устав талаптарын сақтау; сөз бен істің бірлігі, адалдық және тәртіптілік.
Офицер беделі	бағыныштылардың басшының құзыреттілігі мен жеке қасиеттерін мойындауы, оның талаптары мен ықпалын ерікті түрде қабылдауға негіз болатын сенім.
Озық әскери-педагогикалық тәжірибе	оқыту мен тәрбиелеу әдістері мен құралдарын табысты қолданудың тұрақты жоғары нәтиже беретін және таратуға/енгізуге жарамды жинақталған тәжірибесі.

КОӨЖ ЖОСПАРЫ:

КОӨЖ мақсаты: курсантта педагогикалық жағдайларды талдау және әскери-педагогикалық үдеріске басқарушылық ықпал ету дағдыларын қалыптастыру: педагогикалық міндет қою, ықпал ету әдістерін таңдау, педагогикалық такт пен педагогикалық техниканы қолдану, нәтижені бағалау және әрекетті түзету.

Өзіндік жұмыстың міндеттері (курсант білуі/істей алуы тиіс):

- қызметтік жағдайдан педагогикалық міндетті айқындау (мақсат–жағдай–шектеулер–өлшемдер);
- тәрбие/оқыту ықпалының әдістері мен формаларын негіздеп таңдау;
- оқу-тәрбие іс-шарасына басшылық етудің алгоритмін құрастыру (бөлімше/взвод деңгейі);
- «бастық–бағынушы» коммуникациясында педагогикалық такт көрсету;
- өзіндік талдау (рефлексия) жасап, әрекеттерді түзету.

КОӨЖ мазмұны (кезендер, тапсырмалар, бақылау)

1. Ұйымдастыру (кіріспе) кеңесі

Кеңестің мақсаты: талаптарды нақтылау, кейс/жағдай таңдау, бағалау өлшемдерін түсіндіру.

Нәтиже: кейс тақырыбы және есеп форматы бекітіледі.

Бақылау: қысқа ауызша сұрау (негізгі ұғымдар: педагогикалық мәдениет, педагогикалық міндет, педагогикалық такт, педагогикалық техника).

2. Теориялық пысықтау – өзіндік жұмыс

1-тапсырма. «Негіз-конспект» (1–1,5 бет): 4 блокты қамту:

- 1) офицер-тәрбиеші қызметіндегі педагогикалық технология;
- 2) педагогикалық міндет және оның әскердегі ерекшелігі;

- 3) әскери-педагогикалық үдеріске басшылық ету (алгоритм);
- 4) педагогикалық мәдениет компоненттері (кемінде 8) және олардың рөлі.

Бақылау түрі: конспект тапсыру (файл/дәптер).

3. Практикалық тапсырма – өзіндік жұмыс

2-тапсырма. Кейс талдауы (2–3 бет): бір жағдайды таңдаңыз (немесе оқытушымен келісіп өз нұсқаңызды ұсыныңыз):

Кейс А: сабақтарда тәртіптің төмендеуі, формализм, кешігу;

Кейс В: «сержант—әскери қызметші» қақтығысы, талаптарды елемей;

Кейс С: тақырыпты оқуға мотивацияның төмендігі, жеке құрамның пассивтілігі.

Талдау құрылымы (міндетті):

- 1) Жағдай сипаттамасы (*қысқа, эмоциясыз нақты фактілер*);
- 2) Педагогикалық міндетті тұжырымдау (*мақсат, субъект/объект, жағдай, субординация шектеулері*);
- 3) Себептер/факторлар (*ұйымдастырушылық, мотивациялық, коммуникативтік*);
- 4) Педагогикалық шешім жоспары (*шаралар және әрекеттердің реттілігі*);
- 5) Ықпал ету әдістері (*сендіру, іс-әрекетті ұйымдастыру, бақылау, ынталандыру және т.б.*) — міндетті түрде негіздеу;
- 6) Коммуникативтік сценарий (*офицердің үлгі репликалары: тон, стиль, талап, кері байланыс*);
- 7) Нәтиже өлшемдері (*нені және қалай өлшейміз: мінез-құлық, тәртіп, қатысу белсенділігі*);
- 8) Тәуекелдер және қателіктердің алдын алу (*панибраттық/шамадан тыс ресми қашықтық, эмоциялық күйзеліс және т.б.*).

Бақылау түрі: жазбаша есеп + қорғауға дайындық.

4. Тренинг-пысықтау – оқытушымен бірге

3-тапсырма. Мини-рөлдік көрсетілім: курсант төмендегілердің бірін көрсетеді:

- жеке құрамға тапсырма қою (сабақ алдында);
- тәртіп бұзған әскери қызметшімен жеке әңгіме;
- сабақ/жаттығудан кейін қателерді талдау.

Бағалау: оқытушы бағасы + чек-лист бойынша өзін-өзі бағалау:

- уставқа сәйкестік және әдептілік;
- сөйлеудің анықтығы және пәрменнің нақтылығы;
- педагогикалық такт;
- назар мен эмоцияны басқару;
- қорытындыны бекіту (не істеу керек, мерзім, бақылау).

5. Қорытынды рефлексия және тапсыру

4-тапсырма. Рефлексия (½ бет):

- 1) не жақсы шықты;
- 2) нені жақсарту қажет;

3) педагогикалық мәдениеттің қай 2–3 компонентін бірінші кезекте дамыту керек;

4) 2 аптаға арналған жеке даму жоспары (3 нақты қадам).

Бақылау түрі: қысқа қорғау + сұрақтарға жауап.

6. Бағалау критерийлері (ұсынылатын рубрика, 100 балл)

- Теориялық дәлдік, ұғымдарды дұрыс қолдану (20-ға дейін)
- Педагогикалық міндет қою және факторларды талдау (20-ға дейін)
- Әдістер мен шешім жоспарының негізділігі (20-ға дейін)
- Коммуникативтік сценарий, педагогикалық такт (20-ға дейін)
- Нәтиже өлшемдері, тәуекелдер, рефлексия (20-ға дейін)

7. Есептілік (курсант тапсыратын материалдар)

1. «негіз-конспект» 1–1,5 бет;
2. кейс талдауы 2–3 бет;
3. өзін-өзі бағалау чек-листі (есеп соңына қосуға болады);
4. рефлексия ½ бет.

8. Қорғауға арналған бақылау сұрақтары (оқытушы таңдайды):

- Сіздің кейсіңізде педагогикалық міндет қандай?
- Қандай ықпал ету әдістерін таңдадыңыз және неге?
- Талапшылдық пен панибраттықтың шекарасы қай жерде?
- Шешім нәтижелі болғанын қандай көрсеткіштер дәлелдейді?

КӨЖ ЖОСПАРЫ:

Оқулықтар, оқу құралдары, монографиялар және мерзімді баспасөз мақалаларының тиісті бөлімдерін оқу, зерделеу және конспектілеу:

1. «Инновациялық педагогикалық технологиялар»: орта кәсіптік білім беру ұйымдарының студенттеріне арналған оқулық/ М.Н. Гуслова. – 10-басылым, толықтырылған. – Мәскеу: «Академия» білім беру-баспа орталығы, 2023. – 320 б.

2. «Әскери педагогика. Педагогикалық практикум»: оқу құралы. Ельжанов Д.Ш., Имиров С.К., Мухамедина Э.Ж.: – Петропавл, 2017. – 304 б.

3. «Әскери педагогика бойынша схемалар альбомы»: оқу-әдістемелік құрал. Батыров М.Е., Ержанов Д. Ш., Корнилов А. А. - Петропавл, 2018 - 280 б. - 2-ші басылым. қайта өңделген және қосылған.

Өзіндік жұмысқа арналған тапсырма:

1. Теориялық-талдамалық (*Мақсаты: теориялық білімді тереңдету және оқу материалын жүйелеу дағдыларын қалыптастыру*).

Тақырып бойынша оқу және нормативтік әдебиеттерді зерделеу. Төмендегі ұғымдардың мәнін ашу: «педагогикалық технология», «әскери-педагогикалық үдеріс», «офицердің педагогикалық мәдениеті», «педагогикалық міндет»; офицердің педагогикалық мәдениетінің құрылымдық сызбасын жасау (кемінде 8 компонент) және әрқайсысының рөлін қысқаша түсіндіру; Жарғылық қарым-қатынастар жағдайында педагогикалық міндетті шешудің алгоритмін сипаттау (5–7 қадам); жеке құрамды оқыту мен тәртіпті сақтауда педагогикалық такт пен сөйлеу мәдениетінің маңызын көрсету. Есеп:

жазбаша реферат – 3–4 бет.

2. Практикалық-бағытталған (Мақсаты: қызметтік қызметте әскери-педагогикалық үдеріске басшылық етудің педагогикалық технологиясын қолдану біліктерін дамыту).

Қызметтік-педагогикалық жағдайдың үлгісін әзірлеу (таңдау бойынша): бөлімшені сабаққа дайындау; қызмет атқаруға шығар алдындағы нұсқама; сабақтан кейінгі қателерді талдау; тәртіп бұзған әскери қызметшімен жеке әңгіме және т.б. Сипаттамада міндетті түрде көрсету: педагогикалық мақсат пен міндеттерді анықтау; жағдайлар мен шектеулерді айқындау (субординация, тәртіп, уақыт, жеке құрамның ерекшеліктері); педагогикалық ықпал етудің әдістері мен құралдарын таңдап, негіздеу (сендіру, іс-әрекетті ұйымдастыру, бақылау, ынталандыру және т.б.); қысқаша коммуникативтік сценарий құрастыру (офицердің негізгі репликаларының үлгісі, сөйлеу тоны, кері байланыс); күтілетін нәтижелерді және тиімділікті бағалау критерийлерін белгілеу (не өзгеруі тиіс және оны қалай тексеруге болады). Есеп: жағдай және оны шешу туралы жазбаша сипаттама – 2–3 бет.

3. Шығармашылық-рефлексивтік (Мақсаты: болашақ офицердің өзін-өзі бағалау және кәсіби ойлау дағдыларын қалыптастыру).

«Әскери-педагогикалық үдеріске тиімді басшылық етудің негізі ретінде педагогикалық мәдениет пен педагогикалық такт» тақырыбында қысқаша эссе дайындау, онда: офицердің педагогикалық мәдениеті тәртіпке, мотивацияға және оқыту нәтижесіне нәтижелі әсер ететінін ашу; адамдарға басшылық ету сапасын арттыруда офицердің өзін-өзі білімдендіруі және өзін-өзі тәрбиелеуінің рөлін көрсету; қарым-қатынастағы қандай қателіктер (панибраттық/шамадан тыс ресми қашықтық, дәрежелік, формализм) тәрбиелік жұмыстың тиімділігін төмендететінін 1–2 мысалмен келтіру; педагогикалық қызметке өзінің дайындығы туралы қорытынды жасап, өзін-өзі дамытудың 3 бағытын көрсету. Есеп: эссе – 1,5–2 бет.

Өзін-өзі бақылау сынақтары:

1. Адамдар арасындағы қарым-қатынас пен олардың қарым-қатынас психологиясына қатысты мәселелерді зерттейді А: әлеуметтік психология В: когнитивтік психология С: жасқа байланысты психология D: құқықтық психология Е: жалпы психология	2. Тыңдаушыларға мамандық таңдауда көмек көрсетуді көздейтін кәсіптік бағдарлау формасы деп аталады А: кеңес беру В: сұхбат С: ағарту D: диагностика Е: кәсіби іріктеу
3. Тәрбиешінің кәсіби сипаттамасындағы ең маңызды қасиет қандай А: әдептілік В: адалдық С: ойлау	4. Жағымды әрекеттер мен әрекеттерді эмоционалды түрде күшейтуге бағытталған әдіс А: мақтау В: айыптау С: әңгіме

D: әзіл E: эрудиция	D: жаза E: пәнге деген бағаның төмендеуі
5. Ең толық жауапты таңдау арқылы сабақтың негізгі белгілерін анықтаңыз A: сабақ оқытуды ұйымдастыру формасы деп аталады, онда оқытушы тыңдаушылардың тұрақты құрамымен, белгіленген кесте мен уақыт ережелеріне сәйкес сабақ жүргізеді және негізгі дидактикалық міндеттер жүзеге асырылады B: сабақ тұрақты жұмыс уақытымен сипатталады-45 минут C: сабақ оқыту, тәрбиелеу, дамытудың үштұғырлы мақсатының болуымен анықталады D: сабақ келесі белгілермен сипатталады: оқушылардың тұрақты құрамы, сынып, Оқу құралдары мен жабдықтардың болуы, оқытуды тәрбиемен байланыстыру E: сабақ келесі белгілермен анықталады: оқытушының көшбасшылық рөлі, кестенің болуы, оқытудың практикамен байланысы, тыңдаушыларға жеке көзқарас, білімді тексеру	6. Дидактика деп не аталады? A: дидактика – оқыту мен білім беру теориясын дамытатын педагогиканың бір саласы B: дидактика тәрбиелік оқыту процесін зерттейді C: дидактика жас ұрпақтың білімі мен тәрбиесі туралы педагогика бөлімі деп аталады D: дидактика-бұл баланың жеке басының қалыптасу заңдылықтары туралы ғылым E: дидактика – бұл жеке тұлғаның даму заңдылықтары туралы Жеке ғылым
7. Бақылау, әңгімелесу, сұхбат, сауалнама, оқушылардың жазбаша, графикалық және шығармашылық жұмыстарын, педагогикалық құжаттаманы зерттеу бұл әдістер A: педагогикалық тәжірибені зерделеу B: теориялық зерттеу C: математикалық және статистикалық D: үздік тәжірибені үйрену E: эксперимент	8. Білім алушылардың ғылыми білімі мен іс-әрекет тәсілдерін игеруін ұйымдастыру арқылы тұлғаны дамытуға бағытталған білім берудің нақты тәсілі ... A: оқыту B: ойлау C: тәрбие D: білім E: педагогикалық процесс
9. Белгілі бір білім жүйесін игеру процесі мен нәтижесі және осы негізде тұлғаның тиісті даму деңгейін қамтамасыз ету A: білім B: модельдеу C: оқыту	10. Педагогикалық теорияның принциптерін білу, өзінің ғылыми іс-әрекетін талдай білу оның құрамына кіреді A: оқытушының әдістемелік мәдениеті B: негізгі тұлғалық мәдениет C: педагогикалық мәдениет

D: педагогикалық процесс E: тәрбие	D: тұлғалық мәдениет E: білімнің пәндік салалары
11. Адамды оқыту мен тәрбиелеу заңдылықтарын зерттейтін негізгі ғылыми пән _____ педагогика A: жалпы B: салыстырмалы C: жалпы ғылыми D: жас ерекшелігі E: әлеуметтік	12. Тұқымның, этносоциумның, ұлттарды, ұлттың педагогикалық мәдениетін зерттейтін ғылым A: этнопедагогика B: диагностикалық педагогика C: салыстырмалы педагогика D: отбасы тәрбиесі E: әлеуметтік педагогика
13. Оқытушының тыңдаушыға оның тұлғалық, интеллектуалдық және белсенділігін дамытуға бағытталған тәрбиелік және тәрбиелік әсері A: педагогикалық қызмет B: тәрбие C: үйрену D: білім беру E: оқыту	14. Егер оқытушы өзінің қарым-қатынасын _____ аудитория ерекшеліктеріне қарай бейімдесе, онда оның іс-әрекетін _____ деңгейге жатқызуға болады A: бейімделгіш B: жергілікті имитациялау C: өнімді D: шығармашылық E: техникалық
15. Дидактика – бұл A: оқыту теориясы B: Педагогика пәні C: оқу процесі D: педагогика әдістемесі E: педагогика объектісі	16. Педагогика ғылымының негізін қалаушы? A: Я. Коменский B: Сократ C: М. Квинтилиан D: И. Песталоцци E: Януш Корчак

№ 8 ТАҚЫРЫП.

Офицердің педагогикалық қарым-қатынасы

Сабақтың мақсаты: психологиялық-педагогикалық құбылыстарды тиімді зерделеу және түсіну және әскери қызметшілерге білім беру, сондай-ақ курсанттарды (тыңдаушыларды) олардың мінез-құлқы мен қызметін тиімді басқару үшін қажетті басқару дағдыларымен қаруландыру.

ДӘРІС ЖОСПАРЫ

1. Педагогикалық қарым-қатынас және оның функциялары.
2. Қарым-қатынас стильдері және оларды қолдану технологиясы.
3. Офицердің бағыныштылармен қарым-қатынас стилі.

Дәріс мәтіні:

1. Педагогикалық қарым-қатынас және оның функциялары

Бөлімдер мен бөлімшелердің жауынгерлік дайындығын арттырудағы әскери тәртіптің мәні мен рөлі.

Тәртіп – бұл терең және өте күрделі әлеуметтік және психологиялық құбылыс.

Тәртіп – бұл қоғамда қалыптасқан құқық пен мораль нормаларына, сондай-ақ белгілі бір ұйымның талаптарына жауап беретін адамдардың мінез-құлқының белгілі бір тәртібі.

Әскери қызмет саласына қатысты тәртіп - барлық әскери қызметшілердің Қазақстан Республикасының Конституциясында және заңдарында, әскери жарғыларда және командирлердің (бастықтардың) бұйрықтарында белгіленген тәртіп пен ережелерді, сондай-ақ әскери қызметшілер арасындағы мінез-құлық пен өзара қарым-қатынас нормаларын қатаң және дәл сақтауы (ҚР ҚК Тәртіптік жарғысының 1-бабы).

Бөлімдер мен бөлімшелердің жауынгерлік әзірлігін арттырудағы әскери тәртіптің мәні мен рөлі бөлімшеде әртүрлі аспектілер бойынша: адамгершілік, құқықтық, эстетикалық, педагогикалық және психологиялық әскери тәртіптің жоғары деңгейін қамтамасыз етеді.

Әскери психология өзінің назарын мыналарға аударады:

- әскери тәртіптің жеке және әлеуметтік-психологиялық негіздерін ашу;
- бөлімшенің әскери тәртібінің жай-күйін талдау құралдарын әзірлеу;
- бөлімшеде әскери тәртіпті құрудың, қолдаудың және нығайтудың негізгі бағыттарын негіздеу.

Әскери тәртіп келесі элементтерді қамтиды:

- идеологиялық жетілуге, саяси, әлеуметтік-экономикалық және әскери тәртіпті терең түсінуге негізделген әрбір жауынгердің жеке тәртібі;
- әскери ұжымның тәртібі;
- командирлерге тәртіпті тәрбиелеуге және жауынгердің мінез-құлқын басқаруға шебер басшылық ету.

Осы элементтерді нақтылы қарастырайық.

Тәртіптілік – бұл өз әрекеттері мен қылықтарына заңдардың, әскери жарғылардың, командир мен бастықтардың бұйрықтарының ережелері мен талаптарына дәл және қатаң бағынуды қамтамасыз ететін жеке қасиеттердің жиынтығы. Онда жеке тұлғаның мемлекет заңдарына және қоғамның моральдық нормаларына, жатақхана ережелеріне, әскери үлеске қатынасы жеке -психологиялық түрде бекітіледі. Жауынгердің тәртіптілігі – бұл оның Отан қауіпсіздігі үшін қарулы күресте жанқиярлыққа дайын екендігінің көрінісі.

Тәртіптің өзіндік құрылымы бар:

1.теориялық-танымдық ішкі құрылым

– әскери тәртіп талаптарын білу

– құқықтық сана;

– адамгершілік;

– тұрақты оң көзқарастар, әскери қызмет пен әскери тәртіптің қажеттілігіне деген сенімдер.

2. Мотивациялық ішкі құрылым.

3. Практикалық ішкі құрылым

– тәртіпті мінез-құлық дағдылары, іскерлігі мен әдеттері.

Тәртіптілік – бұл көптеген өлшемдері бар тұлғаның сапасы, олардың әрқайсысы оны қалыптастыруда бағалау кезінде ескерілуі керек (1-кесте).

1-кесте-жауынгердің тәртіптілік көрсеткіштері

Жүріс-тұрысында	Рухани көріністе
– әскери тәртіп пен тәртіп ережелерін қатаң сақтау;	– әскери ант талаптарын, әскери жарғыларды, нұсқаулықтарды білу және түсіну;
– командирлердің бұйрықтары мен өкімдерін дәл және бастамашыл орындау;	– әскери тәртіптің қажеттілігі мен орындылығына сендіру;
– жеке қару мен бекітілген техниканы жауынгерлік жағдайда ұстау;	– тәртіпті мінез-құлық дағдылары, іскерлігімен әдеттері;
– қызметтің, жауынгерлік кезекшіліктің уақтылы атқарылуы;	– әскери қызмет талаптарына сәйкес өзін-өзі басқару қабілеті;
– үлгілі көрініс;	– жауынгер көрсеткен еңбекқорлық;
– бөлімшенің қоғамдық өміріне қатысу, командирлерге көмек көрсету;	– алға қойылған міндеттерді шешуге күш салу;

Осы көрсеткіштерге сүйене отырып тәртіптің үш деңгейін ажыратуға болады:

– жоғары-мінсіз тәртіпті әскери қызметшілер;

– орташа - тәртіпті әскери қызметшілер;

– төмен- тәртіпсіз әскери қызметшілер.

Мінсіз тәртіпті жауынгерлер барлық лауазымдық міндеттерді, күш-жігерді және бастаманы орындауда үлкен құлшыныс танытады. Олар әскери тәртіпті бұзбайды, әр түрлі лауазымды тұлғалардан тапсырмаларды орындау кезіндегі айырмашылықтары үшін көптеген ынталандыруларға ие болады.

Олардың әлеуметтік белсенділігі жан-жақты көрінеді:

- қоғамдық тапсырмаларды адал орындайды;
- бастыққа жарғылық тәртіп орнатуға жан-жақты көмек көрсетеді;
- сөзімен және ісімен жолдастарды жаман әрекеттерден сақтайды.

Мінсіз тәртіпті жауынгердің жауынгерлік дайындықтағы жетістігі әдетте жоғары. Бірақ егер сіз қалаған жетістікке бірден жете алмаса, үнемі құлшыныс, сайып келгенде, жауынгерді алдыңғы қатарға шығарады. Мұндай жауынгерлердің негізгі мотивтері-олардың жоғары саяси сана-сезімі, көзқарастары мен сенімдері, Отанның қорғаныс қабілетін нығайтуға қарапайым үлес қосуға бел бууы, әскери борышына адалдығы.

Тәртіпті жауынгерлер біріншісінен бір ғана ерекшеленеді – ұжымның қоғамдық өміріндегі белсенділіктің жеткіліксіздігі. Олар барлық лауазымдық міндеттерді орындауда үлкен еңбекқорлық көрсетеді, жауынгерлік және саяси дайындықта жоғары жетістіктерге жетеді, тәртіпті бұзбайды.

Қоғамдық тапсырмаларға белсенді емес, үнемі бақылауда, кейде қысыммен орындалады. Олар әрдайым жарғылар талап еткендей, жолдастарын теріс қылық жасаудан сақтай бермейді; бұзушылықтар талқыланатын жиналыстарда үндемеуді жөн көреді. Жарғылық тәртіпті орнатуда командирге босаң көмектеседі.

Тәжірибеде тәртіпсіз деп әскери тәртіпті әлсін-әлсін бұзуға бейімділік танытатын әскери қызметшілер аталады. Мұндай әскери қызметшілердің мінез-құлқы белгілі бір таңдауды көрсетеді: олар барлық жарғылық талаптарды елемейді, бірақ белгілі бір міндеттерді орындау кезінде үлкен қиындықтарға тап болады. Бөлімшелердегі тәртіпсіз әскери қызметшілер, олармен тәрбие жұмысының нәтижесінде тәртіптілік деңгейін арттырады.

Әскери қызметшілердің қандай талаптарды көбіне бұзатынына байланысты тәртіпсіз мінез-құлықтың үш түрін көрсетуге болады:

- дауласуға бейімділік;
- орындамауға бейімділік;
- өз бетінше әрекет етуге бейімділік.

Дауласуға бейімділік көбіне кейбір бастықтармен қарым-қатынаста әскери қызметшінің кейде жарғылық талаптардан ауытқуға (әдепсіздік, дөрекілік және т.б.) жол беруінен көрінеді.

Орындамауға бейімділік өзін міндеттерді орындауға деген құлшыныстың жеткіліксіздігі ретінде көрсетеді. Мұндай әскери қызметшілер, әдетте, ешқашан айналасындағылармен қарым-қатынасты шиеленістірмейді, бастықтың барлық бұйрықтары мен өкімдерін оңай тындайды. Бірақ оларды орындауға кірісіп, қиындықтардан аулақ болуға тырысады. Мұндай әскери қызметшілер орындалатын тапсырманың сапасына емес, тапсырған істі, тапсырманы орындау көрінісін жасау тәсілін іздеуге назар аударады.

Егер тәртіпсіз мінез-құлықтың екі түрінде де әскери тәртіпті бұзу ерікті сипатта болмаса, онда өздігінен әрекет етуге бейім әскери қызметшінің жағдайы басқаша. Мұнда әскери қызметші жарғыларға сәйкес келмейтін мақсатты алдын-ала белгілейді, алдын-ала жоспар жасайды және теріс қылық жасағанда елеулі қиындықтарды жеңеді. Бұған өз бетімен кету, ұрлау

жағдайлары, міндеттерден жалтару үшін ауруды сылтаурату және т.б. жатады.

Мінез-құлық – бұл өзара байланысты әрекеттер жүйесі. Бұл ретте теріс қылықтар (әлеуметтік зиянды, азғындық әрекеттер) және жекелеген әрекеттер, тек қозғалыс сипаттамалары бар актілер де орын алуы мүмкін.

Оның екі жағы бар: сыртқы (физикалық) және ішкі (психологиялық).

Қылық – бұл әлеуметтік мағынаны оны жүзеге асыратын адам (топ) жүзеге асыратын әрекет. Жеке және топтық әрекеттерді ажыратады.

Құрылымдық жағынан қылықты келесідей ұсынуға болады. Қылықтың маңызды элементтерінің бірі-мінез-құлық формасы, яғни сезім мүшелері (көру және есту) оның «суретін» тікелей қабылдайды. Бұл әскери қызметшінің мінез-құлқының сыртқы жағы.

Мінез-құлық формасы адам қоршаған әлемде — табиғат пен қоғамда объективті өзгерістер жасайтын құрал ретінде әрекет етеді. Сондықтан оны кейде физикалық мінез-құлық деп те атайды.

Ішкі (психологиялық) жағында адамның белгілі бір іс-қимыл жүйесімен қол жеткізгісі келетін мақсаты ерекшеленеді.

Қылықтың мақсаты-адам өзінің іс-әрекетімен жүзеге асыратын қоршаған әлемдегі нақты өзгерістер. Бұл сыртқы әлемге немесе адамның өзіне қатысты болуы мүмкін.

Қылық уәжі – бұл белгілі бір мақсатқа жету және оған белгілі бір мінез-құлыққа қол жеткізу үшін таңдау қажеттілігі немесе рұқсат етілуі туралы ақыл-ой негіздемесі. Кейбір жағдайларда уәж аталған қылықты шарттайтын сияқты эмоционалды түрде боялған қорытынды болып табылады.

Әскери қызметшілердің уәждерін төмендегідей жіктеуге болады:

- әлеуметтік маңыздылық дәрежесі бойынша-кең әлеуметтік жоспар, ұжымдық (топтық жоспар) және жеке, жеке сипаттағы;
- психиканың арақатынасына және әртүрлі жақтарына байланысты уәждер ұтымды болуы мүмкін (міндет, жауапкершілік, қажеттілікті түсіну) ;
- эмоционалды (ар-намыс, жеке қадір-қасиет, мақтаныш сезімі) және аралас (нанымдар, идеалдар, көзқарастар, әдеттер және т. б.);
- шындық салаларына байланысты идеологиялық, моральдық, эстетикалық, құқықтық себептер ажыратылады).

Жауынгер өзі жасаған қылықтың себебін әрдайым біле бермейді. Бұл әртүрлі себептерге байланысты болады. Эмоционалды қозу-солардың бірі. Белгілі бір жағдайда эмоциялардың ерекше күшті жарқыл пайда болған кезде (ашу, қорқыныш, қуаныш және т.б.), бәрі бірдей ойлаған ойына сәйкес әрекет ете алмайды. Бұл алдын-ала психологиялық дайындықты қажет етеді.

Ұқсас жағдайларда жүйелі қайталануға байланысты қылық әдеттің мәніне ие болған жағдайларда да уәж нақты түсінілмейді.

Жауынгердің мінез-құлқын бағалау олардың моральдық және объективті нәтижелерін ескермей дұрыс бола алмайды.

Ұжымдық тәртіптілік – көптеген жауынгерлердің қылықтарының дұрыстығын, олардың жарғылық тәртіп талаптары мен командирлердің бұйрықтарын орындау, оқу-жауынгерлік міндеттерді ойдағыдай шешу, жана қару-жарақ пен техниканы игеру, жеке уақытты мәдени түрде өткізу, достық

пен ұйымшылдықты нығайту қабілеттерін анықтайтын әлеуметтік-психологиялық қатынастар кешені.

Жеке тұлға сияқты, ұжымдық тәртіптің де өзіндік әлеуметтік-психологиялық негіздері бар. Сол сияқты, бұл негіздерді-топтық қасиеттерді және ұжымдық психологияның басқа элементтерін-әскери ұжымның тәртіптілігі немесе жай ғана оның пәні деп атауға болады.

Тәртіп мәселелері бойынша ұжым ұстанымының тұрақты элементтері:

а) тәртіпті жауынгердің ішкі ұжымдық идеалы, тәртіптің мәні туралы түсінік, жауынгердің жалпы қадір-қасиетіндегі орнын анықтайды;

б) белгілі бір бөлімшеде объективті бағалау шкаласына сәйкес келмеуі мүмкін қылықтардың жекелеген санаттарының маңыздылығының ұжымішілік шкаласы;

в) тәртіптіліктің (тәртіпсіздіктің) нақты көріністеріне ұжымішілік жауап берудің әдеттегі түрі (нормасы), бұл жағымсыз құбылыстарды шешуші түрде айыптау, кейбір жағдайларда – теріс қылықтар жасағандарды мақұлдау және қорғау және елеулі сынға лайық.

Мінез-құлық дәстүрлері мен нормалары. Олар күнделікті мінез-құлықтың әдеттегі стиліне, оны жаңа жағдайларға ауыстыруға байланысты және дағдылар мен әдеттер арқылы жүзеге асырылады. Нормалар мен дәстүрлер жауынгерлердің қызметтік іс-әрекетін ғана емес, олардың қару-жаракқа, техникаға және әскери қызметтің басқа да затты-нәрсе элементтеріне қатынасын реттейді. Олар сондай-ақ жауынгерлердің қызметтік және қызметтік емес қарым-қатынасын, олардың бір-бірімен қарым-қатынасын анықтайды. Бұл-әскери сыпайылық пен әскери сәлемдесу нормалары, әскери қызметшілердің бір-біріне қызметтік және жеке істер бойынша жүгіну ережелері, бастыққа сөзсіз бағыну, өзара сыйластық, ұжымшылдық принциптері.

Ұжымның психологиялық құрылымының ерекшеліктері. Ұжымның пәні үшін психологиялық құрылым, яғни оның мүшелерінің орналасуы, оларды топтастыру ерекшеліктері, рөлдерді бөлу маңызды. Ұжымға басқалар үшін мінез-құлықтың үлгісі болып қана қоймай, әскери тәртіпті нығайту бойынша белсенді жұмыс жүргізетін жауынгерлер қажет. Кейде ұжым құрылымында әртүрлі жағымсыз құбылыстарды қалыптастыратын және қолдайтын теріс микротоптар пайда болады.

Әлеуметтік-психологиялық ерекшеліктер тұрғысынан ұжымның тәртібін келесі критерийлер арқылы бағалауға болады:

- заңдарды, жарғыларды білу және оларды орындай білу;
- сана мен жауапкершілік;
- оқу-жауынгерлік міндеттерді шешудің тиімділігі;
- жеке құрамның қызметі және тұрмысының айқындылығы мен ұйымдастырылуы;
- командирлер мен активтің талапшылдығы және жеке үлгісі;
- - ұжымдағы қарым-қатынас сипаты;
- әскери тәртіп пен жарғылық тәртіпті бұзуға ұжымдық талапшылдық пен төзбеушілік.

Бөлімше ұжымтәртібінің элементтерін білу командирге тәртіпке сапалы психологиялық талдау жүргізуге мүмкіндік береді, оған мыналар кіреді:

- әскери қылықтар мен теріс қылықтардың сипатын олардың түрлері бойынша талдау;

- бұзушылардың жеке басын, олардың бұзушылықтарға қатынасын, бұрынғы мінез-құлқын, қызмет ету мерзімін, мән-жайларын ескере отырып, қылықтардың (теріс қылықтардың) себептерін белгілеу;

- психологиялық-педагогикалық ықпал етудің орынды шараларын анықтау;

- психологиялық-педагогикалық ықпалдың табыстылық шарттарын оқшаулау және зерделеу, тәрбие принциптері мен әдістерін қолдану;

- ұжымның жауынгердің мінез-құлқына сәтті әсер ету шарттарын талдау.

Осылайша, жеке құрамның біртұтас мінез-құлқы мен қызметін талдай отырып, бөлімшедегі әскери тәртіптің жағдайын бағалауға болады.

Әскери тәртіптің деңгейлері әртүрлі болуы мүмкін:

- әскери-қызметтік міндеттерді өте жақсы бағалай отырып, сапалы орындауды қамтамасыз ететін жоғары. Бейбіт уақытта басқа көрсеткіштер болған кезде әскери тәртіптің осындай деңгейінің болуы әскери бөлімшені өте жақсы деп анықтауға мүмкіндік береді;

- жауынгерлік және мемлекеттік-құқықтық даярлықтың жеткілікті жоғары көрсеткіштерін, қызметтік және жауынгерлік міндеттерді шешуді қамтамасыз ететін орташа;

- міндеттерді шешуді қамтамасыз ететін, бірақ жеткілікті тұрақтылық пен сенімділіксіз әскери тәртіптің төмен, ең төменгі рұқсат етілген деңгейі.

Тәртіп пен тәртіптілік біртұтастықта болады, бұл тәртіптілік тәртіпті сақтаудың ішкі шарты және сонымен бірге оның нәтижесі болып табылады: ол неғұрлым жоғары және тұрақты, әскери тәртіп пен тәртіпті нығайту бойынша жұмыс жүйелі, психологиялық және педагогикалық тұрғыдан негізделген.

Бірақ олардың арасында ғылыми және практикалық маңыздылықтан басқа айтарлықтай айырмашылық бар. Егер тәртіп (бұл жауынгердің мінез – құлқының сыртқы көрінісі) негізінен жауынгердің мінез-құлқын реттеуші болса, онда тәртіп (тұлғаның сапасы) ішкі реттеуші болып табылады. Тәртіптілік жеке тұлғаның жеке тұрақты қасиеті ретінде өзін-өзі ұйымдастыру, өзін-өзі бақылау, сыртқы бақылаудың болмауы жағдайында мінез-құлықты өзін-өзі реттеу қабілетінде көрінеді.

Осылайша, әскери тәртіп-тәртіптілікті қалыптастырудың сыртқы факторы. Осылайша, әскери ұжымның тәртібі әртүрлі әлеуметтік-психологиялық факторлармен тығыз байланысты, олардың бір бөлігі оның нақты механизмінің қызметін атқарады, ал екіншісі тәртіптік мінез-құлықты күшейтеді, оқу-жауынгерлік міндеттерді орындауға әсер етеді.

2. Қарым-қатынас стильдері және оларды қолдану технологиясы

Жауынгердің тәртіпті параметрлері

Бөлімшеде жоғары әскери тәртіпті сақтауға жауынгерлерді жауынгерлік

және мемлекеттік-құқықтық даярлаудың бүкіл жүйесі, әскерлердің өмірі мен қызметінің барлық салты қол жеткізеді. Бұл жерде командирдің әскери ұжымды басқару жөніндегі қызметі жетекші рөл атқарады.

Әскери тәртіпті нығайту жұмысы құрылатын екі негізгі бағытты көрсетуге болады: тәртіптілікке тәрбиелеу және мінез-құлықты басқару. Бұл бағыттар бірдей міндеттерді шешеді - әскери қызмет жағдайында объективті түрде қажет болатын жауынгерлердің мінез-құлқын қамтамасыз етеді, бірақ оны әр түрлі жолмен шешеді.

Тәртіптілікке тәрбиелеу мен мінез-құлықты басқару арасындағы айырмашылықтар жауынгерлердің санасындағы өзгерістердің сипатына қатысты, олар сайып келгенде тиісті мінез-құлықты анықтайды. Бірінші жағдайда, біз жауынгерлердің салыстырмалы түрде тұрақты жеке қасиеттері және әскери ұжымның бірдей тұрақты әлеуметтік-психологиялық сипаттамалары туралы айтып отырмыз.

Тәртіптілікке тәрбиелеу «алыс қашықтыққа» жүзеге асырылады. Ешкім, мысалы, әскери тәртіптің маңыздылығы туралы әңгімені тыңдағаннан кейін, тәртібі нашар сарбаздың мінез-құлқы бірден өзгереді деп күтпейді. Тұлғаның психологиялық ерекшеліктеріндегі және ұжым психологиясының ерекшеліктеріндегі түбегейлі өзгерістер ықпал ету құралдары мен әдістерінің күрделі жүйесін қолданудың арқасында кезең-кезеңмен, бірте-бірте, салыстырмалы түрде ұзақ уақыт бойы жинақталады. Тәртіптілікке тәрбиелеу барысында тұлғаның бағытында, мінезінде, қабілетінде, темпераментінде жағымды қасиеттер нығайтылады.

Мінез-құлықты басқару тұрақты психикалық қасиеттерге қатысты түбегейлі өзгерістермен тікелей байланысты емес. Мінез-құлықты басқару «қысқа мерзімді әрекетке», ағымдағы мәселелерді шешу процесінде тәртіпті мінез-құлықты қамтамасыз етуге арналған.

Мінез – құлықты басқару дегеніміз – әр сәтте оның алдында тұрған нақты тапсырманы сәтті шешу үшін қажет жауынгердің мінез-құлқын сенімді түрде қамтамасыз ету. Бұған мақсаттар мен мотивтерге үздіксіз әсер ету арқылы қол жеткізіледі, ал әр жағдайда басқаша емес, осылай жасауға итермелейді.

Тәртібі нашар әскери қызметшіні алғашқы екі жыл ішінде ең болмағанда сырттай (қызметінің нәтижесі бойынша) кез келген уақытта тәртіпті әрекетке, қызметтік міндеттерін тиімді орындауға ынталандыру.

Психологиялық тұрғыдан жауынгерлердің мінез-құлқын басқару құрылымында келесі үш негізгі компонентті ажыратуға болады:

- жауынгерлердің мінез-құлқын диагностикалау және болжау;
- шешім қабылдау;
- орындауды ұйымдастыру.

Диагностика және болжау жауынгердің қолма-қол субъективті мүмкіндіктерін зерттеуге және оның ықтимал мінез-құлқын болжауға бағытталған.

Шешім қабылдау бағыныштыларға жүктелетін міндеттердің сипатын анықтауды қамтиды.

Орындауды ұйымдастыру жауынгерді осы тапсырманы адал орындауға

ынталандыру үшін жеткілікті тиімді мінез-құлық мотивтерін қамтамасыз ете алатын әлеуметтік-психологиялық құралдарды әзірлеу және қолдану. Бұған тәрбие әдістері, сондай-ақ нұсқау беру, орындалуды бақылау және бағалау, көтермелеу және өндіріп алу сияқты арнайы командалық құралдар кіреді.

Мінез-құлықты басқару сонымен қатар ұжымдардың әлеуметтік-психологиялық атмосферасын басқаруды қамтиды.

Нақты жағдайларға байланысты әскери тәртіпті нығайту жөніндегі қызметтің екі негізгі бағыты арасындағы қатынастар әртүрлі болуы мүмкін. Келесі қызмет түрлерін көрсетуге болады, олардың әрқайсысында осы қатынастар ерекше: жауынгерлік қызмет, жауынгерлік кезекшілік, күзет және ішкі қызметтер, оқу, жауынгерлік техника мен қаруға қызмет көрсету, қоғамдық қызмет, өзіне-өзі қызмет көрсету, бос уақыт.

Әскери тәртіпті нығайтудың негізгі бағыттары:

- саналылықты, идеялық сенімділікті, өз Отанына деген адалдықты қалыптастыру және дамыту;

- бөлімшенің жеке құрамының өмірі мен қызметін жоғары ұйымдастыруға қол жеткізу;

- әскери қызметшілерде белсенді өзін-өзі тәрбиелеуді қалыптастыру (өзін-өзі бағалау, өзін-өзі тану, өзін-өзі өзгерту)

- командирдің жауынгерлер мен әлеуметтік топтардың, тұтастай алғанда ұжымның психологиялық ерекшеліктерін терең және жан-жақты зерделеуі, білуі және дұрыс есепке алуы;

- тәртіптегі командирдің жеке үлгісі.

«Біздің тәртіп, деп жазды М.В. Фрунзе, жазадан қорқу мен ашық түрде мәжбүрлеуге емес, әркімнің өз міндетін ерікті, саналы түрде орындауына негізделген, мұндай тәртіптің алғашқы үлгісі ретінде командалық құрам көрсетуі керек»:

- әскери бөлімше ұжымында салауатты моральдық-психологиялық ахуал қалыптастыру;

- жауынгерлерге әскери қызмет жағдайларына бейімделуге көмек көрсету.

Жауынгер қызметке кірген кезде бейімделудің әртүрлі түрлері болады (физиологиялық, психологиялық, биологиялық, әлеуметтік). Күн тәртібіне, әскери тәртіп талаптарына, жарғылардың талаптарына оң бейімделу жағымсыз психологиялық жағдайлардың, ең алдымен шиеленістің төмендеуімен және жойылуымен қатар жүреді. Бұл физикалық және психологиялық стресстерге қарапайым бейімделу негізінде, сонымен қатар психологиялық және физиологиялық механизмдер мен қасиеттерді дамыту, қиындықтарды сәтті жеңу арқылы жүреді. Бейімделудің барлық факторларын ішкі (білім, тәжірибе, көзқарас, мінездің, темпераменттің, қабілеттің ерекшеліктері) және сыртқы (міндеттердің күрделілігі, жаңалықтың дәрежесі және шешілетін міндеттердің қиындығы, қауіптің болуы, командир мен ұжымның ерекшеліктері, оқу – тәрбие жұмысы) деп бөлуге болады. Осы факторларды ескере отырып, командир жас жауынгерлердің қызмет жағдайына бейімделу процесіне пайдалы әсер етуі мүмкін.

Осылайша, басқалармен бірге әскери тәртіпті нығайту бойынша жұмыстың

әлеуметтік-психологиялық аспектісі бар. Онда жауынгерлердің жеке психологиялық ерекшеліктерін ғана емес, сонымен қатар ұжым психологиясының ерекше қасиеттерін де ескеру қажет. Әскери ұжымның психологиясын басқару әскери тәртіпті нығайтудың маңызды шарттарының бірі ретінде әрекет етеді.

Жауынгердің тәртіптілік параметрлері:

- қылықтар мен іс-әрекеттердің әскери жарғылардың талаптарына сәйкестік шарасы;
- тәртіптілік мінез-құлықтың себептері;
- қиын, қауіпті жағдайда тәртіптіліктің тұрақтылығы
- дұрыс мінез-құлықтың дербестік дәрежесі.

Қорытынды: әскери тәртіптің ерекшеліктері: басшының қызметінде ол өмірдің барлық аспектілерінде (кәсіби, отбасылық, жеке) жеке үлгі көрсетуге және оны түсінуге ғана емес, сонымен бірге осы қағиданы сөзсіз орындауға, өзін-өзі реттеуге және басшының мінез-құлқын өзін-өзі бақылауға негізделуі керек. Әскери қызметшілер командирлердің шақырулары мен мінез-құлқының сәйкессіздігіне қатты көңіл аударады. Мұндай сәйкессіздік келісімшарт бойынша әскери қызметші, сарбаздың кіші офицерлер құрамын құрудың бүкіл процесіне орны толмас зиян келтіреді. Әрқашан тәрбиені өзіңізден бастау керек екенін есте ұстау керек.

3. Офицердің бағыныштылармен қарым-қатынас стилі

Жүйке-психикалық тұрақсыздық деп түсініледі-дененің бейімделу және компенсаторлық механизмдерінің әлсіздігіне байланысты эмоционалды шиеленіс жағдайында оңтайлы жұмыс істеуді және барабар реакцияны бұзуға бейімділікпен сипатталатын адамның психикалық белсенділігінің жағдайлары.

Жүйке-психикалық тұрақсыздықтың түрлері:

- Нәресте жауынгерлері;
- Оқшауланушылар;
- Қақтығыстар;
- Науқастар.

Жүйке-психикалық тұрақсыздық белгілері бар адамдарды анықтау және алдын алу кезеңдері:

- 1 кезең: БДҰ-да (БДҰ, БДҰ) және құрама пункттерде әскери қызметке шақыру үшін кандидаттарды іріктеуді ұйымдастыру және өткізу;
- 2 кезең: тікелей әскери бөлімде қызмет ету кезеңінде ЖПТ және психикалық бұзылулары бар әскери қызметшілерді анықтау (оның ішінде «болжам 2», «ЖПТ -А» сауалнамасын пайдалану);
- 3 кезең: ЖПТ бар және психикалық ауытқуы бар адамдарды динамикалық Медициналық және психологиялық бақылау, жағымсыз жағдайлардың алдын алу.

Фрустрация – бұл адамның үмітсіздік сезімімен, қалаған мақсатына жетудегі үмітсіздігімен бірге өзінің сәтсіздігінің эмоционалды ауыр тәжірибесі.

Психологиялық оңалту-стресстік сипаттағы немесе стресстік өмірлік оқиғасы бар айтарлықтай өзгерген режимдегі экстремалды жағдайларда

тапсырмаларды орындағаннан кейін адамның психикалық белсенділігін қалпына келтіру.

Психореабилитациялық жұмыстың негізгі принциптері:

- Уақытылы болу принципі;
- Қызметтік-жауынгерлік міндеттерді орындау ауданында тікелей психореабилитацияны ұйымдастыру қағидаты;
- Психореабилитациялық жұмыстың әскери қызметшінің жеке басына, нақты бөлімшеге жақындығы қағидаты;
- Бөлімше, жауынгерлік топтар құрамын сақтау қағидаты;
- Әскери қызметтің барлық тәртібін сақтау принципі;
- Жеке құраммен жұмыста ол орындаған міндеттердің жоғары маңыздылығын тануға және қызметтік-жауынгерлік қызметтің сапасын жоғары бағалауға бағдарлану қағидаты;
- Әскери қызметшілерге қамқорлық, психологиялық қолдау атмосферасын құру принципі.

ЖПТ алдын алу бойынша міндеттерді шешу командирлердің, олардың тәрбие замест жөніндегі орынбасарларының, психологтар мен медицина қызметкерлерінің тығыз ынтымақтастығымен мүмкін болады. Жүйке-психикалық тұрақсыздық белгілері бар әскери қызметшілерді анықтау жөніндегі жұмысты ұйымдастыру бөлімге толықтыру келген кезеңде жоспарлы іс-шараларды көздеуге тиіс.

Бұдан басқа, лауазымды адамдарға жүйке-психикалық тұрақсыздықтың алдын алу бойынша негізгі шаралар жеткізіледі:

- бағыныштыларға Мұқият, сезімтал көзқарас, олардың сезімдерін, ойларын, пайымдауларын, ұсыныстарын және т. б. құрметтеу, оларға қатал қорлайтын сөздер, әділетсіздік және т. б.;
- әскери ұжымдарда салауатты моральдық-психологиялық ахуал құру-сыйластық, ізгі ниет және өзара көмек атмосферасы;
- салауатты өмір салтын қалыптастыру, маскүнемдікке, нашақорлыққа және нашақорлыққа қарсы күрес;
- жанжалдардың алдын алу және басқа да психотравматикалық жағдайларды болдырмау;
- әлсіреген әскери қызметшілер үшін дене жүктемесін шектеу;
- қызмет өткеруден уақытша, толық немесе ішінара босату, шаруашылық жұмыстарды орындаумен айналысатын бөлімшелерге ауыстыру;
- әскери қызметшілерге олардың мінезінің типологиялық ерекшеліктерін, олармен байланысты ықтимал жағымсыз көріністерді түсіндіру және өзін-өзі бақылау және түзету үшін ұсынымдар тұжырымдау (психолог жеке өзі жүргізеді);
- жүйке-психикалық тұрақсыздық белгілері бар жауынгерлердің мінез-құлқы жеткіліксіз болуы мүмкін ең типтік жағдайларды білу.

Алынған ақпаратты әскери қызметшілерге зиян келтіру үшін пайдалану жағдайларына жол бермеу ерекше атап өтіледі.

Бұл бақылауларды психолог талдайды, әңгімелесу барысында нақтыланады және тестілеу нәтижелерімен толықтырылады. Әскери қызмет

жағдайларына бейімделу барысын «бейімделу» көп деңгейлі жеке сауалнамасының көмегімен бағалауға болады.

Зерттеудің жалпыланған деректері қолбасшылыққа жеке-тәрбиелік сипаттағы шаралар, белгілі бір әскери қызметшіні ұтымды пайдалану, психопрофилактикалық және психокоррекциялық іс-шаралар туралы нақты ұсыныстар жасауға негіз болады. Аталған барлық іс-шаралар психологтың ЖПТ белгілері анықталған әскери қызметшілермен жұмыс жоспарында көрсетілуі тиіс.

Әскери қызметті кейінгі өткеру кезеңінде олардың ағымдағы жай-күйін бақылау, ұжымда байқалатын әскери қызметшінің қарым-қатынас жүйесін зерделеу, оның эмоционалдық және іскерлік мәртебесін бағалау және психопрофилактикалық және түзету іс-шараларын уақтылы жүргізу мақсатында жүйке-психикалық тұрақсыздық белгілері бар адамдарды (жұмыс жоспарына сәйкес) динамикалық бақылау жүзеге асырылады.

Осыған байланысты ең ақпараттысы-социометриялық әдіс. Сонымен қатар, жеке тұлғаны зерттеудің басқа әдістерін қолдануға болады – Тәуелсіз сипаттамалар, сараптамалық сауалнама, бақылау.

Жүйке-психикалық тұрақсыздықтың алдын алу әдістері:

- әңгімелесу;
- психотренинг;
- автотренинг;
- қолдау, жігерлендіру;
- - еңбек режимі;
- кәсіби бағдар және ұтымды бөлу;
- демалыс;
- психологиялық оңалту;
- әлеуметтік оңалту;
- жеке көзқарас;
- эмоционалды разряд;
- психологиялық релаксация;
- медициналық көмек;
- әкімшілік шаралар;
- тұрақты бақылау;
- мерзімді тестілеу.

ЖПТ алдын алудың аталған әдістері әскери қызмет өткерудің барлық кезеңдерінде жүргізіледі және тұтастай алғанда қызметті ұйымдастыруға да, әскери қызметшілердің психикалық денсаулығын сақтауға жауапты барлық лауазымды адамдардың кәсіптік даярлық деңгейіне де байланысты болады.

Өзін-өзі бақылауға арналған сұрақтар

1. Әскери тәртіпке анықтама беріңіз және оның қандай нормативтік құжаттармен реттелетінін көрсетіңіз.
2. Неліктен тәртіп әлеуметтік және психологиялық құбылыс болып саналады?
3. Дәріс бойынша әскери тәртіптің негізгі элементтерін атаңыз және

олардың мәнін қысқаша түсіндіріңіз.

4. Әскери қызметші тұлғасының қасиеті ретінде тәртіптілік дегеніміз не?

5. Тәртіптіліктің құрылымын сипаттаңыз (теориялық-танымдық, уәждемелік, практикалық ішкіқұрылымдар) және әрқайсысына мысал келтіріңіз.

6. Тәртіптіліктің көрсеткіштері «мінез-құлықта» және «рухани болмыста» қалай көрінеді? Әрқайсысынан 3-тен атаңыз.

7. Тәртіптіліктің деңгейлері қандай (жоғары, орта, төмен) және олардың айырмашылығы неде?

8. Тәртіп (сыртқы реттеуші) пен тәртіптілік (ішкі реттеуші) ұғымдарының айырмашылығын түсіндіріңіз.

9. Тәртіпсіз мінез-құлықтың үш түрін атаңыз және әрқайсысына мысал келтіріңіз.

10. Қылық (поступок) дегеніміз не және оның құрылымы қандай (мінез-құлық формасы, мақсат, уәж)?

11. Қылықтың уәжі не себепті толық саналы түрде аңғарылмауы мүмкін? Дәрістегі себептерді атаңыз.

12. Тәртіптілікті тәрбиелеу мен мінез-құлықты басқарудың айырмашылығы неде (мақсаты, уақыты, күтілетін нәтижесі)?

13. Мінез-құлықты басқару қандай үш құрамнан тұрады (диагностика және болжау, шешім қабылдау, орындауды ұйымдастыру) және әр кезеңде командир не істейді?

14. Әскери қызметшінің қызмет жағдайына бейімделуіне қандай факторлар әсер етеді (ішкі және сыртқы)?

15. Жүйке-психикалық тұрақсыздық (ЖПТ/НПН) ұғымына анықтама беріңіз және бөлімшеде оның алдын алудың негізгі шараларын атаңыз.

ПРАКТИКАЛЫҚ САБАҚ ЖОСПАРЫ

Офицердің педагогикалық қарым-қатынасы

1. Педагогикалық қарым-қатынас және оның функциялары.
2. Қарым-қатынас стильдері және оларды қолдану технологиясы.
3. Офицердің бағыныштылармен қарым-қатынас стилі.

Сабақтың мақсаты: курсанттарда (тыңдаушыларда) бағыныштылардың мінез-құлқын басқару, әскери тәртіпті сақтау және қақтығыстардың/ЖПТ (НПН) алдын алу жағдайларында офицердің педагогикалық қарым-қатынас дағдыларын қалыптастыру.

Сабақ түрі: тәжірибелік сабақ (тренинг + кейс талдау + рөлдік ойын).

Оқытудың міндеттері: сабақ соңында курсант орындай біледі:

- педагогикалық қарым-қатынастың функцияларын және оның тәртіп/тәртіптілікпен байланысын түсіндіреді;
- жағдайға және әскери қызметшінің ерекшелігіне қарай қарым-қатынас стилін дұрыс таңдайды;
- мінез-құлықты қысқаша диагностика жүргізеді: мақсат – уәж – мінез-

құлық формасы;

– мінез-құлықты басқару технологиясын қолданады: диагностика → шешім → орындауды ұйымдастыру;

– нұсқау/тапсырманы анық береді, кері байланыс жасайды, бақылау/бағалауды, көтермелеу/тәртіптік ықпал шараларын (оқу форматында) қолданады;

– ЖПТ (НПН), фрустрация, жанжал белгілері кезінде алдын алу қарым-қатынас тәсілдерін пайдаланады.

Оқу мәселелерді келесі тәжірибелік форматта қарастыруға болады:

1. Әскери тәртіпті нығайтудағы педагогикалық қарым-қатынастың функциялары.

2. Қарым-қатынас стильдері және оларды қолдану технологиясы (қай жағдайда қай стиль тиімді).

3. Офицердің бағыныштылармен қарым-қатынас стильдері (қызметтің типтік жағдайларында).

4. Мінез-құлықты басқару алгоритмі: диагностика – шешім – орындауды ұйымдастыру.

5. Қақтығыстардың және ЖПТ (НПН) алдын алудағы қарым-қатынас құралдары.

Сабақтың барысы (кезендер, тапсырмалар, бақылау)

1. Ұйымдастыру-мотивациялық кезең.

Сабақ мақсаты мен жұмыс ережелерін белгілеу (әдептілік, қызметтік қарым-қатынас мәдениеті, регламент).

Жедел сұрау (фронтальды): 3–4 сұрақ (тәртіп, тәртіптілік, қылық құрылымы).

Бақылау: ауызша жауап, қысқа түзету.

2. Өзектендіру және «дағдылық қыздыру»

1-тапсырма: «Ұғымды іс-әрекетте көрсету» (жұппен жұмыс)

Әр жұпқа 1 термин беріледі: тәртіптілік / уәж / фрустрация / мінез-құлықты басқару / ұжымдық тәртіп. Олар мынаны орындайды:

– анықтама немесе ұғым (1–2 сөйлем);

– қызметтен мысал (1 жағдай).

Бақылау: жұптың 30–40 секундтық таныстырылымы, оқытушының нақтылауы.

3. Негізгі бөлім — кейстер және алгоритм

2-тапсырма: «Қылықты (поступок)» жағдайды талдау (4–5 адамнан топ)

Әр топқа кейс беріледі. Кестені толтырады:

– мінез-құлық формасы (бақыланатын белгі);

– болжамды мақсат;

– ықтимал уәждер (2–3);

– тәртіптілік деңгейі (жоғары/орта/төмен) – дәлелдеу.

Бақылау: топ шешімін қорғау (2 мин) + сұрақтар.

3-тапсырма: «Мінез-құлықты басқару жоспары» (топтық жұмыс)

Осы кейс бойынша офицер әрекетін 3 қадаммен құрастыру:

1. диагностика/болжау (нені анықтау керек, неге мән беру);
2. шешім қабылдау (қандай талап/тапсырма, қандай стиль);
3. орындауды ұйымдастыру (нұсқаулық беру, бақылау, бағалау, көтермелеу/ықпал шаралары — оқу форматында).

Бақылау: чек-парақ бойынша тексеру («3 компонент бар» + логика + қызметтік әдебін сақтау).

4. Рөлдік ойын «Офицер–бағынышты»

4-тапсырма: Рөлдік жаттығу (үштік):

Рөлдер: офицер / бағынышты / бақылаушы-бағалаушы.

Сценарийлер (таңдау бойынша):

1. қайым-қайым дауласуға бейімділік (әдепсіз реплика, бастықпен дауласа беру);
2. орындамаушылық (тапсырма орындалғандай көрсетіп, «көзбояушылық»);
3. өз бетінше әрекет ету (өз бетімен кету/міндеттен жалтару — оқу мақсатында талдау);
4. жүктемеден кейін ЖПТ (НПН)/фрустрация белгілері (ашуланшақтық, күйзеліс, «сыр беру»).

«Офицердің» міндеті:

- қарым-қатынас стилін таңдау;
- талап/тапсырманы нақты қою;
- кері байланыс беру;
- бақылау мен қолдау тетігін белгілеу;
- қажет болса алдын алу шараларын қолдану (тактілік, кернеуді төмендету, психолог/медикке жолдау — тәртіпке сай).

«Бақылаушы» чек-параққа белгілейді:

- сөйлеу мәдениеті, педагогикалық такт;
- тапсырманың айқындылығы;
- диагностика элементтері (сұрақ қою, нақтылау);
- бақылау/бағалау қолданылуы;
- шиеленісті ушықтырмау, кемсітпеу;
- нәтиже (бағынышты тапсырманы түсінді).

Бақылау: өзара бағалау + оқытушының қысқа кері байланысы (1 күшті жағы + 1 жетілдіру аймағы).

5. Қорытынды және рефлексия

Талқылау: қандай сөз тіркестері/тәсілдер тәртіпті күшейтеді, қайсысы қарсылықты арттырады.

Шағын тест (5 сұрақ) немесе сұрау:

- 1) тәртіп vs тәртіптілік;

- 2) мінез-құлықты басқарудың 3 компоненті;
- 3) тәртіпсіз мінез-құлықтың 3 түрі;
- 4) қылық құрылымы;
- 5) ЖПТ (НПН) алдын алудың 3 шарасы (қарым-қатынас арқылы).

Бақылау: ауызша/жазбаша қысқа жауаптарды жинау.

Бағалау критерийлері (баллмен де қоюға болады):

- Ұғымдарды білуі және кейсті талдаудың дұрыстығы.
- Мінез-құлықты басқару алгоритмін қолдана алуы.
- Қарым-қатынас стилін негізді таңдауы және педагогикалық такт сақтауы.
- Тапсырманы нақты қоюы және кері байланыс сапасы.
- Адаптация/ЖПТ (НПН) факторларын ескеруі (дұрыс алдын алу әрекеттері).

Үй тапсырмасы (оқытушы қалауымен):

- 1) 1 жағдайды талдап жазу ($\frac{1}{2}$ –1 бет): форма–мақсат–уәж–офицер шаралары.
- 2) «Офицердің педагогикалық қарым-қатынасының 5 ережесі» атты қысқа жадынама дайындау.

Бұл тақырыпты зерделеу кезінде терминологиялық сөздіктің келесі ұғымдарымен жұмыс істеуге болады:

Термин	Анықтама (қысқаша)	Офицер үшін практикалық мәні
Педагогикалық қарым-қатынас	Офицердің бағыныштылармен оқыту, тәрбиелеу, тәртіпті сақтау және әскери қызметшінің тұлғалық дамуына бағытталған кәсіби ұйымдастырылған өзара әрекеті.	Сөз, үлгі және қатынас арқылы ықпал етіп, бөлімшені тиімді басқаруға көмектеседі.
Педагогикалық қарым-қатынастың функциялары	Әскери педагогикадағы қарым-қатынастың негізгі міндеттері: ақпараттық, ұйымдастырушылық, тәрбиелік, реттеушілік, қолдаушы (психологиялық) функциялар.	Жағдайға қарай дұрыс «қарым-қатынас режимін» таңдауға мүмкіндік береді: түсіндіру, талап қою, қолдау, бұзушылықтың алдын алу.
Қарым-қатынас стилі	Басшының бағыныштылармен өзара әрекеттесуінің тұрақты мәнері (тон, қашықтық, ықпал ету тәсілдері), жағдайға сәйкес таңдалады.	Сенімге, тәртіпке, уәжге және моральдық-психологиялық ахуалға тікелей әсер етеді.
Әскери тәртіп	Әскери қызметшілердің ҚР заңдарына, әскери жарғыларға және командирлер (бастықтар)	Бөлімшенің басқарылуын және жауынгерлік әзірлігін

	бұйрықтарына сәйкес белгіленген тәртіп пен қағидаларды қатаң және дәл сақтауы.	қамтамасыз ететін негіз.
Тәртіптілік (дисциплиналық)	Әскери жарғылар, бұйрықтар және әскери борыш талаптарына сай әрекет етуге ішкі дайындықты қамтамасыз ететін тұлғалық қасиет.	Сыртқы бақылаусыз жағдайда да дұрыс мінез-құлықты сақтауға мүмкіндік береді.
Өзін-өзі тәртіпке келтіру (өзіндік тәртіп)	Тұлғаның өзін-өзі ұйымдастыру, өзін-өзі бақылау және мінез-құлықты өзіндік реттеу қабілеті.	Қиын/қауіпті жағдайда тәртіптіліктің тұрақтылығын арттырады.
Ұжымдық тәртіптілік	Ұжымдағы әлеуметтік-психологиялық қатынастар жүйесі; көпшіліктің дұрыс қылық жасауын, ұйымшылдықты және міндеттерді орындауды қамтамасыз етеді.	Командир жеке адаммен қатар ұжымның нормалары мен дәстүрлеріне де ықпал етеді.
Қылық (поступок)	Әлеуметтік мәні субъект (немесе топ) тарапынан саналы түрде ұғынылатын әрекет; жеке және топтық қылық болады.	Тәртіпті бағалау нақты қылықтарды және олардың себептерін талдаудан басталады.
Мінез-құлық формасы	Қылықтың сыртқы, бақылауға болатын жағы («әрекет суреті»), көру және есту арқылы қабылданады.	Алғашқы белгілерді береді, бірақ себепті толық ашпайды — мақсат пен уәжді анықтау қажет.
Қылықтың мақсаты	Адамның белгілі әрекеттер жүйесі арқылы қол жеткізгісі келетін нәтижесі (сыртқы ортада немесе өзінде болатын өзгеріс).	Қателік/тәртіп бұзу не жетістікке не түрткі болғанын түсінуге көмектеседі.
Уәж (мотив)	Мақсат қоюдың және оған жету үшін мінез-құлық формасын таңдаудың ішкі негіздемесі (рационалды, эмоциялық немесе аралас болуы мүмкін).	Уәжді анықтамай тиімді педагогикалық ықпал шарасын таңдау қиын.
Мінез-құлықты басқару	Ағымдағы міндеттерді орындау барысында бағыныштылардың қажетті мінез-құлқын қамтамасыз ету үшін командирдің мақсат пен уәжге ықпал етуге бағытталған	«Осында және қазір» нәтижеге жеткізеді (ұзақ мерзімді тәрбиелеуден айырмашылығы).

	әрекеттер жүйесі.	
Мінез-құлықты диагностикалау және болжау	Әскери қызметшінің субъективті мүмкіндіктерін зерттеу және нақты жағдайда ықтимал әрекетін алдын ала болжау.	Кімге қандай міндет беру, қай жерде бақылау/қолдауды күшейту керегін дұрыс анықтайды.
Жүйке-психикалық тұрақсыздық (ЖПТ/НПН)	Эмоциялық ширығу кезінде бейімделу және өтем механизмдерінің әлсіздігі салдарынан қызметтің оңтайлы жүруі мен адекватты жауап берудің бұзылуына бейімді күй.	Тактілі қарым-қатынасты, жанжалдың алдын алуды және психолог/медицина қызметімен бірлесіп жұмыс істеуді талап етеді.
Психологиялық оңалту (реабилитация)	Экстремалды жағдайларда міндет орындағаннан немесе күшті стресс оқиғасынан кейін психикалық қызметті қалпына келтіру.	Срывтар, жанжалдар, тәртіп бұзушылықтар және қызметтегі қателіктер қаупін төмендетеді.

КОӨЖ ЖОСПАРЫ:

КОӨЖ мақсаты: офицердің педагогикалық қарым-қатынас дағдыларын курсанттармен тәжірибеде қолдануын қамтамасыз ету: тәртіпті нығайту, мінез-құлықты басқару, уәжді анықтау, қақтығыстың және ЖПТ (НПН) алдын алу.

Өзіндік жұмыстың міндеттері (курсант білуі/істей алуы тиіс):

- педагогикалық қарым-қатынастың функцияларын және тәртіппен байланысын түсіндіреді;
- жағдайға сай қарым-қатынас стилін таңдайды;
- қылықты (поступок) форма–мақсат–уәж бойынша талдайды;
- мінез-құлықты басқарудың 3 кезеңін қолданады (диагностика→шешім→орындауды ұйымдастыру);
- кері байланыс, бақылау және түзету ықпалын тактілі түрде жүзеге асырады;
- ЖПТ (НПН) қаупі бар жағдайда қарым-қатынас арқылы алдын алу алгоритмін ұсынады.

КОӨЖ мазмұны (кезендер, тапсырмалар, бақылау)

1. Ұйымдастыру және нұсқау беру

Оқытушы: мақсатты, бағалау критерийін, регламентті түсіндіреді.

Курсант: жұмыс парағын алады (кейс, кесте, чек-парақ).

Нәтиже: тапсырмаларға дайындық.

2. Теорияны өзектендіру

1-тапсырма: «Жедел түсініктеме» (жеке жұмыс + оқытушымен талқылау).

Курсант 5 ұғымға қысқа анықтама жазады (әрқайсысы 1–2 сөйлем): әскери тәртіп; тәртіптілік; қылық; уәж; мінез-құлықты басқару.

Оқытушы: түзетеді, нақтылайды, қысқа сұрақтар қояды.

Бақылау: ауызша сұрау + анықтамалардың дәлдігі.

3. Кейс-талдау

2-тапсырма. «Қылықты талдау кестесі» (жеке/жұптық).

Курсант берілген жағдайды кесте бойынша талдайды:

- Мінез-құлық формасы (не байқалды?);
- Болжамды мақсат (неге ұмтылды?);
- Ықтимал уәждер (2–3 нұсқа);
- Тәртіптілік деңгейі (жоғары/орта/төмен) және дәлел;
- Ұжым факторы (микротоп, дәстүр, қысым бар ма?).

Оқытушы: логикасын тексереді, сұрақпен дәлелдетеді.

Бақылау: кестені толықтыру сапасы және дәлелді жауап.

4. Әрекет жоспарын құрастыру

3-тапсырма: «Мінез-құлықты басқару алгоритмі».

Курсант сол кейске офицердің әрекетін 3 блокпен жазады:

- 1) Диагностика/болжау: қандай сұрақ қоямын, нені тексеремін?
- 2) Шешім: қандай тапсырма/талап қоямын, қандай стиль таңдаймын?
- 3) Орындауды ұйымдастыру: нұсқаулық, бақылау, бағалау, кері байланыс, көтермелеу/ықпал шаралары (оқу форматында).

Оқытушы: жоспардың уставтық әдепке сай болуын және ықпалдың дәлдігін бағалайды.

Бақылау: жоспардың құрылымы (3 блок) және орындылығы.

5. Коммуникативтік тренинг

4-тапсырма: «Қысқа диалог» (рөлдік жаттығу).

Курсант 2 минуттық диалог құрады: «офицер–бағынышты».

Бір нысана жағдай таңдалады: пререкание (дауласып жауап беру); неисполнительность (тапсырманы созу/көзбояушылық); фрустрация белгілері (күйзеліс, ашуланшақтық); ЖПТ (НПН) қаупі (срывқа жақын).

Бақылаушы – оқытушы чек-парақ бойынша бағалайды:

- такт, сөйлеу мәдениеті;
- талаптың айқындығы;
- кері байланыс және бақылау;
- шиеленісті төмендету;
- нәтиже (тапсырма қабылданды/түсінілді).

6. Қорытынды және рефлексия

Тапсырма 5. «Рефлексия парағы».

Курсант 3 жауап жазады:

- 1) Бүгін қандай әдіс/сөз тіркесі тиімді болды?
- 2) Қай жерде қате кетуі мүмкін еді?
- 3) Келесі жолы нені жақсартамын?

Оқытушы: қысқа кері байланыс береді, жеке ұсыныс жасайды.

7. Бағалау критерийлері (ұсыныс):

- ұғымдарды дұрыс қолдану (20%).
- кейс талдаудың дәлдігі (форма–мақсат–уәж, деңгей) (30%).
- басқару жоспарының толықтығы және орындылығы (30%).
- коммуникативтік дағды (такт, стиль, кері байланыс) (20%).

Есеп беру формасы:

- толтырылған кейс-талдау кестесі (1 бет);
- әрекет жоспары (½–1 бет);
- рефлексия парағы (5–7 сөйлем).

КӨЖ ЖОСПАРЫ:

Оқулықтар, оқу құралдары, монографиялар және мерзімді баспасөз мақалаларының тиісті бөлімдерін оқу, зерделеу және конспектілеу:

1. «История педагогики в лицах»: оқу құралы / Капранова В. А. - Мәскеу, ИНФРА-М, 2024ж. - 176с. - (жоғары білім).

2. «Педагогикалық қызметке кіріспе». Практикум: Оқу-әдістемелік құрал/ А.А. Орлов, А.С. Агафонова; А.А. Орлованың ред. – 2-ші басылым. – Мәскеу: ИНФРА-М, 2024. – 258 б. - (жоғары білім).

3. «Әскери педагогика. Педагогикалық практикум»: оқу құралы. Ельжанов Д.Ш., Имиров С.К., Мухамедина Э.Ж.: – Петропавл, 2017. – 304 б.

4. «Әскери педагогика бойынша схемалар альбомы»: оқу-әдістемелік құрал. Батыров М.Е., Ержанов Д. Ш., Корнилов А. А. - Петропавл, 2018 - 280 б. - 2-ші басылым. қайта өңделген және қосылған.

Өзіндік жұмысқа арналған тапсырма:

1. Кейс-талдау «Қылық және тәртіп» (жазбаша, 1–1,5 бет)

Қызмет/оқу тәжірибесінен бір типтік жағдайды таңдаңыз (дауласуға бейімділік, орындамаушылық, өз бетінше әрекет ету, бөлімше ішіндегі жанжал, жүктемеден кейінгі срыв). Төмендегі схема бойынша талдап жазыңыз:

- мінез-құлық формасы (не байқалды);
- қылықтың мақсаты;
- ықтимал уәждер (2–3);
- тәртіптілік деңгейі (жоғары/орта/төмен) және дәлел;
- офицер шаралары: тәртіптілікті тәрбиелеу (ұзақ мерзім) және мінез-құлықты басқару (қысқа мерзім).

2. Жадынама «Офицердің педагогикалық қарым-қатынасы» (1 бет)**

10 тармақтан тұратын жадынама құрастырыңыз: тиімді қарым-қатынастың 5 ережесі (талаптың айқындығы, такт, құрмет, кері байланыс, бақылау); 3 типтік қате (айқайлау, кемсіту, сөз бен істің сәйкес келмеуі және т.б.); жанжал мен кернеудің алдын алудың 2 тәсілі (қолдау, уәжді әдепті нақтылау, фрустрацияны төмендету).

3. Мини-тренинг «Қарым-қатынас стилі + мінез-құлықты басқару алгоритмі» (сценарий, 2–3 мин + қысқа конспект)

«Офицер–бағынышты» форматында 2 қысқа диалог дайындаңыз (әрқайсысы 2–3 минут):

Диалог №1: «орындамаушылық/тапсырманы созу» жағдайы;

Диалог №2: «дауласу/қақтығысқа бейімділік немесе фрустрация/ЖПТ (НПН) белгілері» жағдайы.

Әр диалогқа қысқа конспект қоса беріңіз:

- таңдалған қарым-қатынас стилі және неге;
- мінез-құлықты басқарудың 3 қадамы (диагностика → шешім → орындауды ұйымдастыру);
- әңгімені немен аяқтайсыз (бақылау, нәтиженің бағалануы, қолдау/түзету).

Өзін-өзі бақылау сынақтары:

1. «Педагогикалық білім» дайындық бағыты бойынша бакалавр келесі қызмет түрлеріне дайындалады А: педагогикалық В: әдістемелік С: коммуникативті-рефлексивті D: мәдени-ағартушылық E: ғылыми	2. Педагогикалық құбылысты мақсатты қабылдауды қамтамасыз ететін педагогикалық зерттеу әдісі: А: Эксперимент В: Құжаттаманы зерттеу С: Сұхбат D: Сауалнама E: Бақылау
3. Басқарудың демократиялық стилі А: алқалылық пен командалық бірліктің үйлесімі В: басқарудың жетекші рөлі С: бағыныштыларға толық еркіндік беру D: әкімшілік әдістерді қолдану E: индивидуалистік стиль	4. Оқытушы оқу процесіне де, нәтижесіне де бағытталатын стиль, бұл? А: эмоционалды-әдістемелік В: эмоционалды-импровизациялық С: ақылға қонымды-импровизациялық D: пайымдау-әдістемелік E: нәтижеге бағытталған
5. «Педагогика» сөзі грек тілінен сөзбе-сөз аударғанда нені білдіреді? А: «Бала тәрбиесі, бала тәрбиесі» В: бала С: жетекші (сүйемелдеу) D: құл E: ғалым – құл	6. Жаттығу оқыту әдістеріне не жатады? А: практика В: жеке тұлғаның өзін-өзі анықтау С: эвристика D: көрнекілік E: ауызша
7. Бірқатар арнайы тапсырмалармен және ұсынылғандардан дұрыс жауапты таңдаумен сипатталатын педагогикалық зерттеу әдісі: А: Тестілеу В: Сауалнама С: Бақылау D: Әңгіме E: Сұхбат	8. Тәрбиеленушілермен тең қарым-қатынас жасауға ұмтылатын және олардың өз пікіріне құқығын мойындайтын оқытушының педагогикалық қызмет стилі А: демократиялық В: конструктивті С: қозғалтқыш D: авторитарлық

	Е: либералды
9. Нақты ескерілген жағдайларда білім беру немесе оқытудың ғылыми тәжірибесі – бұл: А: Эксперимент В: Бақылау С: Тәжірибені зерттеу D: Педагогикалық процесс Е: Сараптама	10. Арнайы әзірленген жазбаша сауалнамалар арқылы материалды жаппай жинау: А: Сауалнамалар В: Тестілеу С: Сұхбат D: Тіркеу Е: Шкала бойынша өткізу
11. Ғылыми-педагогикалық зерттеу әдістеріне мыналар жатады: А: Мұғалімнің тыңдаушымен оның ілімге қатынасын анықтау мақсатында әңгімелесуі В: Тәрбиешінің ата-аналармен күн тәртібін сақтау туралы әңгімесі С: Табиғаттағы өзгерістердің сипаты туралы сабақта тыңдаушылармен әңгімелесу D: Мұражайға барар алдында мұғалімнің тыңдаушылармен әңгімесі Е: Қаралған кинофильм туралы тыңдаушылармен әңгімелесу	12. Халықтық педагогика дегеніміз не? А: дәстүрлер мен әдет-ғұрыптарға негізделген ұрпақтан-ұрпаққа берілетін, халық жинақтаған тәрбие, оқытудың практикалық тәжірибесі В: белгілі бір халықты тәрбиелеу және оқыту теориясы С: белгілі бір халықты тәрбиелеудің ерекшеліктері туралы ғылым D: ауызша халық шығармашылығы Е: әр түрлі халықтардың отбасылық тәрбиесінде қолданылатын тәрбие әдістері, тәсілдері
13. Педагогика – ғылым... А: адамды оқыту және тәрбиелеу В: оқу процесін зерттеу С: дербес білім беру D: білім беруді дамыту Е: ежелгі Римді зерттейді	14. Ақпараттық-дамыту әдістеріне мыналар жатады? А: оқушының материалды ауызша баяндауы, әңгіме, кітаппен жұмыс В: әңгіме С: жазбаша жұмыс D: зертханалық жұмыстар Е: шығармашылық жұмыс
15. Өмірлік жағдайларға жауап берудің типтік тәсілдерін анықтайтын жеке қасиеттер жиынтығы А: мінезі В: көңіл-күй С: ерік D: мотивация Е: темперамент	16. Оқу бағдарламасының тақырыптарын қамтитын, осы оқу тоқсанына кіретін үлгерімді бақылау? А: мерзімді В: жоспарлы С: ағымдағы D: тақырыптық Е: қорытынды
17. Әскери педагогика - педагогика ғылымының саласы нені зерделейді? А: әскери-педагогикалық процестің, әскери қызметшілер мен әскери ұжымдарды оқыту мен тәрбиелеудің заңдылықтарын; жауынгерлік іс-қимылдарды табысты жүргізуге даярлауды; әскери-кәсіби қызметті В: мәдени-демалыс жұмыстарын табысты жүргізуге дайындықты; ағартушылық	

қызметті

С: әскери қызметшілер мен әскери ұжымдарды оқыту және тәрбиелеу процесін; жауынгерлік іс-қимылдарды ойдағыдай жүргізуге даярлауды; әскери-кәсіптік және арнайы қызметті

D: жауынгерлік іс-қимылдарды табысты жүргізуге дайындықты; әскери-кәсіби қызметті

E: кәсіби және жауынгерлік қасиеттері бар батыл және білікті Отан қорғаушыларды даярлауды

№ 9 ТАҚЫРЫП.

Офицердің педагогикалық шеберлігі

Сабақтың мақсаты: психологиялық-педагогикалық құбылыстарды тиімді зерделеу және түсіну және әскери қызметшілерге білім беру, сондай-ақ курсанттарды (тыңдаушыларды) олардың мінез-құлқы мен қызметін тиімді басқару үшін қажетті басқару дағдыларымен қаруландыру.

ДӘРІС ЖОСПАРЫ

1. Педагогикалық шеберлік – мәні мен құрылымы.
2. Офицердің педагогикалық шеберлігін жетілдіру жолдары мен әдістері.
3. Офицердің көшбасшы ретіндегі жеке қасиеттерін және олардың бөлімшедегі оқу-тәрбие процесіне әсерін қолдануға болатын педагогикалық тапсырма жасау.

Дәріс мәтіні:

1. Педагогикалық шеберлік – мәні мен құрылымы

Педагогикалық мәдениет. Офицердің педагогикалық мәдениеті.

Естеріңізге сала кетейік, «мәдениет» сөзі латын тілінен шыққан. Ол бастапқыда «өңдеу» (жерді), сондай-ақ «жетілдіру» және «оқу» дегенді білдіреді. Оның кейінгі қолданысында бұл реңктер сақталды, сонымен қатар Цицерон қолданған *cultura animi* метафорасы, «жан мәдениеті (жетілдіру)», «рухани мәдениет» пайда болды.

Қазіргі уақытта қоғамның мәдениеті мен жеке тұлғаның мәдениеті ерекшеленеді, олардың арасында диалектикалық байланыс бар. Бұл бір-бірін дамытатын, жасайтын, байытатын объектілер. Қоғамның мәдениеті халықтың еңбегімен құрылады және сонымен бірге оның өмір сүруінің қажетті шарты болып табылады. Сонымен бірге адам тұтынушы ретінде де, материалдық және рухани құндылықтарды жасаушы ретінде де қарастырылады. Ол бұрыннан барларды игереді және жаңаларын жасайды, сонымен бірге өзін жетілдіреді.

Өз кезегінде, тұлға мәдениеті адамның кәсіби және әлеуметтік жетілуін, сана мен белсенділікті, әріптестерімен қарым-қатынас орнатуды, ұжымда іскерлік және достық климатты сақтауды, жақсы отбасы адамы болуды және т.б.

Әскери қызметшілерді оқытуда, тәрбиелеуде және Отанды қорғауға дайындауда сәттілік көптеген факторларға байланысты, олардың арасында офицердің педагогикалық мәдениеті де бар.

Офицердің жеке мәдениетінің бір түрі – жалпы мәдениетке, жеке тұлғаның негізіне негізделген педагогикалық мәдениет. Осының арқасында адам әлемде белгілі бір бағытқа ие, өз уақытының талаптарына сәйкес келеді; адам пайымдау тереңдігін дамыта алады, аналитикалық қабілеттерге және тұжырымдамалық ойлауға ие болады. Жеке тұлға үшін жалпы мәдениеттің маңызы өте зор, оның ішінде оның кәсіби қызметі үшін де.

Кейіннен Франция президенті болған генерал Шарль Де Голль өзінің

«кәсіби армия үшін» кітабында атап өтті: ақыл-ойдың күші белгілі бір кәсіптің ерекше дағдыларында табылмайтын әртүрлілікті қажет етеді. Нағыз командалық мектеп-бұл жалпы мәдениет. Өз өнерін адам ақыл-ойының қазынасынан шығармайтын бірде-бір атақты қолбасшы болған жоқ. Александр Македонскийдің жеңістерінің негізінде біз әрқашан Аристотельді табамыз.

Ежелгі заманнан бері орыс армиясының дәстүрі Отанына және әскери борышына шексіз берілген адамдарды ғана емес, сонымен бірге білімді, ойлайтын, шығармашылық, жоғары мәдениетті адамдарды тәрбиелеу болды.

Отандық мәдени дәстүрлерді терең меңгерген жалпыадамзаттық құндылықтарды білумен және түсінумен байытылған офицер ғана шынайы тәрбиеші, бағыныштыларының беделді, қамқор тәлімгері бола алады және өзінің кәсіби қызметінде үлкен нәтижелерге қол жеткізе алады. Өз кезегінде, егер сіз онда мәдениетті адамды тәрбиелемесеңіз, болашақты, шынымен жоғары кәсіби офицерді тәрбиелеуге және оқытуға болмайды.

Офицердің педагогикалық мәдениеті – әскери-педагогикалық процесс жағдайында жалпы мәдениеттің ерекше көрінісі. Бірақ жалпы мәдениеті жоғары офицер міндетті түрде педагогикалық мәдениетке ие деп ойлауға болмайды. Бұл педагогикалық іс-әрекеттің әсерінен, оны жүзеге асырудың қажетті шарты бола отырып пайда болады. Бұл офицер қол жеткізген әскери-педагогикалық тәжірибені меңгеру деңгейі, оның өз қызметінде жетілу дәрежесі, жеке тұлғаны дамыту шарасы және әрбір әскери қызметші үшін бұл деңгей, дәреже және шара әртүрлі. Демек, белгілі бір офицердің педагогикалық мәдениетін дамытудың жоғары, орта немесе төмен деңгейлері туралы айтуға болады.

Жеке тұлғаның психологиялық қасиеттеріне байланысты педагогикалық мәдениеттің жекелеген компоненттері (бағыт, темперамент, мінез, қабілет) әскери мұғалімнің жеке келбетін көрсете отырып, ерекше түске, айқын көрініске ие бола алады. Бұл дегеніміз, жалпы белгілермен қатар, әр офицердің педагогикалық мәдениеті ерекше, жеке-жеке ерекше ерекшеліктерге ие.

Офицердің педагогикалық мәдениеті күрделі құрылымға ие. Ол жалпы және кәсіби эрудицияны; психологиялық-педагогикалық білімнің жоғары деңгейін; педагогикалық бағытты; танымдық іс-әрекет мәдениетін; педагогикалық ойлау мәдениетін; сөйлеу мәдениетін; педагогикалық сезімдер мәдениетін, педагогикалық бағытталған қарым-қатынас пен мінез-құлық мәдениетін; кәсіби-этикалық мәдениетті; сыртқы келбет мәдениетін; жұмыс орнының мәдениетін; педагогикалық шеберлікті қамтиды.

Бұл компоненттердің барлығы бір-бірімен тығыз байланысты, үнемі өзара әрекеттеседі және сонымен бірге салыстырмалы тәуелсіздікке ие. Осы компоненттердің әрқайсысының мазмұны көп қырлы.

Офицердің кәсіби эрудициясы әскери істі терең білуге негізделген. Қазіргі дәуірде әскери қызметшінің қызметіндегі әскери білімнің рөлі едәуір артты. Бұл, ең алдымен, қару-жарақ пен жауынгерлік техниканың жаңа түрлерінің, жаңа формалар мен способов тәсілдерінің пайда болуынан, сондай-ақ заманауи қару-жарақ пен техниканың дамуы мен жаңаруының жоғары қарқындылығынан туындайды.

Әскери істің жалпы негіздерін, Қарулы Күштер мен әскерлер түрінің жауынгерлік іс-қимылдарының ерекшеліктерін, сондай-ақ бөлімде бар қару-жарақ пен жауынгерлік техниканың қасиеттері мен мүмкіндіктерін, оларды тиімді пайдалану тәсілдерін терең білудің арқасында офицер сабақтар мен жаттығуларда қазіргі заманғы ұрыстың нақты бейнесін жасай алады. Алайда, бағыныштыларды оқыту мен тәрбиелеу міндеттерін педагогикалық тұрғыдан сауатты шешу үшін ол тиісті ғылыми ережелерді, заңдарды, ұғымдар мен анықтамаларды біліп қана қоймай, оларды әскери-педагогикалық процестің мүддесі үшін өз санасында қайта өңдеуі керек. Ол белгілі бір ережелерді әскери қызметшілер қалай қабылдайтынын, түсінетінін және түсінетінін жақсы білуі керек.

Әскери қызмет – бұл рухани және физикалық күштердің үнемі шиеленісуімен, экстремалды жағдайлармен, ауыртпалықтармен, қиындықтармен, тәуекелдермен байланысты, ал жауынгерлік жағдайда тапсырмаларды орындау кезінде-әскери қызметшілердің өміріне қауіп төндіретін адам қызметінің ерекше түрі. Сондықтан жауынгерлерді тиімді және сапалы оқыту және тәрбиелеу үшін офицер психологиялық - педагогикалық білімді жақсы меңгеруі керек. Олар педагогикалық дағдылар мен біліктермен бірге әскери мұғалімнің кәсіби келбетін анықтайды және тәрбиелік әсердің маңызды құралы болып табылады.

Бұл туралы ХХ ғасырдың басында Бас штабтың полковнигі, орыс-жапон соғысының қатысушысы П.И. Измествьев жазды: «Біздің дәуірімізде, бұқараның да, жеке адамның да қатты жүйке дәуірі, адам табиғатының әлсіздігімен санасуға тура келеді. Қазіргі тактика бастықтан ғана емес, қарапайым жауынгерден де білімді, бастаманы және басқаларға әсер ету қабілетін талап етеді-бір сөзбен айтқанда, тактика да психологиялық сипатқа ие болды. Осы тұрғыдан алғанда, біз сарбазды тәрбиелеуіміз керек.»

Педагогикалық мәдениетте әскери-педагогикалық бағыт ерекше рөл атқарады. Бұл офицер-мұғалімнің негізгі кәсіби және маңызды қасиеттері тізбектелген жақтау. Әскери-педагогикалық бағыт әскери мамандыққа деген қызығушылықты, өмірлік қажеттілікке, өмір салтына айналатын таңдалған салада жұмыс істеуге деген ұмтылыс пен шақыруды қамтиды.

Әскери қызметтегі педагогикалық бағыттың нақты көрінісі-офицердің практикалық істері, оған басшылық ету сеніп тапсырылған адамдарға деген көзқарасы, олардың алдындағы жауапкершілік сезімі. Бұл жерде офицердің педагогикалық сенімдері өзекке айналады. Олар бизнесте және бағыныштылармен қарым-қатынаста дәйекті, логикалық және мақсатты болуға шақырады. Өмір көрсеткендей, педагогикалық бағыты бар офицерлер әскери қызметте жоғары нәтижелерге қол жеткізеді.

Педагогикалық мәдениеттің құрылымында жеке тұлғаның танымдық процестерінің жоғары дамуымен, өзін-өзі тәрбиелеуге, өзін-өзі жетілдіруге тұрақты, жүйелі, мақсатты ұмтылысымен сипатталатын танымдық іс-әрекет мәдениеті ерекшеленеді. Тәжірибе көрсеткендей, ең беделді офицерлер әдетте үнемі шығармашылық ізденістермен, олардың жалпы мәдени және кәсіби дамуына қанағаттанбауымен ерекшеленеді. Офицердің танымдық іс-әрекетінің

мәдениеті педагогикалық ойлау мәдениетімен тығыз байланысты.

Педагогикалық ойлау мәдениеті – бұл мыналарды дамыту:

- педагогикалық талдау, синтездеу қабілеттері;
- сыни, тәуелсіздік, ендік, икемділік, белсенділік, жылдамдық сияқты ойлау қасиеттері;
- байқау, педагогикалық есте сақтау, шығармашылық қиял.

Ойлау мәдениеті офицердің дүниетанымымен тығыз байланысты. Бұл өз жұмысының нәтижелері үшін ойлар мен сезімдерді, адамгершілік қасиеттерді және азаматтық жауапкершілікті анықтайды. Дүниетанымдық мәдениетте педагогикалық сенімдерді қалыптастыру процесі мен нәтижесі, офицердің кәсіби қызметтегі өз мүдделерін, артықшылықтарын, құндылық бағдарларын анықтау процесі айқын болады. Офицер армия мен Әскери-теңіз күштеріндегі мемлекет саясатының жетекшісі болып табылады және оны жүзеге асырудың сәттілігі көбінесе оның педагогикалық ойлау мәдениетінің деңгейіне байланысты. Жеке мысалмен, көзқарастарымен және сенімдерімен ол бағыныштылардың дүниетанымын қалыптастыруға ықпал етеді, оларда патриотизм, азаматтық және мемлекеттілік сезімдерін тәрбиелейді.

Ойлау мәдениеті сөйлеу мәдениетімен де байланысты. Егер офицер сөзді жақсы білмесе, онда ол өз ойын дәл, нақты және қысқаша айта алмайды. Сонымен қатар, офицердің сөзі көбінесе бағыныштыларға үлгі болады, олардың сөйлеу мәдениетін қалыптастырады.

Армия мен Әскери-теңіз күштерінде әдеби тіл норма ретінде қабылданады. Ол қазіргі уақытта қолданылып жүрген сөздерді, грамматикалық формаларды, айтылымды және екпінді қолдану ережелерін міндетті түрде сақтауды талап етеді. Грамматикалық тұрғыдан дұрыс сөйлеу, оның лексикалық байлығы, экспрессивтілігі, бейнесі, сөйлеу техникасын меңгеруі командирдің әртүрлі кәсіби және педагогикалық міндеттерін сапалы шешуге мүмкіндік береді. Белгілі мұғалім В. А. Сухомлинский адамның сөйлеу мәдениетін оның рухани мәдениетінің айнасы деп атады.

Сөйлеу мәдениетімен тығыз байланысты педагогикалық сезімдер мен педагогикалық қарым-қатынас мәдениеті. Офицердің педагогикалық сезімдерінің мәдениеті бағыныштыларға мейірімді қарым-қатынаста, көңіл-күйді сезіну қабілетінде, әскери қызметшілердің психологиясын түсінуде көрінеді. Бұл педагогикалық әдептілік, педагогикалық бақылау және т.б. сияқты мұғалімнің тән қасиеттерінде айқын көрінеді.

Педагогикалық әдептілік – бұл бір мезгілде пропорция сезімі, әрекеттің саналы дозасы, оны бақылау қабілеті және қажет болған жағдайда бір құралды екіншісіне теңестіру. Педагогикалық әдептілік көбінесе офицердің жеке қасиеттеріне, оның көкжиегіне, жалпы мәдениетіне, ерік-жігеріне, азаматтық ұстанымына және кәсіби шеберлігіне байланысты; әскери мұғалімге педагогикалық ықпал ету құралдарын қолдану кезінде эмоциялардың көріну өлшемін ұсынады. Оған шыдамдылық, шыдамдылық, ұстамдылық сияқты жеке қасиеттер де байланысты.

Сезім мәдениетін дамыту-өзін біліммен байытудан және ақыл-ойды дамытудан гөрі күрделі міндет.

Офицердің педагогикалық мәдениетінің құрылымында педагогикалық бағытталған қарым-қатынас пен мінез-құлық мәдениеті өте маңызды орын алады. Ол сұхбаттасушыны тыңдау және есту, сұрақтар қою, байланыс орнату, басқасын түсіну, қарым-қатынастың қазіргі жағдайында бағдарлау, бағыныштылардың реакциясын көру және дұрыс түсіндіру, бір нәрсеге деген көзқарасын білдіру және жеткізу қабілетінде көрінеді. қарым-қатынас жасауға дайын және дайын. Көрнекті әскери қолбасшы маршал К.К. Рокоссовский әскери басшының «сарбазды тыңдау» қабілеті маңызды екенін атап өтті.

Педагогикалық бағытталған қарым-қатынас пен мінез-құлық мәдениетінің негізін жеке қасиеттер құрайды: ізгі ниет, байқағыштық, әділ талапшылдық, жауаптылық, парасаттылық.

Офицердің әскери-педагогикалық қызметі бағыныштылармен күнделікті қарым-қатынаста жүзеге асырылады және оқу-тәрбие процесінің тиімділігі көбінесе қарым-қатынастың педагогикалық бағытына және көшбасшының мінез-құлқына байланысты.

Әскери қызметтің ерекшелігі офицердің бағыныштылармен қарым-қатынасына белгілі бір күрделілік әкеледі. Бір жағынан, олардың арасындағы байланыстар жеңілдейді, өйткені офицер, әсіресе кіші офицер, қызмет уақытының көп бөлігін жеке құраммен өткізеді. Екінші жағынан, олардың қарым-қатынасы әскери жарғылардың талаптарымен, бастықтар мен бағыныштылар арасындағы бағынысты сақтау қажеттілігімен қатаң реттеледі. Егер бұл қарым-қатынаста панибраттық элементтер пайда болса, бұл әскери тәртіпке теріс әсер етеді. Бірақ шамадан тыс баса айтылған ресми қашықтық түсінуді қиындатады, сонымен қатар тәртіпке теріс әсер етеді. Әскери тәжірибе көрсеткендей, тек жарғылық нормаларды сақтау және педагогикалық әдептілік талаптарын игеру осы қатынастарда қажетті шараны белгілей алады.

Сонымен бірге, офицердің педагогикалық бағытталған қарым-қатынасы мен мінез-құлық психологиялық мәдениеттің көптеген басқа компоненттерінің көріну формаларына айналады.

Офицердің педагогикалық бағытталған қарым-қатынасы мен мінез-құлық мәдениеті оның кәсіби және этикалық мәдениетімен тығыз байланысты. Ол теориялық этикалық білім деңгейінде қалыптасқан моральдық сананы, сондай-ақ моральдық сезімдер деңгейін білдіреді. Бұл мәртебелік байланыстар мен лауазымдық міндеттерді орындауға деген көзқарасты көрсетеді. Кәсіби-этикалық мәдениеттің негізінде адамгершілік принциптері мен нормалары, әскери ант пен жарғылардың талаптары жатыр.

Ресей армиясының ең жақсы дәстүрлерінде-форманың ар-намысына қамқорлық. Әскери ар-намыс ұғымы арнайы әзірленді, әскери қызметшілердің мінез-құлқына қойылатын талаптар нақты көрсетілген арнайы ережелер жинақтары жарияланды. Теңізшілерде олар «офицердің сыпайылық ережелері», драгундарда – «Ар – намыс туралы ескерту», ұландарда – «Ар-намыс туралы Нұсқаулық» деп аталды. 1647 жылғы» жаяу әскерлердің әскери құрылымының ілімдері мен айла-тәсілдері ««жауынгер адам сыпайылық, Ар-намыс пен сезімнің айнасы болуы керек» деп атап өтті.

Жоғары кәсіби-этикалық мәдениеттің офицері белсенді өмірлік

ұстанымымен, сөз бен істің бірлігімен, тәртіптілігімен, ұйымшылдығымен, адалдығымен, қарапайымдылығымен, лайықты мінез-құлқымен және басқа да адамгершілік қасиеттерімен сипатталады.

Қарым-қатынас және мінез-құлық мәдениеті, офицердің сыртқы келбеті мен жұмыс орнының мәдениеті белгілі бір дәрежеде терең компоненттердің сыртқы көрсеткіші болып табылады.

Офицердің сыртқы келбеті мәдениеті оның ұқыптылығымен, тоналдылығымен және жинақылығымен, ұстамдылығымен, эстетикалық экспрессивтілігімен, қозғалу және сенімді ұстау қабілетімен, өзінің бет-әлпеті мен пантомимикасын басқарумен көрінеді. Офицер өзінің сыртқы келбетімен, сөйлесу тәсілімен, өзін ұстауымен, айналасындағыларға жүгінуімен жарғылық моральдық қатынастарды бекітеді. Адамның әскери формадағы мінез-құлқы, шын мәнінде, айналасындағылар армияның сенімділігі, ішкі күші мен адамгершілік қасиеттерін бағалайтын сыртқы жағы бар.

Офицердің жұмыс орнының мәдениеті қызметтік және жеке уақытты ұйымдастыру, құжаттармен, әдеби көздермен жұмыс істеу, қажетті ақпаратты жазу және өңдеу, оны таңдау және сақтау, картотекалар жүргізу қабілеттерін қамтиды.

Педагогикалық мәдениеттің маңызды құрамдас бөлігі-педагогикалық шеберлік. Педагогикалық шеберліктің интегративті сипаттамасын және оның педагогикалық мәдениеттегі орнын керемет әскери педагог А.В. Барабанщиков береді. Оның пікірінше, Педагогикалық шеберлік – бұл дамыған психологиялық-педагогикалық ойлаудың, педагогикалық білім жүйесінің, дағдылардың, дағдылардың және эмоционалды-ерікті экспрессивтілік құралдарының синтезі, олар мұғалімнің жеке басының жоғары дамыған қасиеттерімен үйлесіп, оған оқу-тәрбие міндеттерін сәтті шешуге мүмкіндік береді.

Офицердің педагогикалық шеберлігінің құрылымы күрделі, көп қырлы және әскери-педагогикалық қызметтің мазмұнымен, әскери қызметтегі кәсіби және шығармашылық міндеттердің сипатымен анықталады.

Педагогикалық шеберліктің орталық компоненті-педагогикалық қызметтегі шығармашылықты анықтайтын дамыған психологиялық-педагогикалық ойлау. Әскери педагог-шебердің ойлауы тәуелсіздікпен, икемділікпен және жылдамдықпен сипатталады. Ол дамыған педагогикалық байқау мен шығармашылық қиялға алдын-ала білудің негізі ретінде сүйенеді, онсыз педагогикалық шығармашылық мүмкін емес. Командирде ол әр уақытта әскери-педагогикалық процесте тәрбие мен оқытудың әртүрлі әдістері мен формаларын, кәсіби білім мен жеке қасиеттерді жаңа және негізделген түрде қолдана отырып, максималды тиімділікпен көрінеді. Сонымен бірге, бұл Педагогикалық идеялардың санасында, оқу-тәрбие іс-әрекетінің әдістерінде және типтік емес мәселелерді шеше білуде көрінеді.

Әскери тәжірибе куәландырады: әскери-педагогикалық қызметте табысты болу үшін офицерге педагогикалық оптимизм сияқты жоғары дамыған сапа қажет. Бұл әскери тәрбиеші ретіндегі күштері мен қабілеттеріне деген сенім, сондай-ақ бағыныштылардың жоғары жеке және кәсіби нәтижелерге қол

жеткізу қабілеттері мен мүмкіндіктеріне деген сенім.

Педагогикалық шеберлікке педагогикалық білім, педагогикалық интуиция, педагогикалық техника саласындағы дағдылар мен біліктер кіреді, бұл әскери мұғалімге энергияны аз жұмсап, үлкен нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік береді. Мұндай шеберлікте салыстырмалы түрде тәуелсіз төрт элементті ажыратуға болады:

- әскери қызметшілердің ұжымдық және жеке қызметін ұйымдастырушының шеберлігі;
- сендіру шеберлігі;
- білім беру және қызмет тәжірибесін қалыптастыру шеберлігі;
- педагогикалық техниканы меңгеру.

Іс жүзінде бұл элементтер бір-бірімен тығыз байланысты, өзара байланысты және бір-бірін күшейтеді.

Педагогикалық техника шеберлік құрылымында ерекше орын алады. Бұл офицердің әскери мұғалім ретіндегі дағдылары мен дағдыларының жиынтығы, ол жекелеген әскери қызметшілерге және жалпы ұжымға педагогикалық әсер ету әдістерінің жүйесін тиімді қолдану үшін қажет: бағыныштылармен қарым-қатынаста дұрыс стиль мен тонды таңдай білу, зейінді басқара білу, қарқын сезімі, бағыныштылардың іс-әрекеттеріне деген көзқарасын көрсету дағдылары және т. б.

Педагогикалық шеберлік офицердің беделіне тікелей байланысты. «Бұл өте түсінікті, беделі жоқ тәрбиеші тәрбиеші бола алмайды» деп А.С. Макаренко жазды.

Педагогикалық мәдениеттің компоненттері арасында күрделі байланыстар мен тәуелділіктер бар. Олар көбінесе офицердің жеке басының психикалық қасиеттеріне және оның қызметі өтетін адам және маман ретінде қалыптасқан жағдайларға байланысты. Сондықтан негізгі компоненттердің ортақтығымен офицердің педагогикалық мәдениеті әрқашан жеке-жеке қайталанбайды.

2. Офицердің педагогикалық шеберлігін жетілдіру жолдары мен әдістері

Әскери педагогика әскери қызмет жағдайында әскери қызметшінің психикасының даму заңдылықтарын зерттейтін психологиямен тығыз байланысты. ҚР Қарулы Күштерінің офицері кәсіби қызмет үшін қажетті психологиялық білімнің белгілі бір тобына ие болуы тиіс. Бүгінгі таңда қарулы күштердегі қызмет психологиялық дайындықсыз мүмкін емес. Әскери қызметшінің психологиялық ерекшеліктері-бұл жеке тұлғаның жалпы психологиялық қасиеттерінің жиынтығы. Олар офицерге білім беру, инженерлік және басқа да функциялар мен міндеттерді сәтті орындауға мүмкіндік беретін жалпы қасиеттермен бірге қалыптасу қажеттілігін анықтайды.

Психологиялық қасиеттер әскери қызметшіге әскери еңбектегі білімін, іскерлігін, ұстанымын іске асыруға және белгіленген мақсаттар мен міндеттерге қол жеткізуге мүмкіндік береді.

ҚР Қарулы Күштерінің офицері өте жауапты мамандық. Өмір әскери

қызметкерден үлкен, шығармашылық, жаңашыл ойлауды, тәжірибені жалпылауды, адамдармен жұмыс істеу дағдыларын үнемі жетілдіруді, өзін-өзі тәрбиелеуді, жедел әрекет етуді талап етеді. Жоғарыда айтылғандарды қорытындылай келе, мен В.Г. Белинскийдің идеясын еске түсіргім келеді: «ойды оқыған немесе естіген және, мүмкін, қалай түсіну керек, бірақ өз табиғаты арқылы жүргізілмеген, сіздің жеке басыңыздың ізін алмаған, өлі капитал бар.».. [В.Г. Белинский. 1847 жылғы орыс әдебиетіне көзқарас. Бірінші мақала. Б. 23]. Қазіргі офицер үшін әскери-педагогикалық білімді жинақтау бойынша тұрақты жұмыс, оларды шығармашылық тұрғыдан түсіну ерекше маңызды. Кез-келген салада басшының жеткіліксіз дайындығы іске зиян тигізеді, ал офицер үшін әлсіз дайындыққа мүлдем жол берілмейді, өйткені басқа адамдардың өмірі оның қызметіне, әсіресе жауынгерлік жағдайда, оған ақылға қонымды түрде билік етуі керек және сонымен бірге кез-келген жағдайда қойылған жауынгерлік тапсырманы орындауы керек. Соғыс адамы үшін соғыс-бұл емтихан, Ол қашан болатыны белгісіз, оған өмір бойы дайындалу керек. Ең маңызды міндет әскери қызметшілерді оқыту әдістемесін жетілдіру, жеке құрамды оқытуды жоспарлаудан бастап, бастапқы жағдайды құрудан бастапқы қимылдарының ұтыс ойынына дейінгі әскери ұжымды жауынгерлік үйлестіру болып қала береді. Осылайша, әскери оқыту мен тәрбиелеудің нысандары мен әдістері әскери істі дамытудың жалпы процесіне сәйкес үздіксіз жетілдірілуі керек.

Офицердің жоғары педагогикалық мәдениеті салауатты адамгершіліктің кепілі болып табылады климат ұжымда.

Педагогикалық мәдениетте компоненттердің екі үлкен тобын ажыратуға болады. Олардың біріншісіне офицердің жеке қасиеттері кіреді: оның педагогикалық бағыты, жоғары эрудициясы, интеллектуалды және адамгершілік қасиеттерінің үйлесімділігі, оптимизм. Екіншісіне-офицердің практикалық қызметінің компоненттері: Педагогикалық шеберлік, ғылыми деректер мен озық тәжірибеге сүйену, жаңа және шығармашылық ізденіс сезімі, өзін-өзі жетілдіруге ұмтылу. Бұл компоненттердің барлығы бір-бірімен тығыз байланысты және күрделі өзара әрекеттесу тізбегін құрайды. Әскери тәртіпті нығайтуға басқаларға қарағанда белсенді әсер ететіндерді бөліп көрсетейік.

Өз қарамағындағылардың тағдырына шынайы қызығушылық, адамның қадір-қасиетін құрметтеу, педагогикалық байқағыштық пен көрегендіктің көрінісі, шешімді таңдаудағы тепе – теңдік, ықпал ету өлшемін сезіну-осы және басқа да терминдер педагогикалық әдепте жинақталады. Әдепті офицер жауынгерлерге әсер етудің көптеген тәсілдеріне ие. Мұнда адамдарға құрметпен қарауға, әр адамның ойларын, сұрауларын, ұмтылыстарын терең білуге негізделген сенімді қарым-қатынас; жеке адамгершілік мысал; әңгімелесудегі ұстамдылық пен дәйектілік, оның дұрыстығы, дауыстың реңктері мен интонациясы және т.б. бағыныштылармен қарым – қатынас жағдайына байланысты әр түрлі кілттерде болады: сабақтар мен ілімдерде – қаттылық, айқындық, ұстамдылық; жеке әңгіме барысында – зейін, сезімталдық, ізгі ниет.

Тәртіпке, моральға, басқа мәселелерге жүгінсек, мұндай офицер кездейсоқ

жаңалықтармен шектелмейді, бұзылған шындықтарды қайталамайды, бірақ әңгімелесушілерін сендіруге тырысады. Белгілі кеңес жазушысы И. Стаднюк өзінің «Сокровенное» кітабында офицерлер мен сержанттарға осындай сөздермен жүгінеді:

Әр кеудеде жүрек соғады – дірілдеген, ыстық, сүюге және жек көруге, бақытты, қуаныш пен азапты сезінуге қабілетті. Әр адам, мейлі ол сарбаз болсын, генерал болсын, жұмысшы болсын, академик болсын, ең күрделі психикалық тәжірибені бастан кешіре алады. Оның ішектеріне сәл тиіп тұрған скрипка сияқты, адам өз сезімдерінің өмірге тиюіне жауап береді. Және басқаша жауап береді. Ішектерге дөрекі соққылардан скрипка тітіркендіргіш дыбыстар шығарады, керісінше, шебер қолында ол баурап алатын музыканы тудырады. Сол сияқты, адам: онымен қарым-қатынастағы этикалық нормалардың шамалы бұзылуы оның жан дүниесінде наразылық пен реніш тудырады; ол өзінің барлық жақсы қасиеттерімен шынайылық пен өзін-өзі құрметтеуге жауап береді. Жоғарыда айтылғандар аксиома болғанымен, оны есте сақтау, оны тек ақылмен ғана емес, жүрекпен де түсіну әркімге, әсіресе сержанттар мен офицерлерге қажет...

Жазушы аксиоманы скрипка ішектеріне тигізумен салыстыра отырып, адамға ойластырылған және шын жүректен әсер ету деп атады. Бірақ адамдардың жүрегіне сенетіндердің бәрі бірдей бұл нәзік аспапқа ие емес, кейде олар бейнелі түрде тіпті нота белгілерін де білмейді. Өткірлігіне қарамастан, бұл жағдай үмітсіз емес: тәрбие жұмысы туралы көптеген ғылыми және танымал әдебиеттер бар. Қазір барлық кәсіптер мен жастағы адамдар кез-келген қызметті ұйымдастыруда және басқаруда, айналасындағы адамдармен қарым-қатынаста ұжым мен тұлғаның психологиясын білудің ерекше рөлін сезінеді.

Қазіргі офицер – педагогикалық ойлаудың жаңа түрі бар тәрбиеші. Оның негізінде авторитарлық педагогика емес, демократиялық педагогика, ынтымақтастық педагогикасы. Оның құрамдас бөліктері: әркімнің өзі үшін және Барлығы үшін жеке жауапкершілік идеялары, сыйластық идеялары. Жауынгерге құрметпен Біз оны өзін құрметтеуге үйретеміз-сонда ол басқаларды да құрметтейді. Педагогикалық мәдениет бірінші кезекте адами қарым-қатынас деңгейімен байланысты. А.С. Макаренко айтқандай: «Жауынгерлермен қарым-қатынаста өзінің керемет тұлғасын ашуды білетін жоғары педагогикалық мәдениеттің офицері атағына тек біреу ғана құқылы». Бүгінгі таңда біздің қоғамды қайта бағдарлау барысында бұл қасиеттер мазмұны жағынан әр түрлі және әсер ету күші жағынан қарқынды болып, өмірдегі жаңа құбылыстарды, көшбасшының жеке басына қойылатын ерекше талаптарды көрсетеді.

Адамдарды тәрбиелеу міндеті жүктелген кез-келген командир оған жан-жақты дайындалған жағдайда бұл мәселені сәтті шешеді. Әскери әлеуметтанушылар қызықты қорытындыға келді: командирдің өзін-өзі жетілдірудегі жұмысы мен ол басқарған ұжымның даму динамикасы арасында тұрақты байланыс бар екен. Офицер өзінің тәрбиесі мен білімі бойынша жұмыс істеп жатқанда, ол басқаларды шынымен үйретуге және тәрбиелеуге қабілетті.

Сол сияқты: егер офицер жоғары тәртіпті және ұйымшыл болса, ол оны басқалардан да талап етуге моральдық құқығы бар.

Офицердің педагогикалық дамуы ерекше қамқорлық жасайды: ол білім беру практикасынан озып кетуі керек. Педагогикалық мәліметтерсіз офицерге жеке құрамды оқыту және тәрбиелеу қиынға соғады десек, оларсыз ұжымдық процестерді басқару, тәртіпті бекіту одан да қиын. Мұнда сіз жұқа, ақылды және тіпті талантты болуыңыз керек. Педагогикалық мәдениеттің биіктігін игеру – бұл күрделі және ұзақ процесс, ол қысқа мерзімді емес, адамның интеллектуалды, адамгершілік және ерік күштерінің үнемі шиеленісін талап етеді. Дегенмен, ол әрбір мақсатты офицерге қол жетімді. Қол жетімді және қажет – бұл біздің заманымыздың әлеуметтік жазасы.

Озық педагогикалық тәжірибені зерделеу, қорыту және енгізу – офицердің педагогикалық мәдениетінің маңызды құрамдас бөлігі

Әскери педагогикада озық педагогикалық тәжірибе деп командирлердің жеке құрамды оқыту, тәрбиелеу, дамыту және психологиялық даярлау әдістері, нысандары мен құралдарының жиынтығын табысты пайдаланудың жалпыланған практикасы түсініледі. Бұл білім беру және оқыту шеберлерінің шығармашылық ізденісі, оқу-тәрбие жұмысының жалпы танылған әдістері мен нысандарын ашады немесе айтарлықтай жетілдіреді, тұрақты жоғары нәтижелерді қамтамасыз етеді, офицерлердің дамыған педагогикалық мәдениетін көрсетеді.

Үздік тәжірибенің негізгі критерийлері:

- тәрбие мен оқытудың жоғары тиімділігі;
- ұсынылған әдістер мен құралдардың күнделікті оқу-тәрбие практикасында қолданылатындармен салыстырғанда артықшылығы, оларды кеңінен тарату және қолдану мүмкіндігі.

Оқу-тәрбие жұмысының тәжірибесі педагогикалық мәселелерді теориялық тұрғыдан түсінуді, озық педагогикалық практиканы түсінуді, жекелеген фактілерді педагогикалық талдауды қамтуы мүмкін. Ол жеке және ұжымдық болуы мүмкін (жеке командирлердің тәжірибесі; бөлімшелердің, заставалардың, экипаждардың, жауынгерлік топтардың тәжірибесі).

Заманауи және тарихи тәжірибе ерекшеленеді. Біріншісі жетекші орын алады, өйткені ол қазіргі кезде әскери-педагогикалық процестің даму тенденцияларын анықтайды, бұл әсіресе өзекті.

Әскери-педагогикалық тәжірибе жеке болуы мүмкін, яғни офицердің жауынгерлерді оқыту мен тәрбиелеу процесіне тікелей қатысуы нәтижесінде жинақталған және басқа командирлердің жұмысын зерттеу кезінде алынған делдалдық.

Әскерлердегі оқу-тәрбие жұмысының тәжірибесін зерделеудің басты мақсаты әскери-педагогикалық процестің тиімділігін, бөлімшелердің жауынгерлік дайындығын арттыру болып табылады.

Озық педагогикалық тәжірибені зерттеудің жетекші мәселелеріне мыналар жатады:

- жауынгерлік дайындық міндеттерін шешуде, әскери тәртіпті нығайтуда, бөлімшеде қатаң жарғылық тәртіпті сақтауда адам факторының

рөлін арттыру;

- жеке құрамда жоғары адамгершілікті қалыптастыру; жауынгерлерді тәрбиелеу ісін қоюға кешенді көзқарас;
- тәрбие әдістері жүйесін табысты қолдану практикасы;
- жеке тәрбие жұмысын жүргізу;
- оқу сабақтарының, кезекшіліктердің, жауынгерлік атыстардың, қарауылдық және ішкі қызметтің тәрбиелік тиімділігін арттыру;
- жеке құрамды тәрбиелеуде қоғамдық пікірді, ұжымның дәстүрлерін пайдалану;
- оқу сабақтарының жағдайын жауынгерлік жағдайларға жақындатудың түрлі құралдары мен тәсілдерін қолдану;
- оқыту процесінде техникалық құралдарды, тренажерлерді, компьютерлерді, оқу орталықтары мен алаңдарды пайдалану;
- жауынгерлерде жауынгерлік қызметтің топтық дағдыларын қалыптастыру және оқытуды даралау;
- білім алушылардың танымдық және қызметтік қызметін жандандыру;
- жеке құрамның әртүрлі санаттарының өзіндік жұмысын ұйымдастыру;
- офицерлердің және сержанттардың (старшиналардың) оқу-тәрбие қызметіне, бөлімшедегі әскери қызметшілердің барлық санаттарының өзін-өзі тәрбиелеуіне басшылық жасау.

Әскери-педагогикалық тәжірибені зерттеудің негізгі міндеті-бұл жұмысты дұрыс орындау. Оқу-тәрбие жұмысының тәжірибесін зерттей отырып, командирлер тәжірибені зерттеу әдістемесін құрайтын әртүрлі әдістерді қолданады. Басқаларына қарағанда бақылау, әңгімелесу, сараптамалық сауалнамалар, эксперименттер және т.б. әдістері белгілі бір дәйектілік пен үйлесімде жиі қолданылады. материалды теориялық жалпылау үшін теориялық талдау, педагогикалық құбылыстарды логикалық түсіндіру, болжау және т.б. қолданылады. Әскери-педагогикалық процестің даму тенденцияларын анықтау үшін ғылыми дереккөздерді, әскери-тарихи құжаттарды зерттеу әдістері қолданылады. Сондай-ақ статикалық іріктеудің, масштабтаудың, жұптық салыстырудың, математикалық модельдеудің және т.б. сандық әдістері қолданылады.

Бөлімшеде оқу-тәрбие жұмысының озық тәжірибесін зерделеу және енгізу жүйесі мыналарды қамтиды:

- әскери-педагогикалық тәжірибені зерделеудің мақсаты мен міндеттерін айқындау;
- нақты материалды жинау, талдау, жүйелеу және жалпылау;
- оқу-тәрбие жұмысын жетілдіру жолдары туралы негізделген гипотезаны ұсыну;
- тәжірибелік-эксперименттік жұмыс;
- эксперименттік материалды талдау, жалпылау, қорытындылар мен ұсыныстарды әзірлеу;
- жұмыс нәтижелерін жауынгерлерді тәрбиелеу және оқыту

практикасына енгізу.

Бастапқы кезең-педагогикалық практиканы Зерттеудің мақсаты мен міндеттерін анықтау. Ең маңызды міндеттер, әдетте, мыналар болып табылады: оқыту мен тәрбиелеудің озық тәжірибесін жинақтау, жеке құрамның моральдық-психологиялық дайындығы; басшылық құжаттардан туындайтын сапалы жаңа педагогикалық міндеттерді іске асыру жолдарын әзірлеу; кемшіліктердің себептерін анықтау және оларды жою жолдарын анықтау.

Нақты материалды жинау және талдау құжаттарды талдау, жауынгерлердің практикалық қызметінің нәтижелерін зерттеу, педагогикалық бақылау, Оқу-тәрбие жұмысының процесі мен нәтижелерін тіркеу үшін техникалық құралдарды пайдалану, әңгімелер, педагогикалық эксперимент жүргізу арқылы жүзеге асырылады.

Бұл әдістердің кешені жауынгерлік оқудың, әскери тәртіптің, жауынгерлік, қарауылдық және ішкі қызметтің, әдістемелік жұмыстың және т.б. жағдайын талдауға, бүгінгі нәтижелерді бөлімшенің бұрынғы қызметінің нәтижелерімен салыстыруға және осы негізде даму ерекшеліктері мен тенденцияларын анықтауға мүмкіндік береді. Бұл бөлімде жинақталған жаттығуларды, сабақтарды, түрлі жұмыстарды жүргізу тәжірибесін, олардың әдістемесі мен ұйымдастырылуының тиімділігін, офицерлердің, прапорщиктердің (мичмандардың) және сержанттардың (старшиналардың) жұмысында жеке құрамды оқыту мен тәрбиелеу бойынша жүйенің болуын белгілі дәрежеде бағалауға мүмкіндік береді.

Тәжірибелік-эксперименттік жұмыстың негізгі мақсаты-ұсынылған гипотезаны тәжірибелік тексеру. Оның мәні әскери-педагогикалық процеске жаңа факторларды, жағдайларды әдейі енгізу және олардың оған әсерін нақтылау болып табылады. Эксперименттің мысалы ретінде тәрбие процесін оңтайландыру жолдарын бір бөлімде зерттеуді келтіруге болады. Эксперименттік топта арнайы жоспарланған іс-шаралар кешені жүзеге асырылды, оған мыналар кірді: жеке құраммен теориялық және практикалық сабақтар тәрбиенің мақсаттары мен міндеттерін анықтаудың эксперименттік әдістемесін енгізу, әлеуметтік орта факторларының әсерін педагогизациялау; жеке құрамды зерттеу; активті таңдау және орналастыру; тәрбие жұмысын жоспарлауды оңтайландыру; оны жүргізудің тиімді әдістері мен нысандарын таңдау; кешенді Әдістеменің талаптарын іске асыру. жеке құрамды тәрбиелеу, тәрбиешілерді даярлауды жетілдіру тәсілдері. Нәтижесінде тәрбиелік әсердің мақсатқа бағытталуы мен тиімділігі едәуір артты, жеке құрамның саяси-моральдық жағдайы мен әскери тәртібі нығайды.

Озық әскери-педагогикалық тәжірибені зерттеу жұмысында эксперименттік материалды теориялық жалпылау, тұжырымдар мен ұсыныстарды әзірлеу маңызды рөл атқарады. Тәжірибені жалпылау оны сипаттаумен шектелмейді, бірақ талдауды, ішкі байланыстарды, тенденцияларды, заңдылықтарды анықтауды қажет етеді. Бұл жалпылау өз материалдарын қатаң жіктеу және нақты жүйелеу арқылы қамтамасыз етіледі. Мысалы, әскери тәртіпті нығайту бойынша жұмыс тәжірибесін жалпылау теріс қылықтарды олардың себептері, түрлері, сипаты, ауырлығы бойынша жіктеуді

қамтиды; әскери қызметшілердің санаттары, мақсаттары, міндеттері және т.б. бойынша жұмыстың негізгі бағыттарын жүйелеу.

Жалпылау, тұжырымдар негізінде, әдетте, ғылыми-практикалық сипатқа ие, оқу-тәрбие жұмысының тиімділігін арттырудың нақты шарттары мен жолдарын анықтайтын ұсыныстар жасалады.

Зерттеу жұмысының соңғы кезеңі қол жеткізілген нәтижелерді педагогикалық практикаға енгізу болып табылады. Іске асыру процесі бірқатар мәселелерді шешуді қамтиды:

а) командирлерді баяндамалар, кеңестер мен семинарларда, әдістемелік кеңесте, жеке құрам жиналыстарында талқылау, көрнекі үгітті ресімдеу арқылы қорытындылармен және ұсынымдармен таныстыру;

б) тәрбиешілерді күнделікті педагогикалық қызметте жаңа әдістер мен әдістерді қолдана білуге Практикалық оқыту. Ол демонстрациялық және нұсқаушылық-әдістемелік сабақтар, ашық сабақтар, топтық жаттығулар, жаттығулар барысында өткізіледі. Бұл ретте жеке жұмыс маңызды рөл атқарады (нұсқау беру, жаңа әдістеме бойынша оқу сабақтары мен тәрбие іс-шараларын дайындау және өткізу кезінде барлық буын командирлеріне көмек көрсету және т. б.);

в) командирлердің оқыту мен тәрбиелеудің жаңа тәсілдері мен құралдарын қолдану жөніндегі қызметін бақылауды және ынталандыруды жүзеге асыру: оларға жергілікті жерде көмек көрсету, олардың жұмысын жүйелі талдау және қорытындылау, оларды партиялық және комсомол бюроларының отырыстарында тыңдау.

Бөлімшеде оқу-тәрбие жұмысының озық тәжірибесін зерделеу және енгізу тиімділігінің негізгі шарттары:

- командалық құрамның жоғары идеялық-теориялық және практикалық дайындығы, оның тәртіптің, жауынгерлердің қызметі мен жауынгерлік оқуының жай-күйін бағалаудағы принциптілігі мен партиялылығы;

- педагогикалық практиканы зерттеуге шығармашылық көзқарас, жаңа өскіндерді мұқият зерттеу;

- ұйымдардың командирлерінің жауынгерлік даярлықты кешенді зерделеу, жауынгерлік әзірлікті арттыру, әскери тәртіпті нығайту міндеттерін шешуді, міндеттемелерді орындауды, әскери-педагогикалық зерттеу әдістерін, тәсілдері мен құралдарын шебер пайдалануды ескере отырып, саяси-тәрбие жұмысын келісілген жұмысы.

Шығармашылық офицердің педагогикалық мәдениетінің құрамдас бөлігі.

Педагогикалық іс-әрекет, басқалардан айырмашылығы, оған шығармашылық көзқарастан тыс дами алмайды. Шығармашылық-бұл ресми педагогиканың емес, қазіргі кездегі оттегі. Мәселе мынада, біздің әскери оқу орындарында бұл пән әлі күнге дейін канонизацияланған түрде оқытылады. Оқыту мен тәрбиелеудің принциптері, формалары, әдістері, әдістері зерттеледі. Кейде бұл шығармашылыққа шақырусыз болмайды. Бірақ бұл не, оны қалай игеру және инновациялық дизайнды жүзеге асыру – мұның бәрі, олар айтқандай, экраннан тыс қалады, жауап таба алмайды.

Ғылыми-техникалық прогресті жеделдету жағдайында шығармашылық

дарынды жалғыздардың артықшылығы емес. Ол әр командирге өзінің жеке қолжазбасын, іске жаңашыл көзқарасын анықтауға мүмкіндік беретін әлеуметтік бағдардың күшіне ие болады. Алайда, бірнеше жылдар бойы мұндай тәжірибе болды, оны кейбір офицерлер қайғылы ирониясыз деп атамайды. Барлығына оқу-тәрбие процесін жетілдіруге, тәжірибеге инновациялық олжаларды енгізуге құқықтар мен мүмкіндіктер берілмейді. Міне, тежеу механизмі, жаңа педагогикалық ойлауға қарсы тұру.

Бірақ шығармашылық құқығы – бұл еңбек, қызмет құқығының ажырамас салдары. Әрине, офицер, әсіресе жас, басқа, әдеттегі жағдайға тап болуы мүмкін. Бірақ ол қарапайым Орындаушы бола алмады, өзінің авангардтық рөлін ұмытып кетті. Сіз өзіңіздің жаңа тәсілдермен жұмыс істеу құқығыңызды батыл қорғауыңыз керек, уақыт пен өмірді алға тартатын міндеттердің стандартты емес шешімдерін іздеуші болуыңыз керек. Бір нәрсе анық: монотондылық пен бастамашылдық бірден ұжымға беріледі, оның моральдық атмосферасына әсер етеді. Алайда, офицерлер әлі де бар, және, өкінішке орай, өздерін педагогикалық ойлармен мазаламауға, өз міндеттерін ресми түрде орындауға, өз міндеттерінен асып кетпеуге бейім адамдар көп. Олар ескірген тәсілдермен ашық диалогқа кіруге, әдеттегімен дауласуға, тәжірибе жасауға батылы бармайды. Бұл әсіресе адамдардың екі түрінің айырмашылығын көрсетеді. Егер біріншісі қиындықтар туралы айтса: «Енді осылай жалғаса алмайды», екіншісі: «Сіз бұл туралы ештеңе істей алмайсыз».

Шығармашылық саласы, әсіресе педагогикалық сала, белгілі бір мағынада дербес бөлім болып табылады және соңғы кездері жоғары оқу орындарында педагогикалық шығармашылықтың негізін енгізу туралы мәселе тұрақты түрде қойылғаны бекер емес. Мұнда жұмысқа деген өзіндік көзқарастар және шығармашылық тұлғаға қойылатын басқа да талаптар бар.

Сонымен, шығармашылық неден басталады? Қарапайым-мен алдым, иә жасадым?.. Жоқ. Оқыту мен тәрбиелеудегі шығармашылық қадамдар тәрбиешілердің инновациялық педагогикалық сенімдерінен басталады. Прогрессивті нанымдар психологиялық-педагогикалық білімді игеру процесінде қалыптасады, жауынгерлік дайындықтағы тәжірибемен бірге келеді, іс жүзінде белгілі бір теориялардың, көзқарастардың тиімділігі тексеріліп, оларға жеке көзқарас анықталады. Тағы бір орыс революционері-демократ Д.И. Писарев жақсы таныстардан дайын нанымдарды сұрауға да, кітап дүкенінен сатып алуға да болмайды, оларды өз ойларыңызбен жасау керек, бұл міндетті түрде өз басыңызда жасалуы керек деп дұрыс айтты.

Жас офицер алдымен канонизацияланбаған, атап айтқанда жаңашыл емес, педагогикалық әдебиетке жүгінуі керек. Кейбір кітаптар мен мақалалар бір қарағанда қызықсыз болып көрінуі мүмкін – бұл ұят емес. Көп ұзамай, сөзсіз, мұғалімнің өз ойлары мен ішкі әлеміне сәйкес келетін жұмыс бар. Сонда ол: Міне, менің одақтасым.

Егер командир басқалардың жақсы жақтарын ғана көшіретін болса, ол әлі Жаратушы емес, тек еліктеуші. Бұл, әрине, аз емес, бірақ бәрі емес. Зерттелген инновациялық тәжірибеге сүйене отырып, алға жылжу, нақты жағдайды ескере отырып, озық ойлар мен идеяларды дамыту және көбейту қажет.

Педагогикалық нанымдар белсенді іс-әрекетте көрінбестен өмір сүре алмайды. Олар бекер айтпайды: адам сенімдер мен практикалық әрекеттердің үйлесімімен сенімді. Тек сенімдердің болуы туралы ғана емес, олардың мазмұны офицердің практикалық қызметі негізінде бағалануы мүмкін. Егер офицер кез-келген адаммен дауласуға, оның дұрыстығын дәлелдеуге дайын сенімді сенім болмаса, онда батыл эксперименттер мен түпнұсқа ізденістерге жол жоқ.

Дегенмен, бір нәрсеге сену әрқашан идеяны іске асырудың кепілі бола бермейді. Мұнда көптеген себептер бар, соның ішінде моральдық себептер: ерік-жігердің әлсіздігі, өзін-өзі жеңе алмау және т.б. Мысалы, басқалардың оңайлату фактілерін, жауынгерлік оқудағы шарттылықтарды, жарысты ұйымдастырудағы формализмді, жағдайды безендіруге, бағыныштылардың тәртіптік теріс қылықтарын жасыруға деген ұмтылысты көріп, офицер кейде бұрынғы сенімдерінен алшақтап, жалған жолға түседі.

Көптеген офицерлердің педагогикалық шығармашылығы әлі де айқын тапшылық екенін айта отырып, сонымен бірге кейбір түбегейлі қалыптасқан нормаларға әсер ететін байыпты эксперимент жасау құқығын оның барлық бұрынғы шығармашылық жұмыстарымен жеңу керек екенін атап өткен жөн.

Сондықтан үлкен шығармашылыққа апаратын жолды кішкентайдан бастаңыз. Егер талантты тәрбиешілердің тұрақты шығармашылық жарысы жолға қойылса, ол жан-жақты ынталандырылуы керек. Қолбасшылық белгілі бір білім беру идеясының, олжаның авторын белгілемегенде, оны жасырады, осы жаңалықтарды бүкіл ұжымға жатқызады, содан кейін бұл, сайып келгенде, теріс салдарға әкеледі, шынайы авторды басталған істі жалғастыруға моральдық ынталандырудан айырады.

Педагогикалық өзін-өзі тәрбиелеу бойынша жұмыста бірінші орындардың біріне офицердің жеке тыныштығын қою керек, өзін-өзі қанағаттандырмау өзін-өзі қанағаттандырудан әлдеқайда өнімді екенін түсіну керек, бұл адамды тұйыққа тірейді. Сонымен бірге, ескі білім жүгімен өмір сүретін адамдарға қолайсыз жағдай туғызатын қоғамдық және қызметтік талаптардың тұтас жүйесі болуы керек. Педагогикалық өзін-өзі тәрбиелеуді ынталандыратын маңызды ынталандыру-бұл әлі де түсініксіз құбылыс: педагогикалық әдебиет ерекше жұқпалы, оны оқу жүйеге тез айналады, сонымен қатар тәрбиешінің жеке басына күшті тәртіптік әсер етеді.

Офицердің шешендік шеберлігі-адамдармен жұмыс жасаудағы сәттіліктің кепілі.

Жоғарыда айтылғандай, адамдармен жұмыс істеудегі сәттілік көбінесе офицердің жоғары дамыған педагогикалық қасиеттерінің болуына байланысты, олардың бірі офицердің сөйлеуінің ерекше қасиеттері болып табылады. Кәсібі үнемі сөйлеу, дәрістер мен баяндамалар оқумен байланысты адамның іс-әрекеті шешендік өнердің принциптері мен ережелерін мұқият білместен мүмкін емес. Мұндай адамдардың қатарына саясаткерлер, профессорлар, оқытушылар, прокурорлар, адвокаттар, соның ішінде – әскери педагогтар жатады. Мұғалім оны естіп, дұрыс түсініп, айтылғандарды орындауы керек. Бұл мақсатқа жету көбінесе офицердің көпшілік алдында сөйлеуге дайындығына ықпал етеді.

Мұғалім үшін көпшілік алдында сөйлеу – ең маңызды қару. Оратория – мәдениеттің ең күшті тұтқасы. Алайда, адам танымының бір құралы болып табылатын шешендік өнердің теориялық мәселелері аз дамыған.

Адамның танымы әртүрлі формада көрінеді. Адамның таным қабілетінің екі түрі бар: ғылыми және көркемдік;

Адам ойлауының екі формасы: логикалық және бейнелі. Ғылым мен өнер танымның екі формасы ретінде бірін-бірі толықтырады.

Көпшілік алдында сөйлеуді сезім мен санаға бір уақытта әсер ететін өнер туындысы ретінде қарастыруға болады. Егер сөйлеу адам сферасының сезімталдығына әсер етпестен құбылыстарды логикалық қабылдау және бағалау қабілетіне ғана әсер етсе, ол күшті әсер қалдыра алмайды. Көпшілік алдында сөйлеу шеберлігі адам ойлауының екі түрін де шебер қолданудан тұрады: логикалық және кері. Өнер-бейнелеу арқылы ойлау – бұл заң шешендік өнерге де қатысты болуы мүмкін. Жалаңаш логикалық құрылымдар адамға эмоционалды әсер ете алмайды. Сөйлеу идеясы, оның мазмұны эмоционалды сала арқылы санаға жетеді. Спикердің міндеті-тыңдаушылардың сезімдеріне әсер ету. Күшті сезім, адамның тәжірибесі әрдайым ақылға әсер етеді, ұзақ әсер қалдырады. Қабылдаудың ақыл-ой және эмоционалдық салалары органикалық түрде өзара байланысты. Нағыз көпшілік алдында сөйлеу тек ойларды ғана емес, сезімдерді де қоздырып, қоздыруы керек. Шешендік өнердің маңызды шарты-суреттер мен суреттерді қолдана білу. Онсыз сөйлеу әрқашан бозғылт және скучно, ең бастысы - сезімдерге және олар арқылы ақыл-ойға әсер ете алмайды. Бір ғана пайымдаудан тұратын сөйлеу адамдардың басында тұра алмайды, ол тез есінен танып қалады. Бірақ егер оның суреттері мен суреттері болса, бұл болмайды. Тек бояулар мен кескіндер тыңдаушыларды таң қалдыратын тірі сөйлеуді жасай алады.

Шындықтың тірі бейнесі – шешендік өнердің жаны. Шешендік өнер мәселесін қорытындылай келе, спикердің аудиториямен қарым-қатынасында тек дауыс қана емес, оның бүкіл келбеті де маңызды рөл атқаратынын қорытындылауға болады. Сөйлеушінің сыртқы келбеті, оның мінез-құлқы, позасы мен қимылдары туралы жақсы жалпы әсер сөйлеудің сәтті болуы үшін өте қажет. Бірақ оның жағымсыз жағы да бар. Сыртқы деректер тыңдаушылардың назарын сөйлеу мазмұнынан алшақтатуы мүмкін. Егер спикердің мінез-құлқы мен әдістері оның тыңдаушылармен бөлісетін идеяларын жақсы білдіруге көмектеспесе, демек, олардың мақсатына қызмет етпесе, бұл мүмкін.

Спикердің сыртқы түріндегі ең жақсы қасиет – дұрыстық. Жақсы шешендік өнердің ажырамас қасиеттері – жеңілдік, жігерлендіру, сенімділік және достық тон. Позаның жеңілдігі мен қозғалыстың жеңілдігі дұрыс қалыпта біріктіріледі.

Қимылдар – бұл айтылған идеялардың әсерін күшейтетін кез-келген қозғалыс. Қолмен жестау, оны мақсатына қарай жіктеуге болады (экспрессивті, сипаттамалық, индикативті, еліктеу), іс жүзінде әр түрлі болуы мүмкін. Дұрыс қолданған кезде әрдайым еріксіз пайда болатын, бірақ бақылауға болатын қимылдар спикердің көңіл-күйі мен ойларының көріністерін білдіреді.

Педагогикалық мәдениетті меңгеру – күрделі және ұзақ процесс. Оның элементтері мектепте және отбасында қаланады. Бірақ жалпы мәдениеттің құрамдас бөлігі ретінде педагогикалық мәдениетті белсенді игеру әскери оқу орнында оқу кезінде басталады, онда курсанттардың өмірі, олардың өмірі мен қызметін ұйымдастыру, ұжымдағы қарым-қатынас және ең алдымен мақсатты педагогикалық процесс оның қалыптасуына ықпал етеді.

Әскери оқу орнындағы педагогикалық процестің негізгі компоненттері – командованиенің, кафедралардың профессорлық-оқытушылық құрамының мақсатты оқу-тәрбие қызметі, курсанттардың оқу материалының мазмұнын игерудегі өзіндік жұмысы, курсанттардың қоғамдық жұмысы және т. б.

Офицердің педагогикалық мәдениетін одан әрі қалыптастыру және жетілдіру қызметтің барлық уақытында үш бағытта жалғасады.

1. Психологиялық-педагогикалық даярлық: командирлік даярлық (әскери педагогика және психология мәселелерін зерделеу); офицерлер құрамын қоғамдық-мемлекеттік даярлау; әскери білім беру және тәрбие мәселелері бойынша ғылыми-теориялық семинарлар мен конференциялар, лекториялар мен әскери-педагогикалық оқулар; оқу-тәрбие жұмысының озық әскери-педагогикалық тәжірибесін өз бөлімшесінде зерделеу және енгізу және басқа формалар. Бұл бағыт әскери-оқу орнының, әскери бөлімнің, бөлімшенің нақты ұжымының ауқымында офицерлік құраммен жұмыс істеу жүйесіне тікелей байланысты.

2. Қойылған педагогикалық міндеттерді шешу мақсатында офицердің бағынысты әскери қызметшілермен дербес әскери-педагогикалық қызметі. Оны жоғары тұрған бастықтар бақылайды, бірақ оны офицердің өзі жоспарлайды, түсінеді, жүзеге асырады және талдайды. Дәл осы бағытта офицердің әскери-педагогикалық қалыптасуына, оның жалпы және кәсіби мәдениетін жетілдіруге моральдық-психологиялық климат үлкен әсер етеді. Мұнда әскери ұжымдағы өмірді ұйымдастыру, офицерлердің еңбегі мен қызметін ұйымдастыру, басым ұжымдық пікір мен көңіл-күй, жарғылық қатынастар жүйесін сақтау, дәстүрлердің болуы және т. б. үлкен маңызға ие.

3. Өз бетімен үнемі жұмыс жасау, өзін - өзі тәрбиелеу және өзін-өзі тәрбиелеу: әр оқу сабағын дайындау және талдау; әскери, педагогикалық және психологиялық әдебиеттерді зерттеу; осы салалардағы соңғы зерттеулермен танысу; әскери оқу-тәрбие процесінде озық және жаңашыл педагогикалық тәжірибені зерттеу. Сонымен қатар, әскери-тарихи және мемуарлық әдебиеттерді зерттеу педагогикалық және жалпы мәдениетті жетілдіруге ықпал етеді. Армия тақырыптары бойынша ең жақсы отандық және шетелдік кинофильмдерді көру және талқылау тек ұтымды түсінуге ғана емес, сонымен қатар әскери қызметшілердің өмірінде туындайтын және офицерлерден белгілі бір командирлік және педагогикалық шешімді талап ететін әртүрлі моральдық жағдайларды эмоционалды түрде жеңуге көмектеседі.

Педагогикалық мәдениетті қалыптастыру және жетілдіру – бұл күрделі және ұзақ процесс, ол қысқа мерзімді емес, өмір бойы адамның интеллектуалды, адамгершілік және ерік күштерінің, үнемі өзін-өзі тәрбиелеу мен өзін-өзі тәрбиелеудің шиеленісін талап етеді. Дегенмен, жоғары

педагогикалық мәдениет әрбір мақсатты офицердің меншігіне айналуы мүмкін және болуы керек.

Қазіргі офицердің жоғары педагогикалық мәдениетті меңгеру қажеттілігі-біздің заманымыздың әлеуметтік жазасы.

Офицердің педагогикалық мәдениетін іс-әрекет, Жеке және аксиологиялық (құндылық) сияқты критерийлер бойынша бағалауға болады.

1. Іс-әрекет критерийінің көрсеткіштері: офицердің педагогикалық міндеттерді қою және шешу дағдылары, оларды шешудегі белсенділік, педагогикалық техниканың даму деңгейі, әскери-педагогикалық қызметтің тиімділігі.

2. Жеке критерий көрсеткіштері: офицердің интеллектуалды және адамгершілік қасиеттерінің даму деңгейі, оның психологиялық-педагогикалық қасиеттерінің, педагогикалық қабілеттерінің даму дәрежесі, беделі.

3. Аксиологиялық критерийдің көрсеткіштері: педагогикалық құндылықтарды қабылдау және игеру — қазіргі уақытта қоғам мен жеке педагогикалық жүйе үшін үлкен маңызы бар білім, идеялар, тұжырымдамалар.

3. Офицердің көшбасшы ретіндегі жеке қасиеттерін және олардың бөлімшедегі оқу-тәрбие процесіне әсерін қолдануға болатын педагогикалық тапсырма жасау

Әскери педагогикадағы педагогикалық тапсырма туралы түсінік.

Әскери педагогикада педагогикалық тапсырма офицердің қызметтік іс-әрекетінің нақты жағдайларын бейнелейтін және педагогикалық тұрғыдан негізделген шешімді талап ететін арнайы үлгіленген оқу-қызметтік жағдаят ретінде қарастырылады.

Педагогикалық тапсырманың мақсаты:

- басқарушылық ойлауды қалыптастыру;
- педагогикалық құзыреттілікті дамыту;
- бағыныштылардың мінез-құлқы мен уәждемесін талдау қабілетін қалыптастыру.

Педагогикалық міндеттің құрылымына мыналар кіреді: бастапқы жағдайды сипаттау, педагогикалық проблеманы анықтау, мақсат қою, офицердің іс-әрекеттерін белгілеу, нәтижені болжау.

Бөлімше басшысы ретіндегі офицердің жеке қасиеттері.

Офицердің тұлғасы оның педагогикалық және басқарушылық ықпалының тиімділігін айқындайтын негізгі фактор болып табылады.

Офицердің негізгі жеке қасиеттеріне мыналар жатады: жауапкершілік, тәртіптілік, әділдік пен талапшылдық, коммуникативтік қабілеттер, эмоциялық тұрақтылық, көшбасшылық қасиеттер, педагогикалық әдеп.

Аталған қасиеттер офицердің қызметтік және жеке беделін қалыптастырады, ал бұл табысты тәрбиелік ықпал етудің ең маңызды шарты болып саналады.

Офицердің жеке қасиеттері тікелей мынадай көрсеткіштерге ықпал етеді:

- бөлімшедегі тәртіп деңгейіне;

- жеке құрамның оқу уәждемесіне;
- моральдық-психологиялық ахуалға;
- оқу материалының меңгерілу сапасына.

Педагогикалық және жеке тұлғалық қасиеттері дамыған офицер талапшылдық пен құрметті тиімді үйлестіре отырып, тұрақты тәртіп пен қызметке саналы көзқарасты қалыптастыра алады.

Педагогикалық міндетті офицердің жеке қасиеттерін жүзеге асырудың бір түрі ретінде қарастыра отырып, келесі мысалды келтіруге болады.

Бастапқы жағдай: бөлімшеде жауынгерлік даярлық бойынша жоспарлы сабақ өткізіледі. Әскери қызметшілердің бір бөлігі төмен белсенділік танытып, тәртіп бұзушылықтарға жол береді, тапсырмалар формалды түрде орындалады.

Педагогикалық проблема: оқу сапасына кері әсер ететін уәждеме мен тәртіп деңгейінің төмендеуі.

Офицердің мақсаты: жеке құрамның тәртіп деңгейі мен оқу белсенділігін арттыру.

Офицердің іс-әрекеттері:

- эмоциялық тұрақтылық таныту;
- сабақтың мақсаттары мен міндеттерін нақты әрі түсінікті түрде түсіндіру;
- әділ талапшылдықты қолдану;
- жеке үлгі көрсету;
- жеке педагогикалық тәсілді пайдалану.

Күтілетін нәтиже: тәртіптің қалпына келуі; оқу уәждемесінің артуы; моральдық-психологиялық ахуалдың жақсаруы.

Талқылауға арналған сұрақтар:

1. Офицер қызметінің педагогикалық мәні неде?
2. Оқу-тәрбие үдерісі үшін офицердің қандай жеке қасиеттері аса маңызды?
3. Офицердің жеке үлгісі бөлімшенің тәртібіне қалай әсер етеді?
4. Педагогикалық әдепсіз тиімді тәрбие беру мүмкін бе?
5. Педагогикалық міндетті шешу барысында офицер қандай қателіктер жіберуі мүмкін?

Сұрақ бойынша қорытынды: бөлімше басшысы ретіндегі офицердің жеке қасиеттері оқу-тәрбие үдерісінің тиімділігін айқындайтын ең маңызды фактор болып табылады. Педагогикалық міндеттер болашақ офицерлерде осы қасиеттерді қызметтік іс-әрекеттің нақты жағдайларында мақсатты түрде қолдану қабілетін қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Өзін-өзі бақылауға арналған сұрақтар

1. Офицердің педагогикалық шеберлігінің мәні неде және ол педагогикалық мәдениет құрылымында қандай орын алады?
2. Жалпы тұлғалық мәдениет пен офицердің педагогикалық мәдениеті қалай өзара байланысады? Неліктен жалпы мәдениеті жоғары адамда педагогикалық мәдениет міндетті түрде жоғары бола бермейді?

3. Офицердің педагогикалық мәдениетінің негізгі компоненттерін атап, қысқаша сипаттаңыз (*білім-эрудиция, бағыттылық, ойлау, сөйлеу, сезім, қарым-қатынас, этика, сыртқы келбет, еңбек/уақытты ұйымдастыру және т.б.*).

4. Педагогикалық ойлау мәдениеті нені қамтиды (*талдау/жинақтау, сынишылдық, икемділік, байқағыштық, ес, шығармашылық қиял*) және ол бөлімшеде оқыту-тәрбиелеу тиімділігіне қалай әсер етеді?

5. Офицердің сөйлеу мәдениеті неден көрінеді және неге ол педагогикалық ықпал етудің маңызды құралы әрі бағыныштылар үшін үлгі болып саналады?

6. Педагогикалық әдептілікке (*тактқа*) анықтама беріңіз. Оны әртүрлі қызметтік қарым-қатынас жағдайларында қамтамасыз ететін жеке қасиеттер қандай (*ұстамдылық, төзімділік, өзін-өзі меңгеру, әділ талапшылдық және т.б.*)?

7. Педагогикалық шеберліктің құрылымын ашыңыз: оның төрт элементі қандай (*қызметті ұйымдастыру; сендіру; білім беру және іс-әрекет тәжірибесін қалыптастыру; педагогикалық техниканы меңгеру*) және олар тәжірибеде қалай өзара байланысады?

8. Офицердің педагогикалық техникасы дегеніміз не? Оған жататын дағдыларға мысал келтіріңіз (*қарым-қатынаста стиль мен тонды таңдау, назарды басқару, қарқын-темп, бағыныштылардың әрекетіне қатынасты білдіру және т.б.*).

9. Офицердің педагогикалық шеберлігін жетілдіру жолдарын атаңыз (*психологиялық-педагогикалық дайындық; бағыныштылармен практикалық жұмыс; өзін-өзі білімдендіру және өзін-өзі тәрбиелеу*). Әр бағыт бойынша нақты қандай әрекеттерді көрсетуге болады?

10. Әскери педагогикадағы педагогикалық міндет ұғымын түсіндіріңіз және оның құрылымын көрсетіңіз (*жағдай → мәселе → мақсат → офицер әрекеті → нәтиженің болжамы*).

ПРАКТИКАЛЫҚ САБАҚ ЖОСПАРЫ

Офицердің педагогикалық шеберлігі

1. Педагогикалық шеберлік – мәні мен құрылымы.
2. Офицердің педагогикалық шеберлігін жетілдіру жолдары мен әдістері.
3. Офицердің көшбасшы ретіндегі жеке қасиеттерін және олардың бөлімшедегі оқу-тәрбие процесіне әсерін қолдануға болатын педагогикалық тапсырма жасау.

Сабақтың мақсаты: курсанттардың бөлімшеде оқу-тәрбие міндеттерін шешу барысында офицердің педагогикалық шеберлігінің элементтерін қолдану дағдыларын қалыптастыру және бекіту.

Сабақ түрі: практикалық (кейс-талдау + рөлдік жаттығу + мини-тест)

Оқытудың міндеттері: сабақ соңында курсант орындай біледі:

– офицердің педагогикалық шеберлігінің мәні мен құрылымын түсіндіреді;

- педагогикалық мәдениет компоненттерін бөліп, оларды бөлімшедегі басқару тәжірибесімен байланыстырады;
- педагогикалық жағдайды талдайды (мәселе–мақсат–әрекет–нәтиже);
- педагогикалық міндетті (кейс) құрастырады;
- ықпал ету әдістерін таңдайды (сендіру, ұйымдастыру, педагогикалық техника, жеке тәсіл);
- рөлдік жағдайларда педагогикалық такт пен сөйлеу мәдениетін көрсетеді.

Оқу мәселелерді келесі тәжірибелік форматта қарастыруға болады:

1. Офицердің педагогикалық шеберлігінің құрылымы: негізгі элементтер және педагогикалық техника.
2. Шеберлікті жетілдіру жолдары: өзін-өзі дамыту, тәжірибе, психологиялық-педагогикалық дайындық, рефлексия.
3. Педагогикалық міндет құрастыру және офицердің жеке қасиеттерін ескере отырып шешім таңдау.

Сабақтың барысы (кезендер, тапсырмалар, бақылау)

1. Ұйымдастыру-мотивациялық бөлім.

Сәлемдесу, сабаққа дайындығын тексеру.

Мақсат, күтілетін нәтижелер, жұмыс ережелерін түсіндіру (тәртіп, регламент, сыйластық).

Бақылау түрі: 1–2 сұрақ арқылы ауызша өзектендіру.

2. Білімді өзектендіру.

Курсанттардың білімдерін мини-блиц (фронтальды) сұрау:

- Офицердің педагогикалық мәдениеті деген не?
- Педагогикалық шеберліктің 4 элементі қандай?
- Педагогикалық техника нені қамтиды?
- Педагогикалық такт деген не?

Бақылау түрі: ауызша жауаптар + негізгі ұғымдарды тақтаға тіркеу.

3. **Практикум 1** – Педагогикалық жағдайды талдау (кейс-талдау).

4–6 адамнан топтық жұмыс. Әр топқа кейс және чек-парақ беріледі.

Кейс (мысал 1): *Жауынгерлік даярлық сабағында кейбір әскери қызметшілер енжар, сөйлесіп отырады, тапсырмаларды формалды орындайды. Командирдің беделі дәрежесі ескертулер мен талаптардың бірізді болмауына байланысты төмендей бастаған.*

Топ тапсырмасы:

1. Педагогикалық мәселені тұжырымдау.
2. Офицер мақсатын нақты белгілеу (өлшенетін).
3. Себептерді анықтау (уәждік/ ұйымдастырушылық/ коммуникативтік).
4. Шешім ұсыну: офицердің әрекеттері + педагогикалық техника құралдары.
5. Нәтиже болжамы және тәуекелдер.

Ұсыну: әр топқа 2–3 минут.

Бақылау түрі: рубрика бойынша бағалау (логика, нақтылық, педагогикалық такт, жарғылық талаптарға сайлығы).

4. Практикум 2 – Рөлдік жаттығу «Офицер–бағынышты»

Мақсаты: сөйлеу мәдениетін, такті, қарым-қатынаста стиль мен тонды, сендіру тәсілдерін жаттықтыру.

Рөлдер:

- Командир (офицер),
- 1–2 әскери қызметші (енжар/қақтығысқа бейім/немқұрайлы),
- Бақылаушы-сарапшы (чек-парақ бойынша белгілейді).

Жағдайлар (карточка арқылы) таңдаумен:

А) Үнемі кешігетін әскери қызметшімен жеке әңгіме.

В) Сапта ескерту: сабақ кезінде тәртіп бұзу.

С) Сабақ қорытындысы: қорламай, «жақындасып кетпей», топты ынталандыру.

«Командир» үшін алгоритм:

- 1) Әңгіме мақсатын қысқа айту.
- 2) Алдымен фактілер → кейін әрекетке баға → күтілетін талаптарды белгілеу.
- 3) Құрмет + әділ талапшылдық.
- 4) Түсінгенін тексеру (кері байланыс).
- 5) Келісімді нақтылау (не, қашан, қалай бақыланады).

Бақылау түрі: бақылаушы чек-парағын толтырады; оқытушы қысқа кері байланыс береді.

5. Практикум 3 – Педагогикалық міндет құрастыру (конструктор)7

Жеке немесе жұппен жұмыс.

Тапсырма: *офицердің жеке қасиеттері және олардың оқу-тәрбие процесіне әсері көрінетін педагогикалық міндетті шаблон бойынша құрастыру.*

Міндетті шаблон (міндетті түрде):

1. Бастапқы жағдай (қайда/қашан/кімдер).
2. Педагогикалық мәселе.
3. Офицердің мақсаты.
4. Офицер әрекеттері (5–7 тармақ).
5. Қандай жеке қасиеттер іске қосылады (кемінде 4).
6. Күтілетін нәтиже + өлшемдер (жақсаруды қалай білеміз).

Есеп: 2–3 жұмыс дауыстап оқылып, қысқаша талқыланады.

Бақылау түрі: критерийлер бойынша тексеру: құрылым, мақсаттың нақтылығы, «қасиет → әрекет → әсер» байланысы, жарғылық нормаларға сәйкестік.

6. Қорытынды бақылау және рефлексия.

Мини-тест (5 сұрақ) немесе ауызша қорытындылау (оқытушы

таңдауы бойынша):

- Педагогикалық шеберлік анықтамасы.
- Шеберліктің 4 элементі.
- Педагогикалық мәдениетті жетілдірудің 3 бағыты.
- Педагогикалық такт белгілері.
- Педагогикалық техникаға мысалдар.

Рефлексия: «Не жақсы шықты? Нені жақсарту керек?»

Бағалау критерийлері (қысқаша):

- Кейс-талдау: мәселені дәл қою, шешімнің өміршеңдігі, нәтиже болжамы.
- Рөлдік жаттығу: такт, сөйлеу мәдениеті, жарғылық қашықтық, талаптардың логикасы.
- Педагогикалық міндет: құрылым, мақсат нақтылығы, офицер қасиеттерінің әрекетпен байланысы.

7. Үй тапсырмасы (нұсқалар):

- 1) Бөлімше тәжірибесіне жақын 1 педагогикалық міндет құрастыру + 2 балама шешім ұсыну.
- 2) «Педагогикалық шеберлікті дамытуға арналған жеке жоспар» (1 ай): 3 дағды, 3 нақты әрекет, бақылау өлшемдері.

Бұл тақырыпты зерделеу кезінде терминологиялық сөздіктің келесі ұғымдарымен жұмыс істеуге болады:

Офицердің педагогикалық мәдениеті	әскери-педагогикалық үдерістегі жалпы мәдениеттің көрінісі; жеке құрамды оқыту мен тәрбиелеудегі білім, нормалар және тәжірибені меңгеру деңгейі.
Офицердің педагогикалық шеберлігі	психологиялық-педагогикалық ойлау, білім, білік-дағдылар және тұлғалық қасиеттер негізінде оқу-тәрбие міндеттерін табысты шешуге мүмкіндік беретін интегративті қабілет.
Әскери-педагогикалық бағыттылық	офицердің бағыныштыларды оқыту мен тәрбиелеуге тұрақты бағдарлануы, олардың дамуы мен тәртібі үшін жауапкершілікті сезінуі.
Кәсіби эрудиция	әскери істі терең білу және оны оқытуда тиімді қолдану; бағыныштыларда қазіргі жағдайды және қызмет талаптарын түсінуді қалыптастыру.
Психологиялық-педагогикалық білім	әскери қызметшілердің психикасы, уәжі, мінез-құлқы және оқуы туралы білімдер жүйесі; басқару мен тәрбиелік ықпалға қажетті негіз.
Педагогикалық ойлау мәдениеті	педагогикалық жағдайларды талдау және болжау, негізделген шешім қабылдау қабілеті (сыншылдық, икемділік, байқағыштық, шығармашылық қиял).
Танымдық қызмет	өзін-өзі білімдендіру мен кәсіби өсуді тұрақты

мәдениеті	әдетке айналдыру; жаңа білім мен жұмыс тәсілдерін жүйелі іздеу.
Офицердің сөйлеу мәдениеті	сөйлеудің сауаттылығы, дәлдігі, түсініктілігі, сенімділігі және әсерлілігі; оқыту, басқару және тәрбиелеудің құралы.
Педагогикалық сезімдер мәдениеті	бағыныштылардың эмоциялық күйін түсіну, мейірімділік, эмпатия және ұстамдылық көрсете білу.
Педагогикалық такт (әдептілік)	талап қою мен ықпал етудегі өлшемділік; қатаңдық пен құрметті үйлестіру, эмоцияны басқару, бағыныштының қадір-қасиетін төмендетпеу.
Педагогикалық бағытталған қарым-қатынас	тәртіп пен уәжді қолдайтын, жарғылық субординацияны сақтай отырып өзара түсіністікті қамтамасыз ететін офицердің қарым-қатынасы.
Кәсіби-этикалық мәдениет	офицердің адамгершілік нормалары (адалдық, әділдік, тәртіптілік, сөз бен істің бірлігі); әскери ант пен жарғылар талаптарына негізделеді.
Педагогикалық техника	ықпал ету тәсілдері мен дағдыларының жиынтығы: стиль мен тонды таңдау, назарды басқару, сабақ қарқынын (темпін) реттеу, вербалды емес құралдарды қолдану, кері байланыс ұйымдастыру.
Офицердің беделі (авторитеті)	бағыныштылар мойындайтын ықпал; құзыреттілікке, әділдікке және жеке үлгіге сүйенеді; тәрбиелік ықпалдың тиімділік шарты.
Педагогикалық міндет (әскери)	педагогикалық тұрғыдан негізделген шешім қабылдауды талап ететін арнайы үлгіленген оқу-қызметтік жағдай (жағдай–мәселе–мақсат–әрекет–нәтиже болжамы).

КОӨЖ ЖОСПАРЫ:

КОӨЖ мақсаты: офицердің педагогикалық шеберлігінің мәні мен құрылымын терең меңгерту және бөлімшедегі оқу-тәрбие процесінде психологиялық-педагогикалық әдістерді қолданудың практикалық дағдыларын қалыптастыру.

Өзіндік жұмыстың міндеттері (курсант білуі/істей алуы тиіс):

- офицердің педагогикалық мәдениеті мен педагогикалық шеберлігінің құрылымын түсіндіру;
- педагогикалық міндетті шешу алгоритмін қолдану (жағдай–мәселе–мақсат–әрекет–нәтиже болжамы);
- ықпал ету әдістерін таңдау (қызметті ұйымдастыру, сендіру, педагогикалық техника, жеке тәсіл);
- типтік қызметтік жағдайларда педагогикалық такт пен сөйлеу мәдениетін көрсету.

КОӨЖ мазмұны және тапсырмалар

1. Ұйымдастыру және нұсқау беру

Оқытушы: мақсатты, бағалау критерийін, регламентті түсіндіреді.

Курсант: жұмыс парағын алады (кейс, кесте, чек-парақ).

Нәтиже: тапсырмаларға дайындық.

2. Курсанттың өзіндік жұмысы

1-тапсырма. Тақырыптың негізгі қағидаларын конспектілеу.

Құрылымдалған конспект әзірлеу (1–2 бет): «офицердің педагогикалық мәдениеті», «педагогикалық шеберлік», «педагогикалық техника», «педагогикалық такт» ұғымдары; педагогикалық шеберліктің 4 элементі; педагогикалық мәдениетті жетілдірудің 3 бағыты.

2-тапсырма. Терминологиялық шағын сөздік.

Тақырып бойынша 15 термин құрастыру (әр терминге 1–2 сөйлемдік анықтама). *(Бұрын зерттелген сөздікті бірізді форматқа келтіруге болады.)*

3-тапсырма. Педагогикалық жағдайды (кейс) талдау.

Қызмет/оқу тәжірибесінен 1 жағдайды таңдау (немесе оқытушы ұсынған).

Талдауды төмендегі схема бойынша рәсімдеу: 1) бастапқы жағдай; 2) мәселе; 3) себептер; 4) мақсат; 5) офицер әрекеттері; 6) тәуекелдер; 7) нәтиже критерийлері.

4-тапсырма. Педагогикалық міндет құрастыру.

Шаблон бойынша педагогикалық міндет әзірлеу:

- жағдай → мәселе → мақсат → әрекеттер → нәтиже болжамы;
- міндетті түрде офицердің жеке қасиеттерін көрсету (кемінде 4): әділдік, талапшылық, эмоциялық тұрақтылық, коммуникативтілік, көшбасшылық, такт және т.б.

5-тапсырма. Өзін-өзі дамытуға арналған мини-жоспар.

«Педагогикалық шеберлікті 2 аптада дамыту жоспары»:

- 3 дағды (мысалы: сөйлеу мәдениеті, такт, назарды басқару);
- 3 нақты әрекет;
- бақылау өлшемдері (ілгерілеуді қалай бағалаймыз).

3. Оқытушымен жұмыс

Формасы: кеңес + практикум (жұмыстарды талдау және дағдыны бекіту).

1) Кеңес беру:

- терминдер мен конспектінің дұрыстығын тексеру.
- кейс пен педагогикалық міндеттің логикасын нақтылау (мақсат, әрекеттер, күтілетін нәтиже).

2) Практикум «Кейсті талдау»:

Курсант өз кейсін қорғайды (3–5 мин).

Оқытушы нақтылаушы сұрақтар қояды:

- мақсаттың өлшенетіндігі;

- неге дәл осы ықпал ету әдістері таңдалды;
- жарғылық субординация мен педагогикалық такт қалай сақталды;
- тәуекелдер және оларды азайту жолдары.

3) Рөлдік жаттығу «Офицер–бағынышты»:

Таңдау бойынша 1 жағдайды орындау:

- тәртіп төмендеген кезде жеке әңгіме;
- қорламай, талапты ескерту жасау;
- сабақта топты ынталандыру.

Чек-парақ бойынша күшті/әлсіз тұстарын белгілеу (сөйлеу, такт, стиль, дәлелдеу, кері байланыс).

4. Бақылау түрлері және есептілік

КОӨЖ нәтижелері:

- 1) Конспект (1–2 бет)
- 2) Терминологиялық сөздік (15 термин)
- 3) Кейс талдауы (1–2 бет)
- 4) Педагогикалық міндет (1 бет)
- 5) Өзін-өзі дамыту мини-жоспары (0,5–1 бет)

Қорытынды бақылау формасы: кейсті қорғау + педагогикалық міндет шешімін көрсету (ауызша).

Бағалау критерийлері (ұсынылады):

- Терминдер мен ұғымдардың дәлдігі (0–20%);
- Педагогикалық жағдайды талдау логикасы (0–25%);
- Офицер әрекеттері мен ықпал ету әдістерінің негізділігі (0–25%);
- Педагогикалық такт пен жарғылық субординацияны сақтау (0–20%);
- Материалдарды рәсімдеу сапасы және құрылымдылығы (0–10%).

КӨЖ ЖОСПАРЫ:

Оқулықтар, оқу құралдары, монографиялар және мерзімді баспасөз мақалаларының тиісті бөлімдерін оқу, зерделеу және конспектілеу:

1. «История педагогики в лицах»: оқу құралы / Капранова В. А. - Мәскеу, ИНФРА-М, 2024ж. - 176с. - (жоғары білім).

2. «Педагогикалық қызметке кіріспе». Практикум: Оқу-әдістемелік құрал/ А.А. Орлов, А.С. Агафонова; А.А. Орлованың ред. – 2-ші басылым. – Мәскеу: ИНФРА-М, 2024. – 258 б. - (жоғары білім).

3. «Әскери педагогика. Педагогикалық практикум»: оқу құралы. Ельжанов Д.Ш., Имиров С.К., Мухамедина Э.Ж.: – Петропавл, 2017. – 304 б.

4. «Әскери педагогика бойынша схемалар альбомы»: оқу-әдістемелік құрал. Батыров М.Е., Ержанов Д. Ш., Корнилов А. А. - Петропавл, 2018 - 280 б. - 2-ші басылым. қайта өңделген және қосылған.

Өзіндік жұмысқа арналған тапсырма:

Офицердің жеке қасиеттері (*әділдік, талапшылдық, эмоциялық тұрақтылық, коммуникабельдік, көшбасшылық*) мотивацияға, тәртіпке және моральдық-психологиялық ахуалға тікелей әсер ететін қысқа педагогикалық міндет құрастырыңыз.

Өзін-өзі бақылау сынақтары:

1. Танымдық іс-әрекеттің сипаты бойынша әдістерді көрсетіңіз A: түсіндірме-иллюстрациялық, репродуктивті, проблемалық, ішінара іздеу, эвристикалық, зерттеу B: дағдылар мен біліктерді бекіту, пысықтау C: бақылау және өзін-өзі бақылау әдістері D: индуктивті және дедуктивті E: ауызша, көрнекі, практикалық	2. Оқу бағдарламасы дегеніміз не? A: белгілі бір сыныпта оқылатын пәндерді, сағат санын және олардың мазмұнын тізімдейтін құжат B: оқу пәндерін оқу тәртібі, ондағы сағат саны, әр тоқсанның басы мен соңы C: білім, білік, дағды жүйесі D: білім берудің жалпы ережелері E: әр тыңдаушы өзінің дамуы үшін таңдайтын білім шеңбері
3. Тәрбие сөзінің мазмұнын көрсетіңіз A: эстетикалық тәрбие, адамгершілік, экологиялық, экономикалық, халықаралық, еңбек, құқықтық B: тұлғаны дамыту, қалыптастыру, оқыту, тәрбиелеу C: оқытушалар мен тыңдаушалардың, оқытушалар мен ата-аналардың, оқу орны мен қоғамның өзара әрекеттесуі D: тәрбие әдістері, құралдары, формалары, принциптері E: кештер, кездесулер, конкурстар	12. Сіз ережені қандай принципке жатқызасыз: «Оқыту әдістерінде ғылыми шақыру әдістерін көрсетіңіз, тыңдаушылардың ойлауын дамытыңыз, оларды іздеу, шығармашылық, танымдық еңбекке жетелеңіз»? A: ғылыми B: көріну C: теорияның практикамен байланысы D: қол жетімділік E: беріктігі
5. Зерттелетін объектінің кез-келген маңызды белгілері мен қасиеттерін бөліп көрсететін субъект басқа маңызды емес белгілер мен қасиеттерден алшақтаған кезде, бұл туралы мынаны айтады? A: абстракциялау B: жалпылау C: нақтылау D: салыстыру E: жіктелуі	13. Дидактика – бұл қандай ғылым? A: оқыту және білім беру, олардың мақсаттары, мазмұны, әдістері, құралдары, қол жеткізілетін нәтижелерді ұйымдастыру туралы B: таным процестері туралы C: алынған білім, білік, дағды жүйесі туралы D: даму заңдары туралы E: педагог пен тыңдаушылардың өзара іс-қимылы туралы
7. Тұлға психологиясы бөлім болып табылады? A: жалпы психология B: медициналық психология C: педагогикалық психология D: жас психологиясы E: дифференциалды психология	8. Адам мен жануарлардың мінез құлқын психологияның пәні ретінде қандай ғылыми бағыт қолданды A: бихевиоризм B: гегальтпсихология C: психоанализ D: логотерапия E: гуманистік психология

9. Өз қозғалтқыш аппаратынан сигналдардың шағылысуы, дененің кеңістіктегі жағдайына сезімталдық A: проприоцептивті сезімдер B: байланыс сезімдері C: интероцептивті сезімдер D: экстероцептивті сезімдер E: қашықтық сезімдер	18. Жағымды әрекеттер мен әрекеттерді эмоционалды түрде күшейтуге бағытталған әдіс A: мақтау B: айыптау C: әңгіме D: жаза E: пәнге деген бағаның төмендеуі
11. Білім алушылардың санына, оқу уақыты мен орнына байланысты оқу процесін ұйымдастырудың сыртқы жағын білдіретін дидактикалық категория A: оқыту нысаны B: оқыту құралы C: оқыту принципі D: оқыту әдісі E: оқыту қабылдау	6. Оқытудың ғылыми принципі? A: зерттелетін білімнің ғылыми сенімділігі B: оқу бағдарламасының белгілі бір ғылыми пәннің соңғы жетістігіне сәйкестігі C: дұрыс жауап жоқ D: оқу бағдарламасының ғылыми дәлелденген сәйкестігі E: жоғарыдағы барлық нұсқалар
19. Өмірлік жағдайларға жауап берудің типтік тәсілдерін анықтайтын жеке қасиеттер жиынтығы A: мінезі B: көңіл-күй C: ерік D: мотивация E: темперамент	20. Нақты ескерілген жағдайларда білім беру немесе оқытудың ғылыми тәжірибесі – бұл: A: Эксперимент B: Бақылау C: Тәжірибені зерттеу D: Педагогикалық процесс E: Сараптама
10. Жүйке жүйесі әлсіз, тіпті әлсіз тітіркендіргіштерге де сезімталдығы жоғары адам, ал күшті ынталандыру қазірдің өзінде «бұзылуды», «тоқтауды», шатасуды, «қоянның күйзелісін» тудыруы мүмкін, сондықтан стресстік жағдайларда (емтихан, жарыстар, қауіп және т. б.) оның нәтижелері тыныш таныс жағдаймен салыстырғанда нашарлауы мүмкін A: флегматикалық B: меланхолик C: параноид D: холерик E: сангвиник	4. Сіздің көзқарасыңыз бойынша ұжым анықтамасына ең дұрыс нұсқаны тандаңыз? A: бұл ортақ мақсаты бар, ортақ қызметте біріктірілген, өзара тәуелділікте, өзін-өзі басқару органдары бар адамдар тобы B: бұл топтың әр мүшесіне қойылатын талаптардың болуымен, бір-біріне көмектесуге дайын болуымен сипатталатын, басқару органы бар адамдар тобы C: ұйымдық нысаны белгілі бір қызмет негізінде адамдарды біріктіру D: адамдарды өзара жанашырлықпен біріктіру E: бұл билік, жауапкершілік, өзара тәуелділік бөліктерінің арақатынасы

	бар өзінің басқару органдары бар тірі әлеуметтік организм
17. Тәрбие сөзінің мазмұнын көрсетіңіз А: эстетикалық тәрбие, адамгершілік, экологиялық, экономикалық, халықаралық, еңбек, құқықтық В: тұлғаны дамыту, қалыптастыру, оқыту, тәрбиелеу С: оқытушалар мен тыңдаушалардың, оқытушалар мен ата-аналардың, оқу орны мен қоғамның өзара әрекеттесуі Д: тәрбие әдістері, құралдары, формалары, принциптері Е: кештер, кездесулер, конкурстар	16. Оқыту – бұл ... А: білім, білік және дағдылар жүйесін саналы және берік меңгеруге бағытталған оқытушы мен тыңдаушылар қызметінің екіжақты процесі В: оқытушының тыңдаушылармен қарым-қатынасы С: білімді оқытушыдан тыңдаушыларға беру Д: оқытушы мен тыңдаушылардың өзара әрекеті Е: оқытушының білім, білік және дағдыларды беруге бағытталған іс-әрекет процесі

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

Негізгі әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің, басқа да әскерлері мен әскери құралымдарының жалпы әскери жарғылары. – NURPRESS, Алматы, 2011 жыл.
2. «Тәрбие және әлеуметтік-құқықтық жұмыс органдары туралы ережені бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 1993 жылғы 22 маусымдағы № 1273 Қаулысы. ҚР НҚА АҚЖ https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K930001273_.
3. «Азаматтық қорғау органдарының жеке құрамымен тәрбие, психологиялық және идеологиялық жұмыстарын ұйымдастыру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Төтенше жағдайлар министрінің 2022 жылғы 10 қарашадағы № 184 бұйрығы. ҚР НҚА АҚЖ <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200030538>.
4. «Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің жеке құрамымен тәрбие, әлеуметтік-құқықтық, психологиялық және идеологиялық жұмысты ұйымдастыру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Қорғаныс министрінің 2022 жылғы 13 қазандағы № 911 бұйрығы. ҚР НҚА АҚЖ <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200030165>.
5. «Ішкі істер органдарының жеке құрамымен тәрбиелік, психологиялық және идеологиялық жұмысты ұйымдастыру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің м.а. 2022 жылғы 30 қарашадағы № 921 бұйрығы. ҚР НҚА АҚЖ <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200030844>.
6. «Азаматтық қорғау органдарына құқық қорғау қызметіне алғаш рет кіретін тұлғаларға тәлімгерлікті ұйымдастыру қағидалары мен мерзімдерін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Төтенше жағдайлар министрінің 2022 жылғы 1 қыркүйектегі № 65 бұйрығы. ҚР НҚА АҚЖ <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200029438>.
7. «Азаматтық қорғау органдарының бөлімшелеріндегі моральдық-психологиялық ахуалдың жай-күйіне жыл сайынғы социологиялық мониторинг жүргізудің қағидалары мен әдістемесін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Төтенше жағдайлар министрінің 2021 жылғы 5 қазандағы № 498 бұйрығы. ҚР НҚА АҚЖ <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2100024665>.
8. «Әскери педагогика. Педагогикалық практикум»: оқу құралы. Ельжанов Д.Ш., Имиров С.К., Мухамедина Э.Ж.: – Петропавл, 2017. – 304 б.
9. «Әскери педагогика бойынша схемалар альбомы»: оқу-әдістемелік құрал. Батыров М.Е., Ержанов Д. Ш., Корнилов А. А. - Петропавл, 2018 - 280 б. - 2-ші басылым. қайта өңделген және қосылған.
10. «Әскери педагогика»: жоғары оқу орындарына арналған оқулық/ И.А. Алехин [және т.б.]; И.А. Алехиннің жалпы редакциясымен. - Мәскеу: Юрайт Баспасы, 2023. – 414б. - (Жоғары білім). – Мәтін: тікелей.
11. «Әскери педагогика»: оқулық/ Балабек Кеніштайұлы Сақтағанов/ - Алматы: «Өлке» баспасы, 2018. - 336 б.

Қосымша әдебиеттер:

1. «Педагогика тарихы тұлғалар»: оқу құралы/ В.А. Капранова – Мәскеу, ИНФРА-М, 2024ж. – 176 б. -(жоғары білім).
2. «Педагогикалық шеберліктің негіздері»: оқулық/ И.П. Андриади. - 2-ші басылым. жөнд. және қосымша – Мәскеу: ИНФРА-М, 2024. – 209б. - (Жоғары білім).
3. «Педагогикалық қызметке кіріспе». Практикум: Оқу-әдістемелік құрал/ А.А. Орлов, А.С. Агафонова; А.А. Орлованың ред. – 2-ші басылым. – Мәскеу: ИНФРА-М, 2024. – 258 б. - (жоғары білім).
4. «Инновациялық педагогикалық технологиялар»: орта кәсіптік білім беру ұйымдарының студенттеріне арналған оқулық / М.Н. Гуслова. – 10-басылым, стереотипті. – Мәскеу: «Академия» білім беру-баспа орталығы, 2023. – 320 б.
5. «Әскери педагогика: КӘБ (СПО) курсанттарын әскери-патриоттық тәрбиелеу»: жоғары оқу орындарына арналған оқу құралы/ С.П. Поляков, Р.В. Старков. – Мәскеу: Юрайт баспасы, 2023. – 210 б. – (Жоғары білім). – Мәтін: тікелей.
6. «Әскери психология»: жоғары оқу орындарына арналған оқулық және практикум / А.Г. Караяни. – 2-бас., өңделген және толықтырылған. – Мәскеу: «Юрайт» баспасы, 2023. – 593 б. – (Жоғары білім).
7. «Дағдарыс жағдайлары психологиясы» / В.Б. Шапарь – 2-бас., стереотиптік. – Ростов н/Д.: Феникс, 2010. – 452 б. – (Психология факультеті).
8. «Цифрлық дәуірге арналған педагогиканы қайта ойлау. ХХІ ғасырдағы оқыту дизайны». Хелен Битем, Рона Шарп. – Алматы: «Ұлттық аударма бюросы» қоғамдық қоры, 2019. – 352 б.
9. «Педагогикалық психология»: жоғары оқу орындарына арналған оқулық / Е.И. Исаев. – Мәскеу: «Юрайт» баспасы, 2023. – 347 б. – (Жоғары білім).

МАЗМҰНЫ

Оқытылатын пәннің сипаттамасы	3
№ 1 тақырып. Әскери педагогиканың пәні мен міндеттері.	5
Дәріс жоспары	5
Практикалық сабақ жоспары	12
Курсанттың оқытушымен өзіндік жұмысының жоспары	15
Курсанттың өзіндік жұмысының жоспары	16
№ 2 тақырып. Бөлімшедегі әскери-педагогикалық процесс.	20
Дәріс жоспары	20
Практикалық сабақ жоспары	25
Курсанттың оқытушымен өзіндік жұмысының жоспары	28
Курсанттың өзіндік жұмысының жоспары	29
№ 3 тақырып. Дидактика әскери қызметшілерді оқыту теориясы ретінде.	33
Дәріс жоспары	33
Практикалық сабақ жоспары	41
Курсанттың оқытушымен өзіндік жұмысының жоспары	43
Курсанттың өзіндік жұмысының жоспары	45
№ 4 тақырып. Әскери қызметшілерді оқытудың заңдылықтары мен принциптері.	49
Дәріс жоспары	49
Практикалық сабақ жоспары	55
Курсанттың оқытушымен өзіндік жұмысының жоспары	57
Курсанттың өзіндік жұмысының жоспары	59
№ 5 тақырып. Бөлімшедегі әскери-педагогикалық процесс.	62
Дәріс жоспары	62
Практикалық сабақ жоспары	67
Курсанттың оқытушымен өзіндік жұмысының жоспары	69
Курсанттың өзіндік жұмысының жоспары	71
№ 6 тақырып. Әскери психология ғылым ретінде. Тәрбиеші офицердің қызметіндегі психологиялық білімнің орны.	75
Дәріс жоспары	75
Практикалық сабақ жоспары	83
Курсанттың оқытушымен өзіндік жұмысының жоспары	86
Курсанттың өзіндік жұмысының жоспары	88
№ 7 тақырып. Әскери-педагогикалық процесті ұйымдастыру мен басқарудың педагогикалық технологиясы.	92
Дәріс жоспары	92
Практикалық сабақ жоспары	110
Курсанттың оқытушымен өзіндік жұмысының жоспары	114
Курсанттың өзіндік жұмысының жоспары	116
№ 8 тақырып. Офицердің педагогикалық қарым-қатынасы.	120
Дәріс жоспары	120
Практикалық сабақ жоспары	131
Курсанттың оқытушымен өзіндік жұмысының жоспары	136

Курсанттың өзіндік жұмысының жоспары	138
№ 9 тақырып. Офицердің педагогикалық шеберлігі.	142
Дәріс жоспары	145
Практикалық сабақ жоспары	161
Курсанттың оқытушымен өзіндік жұмысының жоспары	165
Курсанттың өзіндік жұмысының жоспары	167
Пайдаланылған әдебиеттер тізімі	171

«ӘСКЕРИ ПЕДАГОГИКА ЖӘНЕ ПСИХОЛОГИЯ»

Оқу-әдістемелік құрал

Баспаға қол қойылды 16.03.2026 ж.
Форматы 60х84/16 Шартты.б.т. 10,23
Тараламы 50 дана. Тапсырыс № 109.

Қазақстан Республикасы Төтенше жағдайлар министрлігі
М. Ғабдуллин атындағы Азаматтық қорғау академиясының
баспаханасында басылған
020000, Көкшетау қ., Ақан-сері,136.
Тел.: 8(7162) 25– 58– 95